B/9

स्यं सवितुःपरिष्टुतिः । युजे वां ब्रह्म पूर्व्यं नमोभिर्वि श्लोका यन्ति पथ्येव सूराः । शृण्वन्ति विश्वे अमृतस्य पुत्रा आ ये धामानि दिव्यानि तस्थुः । यस्य प्रयाणमन्वन्य इद्ययुर्देवा देवस्य महिमानमर्चतः । यः पार्थिवानि विममे स एतशो रजाꣳसि देवः सविता महित्वना । देव सवितः प्रसुव यज्ञं प्रसुव (२) यज्ञपतिं भगाय दिव्यो गन्धर्वः । केतपूः केतं नः पुनातु वाचस्पतिर्वाचमद्य स्वदाति नः । इमं नो देव सवितर्यज्ञं प्रसुव देवायुवꣳ सखिविदꣳ सत्राजितं धनजितꣳ सुवर्जितम् । ऋचा स्तोमꣳ समर्धय गायत्रेण रथन्तरम् । बृहद्गायत्रवर्तनि । देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां गायत्रेण छन्दसाऽऽददेऽङ्गिरस्वदभ्रिरसि नारिः (३) असि पृथिव्याः सधस्थादग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदाभर त्रैष्टुभेन त्वा छन्दसाऽऽददेऽङ्गिरस्वद्बभ्रिरसि नारिरसि त्वया वयꣳ सधस्थ आग्निꣳ शकेम खनितुं पुरीष्यं जागतेन त्वा छन्दसाऽऽददेऽङ्गिरस्वद्धस्त आधाय सविता बिभ्रदभ्रिꣳ हिरण्ययीम् । तया ज्योतिरजस्रमिदग्निं खात्वी न आभरानुष्टुभेन त्वा छन्दसा (४) आददेऽङ्गिरस्वत्—३) [इत् सुव नारिश्छन्दसात्रीणि च] ॥ १ ॥ इमामगृभ्णन् रशनामृतस्य पूर्व आयुषि विदथेषु कव्या । तया देवाः सुतमा बभूवुर्ऋतस्य सामन्त्सरमारपन्ती । प्रतूर्तं वाजिन्नाद्रव वरिष्ठामनु संवतम् । दिवि ते जन्म परममन्तरिक्षे नाभिः पृथिव्यामधि योनिः । युञ्जाथाꣳ रासभं युवमस्मिन् यामे वृषण्वसू । अग्निं भरन्तमस्मयुम् ।

योगेयोगे तवस्तरं वाजेवाजे हवामहे। सखाय इन्द्रमूतये। प्रतूर्वन् (१) एह्यवक्रामन्नशस्ती
रुद्रस्य गाणपत्यान्मयोभूरेहि। उर्वन्तरिक्षमन्विहि स्वस्तिगव्यूतिरभयानि कृण्वन्। पूष्णा सयु-
जा सह। पृथिव्याः सधस्थादग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेह्यग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेमोऽग्निं
पुरीष्यमङ्गिरस्वद्भरिष्यामोऽग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वद्भरामः। अन्वग्निरुषसामग्रमख्यदन्वहानि प्रथमो
जातवेदाः। अनु सूर्यस्य (२) पुरुत्रा च रश्मीननु द्यावापृथिवी आ ततान। आगत्य वा-
ज्यध्वनः सर्वा मृधो वि धूनुते। अग्निꣳ सधस्थे महति चक्षुषा नि चिकीषते। आक्रम्य
वाजिन् पृथिवीमग्निमिच्छ रुचा त्वम्। भूम्या वृत्वाय नो ब्रूहि यतः खनाम तं वयम्। द्यौस्ते
पृष्ठं पृथिवी सधस्थमात्मान्तरिक्षꣳ समुद्रस्ते योनिः। विख्याय चक्षुषा त्वमभितिष्ठ (३)
पृतन्यतः। उत्क्राम महते सौभगायास्मादास्थानाद्द्रविणोदा वाजिन्। वयꣳ स्याम सुमतौ
पृथिव्या अग्निं खनिष्यन्त उपस्थे अस्याः। उदक्रमीद्द्रविणोदा वाज्यर्वाकः स लोकꣳ
सुकृतं पृथिव्याः। ततः खनेम सुप्रतीकमग्निꣳ सुवो रुहाणा अधि नाक उत्तमे। अपो देवी
रुपसृज मधुमतीरयक्ष्माय प्रजाभ्यः। तासाꣳ स्थानादुज्जिहतामोषधयः सुपिप्पलाः। जिघर्मि
(४) अग्निं मनसा घृतेन प्रतिक्ष्यन्तं भुवनानि विश्वा। पृथुं तिरश्चा वयसा बृहन्तं
व्यचिष्ठमन्नꣳ रभसं विदानम्। आ त्वा जिघर्मि वचसा घृतेनारक्षसा मनसा तज्जुषस्व। मर्य
श्रीः स्पृहयद्वर्णो अग्निर्नाभिमृशे तनुवा जर्हृषाणः। परि वाजपतिः कविरग्निर्हव्यान्यक्रमीत्।

दधद्रत्नानि दाशुषे । परि त्वाऽग्ने पुरं वयं विप्रꣳ सहस्य धीमहि । धृषद्वर्णं दिवेदिवे भेत्तारम् (५)
भङ्गुरावतः । त्वमग्ने द्युभिस्त्वमाशुशुक्षणिस्त्वमद्भ्यस्त्वमश्मनस्परि । त्वं वनेभ्यस्त्वमोषधीभ्यस्त्वं
नृणां नृपते जायसे शुचिः—२०) [प्रतूर्वन्सूर्यस्यतिष्ठुजिघर्मिभेत्तारंविꣳशतिश्च]॥ २॥
देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां पृथिव्याः सधस्थेऽग्निं पुरीष्यम
ङ्गिरस्वत् खनामि । ज्योतिष्मन्तं त्वाग्ने सुप्रतीकमजस्रेण भानुना दीद्यानम् । शिवं प्रजाभ्यो-
ऽहिꣳसन्तं पृथिव्याः सधस्थेऽग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वत् खनामि । अपां पृष्ठमसि सप्रथा उर्वग्निं
भरिष्यदपरावपिष्ठम् । वर्धमानं मह आ च पुष्करं दिवो मात्रया वरिणा प्रथस्व । शर्म च
स्थः (१) वर्म च स्थो अच्छिद्रे बहुले उभे । व्यचस्वती संवसाथां भर्तमग्निं पुरीष्य-
म् । संवसाथाꣳ सुवर्विदा समीची उरसा त्मना । अग्निमन्तर्भरिष्यन्ती ज्योतिष्मन्तमजस्रमित् ।
पुरीष्योऽसि विश्वभराः । अथर्वा त्वा प्रथमो निरमन्थदग्ने । त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निर-
मन्थत । मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः । तमु त्वा दध्यङ्ङृषिः पुत्र ईधे (२) अथर्वणः । वृत्रहणं
पुरन्दरम् । तमु त्वा पाथ्यो वृषा समीधे दस्युहन्तमम् । धनञ्जयꣳ रणेरणे । सीद होतः स्व
उ लोके चिकित्वान्त्सादया यज्ञꣳ सुकृतस्य योनौ । देवावीर्देवान् हविषा यजास्यग्ने बृह-
द्यजमाने वयो धाः । नि होता होतृषदने विदानस्त्वेषो दीदिवाꣳ असदत्सुदक्षः । अदब्ध-
व्रतप्रमतिर्वसिष्ठः सहस्रम्भरः शुचिजिह्वो अग्निः । सꣳसीदस्व महाꣳ असि शोचस्व (३)

देववीतमः । वि धूममग्ने अरुषं मियेध्य सृज प्रशस्त दर्शतम् जनिष्वा हि जेन्यो अग्रे अह्नाꣳ हितोहितेष्वरुषो वनेषु । दमेदमे सप्त रत्ना दधानोऽग्निर्होता नि षसादा यजीयान् — २७) [स्थ ईधे शोचस्व सप्तविꣳशतिश्च] ॥ ३ ॥ सन्ते वायुर्मातरिश्वा दधातूत्तानायै हृदयं यद्विलिष्टम् । देवानां यश्चरति प्राणथेन तस्मै च देवि वषडस्तु तुभ्यम् । सुजातो ज्योतिषा सह शर्म वरूथमासदः सुवः । वासो अग्ने विश्वरूपꣳ सं व्ययस्व विभावसो । उदु तिष्ठ स्वध्वरावा नो देव्या कृपा । दृशे च भासा बृहता सुशुक्वनिराऽग्ने याहि सुशस्तिभिः (१) । ऊर्ध्व ऊषु ण ऊतये तिष्ठा देवो न सविता । ऊर्ध्वो वाजस्य सनिता यदञ्जिभिर्वाघद्भिर्विह्वयामहे । सजातो गर्भो असि रोदस्योरग्ने चारुर्विभृतओषधीषु । चित्रः शिशुः परि तमाꣳस्यक्तः प्र मातृभ्योअधिकनिक्रदद्गाः । स्थिरो भव वीड्वङ्ग आशुर्भव वाज्यर्वन् । पृथुर्भव सुषदस्त्वमग्नेः पुरीषवाहनः । शिवो भव (२) प्रजाभ्यो मानुषीभ्यस्त्वमङ्गिरः । मा द्यावापृथिवी अभि शूशुचो मान्तरिक्षं मा वनस्पतीन् । प्रैतु वाजी कनिक्रदन्नानदद्रासभः पत्वा । भरन्नग्निं पुरीष्यं मा पाद्यायुषः पुरा । रासभो वां कनिक्रदत् सुयुक्तो वृषणा रथे । स वामग्निं पुरीष्यमाशुर्दूतो वहादितः । वृषाग्निं वृषणं भरन्नपां गर्भꣳ समुद्रियम् । अग्न आ याहि (३) वीतय ऋतꣳ सत्यम् । ओषधयः प्रतिगृह्णीताग्निमेतꣳ शिवमायन्तमभ्यत्र युष्मान् । व्यस्यन् विश्वा अमतीररातीर्निषीदन्नो अप दुर्मतिꣳ हनत् । ओषधयः प्रति मोदध्वमेनं पुष्पावतीः

सुपिप्पलाः। अयं वो गर्भं ऋत्वियः प्रत्नꣳ सधस्थमासदत्—३६) [सुशस्तिभिर्भव याहि षट्त्रिꣳशच्च] ॥ ४ ॥ वि पाजसा पृथुना शोशुचानो बाधस्व द्विषो रक्षसो अमीवाः। सुशर्मणो बृहतः शर्मणि स्यामग्नेरहꣳ सुहवस्य प्रणीतौ। आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे दधातन। महे रणाय चक्षसे। यो वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः। उशतीरिव मातरः। तस्मा अरङ्गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ। आपो जनयथा च नः। मित्रः (१) सꣳसृज्य पृथिवीं भूमिं च ज्योतिषा सह। सुजातं जातवेदसमग्निं वैश्वानरं विभुम्। अयक्ष्माय त्वा सꣳसृजामि प्रजाभ्यः। विश्वे त्वा देवा वैश्वानराः सꣳसृजन्त्वाऽऽनुष्टुभेन छन्दसाऽङ्गिरस्वत्। रुद्राः सम्भृत्य पृथिवीं बृहज्ज्योतिः समीधिरे। तेषां भानुरजस्र इच्छुक्रो देवेषु रोचते। सꣳसृष्टां वसुभी रुद्रैर्धीरैः कर्मण्यां मृदम्। हस्ताभ्यां मृद्वीं कृत्वा सिनीवाली करोतु (२) ताम्। सिनीवाली सुकपर्दा सुकुरीरा स्वौपशा। सा तुभ्यमदिते मह ओखां दधातु हस्तयोः। उखां करोतु शक्त्या बाहुभ्यामदितिर्धिया। माता पुत्रं यथोपस्थे साग्निं बिभर्तु गर्भ आ। मखस्य शिरोऽसि यज्ञस्य पदे स्थः। वसवस्त्वा कृण्वन्तु गायत्रेण छन्दसाऽङ्गिरस्वत् पृथिव्यसि रुद्रास्त्वा कृण्वन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसाऽङ्गिरस्वदन्तरिक्षमसि(३) आदित्यास्त्वा कृण्वन्तु जागतेन छन्दसाऽङ्गिरस्वद् द्यौरसि विश्वे त्वा देवा वैश्वानराः कृण्वन्त्वानुष्टुभेन छन्दसाऽङ्गिरस्वद्दिशोऽसि ध्रुवासि धारया मयि प्रजाꣳ रायस्पोषं गौपत्यꣳ

सुवीर्यꣳ सजातान् यजमानायादित्यै रास्नास्यदितिस्ते बिलं गृह्णातु पाङ्क्तेन छन्दसाऽङ्गिरस्वत् । कृत्वाय सा महीमुखां मृन्मयीं योनिमग्नये । तां पुत्रेभ्यः सम्प्र (४) अयच्छददितिः श्रपयानिति—४) [मित्रः करोत्वसि प्रचत्वारि च] ॥ ५ ॥ वसवस्त्वा धूपयन्तु गायत्रेण छन्दसाऽङ्गिरस्वत् रुद्रास्त्वा धूपयन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसाऽङ्गिरस्वदादित्यास्त्वा धूपयन्तु जागतेन छन्दसाऽङ्गिरस्वद्विश्वे त्वा देवा वैश्वानरा धूपयन्त्वानुष्टुभेन छन्दसाऽङ्गिरस्वदिन्द्रस्त्वा धूपयत्वङ्गिरस्वद्विष्णुस्त्वा धूपयत्वङ्गिरस्वद्वरुणस्त्वा धूपयत्वङ्गिरस्वददितिस्त्वा देवी विश्वदेव्यावती पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वत् खनत्ववटदेवानां त्वा पत्नीः(१)देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वद्दधतूखे धिषणास्त्वा देवीर्विश्व देव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वदभीन्धतामुखेऽग्नास्त्वां देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वच्छ्रपयन्तूखे वरूत्रयो जनयस्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वत् पचन्तूखे । मित्रैतामुखां पचैषा मा भेदि । एतां ते परि ददाम्यभित्यै । अभीमाम् (२) महिना दिवं मित्रो बभूव सप्रथाः । उत श्रवसा पृथिवीम् । मित्रस्य चर्षणीधृतः श्रवो देवस्य सानसिम् । द्युम्नं चित्रश्रवस्तमम् । देवस्त्वा सवितोद्वपतु सुपाणिः स्वङ्गुरिः । सुबाहुरुत शक्त्या । अव्यथमाना पृथिव्यामाशा दिश आ पृण । उत्तिष्ठ बृहती भवोर्ध्वा तिष्ठ ध्रुवा त्वम् । वसवस्त्वाऽऽछृन्दन्तु गायत्रेण छन्दसाऽङ्गिरस्वत् रुद्रास्त्वाऽऽच्छृन्दन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसाऽङ्गि

रस्त्वदादित्यास्त्वाऽऽच्छृन्दतु जागतेन छन्दसाऽङ्गिरस्वद्विश्वे त्वा देवा वैश्वानरा आ च्छृन्दन्त्वानुष्टुभेन छन्दसाऽङ्गिरस्वत् — १९) [पत्नीरिमाꣳरुद्रास्त्वाच्छृन्दन्त्वेकान्नविꣳशतिश्च] ॥ ६ ॥ समास्त्वाग्न ऋतवो वर्धयन्तु संवत्सरा ऋषयो यानि सत्या । सं दिव्येन दीदिहि रोचनेन विश्वा आ भाहि प्रदिशः पृथिव्याः । सञ्चेध्यस्वाग्ने प्र च बोधयैनमुच्च तिष्ठ महते सौभगाय । मा च रिषदुपसत्ता ते अग्ने ब्रह्माणस्ते यशसः सन्तु मान्ये । त्वामग्ने वृणते ब्राह्मणा इमे शिवो अग्ने (१) सं वरणे भवा नः । सपत्नहा नो अभिमातिजिच्च स्वे गये जागृह्यप्रयुच्छन् । इहैवाग्ने अधि धारया रयिं मा त्वा निक्रन् पूर्वचितो नि कारिणः । क्षत्रमग्ने सुयममस्तु तुभ्यमुपसत्ता वर्धतां ते अनिष्टृतः । क्षत्रेणाग्ने स्वायुः सꣳरभस्व मित्रेणाग्ने मित्रधेये यतस्व । सजातानां मध्यमस्था एधि राज्ञामग्ने विहव्यो दीदिहीह । अति (२) निहो अतिस्रिधोत्यचित्तिमत्यरातिमग्ने । विश्वा ह्यग्ने दुरिता सहस्वाथास्मभ्यꣳ सहवीराꣳ रयिं दाः । अनाधृष्यो जातवेदा अनिष्टृतो विराडग्ने क्षत्रभृद्दीदिहीह । विश्वा आशाः प्रमुञ्चन्मानुषीर्भियः शिवाभिरद्य परि पाहि नो वृधे । बृहस्पते सवितर्बोधयैनꣳ सꣳशितं चित्सन्तराꣳ सꣳशिशाधि । वर्धयैनं महते सौभगाय (३) विश्व एनमनु मदन्तु देवाः । अमुत्रभूयादध यद्यमस्य बृहस्पते अभिशस्तेरमुञ्चः । प्रत्यौहतामश्विना मृत्युमस्माद्देवानामग्ने भिषजा शचीभिः । उद्वयं तमसस्परि पश्यन्तो ज्योतिरुत्तरम् । देवं देवत्रा

सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम्—३४) [अग्नेति सौभंगाय चतुस्त्रिंशच्च ॥ ७ ॥]
ऊर्ध्वा अस्य समिधो भवन्त्यूर्ध्वा शुक्रा शोचींष्यग्नेः । द्युमत्तंमा सुप्रतींकस्य सूनोः । त-
नूनपादसुरो विश्ववेदा देवो देवेषु देवः । पथ आनंक्ति मध्वा घृतेनं । मध्वा यज्ञं नंक्षसे
प्रीणानो नराशंसो अग्ने । सुकृद्देवः संविता विश्ववारः । अच्छायमेति शवसा घृतेनेडानो
वह्निर्नमसा । अग्निꣳ स्रुचो अध्वरेषु प्रयत्सु । स यंक्षदस्य महिमानमग्नेः सः (१) ई म-
न्द्रासु प्रयसः । वसुश्चेतिंष्ठो वसुधातमश्च । द्वारो देवीरन्वंस्य विश्वे व्रता ददन्ते अग्नेः ।
उरुव्यचसो धाम्ना पत्यमानाः । ते अस्य योषणे दिव्ये न योनावुषासानक्ता । इमं यज्ञ-
मवतामध्वरं नः । दैव्या होतारावूर्ध्वमध्वरं नोऽग्नेर्जिह्वामभि गृणीतम् । कृणुतं नः स्विष्टिम् ।
तिस्रो देवीर्बर्हिरेदꣳ सदन्त्विडा सरस्वती (२) भारती । मही गृणाना । तन्नस्तुरीपमद्भुतं
पुरुक्षु त्वष्टा सुवीरम् । रायस्पोषं विष्यतु नाभिमस्मे । वनस्पतेऽवसृजा ररांणस्त्मना देवेषु ।
अग्निर्हव्यꣳ शमिता सूदयाति । अग्ने स्वाहा कृणुहि जातवेद इन्द्राय हव्यम् । विश्वे देवा हविरिदं
जुषन्ताम् । हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक आसीत् । स दाधार पृथिवीं द्याम्
(३) उतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम । यः प्राणतो निमिषतो महित्वैक इद्राजा जगतो बभूव ।
य ईशे अस्य द्विपदश्चतुष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम । य आत्मदा बलदा यस्य
विश्व उपासते प्रशिषं यस्य देवाः । यस्य छायामृतं यस्य मृत्युः कस्मै देवाय हविषा विधेम ।

यस्येमे हिमवन्तो महित्वा यस्य समुद्रꣳ रसया सह (४) आहुः। यस्येमाः प्रदिशो यस्य बाहू कस्मै देवाय हविषा विधेम। यं क्रन्दसी अवसा तस्तभाने अभ्यैक्षेतां मनसा रेजमाने। यत्राधि सूर उदितौ व्येति कस्मै देवाय हविषा विधेम। येन द्यौरुग्रा पृथिवी च दृढे येन स्वः स्तभितं येन नाकः। यो अन्तरिक्षे रजसो विमानः कस्मै देवाय हविषा विधेम। आपो ह यन्महतीर्विश्वम् (५) आयन् दक्षं दधाना जनयन्तीरग्निम्। ततो देवानां निरवर्त्ततासुरेकः कस्मै देवाय हविषा विधेम। यश्चिदापो महिना पर्यपश्यद्दक्षं दधाना जनयन्तीरग्निम्। यो देवेष्वधिदेव एक आसीत् कस्मै देवाय हविषा विधेम (६—३४) [स सरस्वती द्याꣳ सह विश्वं चतुस्त्रिꣳशच्च]॥८॥

आकूतिमग्निं प्रयुजꣳ स्वाहा मनो मेधामग्निं प्रयुजꣳ स्वाहा चित्तं विज्ञातमग्निं प्रयुजꣳ स्वाहा वाचो विधृतिमग्निं प्रयुजꣳ स्वाहा प्रजापतये मनवे स्वाहाऽग्नये वैश्वानराय स्वाहा विश्वे देवस्य नेतुर्मर्तो वृणीत सख्यं विश्वे राय इषुध्यसि द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहा मा सु भित्था मा सु रिषो दृꣳहस्व वीडयस्व सु। अम्ब धृष्णु वीरयस्व (१) अग्निश्चेदं करिष्यथः। दृꣳहस्व देवि पृथिवि स्वस्तय आसुरी माया स्वधया कृतासि। जुष्टं देवानामिदमस्तु हव्यमरिष्टा त्वमुदिहि यज्ञे अस्मिन्। मित्रैतामुखां तपैषा मा भेदि। एतां ते परिददाम्यभित्त्यै। द्रन्नः सर्पिरासुतिः प्रत्नो होता वरेण्यः। सहसस्पुत्रो अद्भुतः। परस्या

अधि संवतोऽवराꣳ अभ्या (२) तर । यत्राहमस्मि ताꣳ अव । परमस्याः परावतो
रोहिदश्व इहागहि । पुरीष्यः पुरुप्रियोऽग्ने त्वं तरा मृधः । सीद त्वं मातुरस्या उपस्थे
विश्वान्यग्ने वयुनानि विद्वान् । मैनामर्चिषा मा तपसाभि शूशुचोऽन्तरस्याꣳ शुक्रज्योति-
र्विभाहि । अन्तरग्ने रुचा त्वमुखायै सदने स्वे । तस्यास्त्वꣳ हरसा तपन् (३) जातवेदः शिवो
भव । शिवो भूत्वा मह्यमग्नेऽथो सीद शिवस्त्वम् । शिवाः कृत्वा दिशः सर्वाः स्वां
योनिमिहासदः—२०) [वीरयस्वातपन्विꣳशतिश्च] ॥ ९ ॥

यदग्ने यानि कानि चा ते दारूणि दध्मसि । तदस्तु तुभ्यमिद्घृतं तज्जुषस्व यविष्ठ्य ।
यदत्त्युपजिह्विका यद्वम्रो अतिसर्पति । सर्वं तदस्तु ते घृतं तज्जुषस्व यविष्ठ्य । रात्रिꣳरा-
त्रिमप्रयावं भरन्तोऽश्वायेव तिष्ठते घासमस्मै । रायस्पोषेण समिषा मदन्तोऽग्ने मा ते प्रति-
वेशा रिषाम । नाभा (१) पृथिव्याः समिधानमग्निꣳ रायस्पोषाय बृहते हवामहे । इरं-
मदं बृहदुक्थं यजत्रं जेतारमग्निं पृतनासु सासहिम् । याः सेना अभीत्वरीराव्याधिनी-
रुगणा उत । ये स्तेना ये च तस्करास्ताꣳस्ते अग्नेऽपिदधाम्यास्ये । दꣳष्ट्राभ्यां मलिम्लून् जम्भ्यैस्त-
स्कराꣳ उत । हनूभ्याꣳ स्तेनान् भगवस्ताꣳस्त्वं खाद सुखादितान् । ये जनेषु मलिम्लवस्तेनास-
स्तस्करा वने । ये (२) कक्षेष्वघायवस्ताꣳस्ते दधामि जम्भयोः । यो अस्मभ्यमरातीया-
द्यश्च नो द्वेषते जनः । निन्दाद्यो अस्मान् दिप्साच्च सर्वं तं मस्मसा कुरु । सꣳशितं मे

ब्रह्म सꣳशितं वीर्यंबलम्। सꣳशितं क्षत्रं जिष्णु यस्याहमस्मि पुरोहितः । उदेषां बाहू अ॑तिरमुद्वर्चे उदू बलम्। क्षिणोमि ब्रह्मणाऽमित्रानुन्नयामि (३) स्वाꣳ अहम् । दृशानो रुक्म उर्व्या व्यद्यौद्दुर्मर्षमायुः श्रिये रुचानः । अग्निरमृतो अभवद्वयोभिर्यदेनं द्यौरजनयत्सुरेताः । विश्वा रूपाणि प्रतिमुञ्चते कविः प्रासावीद्भद्रं द्विपदे चतुष्पदे । वि नाकमख्यत् सविता वरेण्योऽनु प्रयाणमुषसो विराजति । नक्तोषासा समनसा विरूपे धापयेते शिशुमेकꣳ समीची । द्यावा क्षामा रुक्मः (४) अन्तर्विभाति देवा अग्निं धारयन् द्रविणोदाः। सुपर्णोऽसि गरुत्मांन् त्रिवृत्ते शिरो गायत्रं चक्षु स्तोम आत्मा साम ते तनूर्वामदेव्यं बृहद्रथन्तरे पक्षौ यज्ञायज्ञियं पुच्छं छन्दाꣳस्यङ्गानि धिष्णियाः शफा यजूꣳषि नाम । सुपर्णोऽसि गरुत्मान् दिवं गच्छ सुवः पत — ३८) [नाभा ये नयामि रुक्मोऽष्टात्रिꣳशच्च]॥ १०॥

अग्ने यं यज्ञमध्वरं विश्वतः परिभूरसि । स इद्देवेषु गच्छति । सोम यास्ते मयो भुव ऊतयः सन्ति दाशुषे । ताभिर्नोऽविताभव । अग्निर्मूर्धा भुवः । त्वन्नः सोम या ते धामानि । तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि । धियो यो नः प्रचोदयात् । अचित्ती यच्चकृमा दैव्ये जने दीनैर्दक्षैः प्रभूती पूरुषत्वता (१)। देवेषु च सवितर्मानुषेषु च त्वन्नो अत्र सुवतादनागसः । चोदयित्री सूनृतानां चेतन्ती सुमतीनाम् । यज्ञं दधे सरस्वती । पावीरवी कन्या चित्रायुः सरस्वती वीरपत्नी धियं धात् । ग्नाभिरच्छिद्रꣳ शरणꣳ सजोषा दुराधर्षं गृणते शर्म यꣳसत् । पूषा गा

अन्वेतु नः पूषा रक्षत्ववतः । पूषा वाज॑ᳪ सनोतु नः । शुक्रं ते अन्यद्यजतं ते अन्यत् (२) विषुरूपे अहनी द्यौरिवासि । विश्वा हि माया अवसि स्वधावो भद्रा ते पूषन्निह रातिरस्तु । तेऽवर्धन्त स्वतवसो महित्वनाऽऽनाकं तस्थुरुरु चक्रिरे सदः । विष्णुर्यद्धावद्वृषणं मदच्युतं वयो न सीदन्नधि बर्हिषि प्रिये । प्र चित्रमर्कं गृणते तुराय मारुताय स्वतवसे भरध्वम् । ये सहाᳪसि सहसा सहन्ते (३) रेजते अग्ने पृथिवी मखेभ्यः । विश्वे देवा विश्वे देवाः । द्यावा नः पृथिवी इमᳪ सिध्रमद्य दिविस्पृशम् । यज्ञं देवेषु यच्छताम् । प्र पूर्वजे पितरा नव्यसीभिर्गीर्भिः कृणुध्वᳪ सदने ऋतस्य । आ नो द्यावापृथिवी दैव्येन जनेन यातं महि वां वरूथम् । अग्निᳪ स्तोमेन बोधय समिधानो अमर्त्यम् । हव्या देवेषु नो दधत् । स हव्यवाडमर्त्य उशिग्दूतश्चनोहितः (४) । अग्निर्धिया समृण्वति । शन्नो भवन्तु वाजे वाजे—८) [पूरुषत्वतान्यत्सहन्ते चनोहितोष्टौ च] ॥ ११ ॥ युंजान (२०३) इमां (२७०) देवस्य (१७७)सं (१८६) वि (२०४) वसवः (१६९) समां (१८४) ऊर्ध्वा (२८४) आकूतिं (१७०)य (२३८) दग्न (२०८) एकादश (२२९३) ॥ ११ ॥ इति तैत्तिरीयसंहितायांचतुर्थकाण्डे प्रथमः प्रपाठकः ॥

ॐम् विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहा गायत्रं छन्द आरोह पृथिवीमनु विक्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽस्यभिशस्तिहा त्रैष्टुभं छन्द आरोहान्तरिक्षमनुविक्रमस्व

निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽस्यरातीयतो हन्ता जागतं छन्द आरोह दिवमनुविक्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः (१) क्रमोऽसि शत्रूयतो हन्तानुष्टुभं छन्द आरोह दिशोऽनुविक्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मः । अक्रन्ददग्निस्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः समञ्जन् । सद्यो जज्ञानो विहीमिद्धो अख्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः । अग्नेऽभ्यावर्तिन्नभि न आवर्तस्वायुषा वर्चसा सन्या मेधया प्रजया धनेन । अग्ने (२) अङ्गिरः शतं ते सन्त्वावृतः सहस्रं त उपावृतः । तासां पोषस्य पोषेण पुनर्नो नष्टमाकृधि पुनर्नो रयिमाकृधि । पुनरूर्जा निवर्तस्व पुनरग्न इषाऽऽयुषा । पुनर्नःपाहि विश्वतः । सह रय्या निवर्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया । विश्वप्स्निया विश्वतस्परि । उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदवाधमम् (३) वि मध्यमꣳ श्रथाय । अथा वयमादित्य व्रते तवानागसो अदितये स्याम । आ त्वा हार्षमन्तरभूर्ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिः । विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्त्वस्मिन् राष्ट्रमधिश्रय । अग्रे बृहन्नुषसामूर्ध्वो अस्थान्निर्जगन्विवान् तमसो ज्योतिषाऽऽगात् । अग्निर्भानुना रुशता स्वङ्ग आ जातो विश्वा सद्मान्यप्राः । सीद त्वं मातुरस्याः (४) उपस्थे विश्वान्यग्ने वयुनानि विद्वान् । मैनामर्चिषा मा तपसाभिशूशुचोन्तरस्याꣳ शुक्रज्योतिर्विभाहि । अन्तरग्ने रुचा त्वमुखायै सदने स्वे । तस्यास्त्वꣳ हरसा तपं जातवेदः शिवो भव । शिवो भूत्वा मह्यमग्नेऽथो सीद शिवस्त्वम् । शिवाः कृत्वा दिशः सर्वाः स्वां योनिमिहाऽऽसदः । हꣳसः शुचिषत्(५)वसुरन्तरिक्षस-

द्धोता वेदिषदतिथिर्दुरोणसत् । नृषद्वरसदृतसद्व्योमसदब्जा गोजा ऋतजा अद्रिजा ऋतं बृहत्
—१६) [विष्णोरग्नेधममस्याःशुचिषत् षोडश च] ॥ १ ॥ दिवस्परि
प्रथमं जज्ञे अग्निरस्मद्द्वितीयं परि जातवेदाः । तृतीयमप्सु नृमणा अजस्रमिन्धान
एनं जरते स्वाधीः । विद्मा ते अग्ने त्रेधा त्रयाणि विद्मा ते सद्म विभृतं पुरुत्रा । विद्मा
ते नाम परमं गुहा यद्विद्मा तमुत्सं यत आजगन्थ । समुद्रे त्वा नृमणा अप्स्वन्तर्नृचक्षा
ईधे दिवो अग्न ऊधन् । तृतीये त्वा (१) रजसि तस्थिवांसमृतस्य योनौ महिषा अहि-
न्वन् । अक्रन्ददग्निस्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः समञ्जन् । सद्यो जज्ञानो वि ही-
मिद्धो अख्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः । उशिक्पावको अरतिः सुमेधा मर्तेष्वग्निरमृतो
निधायि । इयर्ति धूममरुषं भरिभ्रदुच्छुक्रेण शोचिषा द्यामिनक्षत् । विश्वस्य केतुर्भुवनस्य
गर्भ आ (२) रोदसी अपृणाज्जायमानः । वीडुश्चिदद्रिमभिनत्परायन् जना यदग्निमयज-
न्त पञ्च । श्रीणामुदारो धरुणो रयीणां मनीषाणां प्रार्पणः सोमगोपाः । वसोः सूनुः स-
हसो अप्सु राजा विभात्यग्र उषसामिधानः । यस्ते अद्य कृणवद्भद्रशोचेऽपूपं देव घृतवन्तमग्ने ।
प्र तं नय प्रतरां वस्यो अच्छाभि द्युम्नं देवभक्तं यविष्ठ । आ (३) तं भज सौश्रवसेष्व-
ग्न उक्थ उक्थ आ भज शस्यमाने । प्रियः सूर्ये प्रियो अग्ना भवात्युज्जातेन भिनददुज्ज-
नित्वैः । त्वामग्ने यजमाना अनु द्यून्विश्वा वसूनि दधिरे वार्याणि । त्वया सह द्रविणमिच्छ-

मांना व्रजंगोमन्तमुशिजो विवंत्रुः । दृशा नो रुक्म उर्व्या व्यंद्यौद्दुमर्षमायुः श्रिये रुंचानः अग्निरमृतो अभवद्वयोभिर्यत् (४) एनं द्यौरजंनयत्सुरेताः—४) [त्वा गर्भं आ पविष्ठ आ यत् चत्वारिं च] ॥ २ ॥ अन्नंपतेऽन्नस्य नो देह्यनमीवस्यं शुष्मिणंः । प्रप्रंदातारं तारिष ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुंष्पदे । उदुं त्वा विश्वें देवाअग्ने भरन्तु चित्तिंभिः । स नो भव शिवतंमः सुप्रतींको विभावंसुः । प्रेदंग्ने ज्योतिष्मान्याहि शिवेभिंरर्चिभिस्त्वम् । बृहद्भिर्भानुभिर्भासन् मा हिꣳसीस्तनुवां प्रजाः । समिधाग्निं दुवस्यत घृतैर्बोधयतातिथिम् । आ (१) अस्मिन् हव्या जुंहोतन । प्रभायमग्निर्भरतस्यं शृण्वे वि यत् सूर्यो न रोचंते बृहद्भाः । अभि यः पूरुं पृतनासु तस्थौ दीदाय दैव्यो अतिथिः शिवो नः । आपों देवीः प्रति गृह्णीत भस्मैतत् स्योने कृणुध्वꣳ सुरभावुं लोके । तस्मैं नमन्तां जनंयः सुपत्नीं मातेवं पुत्रं बिभृता स्वेनम् । अप्स्वंग्ने सधिष्टवां (२) सौषंधीरनुरुध्यसे । गर्भे संजायसे पुनः । गर्भो अस्योषधीनां गर्भो वनस्पतीनाम् । गर्भो विश्वस्य भूतस्याग्ने गर्भो अपामंसि । प्रसद्य भस्मना योनिमपश्च पृथिवीमंग्ने । सꣳसृज्यं मातृभिस्त्वं ज्योतिंष्मान् पुनरासंदः । पुनंरासद्य सदंनमपश्च पृथिवी मंग्ने । शेषें मातुर्यथोपस्थेऽन्तरस्याꣳ शिवतंमः । पुनंरूर्जा (३) निवंर्तस्व पुनरग्न इषाऽऽयुंषा । पुनर्नः पाहि विश्वतः । सह रय्या निवंर्तस्वाग्ने पिन्वंस्व धारंया । विश्वप्स्निया विश्वतस्परिं । पुनंस्त्वादित्या रुद्रा वसंवः समिंन्धतां पुनर्ब्रह्माणो वसुनीथ यज्ञैः । घृतेन त्वं तनुवों वर्धयस्व सत्याः संन्तु

यजमानस्य कामाः । बोधा नो अस्य वचसो यविष्ठ मंहिष्ठस्य प्रभृतस्य स्वधावः । पीयति त्वो अनु (४) त्वो गृणाति वन्दारुस्ते तनुवं वन्दे अग्ने । स बोधि सूरिर्मघवा वसुदावा वसुपतिः । युयोध्यस्मद्द्वेषांसि—१६) [आतवोर्जाऽनु षोडश च]॥ ३ ॥ अपेत वीत वि च सर्पतातो येऽत्र स्थ पुराणा ये च नूतनाः । अदादिदं यमोऽवसानं पृथिव्या अक्रन्निमं पितरो लोकमस्मै । अग्नेर्भस्मास्यग्नेः पुरीषमसि संज्ञानमसि कामधरणं मयि ते कामधरणं भूयात् । सं या वः प्रियास्तनुवः सं प्रिया हृदयानि वः । आत्मा वो अस्तु (१) संप्रियः संप्रियास्तनुवो मम । अयं सो अग्निर्यस्मिन्त्सोममिन्द्रः सुतं दधे जठरे वावशानः । सहस्रियं वाजमत्यं न सप्तिं ससवान्त्सन्त्स्तूयसे जातवेदः । अग्ने दिवो अर्णमच्छा जिगास्यच्छा देवां ऊचिषे धिष्णिया ये । याः परस्ताद्रोचने सूर्यस्य याश्चावस्तादुपतिष्ठन्त आपः । अग्ने यत्ते दिवि वर्चः पृथिव्यां यदोषधीषु (२) अप्सु वा यजत्र । येनान्तरिक्षमुर्वाततन्थ त्वेषः स भानुरर्णवो नृचक्षाः । पुरीष्यासो अग्नयः प्रावणेभिः सजोषसः । जुषन्तां हव्यमाहुतमनमीवा इषो महीः । इडामग्ने पुरुदंसं सनिं गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध । स्यान्नः सूनुस्तनयो विजावाग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे । अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो अरोचथाः । तं जानन् (३) अग्न आरोहाथा नो वर्धया रयिम् । चिदसि तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवासीद परिचिदसि तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद लोकं पृण छिद्रं पृणाथो सीद शिवा त्वम् । इन्द्राग्नी त्वा बृहस्पतिरस्मिन् योनावसीषदन् । ता अस्य सूददोहसः सोमं श्रीणन्ति पृश्नयः ।

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

जन्मन् देवानां विशस्त्रिष्वा रोचने दिवः—४८) [अस्त्वोषधीषु जानन्नष्टाचत्वारिंशच्च] ॥ ४ ॥
समितꣳ सङ्कल्पेथाꣳ सम्प्रियौ रोचिष्णू सुमनस्यमानौ । इषमूर्जमभिसंवसानौ सं वां मना-
ꣳसि सं व्रता समु चित्तान्याकरम् । अग्ने पुरीष्याधिपा भवा त्वन्नः । इषमूर्जं यजमानाय धेहि । पु-
रीष्यस्त्वमग्ने रयिमान् पुष्टिमाꣳ असि । शिवाः कृत्वा दिशःसर्वाः स्वां योनिमिहासदः । भवतं नः
समनसौ समोकसौ (१) अरेपसौ । मा यज्ञꣳ हिꣳसिष्टं मा यज्ञपतिं जातवेदसौ शिवौ भवतमद्य नः ।
मातेव पुत्रं पृथिवी पुरीष्यमग्निꣳ स्वे योनावभारुखा । तां विश्वैर्देवैर्ऋतुभिः संविदानः प्रजापतिर्वि-
श्वकर्मा विमुञ्चतु । यदस्य पारे रजसः शुक्रं ज्योतिरजायत । तं नः पर्षदति द्विषोऽग्ने वैश्वानर स्वा-
हा । नमः सु ते निर्ऋते विश्वरूपे (२) अयस्मयं विचृता बन्धमेतम् । यमेन त्वं यम्या संविदानो-
त्तमं नाकमधिरोहयेमम् । यत्ते देवी निर्ऋतिराबबन्ध दाम ग्रीवास्वविचर्त्यम् । इदं
ते तद्विष्याम्यायुषो न मध्यादथा जीवः पितुमद्धि प्रमुक्तः । यस्यास्ते अस्याः क्रूर
आसं जुहोम्येषां बन्धानामवसर्जनाय । भूमिरिति त्वाजना विदुर्निर्ऋतिः (३) इति
त्वाहं परिवेद विश्वतः । असुन्वन्तमयजमानमिच्छस्तेनस्येत्यां तस्करस्यान्वेषि । अन्यमस्म
दिच्छ सा त इत्या नमो देवि निर्ऋते तुभ्यमस्तु । देवीमहं निर्ऋतिं वन्दमानः पितेव पुत्रं
दसये वचोभिः । विश्वस्य या जायमानस्य वेद शिरःशिरः प्रति सूरी विचष्टे । निवेशनःसङ्गमनो व-
सूनां विश्वा रूपाभिचष्टे (४) शचीभिः । देव इव सविता सत्यधर्मेन्द्रो न तस्थौ समरे पथीनाम् । सं

वस्त्रा दधातन निराहावान् कृणोतन । सिञ्चामहा अवटमुद्रिणं वयं विश्वाहादस्तमक्षितम् । निष्कृताहा
वमवटꣳ सुवरत्रꣳ सुषेचनम् । उद्रिणꣳ सिञ्चे अक्षितम् । सीरा युञ्जन्ति कवयो युगा वितन्वते पृथक् ।
धीरा देवेषु सुम्नया । युनक्त सीरा वि युगा तनोत कृते योनौ वपतेह (५) बीजम् । गिरा च श्रुष्टिः सभ-
रा असन्नो नेदीय इत्सृण्या पक्वमायवत् । लाङ्गलं पवीरवꣳ सुशेवꣳ सुमतित्सरु । उदित्कृषति गामविं
प्रफर्व्यं च पीवरीम् । प्रस्थावद्रथवाहनम् । शुनं नः फाला वि तुदन्तु भूमिꣳ शुनं कीनाशा अभियन्तु
वाहान् । शुनं पर्जन्यो मधुना पयोभिः शुनासीरा शुनमस्मासु धत्तम् । कामं कामदुघे धुक्ष्व मित्राय
(६) वरुणाय च । इन्द्रायाग्नये पूष्ण ओषधीभ्यः प्रजाभ्यः । घृतेन सीता मधुना समक्ता
विश्वैर्देवैरनुमता मरुद्भिः । ऊर्जस्वती पयसा पिन्वमानास्मान् सीते पयसाभ्याववृत्स्व—२२)
[समोकसौ विश्वरूपेविदुर्निर्ऋतिरभिचष्टइहमित्राय द्वाविꣳशतिश्च] ॥ ५ ॥

या जाता ओषधयो देवेभ्यस्त्रियुगं पुरा । मन्दामि बभ्रूणामहꣳ शतं धामानि सप्त च । शतं वो
अम्ब धामानि सहस्रमुत वो रुहः । अथा शतक्रत्वो यूयमिमं मे अगदं कृत । पुष्पावतीः प्रसूवतीः
फलिनीरफला उत । अश्वा इव सजित्वरीर्वीरुधः पारयिष्णवः । ओषधीरिति मातरस्तद्वो देवी-
रुप ब्रुवे । रपाꣳसि विघ्नतीरित रपः (१) चातयमानाः । अश्वत्थे वो निषदनं पर्णे वो
वसतिः कृता । गोभाज इत् किलासथ यत् सनवथ पूरुषम् । यदहं वाजयन्निमा ओषधीर्हस्त
आदधे । आत्मा यक्ष्मस्य नश्यति पुरा जीवगृभो यथा । यदोषधयः सङ्गच्छन्ते राजानः

समितांविव । विप्रः स उच्यते भिषग्रक्षोहामीवचातनः । निष्कृतिर्नाम वो माता था यूयꣳ
स्थ संकृतीः । सराः पतत्रिणीः (२) स्थन यदामयति निष्कृत । अन्या वो अन्यामवत्वन्यान्यस्या
उपावत । ताः सर्वाः ओषधयः संविदाना इदं मे प्रावता वचः । उच्छुष्मा ओषधीनां गावो
गोष्ठादिवेरते । धनꣳ सनिष्यन्तीनामात्मानं तव पूरुष । अति विश्वाः परिष्ठा स्तेन इव
व्रजमक्रमुः । ओषधयः प्राचुच्यवुर्यत्किञ्च तन्वाꣳ रपः । याः (३) त आतस्थुरात्मानं या आवि-
विशुः परुः परुः । तास्ते यक्ष्मं विबाधन्तामुग्रो मध्यमशीरिव । साकं यक्ष्म प्रपत श्येनेन किकि-
दीविना । साकं वातस्य ध्राज्या साकं नश्य निहाकया । अश्वावतीꣳ सोमवतीमूर्जयन्तीमुदोजसम् ।
आविंत्सि सर्वा ओषधीरस्मा अरिष्टतातये । याः फलिनीर्या अफला अपुष्पा याश्च पुष्पिणीः ।
बृहस्पतिप्रसूतास्ता नो मुञ्चन्त्वꣳहसः । याः (४) ओषधयः सोमराज्ञीः प्रविष्टाः पृथिवीमनु । तासां
त्वमस्युत्तमा प्रणो जीवातवे सुव । अवपतन्तीरवदं दिव ओषधयः परि । यं जीवमश्नवामहै न स रि-
ष्याति पूरुषः । याश्चेदमुपशृण्वन्ति याश्च दूरं परागताः । इह सङ्गत्य ताः सर्वा अस्मै सन्दत्त भेषजम् ।
मा वो रिषत् खनिता यस्मै चाहं खनामि वः (५) । द्विपच्चतुष्पदस्माकꣳ सर्वमस्त्वनातुरम् । ओष-
धयः संवदन्ते सोमेन सह राज्ञा । यस्मै करोति ब्राह्मणस्तꣳ राजन् पारयासि — १८) [रपः पतत्रि-
णी या या वो ऽष्टादश च]॥६॥मा नो हिꣳसीज्जनिता यः पृथिव्या यो वा दिवꣳ सत्यधर्मा जजान ।
यश्चापश्चन्द्रा बृहतीर्जजान कस्मै देवाय हविषा विधम। अभ्यावर्तस्व पृथिवि यज्ञेन पयसा सह।वपां ते

अग्निरिषितोऽवसर्पतु । अग्ने यत्ते शुक्रं यच्चन्द्रं यत्पूतं यद्यज्ञियम् । तद्देवेभ्यो भरामसि । इषमूर्जमहमित आ (१) ददऋतस्य धाम्नो अमृतस्य योनेः । आ नो गोषु विशत्वौषधीषु जहामि सेदिमनिराममीवाम् । अग्ने तव श्रवो वयो महि भ्राजन्त्यर्चयो विभावसो । बृहद्भानो शवसा वाजमुक्थ्यं दधासि दाशुषे कवे । इरज्यन्नग्ने प्रथयस्व जन्तुभिरस्मे रायो अमर्त्य । स दर्शतस्य वपुषो विराजसि पृणक्षि सानसिꣳ रयिम् । ऊर्जोऽनपाज्जातवेदः सुशस्तिभिर्मन्दस्व (२) धीतिभिर्हितः । त्वे इषः सन्दधुर्भूरिरेतसश्चित्रोतयो वामजाताः । पावकवर्चाः शुक्रवर्चा अनूनवर्चा उदियर्षि भानुना । पुत्रः पितरा विचरन्नुपावस्युभे पृणक्षि रोदसी । ऋतावानं महिषं विश्वचर्षणिमग्निꣳ सुम्नाय दधिरे पुरो जनाः । श्रुत्कर्णꣳ सप्रथस्तमं त्वा गिरा दैव्यं मानुषा युगा । निष्कर्तारमध्वरस्य प्रचेतसं क्षयन्तꣳ राधसे महे । रातिं भृगूणामुशिजं कविक्रतुं पृणक्षि सानसिम् (३) रयिम् । चितः स्थ परिचित ऊर्ध्वचितः श्रयध्वं तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवाः सीदत । आप्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोम वृष्णियम् । भवा वाजस्य सङ्गथे । सन्ते पयाꣳसि समु यन्तु वाजाः सं वृष्णियान्यभिमातिषाहः । आप्यायमानो अमृताय सोम दिवि श्रवाꣳस्युत्तमानि धिष्व — ३९) [आ मन्दस्व सानसिमेकान्नचत्वारिꣳशच्च] ॥ ७ ॥

अभ्यस्थाद्विश्वाः पृतना अरातीस्तदग्निराह तदु सोम आह । बृहस्पतिः सविता तन्म आह पूषा माऽधात् सुकृतस्य लोके । यदक्रन्दः प्रथमं जायमान उद्यन्त्समुद्रादुत वा पुरीषात् । श्येनस्य पक्षा हरिणस्य बाहू उपस्तुतं जनिम तत्ते अर्वन् । अपां पृष्ठमसि योनिरग्नेः समुद्रमभितः पिन्वमानम् ।

वर्धमानं महः (१) आ च पुष्करं दिवो मात्रया वरिणा प्रथस्व । ब्रह्म जज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्वि
सीमतः सुरुचो वेन आवः । स बुध्नियां उपमा अस्य विष्ठाः सतश्च योनिमसतश्च विवः । हिरण्यगर्भः
समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक आसीत् । स दाधार पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषा
विधेम । द्रप्सश्चस्कन्द पृथिवीमनु (२) द्यामिमञ्च योनिमनु यश्च पूर्वः । तृतीयं योनिमनु सञ्चरं
तंद्रप्सं जुहोम्यनु सप्त होत्राः । नमो अस्तु सर्पेभ्यो ये के च पृथिवीमनु । ये अन्तरिक्षे येदिवि तेभ्यः
सर्पेभ्यो नमः । येऽदो रोचने दिवो ये वा सूर्यस्य रश्मिषु । येषामप्सु सदः कृतं तेभ्यः
सर्पेभ्यो नमः । या इषवो यातुधानानाम् (३) ये वा वनस्पतीꣳरनु । ये वाऽवटेषु
शेरते तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः—११) [महोनुयातुधानानामेएकादश च] ॥ ८ ॥

ध्रुवासि धरुणाऽस्तृता विश्वकर्मणा सुकृता । मा त्वा समुद्र उद्वधीन्मा सुपर्णो व्यथमाना पृथिवीं दृ-
ꣳह । प्रजापतिस्त्वा सादयतु पृथिव्याः पृष्ठे व्यचस्वतीं प्रथस्वतीं प्रथोऽसि पृथिव्यसि भूरसि भूमि-
रस्यदितिरसि विश्वधाया विश्वस्य भुवनस्य धर्त्री पृथिवीं यच्छ पृथिवीं दृꣳह पृथिवीं मा हिꣳसी-
र्विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै (१) चरित्रायाग्निस्त्वाभिपातु मह्या स्वस्त्या
छर्दिषा शन्तमेन तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद । काण्डात् काण्डात् प्ररोहन्ती परुषः परुषः परि ।
एवा नो दूर्वे प्रतनु सहस्रेण शतेन च । या शतेन प्रतनोषि सहस्रेण विरोहसि । तस्यास्ते देवीष्टके
विधेम हविषा वयम् । अषाढासि सहमाना सहस्वारातीः सहस्वारातीयतः सहस्व पृतनाः सहस्व

पृतन्यतः । सहस्रवीर्या (२) असि सा मा जिन्व । मधु वाता ऋतायते मधु क्षरन्ति सिन्धवः ।
माध्वीर्नः सन्त्वोषधीः । मधु नक्तमुतोषसि मधुमत् पार्थिवꣳ रजः । मधु द्यौरस्तु नः पिता । मधुमा
न्नो वनस्पतिर्मधुमाꣳ अस्तु सूर्यः । माध्वीर्गावो भवन्तु नः । मही द्यौः पृथिवी च न इमं यज्ञं मि-
मिक्षताम् । पिपृतां नो भरीमभिः । तद्विष्णोः परमम् (३) पदꣳ सदा पश्यन्ति सूरयः । दिवीव चक्षुरा-
ततम् । ध्रुवाऽसि पृथिवि सहस्व पृतन्यतः । स्यूता देवेभिरमृतेनाऽऽगाः । यास्ते अग्ने सूर्ये रुच उद्य-
तो दिवमातन्वन्ति रश्मिभिः । ताभिः सर्वाभीरुचे जनाय नस्कृधि । या वो देवाः सूर्ये रुचो गोष्व-
श्वेषु या रुचः । इन्द्राग्नी ताभिः सर्वाभीरुचं नो धत्त बृहस्पते । विराट् (४) ज्योतिरधारयत् सम्राट्
ज्योतिरधारयत् स्वराट् ज्योतिरधारयत् । अग्ने युक्ष्वा हि ये तवाश्वासो देव साधवः । अरं
वहन्त्याशवः । युक्ष्वा हि देवहूतमाꣳ अश्वाꣳ अग्ने रथीरिव । नि होता पूर्व्यः सदः ।
द्रप्सश्चस्कन्द पृथिवीमनु द्यामिमञ्च योनिमनु यश्च पूर्वः । तृतीयं योनिमनु सञ्चरन्तं द्रप्सं
जुहोम्यनु सप्त (५) होत्राः । अभूदिदं विश्वस्य भुवनस्य वाजिनमग्नेर्वैश्वानरस्य च । अ-
ग्निर्ज्योतिषा ज्योतिष्मान् रुक्मो वर्चसा वर्चस्वान् । ऋचे त्वा रुचे त्वा समित्स्रवन्ति सरितो न धेनाः ।
अन्तर्हृदा मनसा पूयमानाः । घृतस्य धारा अभि चाकशीमि । हिरण्ययो वेतसो मध्य आसाम् ।
तस्मिन् सुपर्णो मधुकृत् कुलायी भजन्नास्ते मधु देवताभ्यः । तस्यासते हरयः सप्त तीरे
(६) स्वधां दुहाना अमृतस्य धाराम्—४) [प्रतिष्ठायै सहस्रवीर्या परमं विराट् सप्ततीरे चत्वारि च

॥ १ ॥ आदित्यं गर्भं पयसा समञ्जन्त्सहस्रस्य प्रतिमां विश्वरूपम् । परिवृङ्ग्धि हरसा माभिमृक्षः शतायुषं कृणुहि चीयमानः । इमं मा हिंसीर्द्विपादं पशूनां सहस्राक्ष मेध आचीयमानः । मयुमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तन्वो निषीद । वातस्य ध्राजिं वरुणस्य नाभिमश्वं जज्ञानं सरिरस्य मध्ये । शिशुं नदीनां हरिमद्रिबुध्नमग्ने मा हिंसीः (१) परमे व्योमन् । इमं मा हिंसीरेकशफं पशूनां कनिक्रदं वाजिनं वाजिनेषु । गौरमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तन्वो निषीद । अजस्रमिन्दुमरुषं भुरण्युमग्निमीडे पूर्वचित्तौ नमोभिः । स पर्वभिर्ऋतुशः कल्पमानो गां मा हिंसीरदितिं विराजम् । इमं समुद्रं शतधारमुत्सं व्यच्यमानं भुवनस्य मध्ये । घृतं दुहानामदितिं जनायाग्ने मा (२) हिंसीः परमे व्योमन् । गवयमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तन्वो निषीद । वरूत्रिं त्वष्टुर्वरुणस्य नाभिमविं जज्ञानां रजसः परस्मात् । महीं साहस्रीमसुरस्य मायामग्ने मा हिंसीः परमे व्योमन् । इमामूर्णायुं वरुणस्य मायां त्वचं पशूनां द्विपदां चतुष्पदाम् । त्वष्टुः प्रजानां प्रथमं जनित्रमग्ने मा हिंसीः परमे व्योमन् । उष्ट्रमारण्यमनु (३) ते दिशामि तेन चिन्वानस्तन्वो निषीद । यो अग्निरग्नेस्तपसोऽधिजातः शोचात् पृथिव्या उत वा दिवस्परि । येन प्रजा विश्वकर्मा व्यानट् तमग्ने हेडः परि ते वृणक्तु । अजा ह्यग्नेरजनिष्ट गर्भात् सा वा अपश्यज्जनितारमग्रे । तया रोहमायन्नुप मेध्यासस्तया देवा देवतामग्र आयन् । शरभम्

(४) आरण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो निषीद—९) [हिᳪसीमानु शरभं नव च] ॥१०॥
इन्द्राग्नी रोचना दिवः परि वाजेषु भूषथः । तद्वां चेति प्र वीर्यम् । श्नथद्वृत्रमुत संनोति वाज-
मिन्द्रा यो अग्नी सहुरी सपर्यात् । इरज्यन्ता वसव्यस्य भूरेः सहस्तमा सहसा वाजयन्ता । प्र
चर्षणिभ्यः पृतनाहवेषु प्र पृथिव्या रिरिचाथे दिवश्च । प्र सिन्धुभ्यः प्र गिरिभ्यो महित्वा प्रेन्द्रा-
ग्नी विश्वा भुवनात्यन्या । मरुतो यस्य हि (१) क्षये पाथा दिवो विमहसः । स सुगोपातमो जनः ।
यज्ञैर्वा यज्ञवाहसो विप्रस्य वा मतीनाम् । मरुतः शृणुता हवम् । श्रियसे कं भानुभिः संमिमि-
क्षिरे ते रश्मिभिस्त ऋक्वभिः सुखादयः । ते वाशीमन्त इष्मिणो अभीरवो विद्रे प्रियस्य मारु-
तस्य धाम्नः । अव ते हेड उदुत्तमम् । कया नश्चित्र आभुवदूती सदावृधः सखा । कया शचि-
ष्ठया वृता (२) । को अद्य युङ्क्ते धुरि गा ऋतस्य शिमीवतो भामिनो दुर्हृणायून् । आसन्नि-
षून् हृत्स्वसो मयोभून्य एषां भृत्यामृणधत्स जीवात् । अग्ने नया देवानाᳪ शन्नो
भवन्तु वाजे वाजे । अप्स्वग्ने सधिष्टव सौषधीरनुरुध्यसे । गर्भे सञ्जायसे पुनः । वृषा
सोम द्युमाᳪ असि वृषा देव वृषव्रतः । वृषा धर्माणि दधिषे । इमं मे (३) वरुण
तत्त्वा यामि त्वन्नो अग्ने स त्वन्नो अग्ने—११) [हि वृता न एकादश च]
॥ ११ ॥ विष्णो (२६६) दिवो (२०४) ऽन्नपते (२१६) ऽप (१९८) सं
(३२२) या (२६८) मा (१८९) ऽभि (१६१) ध्रुवा (३०४) ऽऽदित्य (२०९) मिन्द्राग्नी

(१६१) एकादश (२४९८) ॥ ११ ॥ इति तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे द्वितीयः प्रपाठकः ॥

ॐम् अपां त्वेमन्त्सादयाम्यपां त्वोद्मन्त्सादयाम्यपां त्वा भस्मन्त्सादयाम्यपां त्वा ज्योतिषि सादयाम्यपां त्वाऽयने सादयाम्यर्णवे सदने सीद समुद्रे सदने सीद सलिले सदने सीदापां क्षये सीदापाꣳ सधिषि सीदापां त्वा सदने सादयाम्यपां त्वा सधस्थे सादयाम्यपां त्वा पुरीषे सादयाम्यपां त्वा योनौ (१) सादयाम्यपां त्वा पाथसि सादयामि गायत्रीछन्द-स्त्रिष्टुप्छन्दो जगतीछन्दोऽनुष्टुप्छन्दः पङ्क्तिश्छन्दः—१५) [योनौ पञ्चदश च] ॥ १ ॥

अयं पुरो भुवस्तस्य प्राणो भौवायनो वसन्तः प्राणायनो गायत्री वासन्ती गायत्रियै गायत्रं गायत्रादुपाꣳशुरुपाꣳशोस्त्रिवृत् त्रिवृतो रथन्तरꣳ रथन्तराद्वसिष्ठ ऋषिः प्रजापति-गृहीतया त्वया प्राणं गृह्णामि प्रजाभ्योयं दक्षिणा विश्वकर्मा तस्य मनो वैश्वकर्मणं ग्रीष्मो मानसस्त्रिष्टुग्ग्रैष्मी त्रिष्टुभ ऐडमैडादन्तर्यामोऽन्तर्यामात् पञ्चदशः पञ्चदशाद्बृह-द्बृहतो भरद्वाज ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया मनः (१) गृह्णामि प्रजाभ्योयं पश्चा-द्विश्वव्यचास्तस्य चक्षुर्वैश्वव्यचसं वर्षाणि चाक्षुषाणि जगती वार्षी जगत्या ऋक्सममृक्समाच्छुक्रः शुक्रात् सप्तदशः सप्तदशाद्वैरूपं वैरूपाद्विश्वामित्र ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया चक्षुर्गृह्णामि प्रजा-भ्यं इदमुत्तरात् सुवस्तस्य श्रोत्रꣳ सौवꣳ शरच्छ्रौत्र्यनुष्टुप्छारद्यनुष्टुभः स्वारꣳ स्वारान्मन्थी म-न्थिन एकविꣳश एकविꣳशाद् वैराजं वैराजाज्जमदग्निर्ऋषिः प्रजापतिगृहीतया (२) त्वया

श्रोत्रं गृह्णामि प्रजाभ्य इयमुपरि मतिस्तस्यै वाङ्माती हैमन्तो वाच्यायनः पङ्क्तिर्हैमन्ती पङ्क्त्यै निधनवन्निधनवत आग्रयण आग्रयणात्त्रिणवत्रयस्त्रिꣳशौ त्रिणवत्रयस्त्रिꣳशाभ्याꣳ शाक्वररैवते शाक्वररैवताभ्यां विश्वकर्मर्षिः प्रजापतिगृहीतया त्वया वाचं गृह्णामि प्रजाभ्यः—३०) [मनः प्रजापतिगृहीतया त्रिꣳशच्च ॥ २ ॥ प्राची दिशां वसन्त ऋतूनामग्निर्देवता ब्रह्म द्रविणं त्रिवृत्स्तोमः स उ पञ्चदशवर्त्तनिस्त्र्यविर्वयः कृतमयानां पुरोवातो वातः सानग ऋषिर्दक्षिणा दिशां ग्रीष्म ऋतूनामिन्द्रो देवता क्षत्रं द्रविणं पञ्चदशः स्तोमः स उ सप्तदशवर्त्तनिर्दित्यवाड्वयस्त्रेताऽयानां दक्षिणाद्वातो वातः सनातन ऋषिः प्रतीची दिशां वर्षा ऋतूनां विश्वे देवा देवता विट् (१) द्रविणꣳ सप्तदशः स्तोमः स उ वेकवि॰॰शवर्त्तनिस्त्रिवत्सो वयो द्वापरोऽयानां पश्चाद्वातो वातोऽहभून ऋषिरुदीची दिशाꣳ शरदृतूनां मित्रावरुणौ देवता पुष्टं द्रविणमेकविꣳशः स्तोमः स उ त्रिणववर्त्तनिस्तुर्यवाड्वय आस्कन्दोऽयानामुत्तराद्वातो वातः प्रत्न ऋषिरूर्ध्वा दिशाꣳ हेमन्तशिशिरावृतूनां बृहस्पतिर्देवता वर्चो द्रविणं त्रिणवः स्तोमः स उ त्रयस्त्रिꣳशवर्त्तनिः पष्ठवाद्वयः (२) अभिभूरयानां विष्वग्वातो वातः सुपर्ण ऋषिः पितरः पितामहाः परेऽवरे तेनः पान्तु ते नोऽवन्त्वस्मिन् ब्रह्मन्नस्मिन् क्षत्रेऽस्यामाशिष्यस्यां पुरोधायामस्मिन् कर्मन्नस्यां देवहूत्याम् ॥—२८) [विड्वयोऽष्टाविꣳशतिश्च] ॥ ३ ॥

ध्रुवक्षितिर्ध्रुवयोनिर्ध्रुवासि ध्रुवां योनिमासीद साध्या । उख्यस्य केतुं प्रथमं पुरस्तादश्विना-

ध्वर्यू सांदयतामिह त्वां । स्वे दक्षे दक्षपितेह सीद देवत्रा पृथिवी बृहती ररांणा । स्वासस्था तनुवा सं विशस्व पितेवैधि सूनव आ सुशेवाश्विनांध्वर्यू सांदयतामिह त्वां । कुलायिनी वसुमती वयोधा रयिन्नो वर्ध बहुलꣳ सुवीरम् (१) । अपामतिं दुर्मतिं बाधमाना रायस्पोषे यज्ञपतिमाभजन्ती सुवर्धेहि यजमानाय पोषमश्विनांध्वर्यू सांदयतामिह त्वां । अग्नेः पुरीषमसि देवयानी तां त्वा विश्वे अभिगृणन्तु देवाः । स्तोमपृष्ठा घृतवतीह सीद प्रजावदस्मे द्रविणाऽऽयजस्वाश्विनांध्वर्यू सांदयता मिह त्वां । दिवो मूर्धासि पृथिव्या नाभिर्विष्टम्भनी दिशामधिपत्नी भुवनानाम् (२) । ऊर्मिर्द्रप्सो अपामसि विश्वकर्मा त ऋषिरश्विनांध्वर्यू सांदयतामिह त्वां । सजूर्ऋतुभिः सजूर्विधाभिः सजूर्वसुभिः सजूरुद्रैः सजूरादित्यैः सजूर्विश्वैर्देवैः सजूर्देवैः सजूर्देवैर्वयोनाधैरग्नये त्वा वैश्वानरायाश्विनांध्वर्यू सांदयतामिह त्वां । प्राणं मे पाह्यपानं मे पाहि व्यानं मे पाहि चक्षुर्म उर्व्या (३) वि भांहि श्रोत्रं मे श्लोकयापस्पिन्वौषधीर्जिन्व द्विपात् पांहि चतुष्पादव दिवो वृष्टिमेरंय—१७) [सुवीरं भुवनानामुर्व्या सप्तदंश च]

॥ ४ ॥ त्र्यविर्वयस्त्रिष्टुप्छन्दो दित्यवाड् वयो विराट्छन्दः पञ्चाविर्वयो गायत्री छन्दस्त्रिवत्सो वयं उष्णिहा छन्दस्तुर्यवाड् वयोऽनुष्टुप्छन्दः पष्ठवाद् वयो बृहती छन्द उक्षा वयः सतोबृहती छन्द ऋषभो वयः ककुच्छन्दो धेनुर्वयो जगती छन्दोऽनड्वान् वयः पङ्क्तिश्छन्दो बस्तो वयो विवलं छन्दो वृष्णिर्वयो विशालं छन्दः पुरुषो वयः (१) तन्द्रं छन्दो व्याघ्रो वयो-

ऽनाधृष्टं छन्दः सिꣳहो वयश्छदिश्छन्दो विष्टम्भो वयोऽधिपतिश्छन्दः क्षत्रं वयो मयन्दं छन्दो विश्वकर्मा वयः परमेष्ठी छन्दो मूर्धा वयः प्रजापतिश्छन्दः—२६) [वयः षड्विꣳशतिश्च] ॥५॥

इन्द्राग्नी अव्यथमानामिष्टकां दृꣳहतं युवम् । पृष्ठेन द्यावापृथिवी अन्तरिक्षञ्च विबाधताम् । विश्वकर्मा त्वा सादयत्वन्तरिक्षस्य पृष्ठे व्यचस्वतीं प्रथस्वतीं भास्वतीꣳ सूरिमतीमा या द्यां भास्या पृथिवीमोर्वन्तरिक्षमन्तरिक्षं यच्छान्तरिक्षं दृꣳहान्तरिक्षं मा हिꣳसीर्विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै चरित्राय वायुस्त्वाऽभिपातु मह्या स्वस्त्या छर्दिषा (१) शन्तमेन तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद । राज्ञ्यसि प्राची दिग् विराडसि दक्षिणा दिक् सम्राडसि प्रतीची दिक् स्वराडस्युदीची दिगधिपत्न्यसि बृहती दिगायुर्मे पाहि प्राणं मे पाह्यपानं मे पाहि व्यानं मे पाहि चक्षुर्मे पाहि श्रोत्रं मे पाहि मनो मे जिन्व वाचं मे पिन्व (२) आत्मानं मे पाहि ज्योतिर्मे यच्छ—६) [छर्दिषा पिन्व षट् च] ॥ ६ ॥

मा छन्दः प्रमा छन्दः प्रतिमा छन्दोऽस्रीविश्छन्दः पङ्क्तिश्छन्द उष्णिहा छन्दो बृहती छन्दोऽनुष्टुप्छन्दो विराट्छन्दो गायत्री छन्दस्त्रिष्टुप्छन्दो जगती छन्दः पृथिवी छन्दोऽन्तरिक्षं छन्दो द्यौश्छन्दः समाश्छन्दो नक्षत्राणि छन्दो मनश्छन्दो वाक् छन्दः कृषिश्छन्दो हिरण्यं छन्दो गौश्छन्दोऽजा छन्दोऽश्वश्छन्दः । अग्निर्देवता (१) वातो देवता सूर्यो देवता चन्द्रमा देवता वसवो देवता रुद्रा देवताऽऽदित्या देवता विश्वे देवा देवता मरुतो देवता बृहस्पति-

दैवतेन्द्रो देवता वरुणो देवता मूर्धासि राड् ध्रुवासि धरुणा यन्त्र्यसि यमित्रीषे त्वोर्जे
त्वा कृष्यै त्वा क्षेमाय त्वा यन्त्री राड् ध्रुवासि धरणी धर्त्र्यसि धरित्र्यायुषे त्वा (२)
वर्चसे त्वौजसे त्वा बलाय त्वा—६) [देवता त्वा षट् च] ॥ ७ ॥

आशुस्त्रिवृद्भान्तः पञ्चदशो व्योम सप्तदशः प्रतूर्तिरष्टादशस्तपोनवदशोऽभिवर्तः सविꣳशो धरुण
एकविꣳशो वर्चो द्वाविꣳशः सम्भरणस्त्रयोविꣳशोयोनिश्चतुर्विꣳशो गर्भाः पञ्चविꣳश ओजस्त्रि
णवः क्रतुरेकत्रिꣳशः प्रतिष्ठा त्रयस्त्रिꣳशो ब्रध्नस्य विष्टपं चतुस्त्रिꣳशो नाकः षट्त्रिꣳ
शोविवर्तोऽष्टाचत्वारिꣳशोधर्त्रश्चतुष्टोमः—३७) [आशुःसप्तत्रिꣳशत्] ॥ ८ ॥

अग्नेर्भागोऽसि दीक्षाया आधिपत्यं ब्रह्म स्पृतं त्रिवृत्स्तोमइन्द्रस्य भागोऽसि विष्णोराधिपत्यं क्षत्रꣳ
स्पृतं पञ्चदशः स्तोमोनृचक्षसां भागोऽसि धातुराधिपत्यं जनित्रꣳ स्पृतꣳ सप्तदशः स्तोमोमित्रस्य
भागोऽसिवरुणस्याधिपत्यं दिवो वृष्टिर्वातास्पृता एकविꣳशः स्तोमोदित्यै भागोऽसि पूष्ण आ-
धिपत्यमोजः स्पृतं त्रिणवः स्तोमोवसूनां भागोऽसि (१) रुद्राणामाधिपत्यं चतुष्पात्स्पृतं चतुर्वि-
ꣳशः स्तोमआदित्यानां भागोऽसि मरुतामाधिपत्यं गर्भाः स्पृताः पञ्चविꣳशः स्तोमो
देवस्य सवितुर्भागोऽसि बृहस्पतेराधिपत्यꣳ समीचीर्दिशः स्पृताश्चतुष्टोमः स्तोमो यावानां भागोऽस्य
यावानामाधिपत्यं प्रजाः स्पृताश्चतुश्चत्वारिꣳशः स्तोम ऋभूणां भागोऽसि विश्वेषां देवानामाधिपत्यं
भूतं निशान्तꣳ स्पृतं त्रयस्त्रिꣳशः स्तोमः—४६) [वसूनामसि षट्चत्वारिꣳशच्च] ॥ ९ ॥

एकयाऽस्तुवत प्रजा अधीयन्त प्रजापतिरधिपतिरासीत्तिसृभिरस्तुवत ब्रह्मासृज्यत ब्रह्मणस्पतिरधिपतिरासीत् पञ्चभिरस्तुवत भूतान्यसृज्यन्त भूतानां पतिरधिपतिरासीत् सप्तभिरस्तुवत सप्तर्षयोऽसृज्यन्त धाताऽधिपतिरासीन्नवभिरस्तुवत पितरोऽसृज्यन्तादितिरधिपत्न्यासीदेकादशभिरस्तुवतर्तवोऽसृज्यन्तार्तवोऽधिपतिरासीत् त्रयोदशभिरस्तुवत मासा असृज्यन्त संवत्सरोऽधिपतिः (१) आसीत् पञ्चदशभिरस्तुवत क्षत्रमसृज्यतेन्द्रोऽधिपतिरासीत् सप्तदशभिरस्तुवत पशवोऽसृज्यन्त बृहस्पतिरधिपतिरासीन्नवदशभिरस्तुवत शूद्रार्यावसृज्येतामहोरात्रे अधिपत्नी आस्तामेकविंशत्यास्तुवतैकशफाः पशवोऽसृज्यन्त वरुणोऽधिपतिरासीत्त्रयोविंशत्यास्तुवत क्षुद्राः पशवोऽसृज्यन्त पूषाधिपतिरासीत् पञ्चविंशत्यास्तुवतारण्याः पशवोसृज्यन्त वायुरधिपतिरासीत् सप्तविंशत्यास्तुवत द्यावापृथिवी वि (२) एतां वसवो रुद्रा आदित्या अनुव्यायन् तेषामाधिपत्यमासीन्नवविंशत्यास्तुवत वनस्पतयोऽसृज्यन्त सोमोऽधिपतिरासीदेकत्रिंशतास्तुवत प्रजाअसृज्यन्त यावानाञ्चायावानाञ्चाधिपत्यमासीत्त्रयस्त्रिंशतास्तुवत भूतान्यशाम्यन् प्रजापतिः परमेष्ठ्यधिपतिरासीत् — ३५) [अधिपति वि पञ्चत्रिंशच्च] ॥ १० ॥

इयमेव सा या प्रथमा व्यौच्छदन्तरस्यां चरति प्रविष्टा । वधूर्जजान नवगज्जनित्री त्रय एनां महिमानः सचन्ते । छन्दस्वती उषसा पेपिशाने समानं योनिमनु सञ्चरन्ती । सूर्यपत्नी विचरतः प्रजानती केतुं कृण्वाने अजरे भूरिरेतसा । ऋतस्य पन्थामनु तिस्र आगु स्त्रयो

घर्मासो अनु ज्योतिषागुः । प्रजामेका रक्षत्यूर्जमेका (१) व्रतमेका रक्षति देवयूनाम् । चतुष्टोमो अभवद्या तुरीया यज्ञस्य पक्षावृषयो भवन्ती । गायत्रीं त्रिष्टुभं जगतीमनुष्टुभं बृहदर्कं युञ्जानाः सुवराभरन्निदम् । पञ्चभिर्धाता विदधाविदं यत्तासाꣳ स्वसॄरजनयत् पञ्च पञ्च । तासामु यन्ति प्रयवेण पञ्च नानारूपाणि क्रतवो वसानाः । त्रिꣳशत्स्वसार उपयन्ति निष्कृतꣳ समानं केतुं प्रतिमुञ्चमानाः (२) । ऋतूꣳस्तन्वते कवयः प्रजानतीर्मध्ये छन्दसः परियन्ति भास्वतीः । ज्योतिष्मती प्रतिमुञ्चते नभो रात्री देवी सूर्यस्य व्रतानि । वि पश्यन्ति पशवो जायमाना नानारूपा मातुरस्या उपस्थे । एकाष्टका तपसा तप्यमाना जजान गर्भं महिमानमिन्द्रम् । तेन दस्यून् व्यसहन्त देवा हन्ताऽसुराणामभवच्छचीभिः । अनानुजामनुजां मामकर्त सत्यं वदन्त्यन्विच्छ एतत् । भूयासम् (३) अस्य सुमतौ यथा यूयमन्या वो अन्यामति मा प्रयुक्त । अभून्मम सुमतौ विश्ववेदा आष्ट प्रतिष्ठामविदद्धि गाधम् । भूयासमस्य सुमतौ यथा यूयमन्या वो अन्यामति मा प्रयुक्त । पञ्च व्युष्टीरनु पञ्च दोहा गां पञ्चनाम्नीमृतवोऽनु पञ्च । पञ्च दिशः पञ्चदशेन क्लृप्ताः समानमूर्ध्नीरभिलोकमेकम् (४) । ऋतस्य गर्भः प्रथमा व्यूषुष्यपामेका महिमानं बिभर्ति । सूर्यस्यैका चरति निष्कृतेषु घर्मस्यैका सवितैकां नियच्छति । या प्रथमा व्यौच्छत् सा धेनुरभवद्यमे । सा नः पयस्वती धुक्ष्वोत्तरामुत्तराꣳ समाम् । शुक्रर्षभा नभसा ज्योतिषाऽऽगाद् विश्वरूपा शबलीरग्निकेतुः । समानम-

थँ॒ स्वप॑स्यमाना बि॒भ्र॑ती ज॒राम॑जर उष॒ आगा॑ः। ऋ॒तूनां॒ पत्नी॑ (५) प्र॒थ॒मेयमा॒गादह्नां॑ ने॒त्री ज॒नि॒त्री प्र॒जाना॑म्। एका॑ स॒ती ब॑हु॒धोषो॒ व्युं॑च्छ॒स्यजी॑र्णा॒ त्वं ज॑रयसि॒ सर्व॑म॒न्यत्—११) [एका॑ प्रतिमुञ्चमाना भूयासमेकंपत्न्येकान्नविꣳशतिश्च] ॥ ११ ॥ अग्ने॑ जा॒तान् प्रणु॑दा नः स॒पत्ना॒न् प्रत्यजा॑तां जातवेदो नुदस्व। अ॒स्मे दी॑दिहि सु॒मना॒ अहे॑ड॒न्तवं॒ स्या॒ꣳ शर्मं॑ त्रि॒वरू॑थ उ॒द्भित्। सह॑सा जा॒तान् प्रणु॑दा नः स॒पत्ना॒न् प्रत्यजा॑तान् जातवेदो नुदस्व। अधि॑ नो ब्रूहि सु॒मन॒स्यमा॑नो व॒यꣳ स्या॑म॒ प्रणु॑दा नः स॒पत्ना॑न्। च॒तु॒श्च॒त्वा॒रि॒ꣳशः स्तोमो॒ वर्चो॒ द्रवि॑णꣳ षो॒ड॒शः स्तोम॒ ओजो॒ द्रवि॑णं पृथि॒व्याः पुरी॑षमसि (१) अप्सो॒ नाम॑। एव॒श्छन्दो॒ वरि॑व॒श्छन्द॑ः श॒म्भूश्छन्द॑ः परि॒भूश्छन्द॑ आ॒च्छच्छन्दो॒ मन॒श्छन्दो॒ व्यच॒श्छन्द॒ः सिन्धु॒श्छन्द॑ः समु॒द्रं छन्द॑ः सलि॒लं छन्द॑ः सं॒यच्छन्दो॑ वि॒यच्छन्दो॑ बृ॒हच्छन्दो॑ रथन्त॒रं छन्दो॑ निका॒यश्छन्दो॑ विव॒धश्छन्दो॒ गिर॒श्छन्दो॒ भ्रज॒श्छन्द॑ः स॒ष्टुप्छन्दो॑ऽनु॒ष्टुप्छन्द॑ः क॒कुच्छन्द॑स्त्रिक॒कुच्छन्द॑ः का॒व्यं छन्दो॑ऽङ्कु॒पं छन्द॑ः (२) प॒दप॑ङ्क्ति॒श्छदो॒ऽक्षर॑पङ्क्ति॒श्छन्दो॑ विष्टा॒रप॑ङ्क्ति॒श्छन्द॑ः क्षु॒रो भृज्वा॒ञ्छन्द॑ः प्र॒च्छच्छन्द॑ः प॒क्षश्छन्द॑ ए॒व॒श्छन्दो॒ वरि॑व॒श्छन्दो॒ वय॒श्छदो॑ वय॒स्कृच्छन्दो॑ विशा॒लं छन्दो॒ विष्प॑र्धा॒श्छन्द॑श्छ॒दिश्छन्दो॑ दूरोह॒णं छन्द॑स्त॒न्द्रं छन्दो॑ऽङ्का॒ङ्कं छन्द॑ः—२३) [अ॒सि॒ छन्द॒स्त्रयस्त्रिꣳशच्च ॥ १२ ॥ अ॒ग्निर्वृ॒त्राणि॑ जङ्घनद्द्रविण॒स्युर्वि॑प॒न्यया॑। समि॑द्धः शु॒क्र आहु॑तः। त्वꣳ सो॑मासि॒ सत्प॑ति॒स्त्वꣳ राजो॒त वृ॑त्र॒हा। त्वं भ॒द्रो अ॑सि॒ क्रतु॑ः। भ॒द्रा ते॑ अग्ने स्वनीक सं॒दृग्घोर॑स्य स॒तो विषु॑णस्य॒ चारु॑ः। न

यतें शोचिस्तमसा वरन्त नध्वस्मानस्तनुवि रेप आधुः । भद्रं ते अग्ने सहसिन्ननीकमुपाक आ
रोचते सूर्यस्य (१)। रुशद्दृशे ददृशे नक्तया चिदरूक्षितं दृश आ रूपे अन्नम् । सैनानीकेन
सुविदत्रो अस्मे यष्टा देवाꣳ आयजिष्ठः स्वस्ति । अदब्धो गोपा उत नः परस्पा अग्ने द्युमदुत
रेवद्दिदीहि । स्वस्ति नो दिवोऽग्ने पृथिव्या विश्वायुर्धेहि यजथाय देव । यत्सीमहि दिविजात
प्रशस्तं तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम् । यथा होतर्मनुषः (२) देवताता यज्ञेभिः सूनो सहसो
यजासि । एवा नो अद्य समना समानानुशन्नग्न उशतो यक्षि देवान् । अग्निमीडे पुरोहितं यज्ञस्य
देवमृत्विजम् । होतारꣳ रत्नधातमम् । वृषा सोम द्युमाꣳ असि वृषा देव वृषव्रतः । वृषा धर्माणि द-
धिषे । सान्तपना इदꣳ हविर्मरुतस्तज्जुजुष्टन । युष्माकोती रिशादसः । यो नो मर्तो वसवो दुर्हृणा-
युस्तिरः सत्यानि मरुतः (३) जिघाꣳसात् । द्रुहः पाशं प्रति स मुचीष्ट तपिष्ठेन तपसा हन्त-
ना तम् । संवत्सरीणा मरुतः स्वर्का उरुक्षयाः सगणा मानुषेषु । तेऽस्मत् पाशान् प्रमुञ्चन्त्वꣳहसः
सान्तपना मदिरा मादयिष्णवः । पिप्रीहि देवाꣳ उशतो यविष्ठ विद्वाꣳ ऋतूꣳ ऋतुपते यजेह ।
ये दैव्या ऋत्विजस्तेभिरग्ने त्वꣳ होतॄणामस्यायजिष्ठः । अग्ने यदद्य विशो अध्वरस्य होतः
पावक (४) शोचे वेष्ट्वꣳ हि यज्वा । ऋता यजासि महिना वि यद्भूर्हव्या वह यविष्ठ या ते
अद्य । अग्निना रयिमश्नवत् पोषमेव दिवेदिवे । यशसं वीरवत्तमम् । गयस्फानो अमीवहा वसुवित्
पुष्टिवर्धनः । सुमित्रः सोम नो भव । गृहमेधास आगत मरुतो माप भूतन । प्रमुञ्चन्तो नो अꣳ-

हंसः। पूर्वीभिर्हि ददाशिम शरद्भिर्मरुतो वयम्। महोभिः (५) चर्षणीनाम्। प्र बुध्निया ईरते वो महा॑ꣳसि प्र णामानि प्र यज्यवस्तिरध्वम्। सहस्रियं दम्यं भागमेतं गृहमेधीयं मरुतो जुषध्वम्। उप यमेति युवतिः सुदक्षं दोषावस्तोर्हविष्मती घृताची। उप स्वैनमरमतिर्वसूयुः। इमो अग्ने वीततमानि हव्याजस्रो वक्षि देवतातिमच्छ। प्रति न ईꣳ सुरभीणि वियन्तु। क्रीडं वः शर्धो मारुतमनर्वाणꣳ रथेशुभम् (६)। कण्वा अभि प्रगायत। अत्यासो न ये मरुतः स्वञ्चो यक्षदृशो न शुभयन्त मर्याः। ते हर्म्येष्ठाः शिशवो न शुभ्रा वत्सासो न प्रक्रीडिनः पयोधाः। प्रैषा मज्मेषु विथुरेव रेजते भूमिर्यामेषु यद्ध युञ्जते शुभे। ते क्रीडयो धुनयो भ्राजदृष्टयः स्वयं महित्वं पनयन्त धूतयः। उपह्वरेषु यदचिध्वं ययिं वय इव मरुतः केन (७) चित् पथा। श्चोतन्ति कोशा उप वो रथेष्वा घृतमुक्षता मधुवर्णमर्चते। अग्निमग्निꣳ हवीमभिः सदा हवन्त विश्पतिम्। हव्यवाहं पुरुप्रियम्। तꣳहि शश्वन्त ईडते स्रुचा देवं घृतश्चुता। अग्निꣳ हव्याय वोढवे। इन्द्राग्नी रोचना दिवः श्नथद्वृत्रमिन्द्रं वो विश्वतस्परीन्द्रं नरो विश्वकर्मन् हविषा वावृधानो विश्वकर्मन् हविषा वर्धनेन—४६) [सूर्यस्यमनुषोमरुतः पावकमहोभी रथेशुभंकेनषट्चत्वारिꣳशच्च] ॥ १३ ॥ अपा (६५) मयं (१३०) प्राची (१२८) ध्रुवक्षितिः (१६७) त्वयि (७६) रिन्द्राग्नी (१०६) मा (११६)। ऽऽशु (३७) रग्ने (१६) रेकये

(१३५) य (२६९) मग्ने (१३३) ऽग्नि (३९६) त्रयोदश (१८५४) ॥ १३ ॥ इति तैत्तिरीय संहितायां चतुर्थकाण्डे तृतीयःप्रपाठकः ॥

ॐम् रश्मिरंसि क्षयाय त्वा क्षयं जिन्व प्रेतिरसि धर्माय त्वा धर्मं जिन्वान्वितिरसि दिवे त्वा दिवं जिन्व सन्धिरस्यन्तरिक्षाय त्वान्तरिक्षं जिन्व प्रतिधिरसि पृथिव्यै त्वा पृथिवीं जिन्व विष्टम्भोऽसि वृष्ट्यै त्वा वृष्टिं जिन्व प्रवास्यह्ने त्वाहर्जिन्वानुवासि रात्रियै त्वा रात्रिं जिन्वोशिगसि (१) वसुभ्यस्त्वा वसूं जिन्व प्रकेतोऽसि रुद्रेभ्यस्त्वा रुद्रां जिन्व सुदीतिरस्यादित्येभ्यस्त्वाऽऽदित्यां जिन्वौजोऽसि पितृभ्यस्त्वा पितॄं जिन्व तन्तुरसि प्रजाभ्यस्त्वा प्रजाजिंन्व पृतनाषाडसि पशुभ्यस्त्वा पशूं जिन्व रेवदस्योषधीभ्यस्त्वौषधीर्जिन्वाभिजिदसि युक्तग्रावेन्द्राय त्वेन्द्रं जिन्वाधिपतिरसि प्राणाय (२) त्वा प्राणं जिन्व यन्तास्यपानाय त्वापानं जिन्व सꣳसर्पोऽसि चक्षुषे त्वा चक्षुर्जिन्व वयोधा असि श्रोत्राय त्वा श्रोत्रं जिन्व त्रिवृदसि प्रवृदसि संवृदसि विवृदसि सꣳरोहोऽसि नीरोहोऽसि प्ररोहोऽस्यनुरोहोऽसि वसुकोऽसि वेषश्रिरसि वस्यष्टिरसि—४३) [असि प्राणाय त्रिचत्वारिꣳशच्च] ॥ १ ॥ राज्ञ्यसि प्राची दिग्वसवस्ते देवा अधिपतयोऽग्निर्हेतीनां प्रतिधर्ता त्रिवृत् त्वा स्तोमः पृथिव्याꣳ श्रयत्वाज्यमुक्थमव्यथयत् स्तभ्नातु रथन्तरꣳ साम प्रतिष्ठित्यै विराडसि दक्षिणा दिग्रुद्रास्ते देवा अधिपतय इन्द्रो हेतीनां प्रतिधर्ता पञ्चदशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याꣳ श्रयतु प्रउग-

मुक्थमव्यंथयत् स्तभ्नातु बृहत् साम प्रतिष्ठित्यै सम्राडसि प्रतीची दिक् (१) आदित्यास्ते दे-
वा अधिपतयः सोमो हेतीनां प्रतिधर्ता संप्तदशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याꣳ श्रयतु मरुत्वतीय-
मुक्थमव्यंथयत् स्तभ्नातु वैरूपꣳ साम प्रतिष्ठित्यै स्वराडस्युदीची दिग् विश्वे ते देवा अ-
धिपतयो वरुणो हेतीनां प्रतिधर्तैकविꣳशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याꣳ श्रयतु निष्केवल्यमुक्थम-
व्यंथयत् स्तभ्नातु वैराजꣳ साम प्रतिष्ठित्या अधिपत्न्यसि बृहती दिङ् मरुतस्ते देवा अधि-
पतयः (२) बृहस्पतिर्हेतीनां प्रतिधर्ता त्रिणवत्रयस्त्रिꣳशौ त्वा स्तोमौ पृथिव्याꣳ श्रयतां
वैश्वदेवाग्निमारुते उक्थे अव्यंथयन्ती स्तभ्नीताꣳ शाक्वररैवते सामनी प्रतिष्ठित्या अन्तरिक्षा-
यर्षयस्त्वा प्रथमजा देवेषु दिवो मात्रया वरिणा प्रथन्तु विधर्ता चायमधिपतिश्च ते त्वा सर्वे
संविदाना नाकस्य पृष्ठे सुवर्गे लोके यजमानश्च सादयन्तु—४०) [दिगधिपतय श्चत्वारिꣳशच्च ॥२॥

अयं पुरो हरिकेशः सूर्यरश्मिस्तस्य रथगृत्सश्च रथौजाश्च सेनानिग्रामण्यौ पुञ्जिकस्थला च
कृतस्थला चाप्सरसौ यातुधाना हेती रक्षाꣳसि प्रहेति रयं दक्षिणा विश्वकर्मा तस्य रथस्व-
नश्च रथेचित्रश्च सेनानिग्रामण्यौ मेनका च सहजन्या चाप्सरसौ दंक्ष्णवः पशवो हेतिः
पौरुषेयो वधः प्रहेति रयं पश्चाद्विश्वव्यचास्तस्य रथप्रोतश्चासमरथश्च सेनानिग्रामण्यौ प्रम्लो-
चन्ती च (१) अनुम्लोचन्ती चाप्सरसौ सर्पा हेतिर्व्याघ्राः प्रहेतिरयमुत्तरात् संयद्वसु-
स्तस्य सेनजिच्च सुषेणश्च सेनानिग्रामण्यौ विश्वाची च घृताची चाप्सरसावापो हेतिर्वातः

प्रहेति रथमुपर्यवाग्वसुस्तस्य तार्क्ष्यश्चारिष्टनेमिश्च सेनानिग्रामण्यावुर्वशी च पूर्वचित्तिश्चाप्स-
रसौ विद्युद्धेतिरवस्फूर्जन् प्रहेतिस्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते यम् (२) द्विष्मो यश्च
नो द्वेष्टि तं वो जंभे दधाम्यायोस्त्वा सदने सादयाम्यवतश्छायायां नमः समुद्राय नमः
समुद्रस्य चक्षसे परमेष्ठी त्वा सादयतु दिवः पृष्ठे व्यचस्वतीं प्रथस्वतीं विभूमतीं प्रभूमतीं परिभूमतीं
दिवं यच्छ दिवं दृꣳह दिवं मा हिꣳसीर्विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै चरित्रा
य सूर्यस्त्वाभिपातु मह्या स्वस्त्या (३) छर्दिषा शन्तमेन तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद ।
प्रोथदश्वो न यवसे अविष्यन् यदा महः संवरणाद् व्यस्थात् । आदस्य वातो अनु वाति
शोचिरध स्म ते व्रजनं कृष्णमस्ति (—२८) [चयꣳ स्वस्त्या ऽष्टाविꣳशतिश्च] ॥ ३ ॥
अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत्पतिः पृथिव्या अयम् । अपाꣳ रेताꣳसि जिन्वति । त्वामग्ने पुष्करादध्यथ-
र्वा निरमन्थत । मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः । अयमग्निः सहस्रिणो वाजस्य शतिनस्पतिः । मूर्धा क-
वीरयीणाम् । भुवो यज्ञस्य रजसश्च नेता यत्रा नियुद्भिः सचसे शिवाभिः । दिवि मूर्धानं दधिषे
सुवर्षां जिह्वामग्ने चकृषे हव्यवाहम् । अबोध्यग्निः समिधा जनानाम् (१) प्रति धेनुमिवायतीमुषा-
सम् । यह्वा इव प्रवयामुज्जिहानाः प्रभानवः सिस्रते नाकमच्छ । अवोचाम कवये मेध्याय वचो
वन्दारु वृषभाय वृष्णे । गविष्ठिरो नमसा स्तोममग्नौ दिवीव रुक्ममुर्व्यञ्चमश्रेत् । जनस्य गो-
पा अजनिष्ट जागृविरग्निः सुदक्षः सुविताय नव्यसे । घृतप्रतीको बृहता दिविस्पृशा द्युमद्विभा-

ति भर तेभ्यः शुचिः । त्वामग्ने अङ्गिरसः (२) गुहाहितमन्वविन्दञ्छिश्रियाणं वनेवने । स जायसे मथ्यमानः सहो महत्त्वामाहुः सहसस्पुत्रमङ्गिरः । यज्ञस्य केतुं प्रथमं पुरोहितमग्निन्नरं स्त्रिषधस्थे समिन्धते । इन्द्रेण देवैः सरथꣳ स बर्हिषि सीदन्निहोता यजथाय सुक्रतुः । त्वां चित्रश्रवस्तम हवन्ते विक्षु जन्तवः । शोचिष्केशं पुरुप्रियाग्ने हव्याय वोढवे । सखायः सं वः सम्यञ्चमिषम् (३) स्तोमञ्चाग्नये । वर्षिष्ठाय क्षितीनामूर्जो नप्त्रे सहस्वते । सꣳसमिद् युवसे वृषन्नग्ने विश्वान्यर्य आ । इडस्पदे समिध्यसे स नो वसून्याभर । एना वो अग्निं नमसोर्जो नपातमाहुवे । प्रियं चेतिष्ठमरतिꣳ स्वध्वरं विश्वस्य दूतममृतम् । स योजते अरुषो विश्वभोजसा स दुद्रवत् स्वाहुतः । सुब्रह्मा यज्ञः सुशमी (४) वसूनां देवꣳ राधो जनानाम् । उदस्य शोचिरस्थादाजुह्वानस्य मीढुषः । उद्धूमासो अरुषासो दिविस्पृशः समग्निमिन्धते नरः । अग्ने वाजस्य गोमत ईशानः सहसो यहो । अस्मे धेहि जातवेदो महिश्रवः । स इधानो वसुष्कविरग्निरीडेन्यो गिरा । रेवदस्मभ्यं पुर्वणीक दीदिहि । क्षपो राजन्नुत त्मनाग्ने वस्तोरुतोषसः । स तिग्मजम्भ (५) रक्षसो दह प्रति । आ ते अग्न इधीमहि द्युमन्तं देवाजरम् । यद्ध स्या ते पनीयसी समिद्दीदयति द्यवीषꣳ स्तोतृभ्य आभर । आ ते अग्न ऋचा हविः शुक्रस्य ज्योतिषस्पते । सुश्चन्द्र दस्म विश्पते हव्यवाट् तुभ्यꣳ हूयत इषꣳ स्तोतृभ्य आभर । उभे सुश्चन्द्र सर्पिषो दर्वी श्रीणीष आसनि । उतो न उत्पुपूर्याः (६) उक्थेषु शवसस्पत इषꣳ स्तोतृभ्य आभर । अग्ने तमद्याश्वं न स्तोमैः क्रतुन्न भद्रꣳ

हृदिस्पृशं । ऋध्यामा त ओहैः । अधा ह्यग्ने क्रतोर्भद्रस्य दक्षस्य साधोः । रथीर्ऋतस्य बृहतो बभूथ । आभिष्टे अद्य गीर्भिर्गृणन्तोऽग्ने दाशेम । प्र ते दिवो न स्तनयन्ति शुष्माः । एभिर्नो अर्कैर्भवा नो अर्वाङ् (७) सुवर्न ज्योतिः । अग्ने विश्वेभिः सुमना अनीकैः । अग्निꣳ होतारं मन्ये दास्वन्तं वसोः सूनुꣳ सहसो जातवेदसम् । विप्रन्न जातवेदसम् । य ऊर्ध्वया स्वध्वरो देवो देवाच्या कृपा । घृतस्य विभ्राष्टिमनु शुक्रशोचिष आजुह्वानस्य सर्पिषः । अग्ने त्वन्नो अन्तमः । उत त्राता शिवो भव वरूथ्यः । तं त्वा शोचिष्ठ दीदिवः । सुम्नाय नूनमीमहे सखिभ्यः । वसुरग्निर्वसुश्रवाः (८) । अच्छा नक्षि द्युमत्तमो रयिं दाः (—५) । [जनानामङ्गिरस इषꣳ सुशर्मी तिग्मजम्भ पुपूर्या अर्वाङ् वसुश्रवाः पञ्च च] ॥ ४ ॥

इन्द्राग्निभ्यां त्वा सयुजा युजा युनज्म्याघाराभ्यां तेजसा वर्चसोक्थेभिः स्तोमेभिश्छन्दोभी रय्यै पोषाय सजातानां मध्यमस्थेयाय मया त्वा सयुजा युजा युनज्म्यम्बा दुला नितत्निरभ्रयन्ती मेघयन्ती वर्षयन्ती चुपुणीका नामासि प्रजापतिना त्वा विश्वाभिर्धीभिरुपदधामि पृथिव्युदपुरमन्नेन विष्टा मनुष्यास्ते गोप्तारोऽग्निर्वियत्तोऽस्यां तामहं प्रपद्ये सा (१) मे शर्म च वर्म चास्त्वधिद्यौरन्तरिक्षं ब्रह्मणा विष्टा मरुतस्ते गोप्तारो वायुर्वियत्तोऽस्यां तामहं प्रपद्ये सा मे शर्म च वर्म चास्तु द्यौरपराजिताऽमृतेन विष्टादित्यास्ते गोप्तारः सूर्यो वियत्तोऽस्यां तामहं प्रपद्ये सा मे शर्म च वर्म चास्तु—४८) [साष्टाचत्वारिꣳशच्च] ॥ ५ ॥ बृहस्पतिस्त्वा सादयतु पृथिव्याः पृष्ठे

ज्योतिष्मतीं विश्वस्मै प्राणायापानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छाग्निस्तेऽधिपतिर्विश्वकर्मा त्वा सादयत्वन्तरिक्षस्य पृष्ठे ज्योतिष्मतीं विश्वस्मै प्राणायापानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ वायुस्तेऽधिपतिः प्रजापतिस्त्वा सादयतु दिवः पृष्ठे ज्योतिष्मतीं विश्वस्मै प्राणायापानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ परमेष्ठी तेऽधिपतिः पुरोवातसनिरस्यभ्रसनिरसि विद्युत्सनिः (१) असि स्तनयित्नुसनिरसि वृष्टिसनिरस्यग्नेर्यान्यसि देवानामग्नेयान्यसि वायोर्यान्यसि देवानां वायोयान्यस्यन्तरिक्षस्य यान्यसि देवानामन्तरिक्षयान्यस्यन्तरिक्षमस्यन्तरिक्षाय त्वा सलिलाय त्वा सर्णीकाय त्वा सतीकाय त्वा केताय त्वा प्रचेतसे त्वा वि वस्वते त्वा दिवस्त्वा ज्योतिष आदित्येभ्यस्त्वर्चे त्वा रुचे त्वा द्युते त्वा (२) भासे त्वा ज्योतिषे त्वा यशोदां त्वा यशसि तेजोदां त्वा तेजसिपयोदां त्वा पयसि वर्चोदां त्वा वर्चसि द्रवीणोदां त्वा द्रविणे सादयामि तेनर्षिणा तेन ब्रह्मणा तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद — २९) [विद्युत्सनिस्त्वैकान्नत्रिꣳशच्च] ॥ ६ ॥ भूयस्कृदसि वरिवस्कृदसि प्राच्यस्यूर्ध्वास्यन्तरिक्षसदस्यन्तरिक्षे सीदाप्सुषदसि श्येनसदसि गृध्रसदसि सुपर्णसदसि नाकसदसि पृथिव्यास्त्वा द्रविणे सादयाम्यन्तरिक्षस्य त्वा द्रविणे सादयामि दिवस्त्वा द्रविणे सादयामि दिशां त्वा द्रविणे सादयामि द्रविणोदां त्वा द्रविणे सादयामि प्राणं मे पाह्यपानं मे पाहि व्यानं मे (१) पाह्यायुर्मे पाहि विश्वायुर्मे पाहि सर्वायुर्मे पाह्यग्ने यत्ते परꣳ हृन्नाम तावेहि सꣳरभावहै पाञ्चजन्येष्वप्येध्यग्ने यावा अयावा एवा-

ऊमाः सब्दः सगरः सुमेकः—३२) [मे द्वात्रिꣳशच्च] ॥ ७ ॥ अग्निना विश्वाषाट् सूर्येण स्वराट् क्रत्वा शचीपतिर्ऋषभेण त्वष्टा यज्ञेन मघवान् दक्षिणया सुवर्गो मन्युना वृत्रहा सौहार्द्येन तनूथा अन्नेन गयः पृथिव्यासनोदृग्भिरन्नादो वषट्कारेणर्द्धः साम्ना तनूपा विराजा ज्योतिष्मान् ब्रह्मणा सोमपा गोभिर्यज्ञं दाधार क्षत्रेण मनुष्यानश्वेन च रथेन च वज्र्यृतुभिः प्रभुः संवत्सरेण परिभूस्तपसानाधृष्टः सूर्यः सन्तनूभिः—४९) [अग्निनैकान्नपञ्चाशत्] ॥ ८ ॥

प्रजापतिर्मनसान्धोऽच्छेतो धाता दीक्षायाꣳ सविता भृत्यां पूषा सोमक्रयण्यां वरुण उपनद्धोसुरः क्रीयमाणो मित्रः क्रीतः शिपिविष्ट आसादितो नरन्धिषः प्रोह्यमाणोधिपतिरागतः प्रजापतिः प्रणीयमानोग्निराग्नीध्रे बृहस्पतिराग्नीध्रात् प्रणीयमान इन्द्रो हविर्धानेऽदितिरासादितो विष्णुरुपावह्रियमाणोऽथर्वोपोत्तो यमोऽभिषुतोऽपूतपा आधूयमानो वायुः पूयमानो मित्रः क्षीरश्रीर्मन्थी सक्तुश्रीर्वैश्वदेव उन्नीतो रुद्रः (१) आहुतो वायुरावृत्तो नृचक्षाः प्रतिख्यातो भक्ष आगतः पितॄणां नाराशꣳसोऽसुरात्तः सिन्धुरवभृथमवप्रयन् समुद्रोऽवगतः सलिलः प्रप्लुतः सुवरुदृचं गतः (—२१) [रुद्र एकविꣳशतिश्च ॥ ९ ॥

कृत्तिका नक्षत्रमग्निर्देवताग्नेरुचः स्थ प्रजापतेर्धातुः सोमस्यर्चे त्वा रुचे त्वा द्युते त्वा भासे त्वा ज्योतिषे त्वा रोहिणी नक्षत्रं प्रजापतिर्देवता मृगशीर्षं नक्षत्रꣳ सोमो देवतार्द्रा नक्षत्रꣳ रुद्रो देवता पुनर्वसू नक्षत्रमादितिर्देवता तिष्यो नक्षत्रं बृहस्पतिर्देवताश्रेषा नक्षत्रꣳ सर्पा दे

वता मघा नक्षत्रं पितरो देवता फल्गुनी नक्षत्रम् (१) अर्यमा देवता फल्गुनी नक्षत्रं भगो दे-
वता हस्तो नक्षत्रꣳ सविता देवता चित्रा नक्षत्रमिन्द्रो देवता स्वाती नक्षत्रं वायुर्देवता वि-
शाखे नक्षत्रमिन्द्राग्नी देवतानूराधा नक्षत्रं मित्रो देवता रोहिणी नक्षत्रमिन्द्रो देवता विचृ-
तौ नक्षत्रं पितरो देवता ऽषाढा नक्षत्रमापो देवताऽषाढा नक्षत्रं विश्वेदेवा देवता श्रोणा
नक्षत्रं विष्णुर्देवता श्रविष्ठा नक्षत्रं वसवः (२) देवता शतभिषङ्नक्षत्रमिन्द्रो देवता प्रोष्ठपदा
नक्षत्रमज एकपाद्देवता प्रोष्ठपदा नक्षत्रमहिर्बुध्नियो देवता रेवती नक्षत्रं पूषा देवताश्वयुजौ नक्ष-
त्रमश्विनौ देवतापभरणीर्नक्षत्रं यमो देवता पूर्णा पश्चाद्यत्ते देवा अदधुः—३३) [नक्षत्रं वसवः
स्वयंस्त्रिꣳशच्च] ॥ १० ॥ मधुश्च माधवश्च वासन्तिकावृतू शुक्रश्च शुचिश्च ग्रैष्मावृतू नभश्च
नभस्यश्च वार्षिकावृतू इषश्चोर्जश्च शारदावृतू सहश्च सहस्यश्च हैमन्तिकावृतू तपश्च तपस्यश्च शैशि-
रावृतू अग्नेरन्तश्श्लेषोऽसि कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ओषधीः कल्पन्तामग्नयः पृथङ्मम
ज्यैष्ठ्याय सव्रताः (१) येऽग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवी शैशिरावृतू अभिकल्पमाना इन्द्रमिव
देवा अभिसंविशन्तु संयच्च प्रचेताश्चाग्नेः सोमस्य सूर्यस्योग्रा च भीमा च पितृणां यम-
स्येन्द्रस्य ध्रुवा च पृथिवी च देवस्य सवितुर्मरुतां वरुणस्य धर्त्री च धरित्री च मित्रावरुणयोर्मि-
त्रस्य धातुः प्राची च प्रतीची च वसूनाꣳ रुद्राणाम् (२) आदित्यानां ते तेऽधिपतयस्तेभ्यो
नमस्ते नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधामि सहस्रस्य प्रमा असि

स॒हस्र॑स्य प्र॒ति॒मा अ॑सि स॒हस्र॑स्य वि॒मा अ॑सि स॒हस्र॑स्यो॒न्मा अ॑सिसाह॒स्रो॑ऽसि स॒हस्रा॑य त्वे मा मे॑ अग्न इष्ट॑का धे॒नव॑ः स॒न्त्वेका॑ च श॒तं च॑ स॒हस्रं॑ चा॒युतं॑ च (३) नि॒युत॑श्च प्र॒युत॒श्चा-र्बु॑दश्च॒ न्य॑र्बुदश्च समु॒द्रश्च॒ मध्यं॑ चान्त॑श्च परा॒र्धश्चे॒मा मे॑ अग्न इष्ट॑का धे॒नव॑ः सन्तु ष॒ष्टिः स॒ह-स्र॑मयु॒तमक्षी॑यमाणा ऋत॒स्थाः स्थ॑र्ता॒वृधो॑ घृत॒श्चुतो॑ मधु॒श्चुत॒ ऊर्ज॑स्वतीः स्व॒धावि॑नी॒स्ता मे॑ अग्न इष्ट॑-का धे॒नव॑ः सन्तु वि॒राजो॒ नाम॑ काम॒दुघा॑ अ॒मुत्रा॒मुष्मि॑ँल्लो॒के—४५) [सर्वता रुद्राणां च पञ्चचत्वारि-ꣳशच्च ॥११॥ स॒मिद्दि॒शामा॒शया॑ नः सु॒व॒र्विन्म॑धो॒रतो॒ माध॑वः पात्व॒स्मान् । अ॒ग्निर्दे॒वो दु॒ष्टरी॑तु॒रदा॑भ्य इ॒दं क्ष॒त्रꣳ र॑क्षतु पात्व॒स्मान् । र॒थ॒न्त॒रꣳ साम॑भिः पात्व॒स्मान् गा॑य॒त्री छन्द॑सां वि॒श्वरू॑पा । त्रि॒वृन्नो॑ वि॒ष्ठया॒ स्तोमो॒ अह्ना॑ꣳ समु॒द्रो वात॑ इ॒दमोज॑ः पिपर्तु । उ॒ग्रा दि॒शाम॒भिभू॑ति॒र्वयो॒धाः शुचि॑ः शु॒क्रे अह॑न्योज॒सीना॑ । इन्द्राधि॑पतिः पिपृ॒ताद॒तो॑ नो॒ महि॑ (१) क्ष॒त्रं वि॒श्वतो॑ धारये॒दम् । बृ॒हत्सा-म॑ क्षत्र॒भृद्वृ॒द्धवृ॑ष्णियं त्रि॒ष्टुभौज॑ः शुभि॒तमु॒ग्रवी॑रम् । इन्द्र॒ स्तोमे॑नपञ्चद॒शेन॒ मध्य॑मि॒दं वाते॑न॒ सग॑रेण रक्ष । प्राची॑ दि॒शाꣳ स॒हय॑शा॒ यश॑स्वती॒ विश्वे॑ देवाः प्रा॒वृषाह्ना॑ꣳ सु॒वर्व॑ती । इ॒दं क्ष॒त्रं दु॒ष्टर॑म॒स्त्वोजो॒ऽनाधृ॑ष्टꣳ सह॒स्रिय॒ꣳ सह॑स्वत् । वै॒रू॒पे साम॑न्नि॒ह तच्छ॑केम॒ जग॑त्यैनं वि॒क्ष्वावे॑-शयामः । विश्वे॑ देवाः सप्तद॒शेन॑ (२) वर्च॑ इ॒दं क्ष॒त्रꣳ स॑लि॒लवा॑तमु॒ग्रम् । ध॒र्त्री दि॒शां क्ष॒त्रमि॒दं दा॑धारोप॒स्थाशा॑नां मि॒त्रव॑द॒स्त्वोज॑ः । मित्रा॑वरुणा श॒रदाह्ना॑ं चिकित्नू॒ अ॒स्मै रा॒ष्ट्राय॒ महि॒ शर्म॑ यच्छतम् । वैरा॒जे साम॒न्नधि॑ मे मनी॒षानु॒ष्टुभा॒ सम्भृ॑तं वी॒र्य॑ꣳ सहः । इ॒दं क्ष॒त्रं मि॒त्रव॑ द॒र्द्रदा॑नु

मित्रावरुणा रक्षंतमाधिपत्यैः। सम्राद् दिशाꣳ सहसाम्नी सहस्वत्यृतुर्हेमन्तो विष्ठया नः पिपर्तु। अवस्युवाताः (३) बृहतीर्नु शक्करीरिमं यज्ञमवन्तु नोघृताचीः। सुवर्वती सुदुघा नः पयस्वती दिशां देव्यवतु नो घृताची। त्वं गोपाः पुर एतोत पश्चाद् बृहस्पते याम्यां युङ्धि वाचम्। ऊर्ध्वा दिशाꣳ रन्तिराशौषधीनाꣳ संवत्सरेण सविता नो अह्नाम्। रेवत् सामाति च्छन्दा उ च्छन्दोऽजातशत्रुः स्योना नो अस्तु। स्तोमत्रयस्त्रिꣳशे भुवनस्य पत्नि विवस्वद्वाते अभि नः (४) गृणाहि। घृतवती सवितराधिपत्यैः पयस्वतीरन्तिराशा नो अस्तु। ध्रुवा दिशां विष्णुपत्न्यघोरास्येशाना सहसो या मनोता। बृहस्पतिर्मातरिश्वोत वायुः सन्धुवाना वाता अभि नो गृणन्तु। विष्टम्भो दिवो धरुणः पृथिव्या अस्येशाना जगतो विष्णुपत्नी। विश्वव्यचा इषयन्ती सुभूतिः शिवा नो अस्त्वदितिरुपस्थे। वैश्वानरो न ऊत्या पृष्टो दिव्यनु नः (५) अद्यानुमतिरन्विदनुमते त्वं कया नश्चित्र आ भुवत् को अद्य युङ्क्ते—१४) [महि सप्तदशेनावस्युवातानोनचतुर्दश च]॥ १२ ॥ रश्मी (१४३) राड्य (१४०) य (१७८) मग्नि (४०५) रिंद्राग्निभ्यां (९८) बृहस्पतिं (१२९) भूयस्कृ (७२) दग्निना (४९) प्रजापतिः (७१) कृत्तिका (१३३) मधुः (१९५) समि (३६४) द्वादश (१८७७) ॥ १२ ॥

इतितैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे चतुर्थप्रपाठकः॥ ४ ॥

ॐम् नमस्ते रुद्र मन्यव उतो त इषवे नमः। नमस्ते अस्तु धन्वने बाहुभ्यामुत ते

नमः । या त इषुः शिवतमा शिवं बभूव ते धनुः । शिवा शरव्या या तव तया नो रुद्र
मृडय । या ते रुद्र शिवा तनूरघोरापापकाशिनी । तया नस्तनुवा शंतमया गिरिशंताभि चा-
कशीहि । यामिषुं गिरिशंत हस्ते (१) बिभर्ष्यस्तवे । शिवां गिरित्र तां कुरु मा हिꣳसीः
पुरुषं जगत् । शिवेन वचसा त्वा गिरिशाच्छा वदामसि । यथा नः सर्वमिज्जगदयक्ष्मꣳ सुमना
असत् । अध्यवोचदधिवक्ता प्रथमो दैव्यो भिषक् । अहीꣳश्च सर्वान् जम्भयन्त्सर्वाश्च या-
तुधान्यः । असौ यस्ताम्रो अरुण उत बभ्रुः सुमङ्गलः । ये चेमाꣳ रुद्रा अभितो दिक्षु (२)
श्रिताः सहस्रशोऽवैषाꣳ हेड ईमहे । असौ योऽवसर्पति नीलग्रीवो विलोहितः । उतैनं गोपा अ-
दृशन्नदृशन्नुदहार्यः । उतैनं विश्वा भूतानि स दृष्टो मृडयाति नः । नमो अस्तु नीलग्रीवाय
सहस्राक्षाय मीढुषे । अथो ये अस्य सत्वानोऽहं तेभ्योऽकरन्नमः । प्र मुञ्च धन्वनस्त्व-
मुभयोरार्त्नियोर्ज्याम् । याश्च ते हस्त इषवः (३) परा ता भगवो वप । अवतत्य धनु-
स्त्वꣳ सहस्राक्ष शतेषुधे । निशीर्य शल्यानां मुखा शिवो नः सुमना भव । विज्यं धनुः
कपर्दिनो विशल्यो बाणवाꣳ उत । अनेशन्नस्येषव आभुरस्य निषङ्गथिः । या ते हेतिर्मी-
ढुष्टम हस्ते बभूव ते धनुः । तयास्मान् विश्वतस्त्वमयक्ष्मया परिब्भुज । नमस्ते अस्त्वायुधायाना-
तताय धृष्णवे । उभाभ्याम् (४) उत ते नमो बाहुभ्यां तव धन्वने । परि ते धन्वनो हेतिरस्मान् वृणक्तु
विश्वतः । अथो य इषुधिस्तवारे अस्मान्नि धेहि तम् — २२) [हस्ते दिक्ष्विषवउभाभ्यां द्वाविꣳशति

श्च] ॥ १ ॥ नमो हिरण्यबाहवे सेनान्ये दिशाश्च पतये नमो नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यः पशूनां
पतये नमो नमः सस्पिञ्जराय त्विषीमते पथीनां पतये नमो नमो बभ्लुशाय विव्याधिनेऽन्नानां पत-
ये नमो नमो हरिकेशायोपवीतिने पुष्टानां पतये नमो नमो भवस्य हेत्यै जगतां पतये न-
मो नमो रुद्रायाततायिने क्षेत्राणां पतये नमो नमः सूतायाहन्त्याय वनानां पतये नमो न-
मः (१) रोहिताय स्थपतये वृक्षाणां पतये नमो नमो मन्त्रिणे वाणिजाय कक्षाणां पतये न-
मो नमो भुवन्तये वारिवस्कृतायौषधीनां पतये नमो नम उच्चैर्घोषायाक्रन्दयते पत्तीनां पतये
नमो नमः कृत्स्नवीताय धावते सत्वनांपतये नमः—२१) [नम एकान्नत्रिꣳशच्च] ॥ २ ॥
नमः सहमानाय निव्याधिन आव्याधिनीनां पतये नमो नमः ककुभाय निषङ्गिणे स्तेनानां
पतये नमो नमो निषङ्गिण इषुधिमते तस्कराणां पतये नमो नमो वञ्चते परिवञ्चते स्तायूनां
पतये नमो नमो निचेरवे परिचरायारण्यानां पतये नमो नमः सृकाविभ्यो जिघांꣳसद्भ्यो मुष्णतां
पतये नमो नमोऽसिमद्भ्यो नक्तञ्चरद्भ्यः प्रकृन्तानां पतये नमो नम उष्णीषिणे गिरिचराय कु-
लुञ्चानां पतये नमो नमः (१) इषुमद्भ्यो धन्वाविभ्यश्च वो नमो नम आतन्वानेभ्यः प्रतिद-
धानेभ्यश्च वो नमो नम आ यच्छद्भ्यो वि सृजद्भ्यश्च वो नमो नमोऽस्यद्भ्यो विध्यद्भ्यश्च वो
नमो नम आसीनेभ्यः शयानेभ्यश्च वो नमो नमः स्वपद्भ्यो जाग्रद्भ्यश्च वो नमो नमस्तिष्ठद्भ्यो धाव-
द्भ्यश्च वो नमो नमः सभाभ्यः सभापतिभ्यश्च वो नमो नमो अश्वेभ्योऽश्वपतिभ्यः (२) च

वो नमः—३) [नमोऽश्वपतिभ्यस्त्रीणि च] ॥ ३ ॥ नम आव्याधिनीभ्यो विविध्यन्ती
भ्यश्च वो नमो नम उगणाभ्यस्तृꣳहतीभ्यश्च वो नमो नमो गृत्सेभ्यो गृत्सपतिभ्यश्च वो नमो
नमो व्रातेभ्यो व्रातपतिभ्यश्च वो नमो नमो गणेभ्यो गणपतिभ्यश्च वो नमो नमो विरू
पेभ्यो विश्वरूपेभ्यश्च वो नमो नमो महद्भ्यः क्षुल्लकेभ्यश्च वो नमो नमो रथिभ्योऽरथेभ्यश्च वो
नमो नमो रथेभ्यः (१) रथपतिभ्यश्च वो नमोनमः सेनाभ्यः सेनानिभ्यश्च वो नमो
नमः क्षत्तृभ्यः संग्रहीतृभ्यश्च वो नमो नमस्तक्षभ्यो रथकारेभ्यश्च वो नमो नमः कुलालेभ्यः
कर्मारेभ्यश्च वो नमो नमः पुञ्जिष्टेभ्यो निषादेभ्यश्च वो नमो नम इषुकृद्भ्यो धन्वकृद्भ्यश्च वो
नमो नमो मृगयुभ्यः श्वनिभ्यश्च वो नमो नमः श्वभ्यः श्वपतिभ्यश्च (२) वो नमः—२)
[रथेभ्यः श्वपतिभ्यश्च द्वे च ॥ ४ ॥ नमो भवाय च रुद्राय च नमः शर्वाय च पशुपतये
च नमो नीलग्रीवाय च शितिकण्ठाय च नमः कपर्दिने च व्युप्तकेशाय च नमः सहस्राक्षाय च
शतधन्वने च नमो गिरिशाय च शिपिविष्टाय च नमो मीढुष्टमाय चेषुमते च नमो ह्रस्वाय च
वामनाय च नमो बृहते चवर्षीयसे च नमो वृद्धाय च संवृध्वने च (१) नमो अग्रियाय च
प्रथमाय च नम आशवेचाजिराय च नमः शीघ्रियाय च शीभ्याय च नम ऊर्म्याय चावस्वन्याय
च नमः स्रोतस्याय च द्वीप्याय च —२५) [संवृध्वने च पञ्चविंशतिश्च] ॥ ५ ॥ नमो
ज्येष्ठाय च कनिष्ठाय च नमः पूर्वजाय चापरजाय च नमो मध्यमाय चापगल्भाय च नमो जघ-

न्याय च बुध्नियाय च नमः सोभ्याय च प्रतिसर्याय च नमो याम्याय च क्षेम्याय च नम उर्वर्याय च खल्याय च नमः श्लोक्याय चावसान्याय च नमो वन्याय च कक्ष्याय च नमः श्रवाय च प्रतिश्रवाय च (१) नम आशुषेणाय चाशुरथाय च नमः शूराय चावभिन्दते च नमो वर्मिणे च वरूथिने च नमो बिल्मिने च कवचिने च नमः श्रुताय च श्रुतसेनाय च (२५) [प्रतिश्रवाय च पञ्चविंशतिश्च]॥ ६॥ नमो दुन्दुभ्याय चाहनन्याय च नमो धृष्णवे च प्रमृशाय च नमो दूताय च प्रहिताय च नमो निषङ्गिणे चेषुधिमते च नमस्तीक्ष्णेषवे चायुधिने च नमः स्वायुधाय च सुधन्वने च नमः स्रुत्याय च पथ्याय च नमः काट्याय च नीप्याय च नमः सूद्याय च सरस्याय च नमो नाद्याय च वैशन्ताय च (१) नमः कूप्याय चावट्याय च नमो वर्ष्याय चावर्ष्याय च नमो मेघ्याय च विद्युत्याय च नम ईध्रियाय चातप्याय च नमो वात्याय च रेष्मियाय च नमो वास्तव्याय च वास्तुपाय च —३०) [वैशन्ताय च त्रिंशच्च]॥ ७॥ नमः सोमाय च रुद्राय च नमस्ताम्राय चारुणाय च नमः शङ्गाय च पशुपतये च नम उग्राय च भीमाय च नमो अग्रेवधाय च दूरेवधाय च नमो हन्त्रे च हनीयसे च नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यो नमस्ताराय नमः शम्भवे च मयोभवे च नमः शङ्कराय च मयस्कराय च नमः शिवाय च शिवतराय च (१) नमस्तीर्थ्याय च कूल्याय च नमः

पार्याय चावार्याय च नमः प्रतरणाय चोत्तरणाय च नम आतार्याय चालाद्याय च नमः शष्प्याय च फेन्याय च नमः सिकत्याय च प्रवाह्याय च — ३०) [शिवतराय च त्रिंशच्च] ॥८॥
नम इरिण्याय च प्रपथ्याय च नमः किंशिलाय च क्षयणाय च नमः कपर्दिने च पुलस्तये च नमो गोष्ठ्याय च गृह्याय च नमस्तल्प्याय च गेह्याय च नमः काट्याय च गह्वरेष्ठाय च नमो हृदय्याय च निवेष्प्याय च नमः पांसव्याय च रजस्याय च नमः शुष्क्याय च हरित्याय च नमो लोप्याय चोलप्याय च (१) नम ऊर्व्याय च सूर्म्याय च नमः पर्ण्याय च पर्णशद्याय च नमोऽपगुरमाणाय चाभिघ्नते च नम आखिदते च प्रखिदते च नमो वः किरिकेभ्यो देवानां हृदयेभ्यो नमो विक्षीणकेभ्यो नमो विचिन्वत्केभ्यो नम आनिर्हतेभ्यो नम आमीवत्केभ्यः — ३३) [उलप्याय च त्रयस्त्रिंशच्च] ॥ ९ ॥
द्रापे अन्धसस्पते दरिद्रन्नीललोहित । एषां पुरुषाणामेषां पशूनां मा भेर्मारो मो एषां किंचनाममत् । या ते रुद्र शिवा तनूः शिवा विश्वाहभेषजी । शिवा रुद्रस्य भेषजी तया नो मृड जीवसे । इमां रुद्राय तवसे कपर्दिने क्षयद्वीराय प्रभरामहे मतिम् । यथा नः शमसद् द्विपदे चतुष्पदे विश्वं पुष्टं ग्रामे अस्मिन् (१) अनातुरम् । मृडा नो रुद्रोत नो मयस्कृधि क्षयद्वीराय नमसा विधेम ते । यच्छं च योश्च मनुरायजे पिता तदश्याम तव रुद्र प्रणीतौ । मा नो महान्तमुत मा नो अर्भकं मा न उक्षन्तमुत मा न उक्षितम् । मा नो वधीः पितरं मोत मातरं प्रिया मा

नस्तनुवः (२) रुद्र रीरिषः । मा नस्तोके तनये मा न आयुषि मा नो गोषु मा नो अश्वेषु री-
रिषः । वीरान्मा नो रुद्र भामितो वधीर्हविष्मन्तो नमसा विधेम ते । आरात्ते गोघ्न उत पूरुषघ्ने
क्षयद्वीराय सुम्नमस्मे ते अस्तु । रक्षा च नो अधि च देव ब्रूह्यधा च नः शर्म यच्छ द्विबर्हाः ।
स्तुहि (३) श्रुतं गर्तसदं युवानं मृगं न भीममुपहत्नुमुग्रम् । मृडा जरित्रे रुद्रस्तवानो अन्यं ते
अस्मन् नि वपन्तु सेनाः । परि णो रुद्रस्य हेतिर्वृणक्तु परि त्वेषस्य दुर्मतिरघायोः । अव स्थिरा
मघवद्भ्यस्तनुष्व मीढ्वस्तोकाय तनयाय मृडय । मीढुष्टम शिवतम शिवो नः सुमना भव । प-
रमे वृक्ष आयुधं निधाय कृत्तिं वसान आ चर पिनाकम् (४) बिभ्रदा गहि । विकिरिद विलोहित
नमस्ते अस्तु भगवः । यास्ते सहस्रꣳ हेतयोऽन्यमस्मन्निवपन्तु ताः । सहस्राणि सहस्रधा बाहुवो-
स्तव हेतयः । तासामीशानो भगवः पराचीना मुखा कृधि — २९) [अस्मिन् तनुवः स्तुहि पिनाकमे
कान्नत्रिꣳशच्च] ॥१०॥ सहस्राणि सहस्रशो ये रुद्रा अधि भूम्याम् । तेषाꣳ सहस्रयोजनेऽव
धन्वानि तन्मसि । अस्मिन् महत्यर्णवेऽन्तरिक्षे भवा अधि नीलग्रीवाः शितिकण्ठाः शर्वा अधः
क्षमाचराः । नीलग्रीवाः शितिकण्ठा दिवꣳ रुद्रा उपश्रिताः । ये वृक्षेषु सस्पिञ्जरा नीलग्रीवा विलो-
हिताः । ये भूतानामधिपतयो विशिखासः कपर्दिनः । ये अन्नेषु विविध्यन्ति पात्रेषु पिबतो जनान् ।
ये पथां पथिरक्षय ऐलबृदा यव्युधः । ये तीर्थानि (१) प्रचरन्ति सृकावन्तो निषङ्गिणः ।
य एतावन्तश्च भूयाꣳसश्च दिशो रुद्रा वितस्थिरे । तेषाꣳ सहस्रयोजनेऽव धन्वानि तन्मसि ।

नमो रुद्रेभ्यो ये पृथिव्यां येऽन्तरिक्षे ये दिवि येषामन्नं वातो वर्षमिषवस्तेभ्यो दश प्राचीर्दश दक्षिणा दश प्रतीचीर्दशोदीचीर्दशोर्ध्वास्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो यश्च (२) नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधामि—६) [तीर्थानि यश्च षट् च] ॥ ११ ॥

नमस्ते (२२२) नमो हिरण्यबाहवे (७९) नमः सहमानाय (१०३) नम आव्याधिनीभ्यो (१०२) नमो भवाय (७५) नमो ज्येष्ठाय (७५) नमो दुन्दुभ्याय (८०) नमः सोमाय (८०) नम इरिण्याय (८३)। द्रापे (२२९) सहस्राण्ये (१०६) कादश (१२३४)॥ ११ ॥ इति तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे पंचमः प्रपाठकः ॥

ओम् अश्मन्नूर्जं पर्वते शिश्रियाणां वाते पर्जन्ये वरुणस्य शुष्मे। अद्भ्य ओषधीभ्यो वनस्पतिभ्योऽधि सम्भृतां तां न इषमूर्जं धत्त मरुतः सꣳरराणाः। अश्मꣳस्ते क्षुदमुं ते शुगृच्छतु यं द्विष्मः। समुद्रस्य त्वाऽवाकयाग्ने परि व्ययामसि। पावको अस्मभ्यꣳ शिवो भव। हिमस्य त्वा जरायुणाग्ने परि व्ययामसि। पावको अस्मभ्यꣳ शिवो भव। उप (१) ज्मन्नुप वतसेऽवतरन्नदीष्वा। अग्ने पित्तमपामसि। मण्डूकि ताभिरा गहि सेमं नो यज्ञम्। पावकवर्णꣳ शिवं कृधि। पावक आ चितयन्त्या कृपा। क्षामन् रुरुच उषसो न भानुना। तूर्वन्न यामन्नेतशस्य नू रण आ यो घृणे। न ततृषाणो अजरः। अग्ने पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्वया। आ देवान् (२) वक्षि यक्षि च। स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवाꣳ इहा वह।

उप॑ य॒ज्ञꣳ ह॒विश्च॑ नः । अ॒पामि॒दं न्यय॑नꣳ समु॒द्रस्य॑ नि॒वेश॑नम् । अ॒न्यं ते॑ अ॒स्मत्त॑पन्तु हे॒तय॑: पाव॒को अ॒स्मभ्य॑ꣳ शि॒वो भ॑व । नम॑स्ते॒ हर॑से शो॒चिषे॒ नम॑स्ते अस्त्व॒र्चिषे॑ । अ॒न्यं ते॑ अ॒स्मत्त॑पन्तु हे॒तय॑: । पाव॒को अ॒स्मभ्य॑ꣳ शि॒वो भ॑व । नृ॒षदे॒ वट् (३) अ॒प्सु॒षदे॒ वड् व॑न॒सदे॒ वड् ब॑र्हि॒षदे॒ वट् सु॒व॒र्विदे॒ वट् । ये दे॒वा दे॒वानां॑ य॒ज्ञिया॑ य॒ज्ञिया॑नाꣳ संवत्स॒री ण॒मुप॑ भा॒गमास॑ते । अ॒हु॒तादो॑ ह॒विषो॑ य॒ज्ञे अ॒स्मिन् स्व॒यं जु॑हुध्वं॒ मधु॑नो घृ॒तस्य॑ । ये दे॒वा दे॒वेष्वधि॑ देव॒त्वमाय॒न् ये ब्रह्म॑णः पुर ए॒तारो॑ अ॒स्य । येभ्यो॒ न ऋ॒ते पव॑ते॒ धाम॒ किञ्च॒न न ते दि॒वो न पृ॑थि॒व्या अधि॒ स्नुषु॑ । प्रा॒ण॒दाः (४) अ॒पा॒न॒दा व्या॑न॒दाश्च॑क्षु॒र्दा व॑र्चो॒दा व॑रिवो॒दाः । अ॒न्यं ते॑ अ॒स्मत्त॑पन्तु हे॒तय॑: । पाव॒को अ॒स्मभ्य॑ꣳ शि॒वो भ॑व । अ॒ग्निस्ति॒ग्मेन॑ शो॒चिषा॒ यꣳस॒द्विश्वं॒ न्य॑त्त्रिणम् । अ॒ग्निर्नो॑ वꣳसते र॒यिम् । सैना॒नीके॑न सु॒वि॒दत्रो॑ अ॒स्मे यष्टा॑ दे॒वाꣳ आय॑जिष्ठः स्व॒स्ति । अद॑ब्धो गो॒पा उ॒त नः॑ पर॒स्पा अग्ने॑ द्यु॒मदु॒त रे॒वद्दि॑दीहि—४४) [उप॑ दे॒वान् वट् प्रा॑ण॒दाश्च॒तुश्च॑त्वारिꣳशच्च] ॥ १ ॥ य इ॒मा विश्वा॒ भुव॑नानि॒ जुह्व॒दृषि॒र्होता॑ नि॒षसा॑दा पि॒ता नः॑ । स आ॒शिषा॑ द्रवि॑णमि॒च्छमा॑नः परम॒च्छदो॒ वर॒ आ-वि॑वेश । वि॒श्वक॑र्मा॒ मन॑सा॒ यद्विहा॑या धा॒ता वि॑धा॒ता प॑र॒मोत स॒न्दृक् । तेषा॑मि॒ष्टानि॒ समि॒षा म॑दन्ति॒ यत्र॑ सप्त॒र्षीन् प॒र एक॑मा॒हुः । यो नः॑ पि॒ता ज॑नि॒ता यो वि॑धा॒ता यो नः॑ स॒तो

अभ्या सज्जजानं (१)। यो देवानां नामधा एक एव तꣳ संप्रश्नं भुवना यन्त्यन्या। त आ यजन्त द्रविणꣳ समस्मा ऋषयः पूर्वे जरितारो न भूना। असूर्ता सूर्ता रजसो विमाने ये भूतानि समकृण्वन्निमानि। न तं विदाथ य इदं जजानान्यद् युष्माकमन्तरं भवाति। नीहारेण प्रावृता जल्प्या चासुतृप उक्थशासश्चरन्ति। परो दिवा पर एना (२) पृथिव्या परो देवेभिरसुरैर्गुहा यत्। कꣳस्विद्गर्भं प्रथमं दध्र आपो यत्र देवाः समगच्छन्त विश्वे। तमिद्गर्भं प्रथमं दध्र आपो यत्र देवाः समगच्छन्त विश्वे। अजस्य नाभावध्येकमर्पितं यस्मिन्निदं विश्वं भुवनमधि श्रितम्। विश्वकर्मा ह्यजनिष्ट देव आदिद्गन्धर्वो अभवद्द्वितीयः। तृतीयः पिता जनितौषधीनाम् (३) अपां गर्भं व्यदधात् पुरुत्रा। चक्षुषः पिता मनसा हि धीरो घृतमेने। अजनन्नम्नमाने। यदेदन्ता अददृꣳहन्त पूर्व आदिद्द्यावापृथिवी अप्रथेताम्। विश्वतश्चक्षुरुत विश्वतोमुखो विश्वतोहस्त उत विश्वतस्पात्। सं बाहुभ्यां नमति संपतत्रैर्द्यावापृथिवी जनयन् देव एकः। किꣳस्विदासीदधिष्ठानमारम्भणं कतमत्स्वित् किमासीत्। यदी भूमिं जनयन् (४) विश्वकर्मा वि द्यामौर्णोन्महिना विश्वचक्षाः। किꣳस्विद्वनं क उ स वृक्ष आसीद्यतो द्यावापृथिवी निष्टतक्षुः। मनीषिणो मनसा पृच्छतेदु तद् यदध्यतिष्ठद् भुवनानि धारयन्। या ते धामानि परमाणि यावमा या मध्यमा विश्वकर्मन्नुतेमा। शिक्षा सखिभ्यो हविषि स्वधावः स्वयं यजस्व तनुवं जुषाणः। वाचस्पतिं विश्वकर्माणमूतये (५) मनोयुजं वाजे अद्या हुवेम।

स नो नेदिष्ठा हवनानि जोषते विश्वशम्भूरवसे साधुकर्मा । विश्वकर्मन् हविषा वावृधानः स्वयं यजस्व तनुवं जुषाणः । मुह्यन्त्वन्ये अभितः सपत्ना इहास्माकं मघवा सूरिरस्तु । विश्वकर्मन् हविषा वर्धनेन त्रातारमिन्द्रमकृणोरवध्यम् । तस्मै विशः समनमन्त पूर्वीरयमुग्रो विहव्यो यथासत् । समुद्राय वयुनाय सिन्धूनां पतये नमः (६) नदीनाꣳ सर्वासां पित्रे जुहुता विश्वकर्मणे विश्वाहामर्त्यꣳ हविः—१) [जजानैनौषधीनां जनयन्नूतयेनमो-नव च] ॥ २ ॥ उदेनमुत्तरां नयाग्ने घृतेनाहुत । रायस्पोषेण सꣳसृज प्रजया च धनेन च । इन्द्रेमं प्रतरां कृधि सजातानामसद्वशी । समेनं वर्चसा सृज देवेभ्यो भागधा अस-त् । यस्य कुर्मो हविर्गृहे तमग्ने वर्धया त्वम् । तस्मै देवा अधिब्रवन्नयञ्च ब्रह्मणस्पतिः । उदु त्वा विश्वे देवाः (१) अग्ने भरन्तु चित्तिभिः । स नो भव शिवतमः सुप्रतीको विभावसुः । पञ्च दिशो दैवीर्यज्ञमवन्तु देवीरपामतिं दुर्मतिं बाधमानाः । रायस्पोषे यज्ञपतिमा भजन्तीः । रायस्पोषे अधियज्ञो अस्थात् समिद्धे अग्नावधि मामहानः । उक्थपत्र ईड्यो गृभीतस्तप्तं घर्मं परिगृह्यायजन्त । ऊर्जा यद्यज्ञमशमन्त देवा दैव्याय धर्त्रे जोष्ट्रे । देवश्रीः श्रीमणाः शतपयाः (१) परिगृह्य देवा यज्ञमायन् । सूर्यरश्मिर्हरिकेशः पुरस्तात् सविता ज्योतिरुदयाꣳ अजस्रम् । तस्य पूषा प्रसवे याति देवः सम्पश्यन् विश्वा भुवनानि गोपाः । देवा देवेभ्यो अध्वर्यन्तो अस्थुर्वीतꣳ शमित्रे शमिता यजध्यै । तुरीयो यज्ञो यत्र हव्यमेति

ततः पावका आशिषो नो जुषन्ताम् । विमानं एष दिवो मध्यं आस्त आपप्रिवान् रोदसी अन्तरिक्षम् । स विश्वाचीरभि (३) चष्टे घृताचीरन्तरा पूर्वमपरं च केतुम् । उक्षा समुद्रो अरुणः सुपर्णः पूर्वस्य योनिं पितुराविवेश । मध्ये दिवो निहितः पृश्निरश्मा विचक्रमे रजसः पात्यन्तौ । इन्द्रं विश्वा अवीवृधन् समुद्रव्यचसं गिरः । रथीतमꣳ रथीनां वाजानाꣳ सत्पतिं पतिम् । सुम्नहूर्यज्ञो देवाꣳ आ च वक्षद्यक्षदग्निर्देवो देवाꣳ आ च वक्षत् । वाजस्य (४) मा प्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीत् । अथा सपत्नाꣳ इन्द्रो मे निग्राभेणाधराꣳ अकः । उद्ग्राभश्च निग्राभश्च ब्रह्म देवा अवीवृधन् । अथा सपत्नानिन्द्राग्नी मे विषूचीनान् व्यस्यताम्—२६) [विश्वे देवाःशतपयाअभिवाजस्यषड्विꣳशतिश्च] ॥ ३ ॥ आशुः शिशानो वृषभो न युध्मो घनाघनः क्षोभणश्चर्षणीनां । संक्रन्दनोऽनिमिष एकवीरः शतꣳ सेना अजयत् साकमिन्द्रः । संक्रन्दनेनानिमिषेण जिष्णुना युत्कारेण दुश्च्यवनेन धृष्णुना । तदिन्द्रेण जयत तत् सहध्वं युधो नर इषुहस्तेन वृष्णा । स इषुहस्तैः स निषङ्गिभिर्वशी सꣳस्रष्टा स युध इन्द्रो गणेन । सꣳसृष्टजित् सोमपा बाहुशर्ध्यूर्ध्वधन्वा प्रतिहिताभिरस्ता । बृहस्पते परिदीय (१) रथेन रक्षोहामित्राꣳ अपबाधमानः । प्रभञ्जन्सेनाः प्रमृणो युधा जयन्नस्माकमेध्यविता रथानां । गोत्रभिदं गोविदं वज्रबाहुं जयन्तमज्म प्रमृणन्तमोजसा । इमꣳ सजाता अनु वीरयध्वमिन्द्रꣳ सखायोऽनु सꣳरभध्वम् । बलविज्ञायः स्थविरः प्रवीरः सहस्वान् वा-

जी सहमान उग्रः । अभि वीरो अभि सत्वा सहोजा जैत्रमिन्द्ररथमा तिष्ठ गोवित् । अभि
गोत्राणि सहसा गाहमानोऽदायः (२) वीरः शतमन्युरिन्द्रः । दुश्च्यवनः पृतनाषाडयुध्योऽस्मा-
कꣳ सेना अवतु प्र युत्सु । इन्द्र आसां नेता बृहस्पतिर्दक्षिणा यज्ञः पुर एतु सोमः । देवसेना-
नामभिभञ्जतीनां जयन्तीनां मरुतो यन्त्वग्रे । इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य राज्ञ आदित्यानां म-
रुताꣳ शर्ध उग्रम् । महामनसां भुवनच्यवानां घोषो देवानां जयतामुदस्थात् । अस्माकमिन्द्रः
समृतेषु ध्वजेष्वस्माकं या इषवस्ता जयन्तु (३) अस्माकं वीरा उत्तरे भवन्त्वस्मानु देवा
अवता हवेषु । उद्धर्षय मघवन्नायुधान्युत्सत्वनां मामकानां महाꣳसि । उद्वृत्रहन् वाजिनां
वाजिनान्युद्रथानां जयतामेतु घोषः । उपप्रेत जयता नरः स्थिरा वः सन्तु बाहवः । इन्द्रो
वः शर्म यच्छत्वनाधृष्या यथाऽसथ । अवसृष्टा परा पत शरव्ये ब्रह्मसꣳशिता । गच्छामित्रान्
प्र (४) विश मैषां कञ्चनोच्छिषः । मर्माणि ते वर्मभिश्छादयामि सोमस्त्वा राजामृतेनाभिवस्ता-
म् । उरोर्वरीयो वरिवस्ते अस्तु जयन्तं त्वामनुमदन्तु देवाः । यत्र बाणाः सम्पतन्ति कुमारा विशिखा
इव । इन्द्रो नस्तत्र वृत्रहा विश्वाहा शर्म यच्छतु—४०) [दीयादायो जयन्तु प्र चत्वारिꣳशच्च]
॥ ४ ॥ प्राचीमनु प्रदिशं प्रेहि विद्वानग्नेरग्ने पुरो अग्निर्भवेह । विश्वा आशा दीद्यानो वि भाह्यूर्जं
नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे । क्रमध्वमग्निना नाकमुख्यꣳ हस्तेषु बिभ्रतः । दिवः पृष्ठꣳ सुवर्गत्वा
मिश्रा देवेभिराध्वम् । पृथिव्या अहमुदन्तरिक्षमारुहमन्तरिक्षाद्दिवमारुहम् । दिवो नाकस्य पृष्ठा-

त्सुवर्ज्योतिरगाम् (१) अहं सुवर्यन्तो नापेक्षन्त आ द्याꣳ रोहन्ति रोदसी । यज्ञं ये विश्वतो धारꣳ सुविद्वाꣳसो वि तेनिरे । अग्ने प्रेहि प्रथमो देवयतां चक्षुर्देवानामुत मर्त्यानाम् । इयक्षमाणा भृगुभिः सजोषाः सुवर्यन्तु यजमानाः स्वस्ति । नक्तोषासा समनसा विरूपे धापयेते शिशुमेकꣳ समीची । द्यावा क्षामा रुक्मो अन्तर्वि भाति देवा अग्निं धारयन् द्रविणोदाः । अग्ने सहस्राक्ष (२) शतमूर्धञ्छतं ते प्राणाः सहस्रमपानाः । त्वꣳ साहस्रस्य राय ईशिषे तस्मै ते विधेम वाजाय स्वाहा । सुपर्णोऽसि गरुत्मान् पृथिव्याꣳ सीद पृष्ठे पृथिव्याः सीद भासान्तरिक्षमा पृण ज्योतिषा दिवमुत्तभान तेजसा दिश उद्दृꣳह । आजुह्वानः सुप्रतीकः पुरस्तादग्ने स्वां योनिमासीद साध्या अस्मिन्त्सधस्थे अध्युत्तरस्मिन् विश्वे देवाः (३) यजमानश्च सीदत । प्रेद्धो अग्ने दीदिहि पुरो नोऽजस्रया सूर्म्या यविष्ठ । त्वाꣳ शश्वन्त उप यन्ति वाजाः । विधेम ते परमे जन्मन्नग्ने विधेम स्तोमैरवरे सधस्थे । यस्माद्योनेरुदारिथा यजे तं प्र त्वे हवीꣳषि जुहुरे समिद्धे । ताꣳ सवितुर्वरेण्यस्य चित्रामाहं वृणे सुमतिं विश्वजन्याम् । यामस्य कण्वो अदुहत् प्रपीनाꣳ सहस्रधाराम् (४) पयसा महीं गाम् । सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वाः सप्तर्षयः सप्त धाम प्रियाणि । सप्त होत्राः सप्तधा त्वा यजन्ति सप्त योनीरा पृणस्वा घृतेन । ईदृङ् चान्यादृङ् चैतादृङ् च प्रतिदृङ् च मितश्च सम्मितश्च सभराः । शुक्रज्योतिश्च चित्रज्योतिश्च सत्यज्योतिश्च ज्योतिष्माꣳश्च सत्यश्चर्तपाश्चात्यꣳहाः (५) । ऋतजिच्च सत्यजिच्च सेनजिच्च सुषेणश्चान्त्यमित्रश्च

दूरे अमित्रश्च गणः । ऋतश्च सत्यश्च ध्रुवश्च धरुणश्च धर्ता च विधर्ता च विधारयः । ईदृक्षास एतादृक्षास ऊ षु णः सदृक्षासः प्रतिसदृक्षास एतन । मितासश्च सम्मितासश्च न ऊतये सभरसो मरुतो यज्ञे अस्मिन्निन्द्रं दैवीर्विशो मरुतोऽनुवर्त्मानः (६) यथेन्द्रं दैवीर्विशो मरुतोऽनुवर्त्मान एवमिमं यजमानं दैवीश्च विशो मानुषीश्चानुवर्त्मानो भवन्तु—१६) [अगा॒ सहस्राक्ष देवाः सहस्रधारामत्यं॒ह्या अनुवर्त्मानःषोडश च] ॥ ५ ॥ जीमूतस्येव भवति प्रतीकं यद्वर्मी याति समदामुपस्थे । अनाविद्धया तनुवा जय त्व॒ स त्वा वर्मणो महिमा पिपर्तु । धन्वना गा धन्वना जिं जयेम धन्वना तीव्राः समदो जयेम । धनुः शत्रोरपकामं कृणोति धन्वना सर्वाः प्रदिशो जयेम । वक्ष्यन्तीवेदा गनीगन्ति कर्णं प्रिय॒ सखायं परिषस्वजाना । योषेव शिङ्क्ते वितताधिधन्वन् (१) ज्या इय॒ समने पारयन्ती । ते आचरन्ती समनेव योषा मातेव पुत्रं बिभृतामुपस्थे । अप शत्रून् विध्यता॒ संविदाने आर्त्नी इमे विष्फुरन्ती अमित्रान् । बह्वीनां पिता बहुरस्य पुत्रश्चिश्चा कृणोति समनावगत्य । इषुधिः सङ्काः पृतनाश्च सर्वाः पृष्ठे निनद्धो जयति प्रसूतः । रथे तिष्ठन्नयति वाजिनः पुरो यत्र यत्र कामयते सुषारथिः । अभीशूनां महिमानम् (२) पनायत मनः पश्चादनुयच्छन्ति रश्मयः । तीव्रान् घोषान् कृण्वते वृषपाणयोऽश्वा रथेभिः सह वाजयन्तः । अवक्रामन्तः प्रपदैरमित्रान् क्षिणन्ति शत्रू॒ रनपव्ययन्तः । रथवाहन॒ हविरस्य नाम यत्रायुधं निहितमस्य वर्म । तत्रा रथमुप शग्म॒ सदेम विश्वाहा वय॒ सुमनस्यमानाः । स्वा-

दुष्षदः पितरो वयोधाः कृच्छ्रेश्रितः शक्तीवन्तो गभीराः । चित्रसेना इषुबला अमृध्राः सतो-
वीरा उरवो व्रातसाहाः । ब्राह्मणासः (३) पितरः सोम्यासः शिवे नो द्यावापृथिवी अनेहसा ।
पूषा नः पातु दुरितादृतावृधो रक्षा माकिर्नो अघशंस ईशत । सुपर्णं वस्ते मृगो अस्या
दन्तो गोभिः सन्नद्धा पतति प्रसूता । यत्रा नरः सञ्च वि च द्रवन्ति तत्रास्मभ्यमिषवः शर्म
यंसन् । ऋजीते परि वृङ्धि नोऽश्मा भवतु नस्तनूः । सोमो अधि ब्रवीतु नोऽदितिः (४)
शर्म यच्छतु । आ जङ्घन्ति सान्वेषां जघनाँ उप जिघ्नते । अश्वाजनि प्रचेतसोऽश्वान्त्समत्सु
चोदय । अहिरिव भोगैः पर्येति बाहुं ज्याया हेतिं परि बाधमानः । हस्तघ्नो विश्वा वयुनानि
विद्वान् पुमान् पुमांसं परि पातु विश्वतः । वनस्पते वीड्वङ्गो हि भूया अस्मत्सखा प्रत-
रणः सुवीरः । गोभिः सन्नद्धो असि वीडयस्वास्थाता ते जयतु जेत्वानि । दिवः पृथिव्याः
परि (५) ओज उद्भृतं वनस्पतिभ्यः पर्याभृतं सहः । अपा मोज्मानं परि गो-
भिरावृतमिन्द्रस्य वज्रं हविषा रथं यज । इन्द्रस्य वज्रो मरुतामनीकं मित्रस्य ग-
र्भो वरुणस्य नाभिः । सेमां नो हव्यदातिं जुषाणो देव रथ प्रति हव्या गृभाय । उप
श्वासय पृथिवीमुत द्यां पुरुत्रा ते मनुतां विष्ठितं जगत् स दुन्दुभे सजूरिन्द्रेण देवैर्दूरात् (६)
दवीयो अप सेध शत्रून् । आ क्रन्दय बलमोजो न आ धा नि ष्टनिहि दुरिता बाधमानः ।
अप प्रोथ दुन्दुभे दुच्छुनाँ इत इन्द्रस्य मुष्टिरसि वीडयस्व । आमूरज प्रत्यावर्तयेमाः केतुम-

दुन्दुभिर्वावदीति । समश्वपर्णाश्चरन्ति नो नरोऽस्माकमिन्द्र रथिनो जयन्तु—४१) [धन्वन् महिमानं ब्राह्मणासोऽदितिः परि दूरादेकचत्वारिꣳशच्च] ॥ ६ ॥ यदक्रन्दः प्रथमं जायमान उद्यन्त्समुद्रादुत वा पुरीषात् । श्येनस्य पक्षा हरिणस्य बाहू उपस्तुत्यं महि जातं ते अर्वन् । यमेन दत्तं त्रित एनमायुनगिन्द्र एणं प्रथमो अध्यतिष्ठत् । गन्धर्वो अस्य रशनामगृभ्णात् सूरादश्वं वसवो निरतष्ट । असि यमो अस्यादित्यो अर्वन्नसि त्रितो गुह्येन व्रतेन । असि सोमेन समया विपृक्तः (१) आहुस्ते त्रीणि दिवि बन्धनानि । त्रीणि त आहुर्दिवि बन्धनानि त्रीण्यप्सु त्रीण्यन्तः समुद्रे । उतेव मे वरुणश्छन्त्स्यर्वन् यत्रा त आहुः परमं जनित्रम् । इमा ते वाजिन्नवमार्जनानीमा शफानाꣳ सनितुर्निधाना । अत्रा ते भद्रा रशना अपश्यमृतस्य या अभिरक्षन्ति गोपाः । आत्मानं ते मनसारादजानामवो दिवा (२) पतयन्तं पतङ्गम् । शिरो अपश्यं पथिभिः सुगेभिररेणुभिर्जेहमानं पतत्रि । अत्रा ते रूपमुत्तममपश्यं जिगीषमाणमिष आ पदे गोः । यदा ते मर्तो अनु भोगमानडादिद्ग्रसिष्ठ ओषधीरजीगः । अनु त्वा रथो अनु मर्यो अर्वन्ननु गावोऽनु भगः कनीनाम् । अनु व्रातासस्तव सख्यमीयुरनु देवा ममिरे वीर्यम् (३) ते हिरण्यशृङ्गोऽयो अस्य पादा मनोजवा अवर इन्द्र आसीत् । देवा इदस्य हविरद्यमायन् यो अर्वन्तं प्रथमो अध्यतिष्ठत् । ईर्मान्तासः सिलिकमध्यमासः सꣳशूरणासो दिव्यासो अत्याः । हꣳसा इव श्रेणिशो यतन्ते यदाक्षिषुर्दिव्यमज्ममश्वाः । तव शरीरं पतयिष्ण्वर्वन्तव चित्तं

वात इव ध्रजीमान् । तव शृङ्गाणि विष्ठिता पुरुत्रारण्येषु जर्भुराणाचरन्ति । उप (४) प्रागाच्छसनं वाज्यर्वा देवद्रीचा मनसा दीध्यानः । अजः पुरो नीयते नाभिरस्यानु पश्चात् कवयो यन्ति रेभाः । उप प्रागात् परमं यत् सधस्थमर्वाꣳ अच्छा पितरं मातरं च । अद्या देवान् जुष्टतमो हि गम्या अथा शास्ते दाशुषे वार्याणि—३१) [विपृक्तो दिवा वीर्यमुपैकान्नचत्वारिꣳशच्च]

॥ ७ ॥ मा नो मित्रो वरुणो अर्यमायुरिन्द्र ऋभुक्षा मरुतः परिख्यन् । यद्वाजिनो देवजातस्य सप्तेः प्रवक्ष्यामो विदथे वीर्याणि । यन्निर्णिजा रेक्णसा प्रावृतस्य रातिं गृभीतां मुखतो नयन्ति । सुप्राङ् अजो मेम्यद् विश्वरूप इन्द्रापूष्णोः प्रियमप्येति पाथः । एष छागः पुरो अश्वेन वाजिना पूष्णो भागो नीयते विश्वदेव्यः । अभिप्रियं यत् पुरोडाशमर्वता त्वष्टेत् (१) एनꣳ सौश्रवसाय जिन्वति । यद्धविष्यमृतुशो देवयानं त्रिर्मानुषाः पर्यश्वं नयन्ति । अत्रा पूष्णः प्रथमो भाग एति यज्ञं देवेभ्यः प्रतिवेदयन्नजः । होताध्वर्युरावया अग्निमिन्धो ग्रावग्राभ उत शꣳस्ता सुविप्रः । तेन यज्ञेन स्वरंकृतेन स्विष्टेन वक्षणा आ पृणध्वम् । यूपव्रस्का उत ये यूपवाहाश्चषालं ये अश्वयूपाय तक्षति । ये चार्वते पचनꣳ सम्भरन्त्युतो (२) तेषामभिगूर्तिर्न इन्वतु । उप प्रागात् सुमन्मेऽधायि मन्म देवानामाशा उपवीतपृष्ठः । अन्वेनं विप्रा ऋषयो मदन्ति देवानां पुष्टे चकृमा सुबन्धुम् । यद्वाजिनो दाम संदानमर्वतो या शीर्षण्या रशना रज्जुरस्य । यद्वा घास्य प्रभृतमास्ये तृणꣳ सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु । यदश्व-

स्य क्रविषः (३) मक्षिकाश यद्वा स्वरौ स्वधितौ रिप्तमस्ति । यद्धस्तयोः शमितुर्यन्नखेषु सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु । यदूवध्यमुदरस्यापवाति य आमस्य क्रविषो गन्धो अस्ति। सुकृता तच्छमितारः कृण्वन्तूत मेधꣳ शृतपाकं पचन्तु । यत्ते गात्रादग्निना पच्यमानादभि शूलं निहतस्यावधावति । मा तद्भूम्यामा श्रिषत् (४) मा तृणेषु देवेभ्यस्तदुशद्भ्यो रातमस्तु—७) [इदुतोक्रविषः श्रिषत्सप्तच] ॥ ८ ॥ ये वाजिनं परिपश्यन्ति पक्वं य ईमाहुः सुरभिर्निर्हरेति। ये चार्वतो माꣳसभिक्षामुपासत उतो तेषामभिगूर्तिर्न इन्वतु । यन्नीक्षणं माꣳस्पचन्या उखाया या पात्राणि यूष्ण आसेचनानि । ऊष्मण्यापिधाना चरूणामङ्काः सूनाः परि भूषन्त्यश्वम् । निक्रमणं निषदनं विवर्तनं यच्च पड्वीशमर्वतः । यच्च पपौ यच्च घासिम् (१) जघास सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु । मा त्वाग्निर्ध्वनयिद्धूमगन्धिर्मोखा भ्राजन्त्यभि विक्त जघ्रिः । इष्टं वीतमभिगूर्तं वषट्कृतं तं देवासः प्रति गृभ्णन्त्यश्वम् । यदश्वाय वास उपस्तृणन्त्यधीवासं या हिरण्यान्यस्मै । सन्दानमर्वन्तं पड्वीशं प्रिया देवेष्वा यामयन्ति । यत्ते सादे महसा शूकृतस्य पार्ष्णिया वा कशया (२) वा तुतोद । स्रुचेव ता हविषो अध्वरेषु सर्वा ता ते ब्रह्मणा सूदयामि । चतुस्त्रिꣳशद्वाजिनो देवबन्धोर्वङ्क्रीरश्वस्य स्वधितिः समेति । अच्छिद्रा गात्रा वयुना कृणोत परुष्परुरनुघुष्या वि शस्त । एकस्त्वष्टुरश्वस्या विशस्ता द्वा यन्तारा भवतस्तथर्तुः । या ते गात्राणामृतुथा कृणोमि

ता ता पिण्डानां प्रजुंहोम्यग्नौ । मा त्वां तपत् (३) प्रिय आत्माऽपियन्तं मा स्वधितिस्तनुव आ तिष्ठिपत्ते । मा ते गृध्नुरविशस्तातिहाय छिद्रा गात्राण्यसिना मिथू कः । न वा उवेतन् म्रियसे न रिष्यसि देवाꣳ इदेषि पथिभिः सुगेभिः । हरी ते युञ्जा पृषती अभूतामुपास्थाद्वाजी धुरि रासभस्य । सुगव्यं नो वाजी स्वश्व्यं पुꣳसः पुत्राꣳ उत विश्वापुषꣳ रयिम् (४) अनागास्त्वन्नो अदितिः कृणोतु क्षत्रं नो अश्वो वनताꣳ हविष्मान्—९) [घासिं कशया तपद्रयिं । नव च] ॥ ९ ॥ अश्मन् (२४४) य (३०९) उ (२२६) दाशुः (२४०) प्राची (३१६) जीमूतस्य (३४१) य (२३९) न्मा (२०७) ये (२०९) नव च (२३३१) ॥ ९ ॥

इति तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे षष्ठः प्रपाठकः ॥

ओम् अग्नाविष्णू सजोषसेमा वर्धन्तु वां गिरः । द्युम्नैर्वाजेभिरागतम् । वाजश्च मे प्रसवश्च मे प्रयतिश्च मे प्रसितिश्च मे धीतिश्च मे क्रतुश्च मे स्वरश्च मे श्लोकश्च मे श्रावश्च मे श्रुतिश्च मे ज्योतिश्च मे सुवश्च मे प्राणश्च मेऽपानः (१) च मे व्यानश्च मेऽसुश्च मे चित्तञ्च म आधीतञ्च मे वाक् च मे मनश्च मे चक्षुश्च मे श्रोत्रञ्च मे दक्षश्च मे बलञ्च म ओजश्च मे सहश्च म आयुश्च मे जरा च म आत्मा च मे तनूश्च मे (२) शर्म च मे वर्म च मेऽङ्गानि च मेऽस्थानि च मे परूꣳषि च मे शरीराणि च मे—१८) [अपानस्तनूश्च मेऽष्टादश च] ॥ १ ॥ ज्यैष्ठ्यञ्च म आधिपत्यञ्च मे मन्युश्च मे भामश्च मेऽमश्च

मेऽम्भश्च मे जेमा च मे महिमा च मे वरिमा च मे प्रथिमा च मे वृष्मा च मे द्राघुया च मे वृद्धञ्च मे वृद्धिश्च मे सत्यञ्च मे श्रद्धा च मे जगच्च (१) मे धनञ्च मे वशश्च मे त्विषिश्च मे क्रीडा च मे मोदश्च मे जातञ्च मे जनिष्यमाणञ्च मे सूक्तञ्च मे सुकृतञ्च मे वित्तञ्च मे वेद्यञ्च मे भूतञ्च मे भविष्यच्च मे सुगञ्च मे सुपथञ्च म ऋद्धञ्च म ऋद्धिः (२) च मे कृप्तञ्च मे कृप्तिश्च मे मतिश्च मे सुमतिश्च मे—१४) [जगच्चर्द्धिश्चतुर्दश च] ॥ २ ॥

शञ्च मे मयश्च मे प्रियञ्च मेऽनुकामश्च मे कामश्च मे सौमनसश्च मे भद्रञ्च मे श्रेयश्च मे वस्यश्च मे यशश्च मे भगश्च मे द्रविणञ्च मे यन्ता च मे धर्त्ता च मे क्षेमश्च मे धृतिश्च मे विश्वञ्च (१) मे महश्च मे संविच्च मे ज्ञात्रञ्च मे सूश्च मे प्रसूश्च मे सीरञ्च मे लयश्च म ऋतञ्च मेऽमृतञ्च मेऽयक्ष्मञ्च मेऽनामयच्च मे जीवातुश्च मे दीर्घायुत्वञ्च मेऽनमित्रञ्च मेऽभयञ्च मे सुगञ्च मे शयनं (२) च मे सूषा च मे सुदिनञ्च मे—८) [विश्वंच शयनमष्टौ च] ॥ ३ ॥

ऊर्क् च मे सूनृता च मे पयश्च मे रसश्च मे घृतञ्च मे मधु च मे सग्धिश्च मे सपीतिश्च मे कृषिश्च मे वृष्टिश्च मे जैत्रञ्च म औद्भिद्यञ्च मे रयिश्च मे रायश्च मे पुष्टञ्च मे पुष्टिश्च मे विभु च (१) मे प्रभु च मे बहु च मे भूयश्च मे पूर्णञ्च मे पूर्णतरञ्च मे क्षितिश्च मे कूयवाश्च मेऽन्नञ्च मेऽक्षुच्च मे व्रीहयश्च मे यवाश्च मे माषाश्च मे तिलाश्च मे मुद्गाश्च मे खल्वाश्च मे गोधूमाश्च मे मसुराः (२) च मे प्रियङ्गवश्च मेऽणवश्च मे श्यामाकाश्च मे नीवा-

रांश्च मे—१४) [विभु चं मसुराश्चतुर्दश च] ॥ ४ ॥ अश्मां च मे मृत्तिका च मे गिरयश्च मे पर्वताश्च मे सिकंताश्च मे वनस्पतयश्च मे हिरण्यश्च मे ऽयश्च मे सीसंश्च मे त्रपुश्च मे श्यामश्चं मे लोहश्चं मे ऽग्निश्चं म आपश्च मे वीरुधश्च म ओषधयश्च मे कृष्टप-च्यश्चं (१) मे ऽकृष्टपच्यश्चं मे ग्राम्याश्चं मे पशव आरण्याश्चं यज्ञेनं कल्पन्तां वित्तश्चं मे वित्तिश्च मे भूतश्चं मे भूतिश्च मे वसु च मे वसतिश्चं मे कर्मं च मे शक्तिश्च मेऽर्थश्च म एमश्च म इतिश्च मे गतिश्च मे—४८) [कृष्टपच्यश्चाष्टाचत्वारिंशच्च] ॥ ५ ॥ अग्निश्चं म इन्द्रश्च मे सोमश्च म इन्द्रश्च मे सविता चं म इन्द्रश्च मे सरस्वती च म इन्द्रश्च मे पूषा चं म इन्द्रश्च मे बृहस्पतिश्च म इन्द्रश्च मे मित्रश्चं म इन्द्रश्च मे वरुणश्च म इन्द्र-श्च मे त्वष्टां च (१) म इन्द्रश्च मे धाता चं म इन्द्रश्च मे विष्णुश्च म इन्द्रश्च मे ऽश्विनौ च म इन्द्रश्च मे मरुतश्च म इन्द्रश्च मे विश्वे च मे देवा इन्द्रश्च मे पृथिवी चं म इन्द्रश्च मे ऽन्तरिक्ष-श्च म इन्द्रश्च मे द्यौश्चमे (२) इन्द्रश्च मे दिशश्च म इन्द्रश्च मे मूर्धा चं म इन्द्रश्च मे प्रजापतिश्च म इन्द्रश्च मे—२१) [त्वष्टां च द्यौश्चं म एकविंशतिश्च] ॥ ६ ॥ अंशुश्चं मे र-श्मिश्च मेऽदाभ्यश्च मेऽधिपतिश्च म उपांशुश्चं मेऽन्तर्यामश्चं म ऐन्द्रवायवश्चं मे मैत्रावरुणश्चं म आश्विनश्चं मे प्रतिप्रस्थानश्च मे शुक्रश्चं मे मन्थी चं म आग्रयणश्चं मे वैश्वदेवश्चं मे ध्रुवश्चं मे वैश्वानरश्चं म ऋतुग्रहाश्चं (१) मे ऽतिग्राह्याश्च म ऐन्द्राग्नश्चं मे वैश्वदेवश्चं मे

मरुत्वतीयाश्च मे माहेन्द्रश्च म आदित्यश्च मे सावित्रश्च मे सारस्वतश्च मे पौष्णश्च मे पात्नीवतश्च मे हारियोजनश्च मे—३४) [ऋतुग्रहाश्च चतुस्त्रिꣳशच्च] ॥ ७ ॥ इध्मश्च मे बर्हिश्च मे वेदिश्च मे धिष्णियाश्च मे स्रुचश्च मे चमसाश्च मे ग्रावाणश्च मे स्वरवश्च मउपरवाश्च मेऽधिषवणे च मे द्रोणकलशश्च मे वायव्यानि च मे पूतभृच्च म आधवनीयश्च म आग्नीध्रश्च मे हविर्धानश्च मे गृहाश्च (१) मे सदश्च मे पुरोडाशाश्च मे पचताश्च मेऽवभृथश्च मे स्वगाकारश्च मे—१६) [गृहाश्च षोडश च] ॥ ८ ॥ अग्निश्च मे घर्मश्च मेऽर्कश्च मे सूर्यश्च मे प्राणश्च मेऽश्वमेधश्च मे पृथिवी च मे दितिश्च मेऽदितिश्च मे द्यौश्च मे शक्करीरङ्गुलयो दिशश्च मे यज्ञेन कल्पन्तामृक् च मे साम च मे स्तोमश्च मे यजुश्च मे दीक्षा (१) च मे तपश्च म ऋतुश्च मे व्रतश्च मेऽहोरात्रयोर्वृष्ट्या बृहद्रथन्तरे च मे यज्ञेन कल्पेताम्—१८) [दीक्षाष्टादश च] ॥ ९ ॥ गर्भाश्च मे वत्साश्च मे त्र्यविश्च मे त्र्यवी च मे दित्यवाट् च मे दित्यौही च मे पञ्चाविश्च मे पञ्चावी च मे त्रिवत्सश्च मे त्रिवत्सा च मे तुर्यवाट् च मे तुर्यौही च मे पष्ठवाच्च मे पष्ठौही च म उक्षा च मे वशा च म ऋषभश्च (१) मे वेहच्च मेऽनड्वांच मे धेनुश्च म आयुर्यज्ञेन कल्पतां प्राणो यज्ञेन कल्पतामपानो यज्ञेन कल्पतां व्यानो यज्ञेन कल्पतां चक्षुर्यज्ञेन कल्पताꣳ श्रोत्रं यज्ञेन कल्पतां मनो यज्ञेन कल्पतां वाग्यज्ञेन कल्पतामात्मा यज्ञेन कल्पतां यज्ञो यज्ञेन कल्पताम्—४०) [ऋषभश्च चत्वारिꣳशच्च] ॥ १० ॥

एका च मे तिस्रश्च मे पञ्च च मे सप्त च मे नव च म एकादश च मे त्रयोदश च मे पञ्चदश च मे सप्तदश च मे नवदश च म एकविंशतिश्च मे त्रयोविंशतिश्च मे पञ्चविंशतिश्च मे सप्तविंशतिश्च मे नवविंशतिश्च म एकत्रिंशच्च मे त्रयस्त्रिंशच्च (१) मे चतस्रश्च मेऽष्टौ च मे द्वादश च मे षोडश च मे विंशतिश्च मे चतुर्विंशतिश्च मेऽष्टाविंशतिश्च मे द्वात्रिंशच्च मे षट्त्रिंशच्च मे चत्वारिंशच्च मे चतुश्चत्वारिंशच्च मेऽष्टाचत्वारिंशच्च मे वाजश्च प्रसवश्चापिजश्च क्रतुश्च सुवश्च मूर्धा च व्यश्नियश्च (२) आन्त्यायनश्चान्त्यश्च भौवनश्च भुवनश्चाधिपतिश्च (११) [त्रयस्त्रिंशच्च व्यश्नियश्चैकादश च] ॥ ११ ॥

वाजो नः सप्त प्रदिशश्चतस्रो वा परावतः। वाजो नो विश्वैर्देवैर्धनसाताविहावतु। विश्वे अद्य मरुतो विश्व ऊती विश्वे भवन्त्वग्नयः समिद्धाः। विश्वे नो देवा अवसा गमन्तु विश्वमस्तु द्रविणं वाजो अस्मे। वाजस्य प्रसवं देवा रथैर्याता हिरण्ययैः। अग्निरिन्द्रो बृहस्पतिर्मरुतः सोमपीतये। वाजे वाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु (१) विप्रा अमृता ऋतज्ञाः। अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तृप्ता यात पथिभिर्देवयानैः। वाजः पुरस्तादुत मध्यतो नो वाजो देवाꣳ ऋतुभिः कल्पयाति। वाजस्य हि प्रसवो नन्नमीति विश्वा आशा वाजपतिर्भवेयम्। पयः पृथिव्यां पय ओषधीषु पयो दिव्यन्तरिक्षे पयो धाः। पयस्वतीः प्रदिशः सन्तु मह्यम्। सम्मा सृजामि पयसा घृतेन सम्मा सृजाम्यप (२) ओषधीभिः। सोऽहं वाजꣳ सनेयमग्ने। नक्तोषासा समनसा विरूपे

धापयेते शिशुमेकꣳ समीची । द्यावा क्षामा रुक्मो अन्तर्विभाति देवा अग्निं धारयन् द्रविणोदाः । समुद्रोऽसि नभस्वानार्द्रदानुः शंभूर्मयोभूरभिमा वाहि स्वाहा मारुतोऽसि मरुतां गणः शंभूर्मयोभूरभि मा वाहिस्वाहाऽवस्युरसिदुवस्वाञ्छंभूर्मयोभूरभि मा (३) वाहि स्वाहा—२) [धनेष्वपोमा द्वेच] ॥ १२ ॥ अग्निं युनज्मि शवसा घृतेन दिव्यꣳ सुपर्णं वयसा बृहन्तम् । तेन वयं पतेम ब्रध्नस्य विष्टपꣳ सुवो रुहाणा अधि नाक उत्तमे । इमौ ते पक्षावजरौ पतत्रिणो याभ्याꣳ रक्षाꣳस्यप हꣳस्यग्ने । ताभ्यां पतेम सुकृतामु लोकं यत्रर्षयः प्रथमजा ये पुराणाः । चिदसि समुद्रयोनिरिन्दुर्दक्षः श्येन ऋतावा । हिरण्यपक्षः शकुनो भुरण्युर्महान्त्सधस्थे ध्रुवः (१) आ निषत्तः । नमस्ते अस्तु मा मा हिꣳसीर्विश्वस्य मूर्द्धन्नधि तिष्ठसि श्रितः । समुद्रे ते हृदयमन्तरायुर्द्यावापृथिवी भुवनेष्वर्पिते । उद्नो दत्तोदधिं भिन्त दिवः पर्जन्यादन्तरिक्षात् पृथिव्यास्ततो नो वृष्ट्यावत । दिवो मूर्धासि पृथिव्या नाभिरूर्गपामोषधीनाम् । विश्वायुः शर्म सप्रथा नमस्पथे । येनर्षयस्तपसा सत्रम् (२) आसतेन्धाना अग्निꣳ सुवरा भरन्तः । तस्मिन्नहं नि दधे नाके अग्निमेतं यमाहुर्मनवस्तीर्णबर्हिषम् । तं पत्नीभिरनु गच्छेम देवाः पुत्रैर्भ्रातृभिरुत वा हिरण्यैः । नाकं गृह्णानाः सुकृतस्य लोके तृतीये पृष्ठे अधि रोचने दिवः । आ वाचो मध्यमरुहद्भुरण्युरयमग्निः सत्पतिश्चेकितानः । पृष्ठे पृथिव्या निहितो दविद्युतदधस्पदं कृणुते (३) ये पृतन्यवः । अयमग्निर्वीरतमो वयोधाः सहस्रियो दीप्यतामप्रयुच्छन् ।

विभ्राजमानः सरिरस्य मध्य उप प्र याँत दिव्यानि धाम । सम्प्र च्यवध्वमनु सम्प्र यातान्ने पथो देवयानान् कृणुध्वम् । अस्मिन्त्सधस्थे अध्युत्तरस्मिन् विश्वे देवा यजमानश्च सीदत । येना सहस्रं वहसि येनाग्ने सर्ववेदसम् । तेनेमं यज्ञं नो वह देवयानो यः (४) उत्तमः । उद्बुध्यस्वाग्ने प्रति जागृह्येनमिष्टापूर्ते सꣳसृजेथामयश्च । पुनः कृण्वꣳस्त्वा पितरं युवानमन्वाताꣳसीत्त्वयि तन्तुमेतम् । अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो अरोचथाः । तं जानन्नग्न आ रोहाथा नो वर्धया रयिम्—३७) [ध्रुवः सत्रं कृणुते यः सप्तत्रिꣳशच्च] ॥ १३ ॥

ममाग्ने वर्चो विहवेष्वस्तु वयं त्वेन्धानास्तनुवं पुषेम । मह्यं नमन्तां प्रदिशश्चतस्रस्त्वयाध्यक्षेण पृतना जयेम । मम देवा विहवे सन्तु सर्व इन्द्रावन्तो मरुतो विष्णुरग्निः । ममान्तरिक्षमुरु गोपमस्तु मह्यं वातः पवतां कामे अस्मिन् । मयि देवा द्रविणमा यजन्तां मय्याशीरस्तु मयि देवहूतिः । दैव्या होतारा वनिषन्त (१) पूर्वेऽरिष्टाः स्याम तनुवा सुवीराः । मह्यं यजन्तु मम यानि हव्याकूतिः सत्या मनसो मे अस्तु । एनो मा नि गां कतमच्चनाहं विश्वे देवासो अधि वोचता मे । देवीः षडुर्वीरुरुणः कृणोत विश्वे देवास इह वीरयध्वम् । मा हास्महि प्रजया मा तनूभिर्मा रधाम द्विषते सोमराजन् । अग्निर्मन्युं प्रतिनुदन् पुरस्तात् (२) अदब्धो गोपाः परि पाहि नस्त्वम् । प्रत्यञ्चो यन्तु निगुतः पुनस्तेऽमैषां चित्तं प्रबुधा वि नेशत् । धाता धातृणां भुवनस्य यस्पतिर्देवꣳ सवितारमभिमातिषाहम् । इमं यज्ञमश्विनोभा

बृहस्पतिर्देवाः पान्तु यजमानं न्यर्थात् । उरुव्यचा नो महिषः शर्म यꣳसदस्मिन् हवे पुरुहूतः पुरुक्षु । स नः प्रजायै हर्यश्व मृडयेन्द्र मा (३) नो रीरिषो मा परा दाः । ये नः सपत्ना अप ते भवन्त्विन्द्राग्निभ्यामव बाधामहे तान् । वसवो रुद्रा आदित्या उपरिस्पृशं मोग्रं चेत्तारमधिराजमक्रन् । अर्वाञ्चमिन्द्रममुतो हवामहे यो गोजिद्धनजिदश्वजिद् यः । इमन्नो यज्ञं विहवे जुषस्वास्य कुर्मो हरिवो मेदिनं त्वा—४३) [वनिषन्त पुरस्ता न्मा त्रिचत्वारिꣳशच्च]॥१४॥
अग्नेर्मन्वे प्रथमस्य प्रचेतसो यं पाञ्चजन्यं बहवः समिन्धते । विश्वस्यां विशि प्रविविशिवाꣳसमीमहे स नो मुञ्चत्वꣳहसः । यस्येदं प्राणन्निमिषद्यदेजति यस्य जातं जनमानञ्च केवलम् । स्तौम्यग्निं नाथितो जोहवीमि स नो मुञ्चत्वꣳहसः । इन्द्रस्य मन्ये प्रथमस्य प्रचेतसो वृत्रघ्नस्तोमा उप मामुपागुः । यो दाशुषः सुकृतो हवमुप गन्ता (१) स नो मुञ्चत्वꣳहसः । यः संग्रामं नयति सं वशी युधे यः पुष्टानि सꣳसृजति त्रयाणि । स्तौमीन्द्रं नाथितो जोहवीमि स नो मुञ्चत्वꣳहसः । मन्वे वां मित्रावरुणा तस्य वित्तꣳ सत्यौजसा दृꣳहणा यन्नुदेथे । या राजानꣳ सरथं याथ उग्रा ता नो मुञ्चतमागसः । यो वाꣳरथ ऋजुरश्मिः सत्यधर्मा मिथुश्चरन्तमुपयाति दूषयन् । स्तौमि (२) मित्रावरुणा नाथितो जोहवीमि तौ नो मुञ्चतमागसः । वायोः सवितुर्विदथानि मन्महे यावात्म न्वद्बिभृतो यौ च रक्षतः । यौ विश्वस्य परिभूबभूवतुस्तौ नो मुञ्चतमागसः । उप श्रेष्ठा न आशिषो देवयोर्धर्मे अस्थिरन् । स्तौमि वायुꣳसवितारं नाथितो

जोहवीमि तौ नो मुञ्चतमागसः । रथीतमौ रथीनामह्व ऊतये शुभं गमिष्ठौ सुयमेभिरश्वैः । य-
योः (३) वां देवौ देवेष्वनिशितमोजस्तौ नो मुञ्चतमागसः । यद्यातं वहतुꣳ सूर्यायास्त्रिचक्रेण
सꣳसदमिच्छमानौ । स्तौमि देवावश्विनौ नाथितो जोहवीमि तौ नो मुञ्चतमागसः । मरुतां
मन्वे अधि नो ब्रुवन्तु प्रेमां वाचं विश्वामवन्तु विश्वे । आशून् हुवे सुयामानूतये ते नो
मुञ्चन्त्वेनसः । तिग्ममायुधं वीडितꣳ सहस्वद्दिव्यꣳ शर्धः (४) पृतनासु जिष्णु । स्तौमि दे-
वान्मरुतो नाथितो जोहवीमि ते नो मुञ्चन्त्वेनसः । देवानां मन्वे अधि नो ब्रुवन्तु प्रेमांवाचं
विश्वामवन्तु विश्वे । आशून् हुवे सुयमानूतये ते नो मुञ्चन्त्वेनसः । यदिदं माऽभिशोचति
पौरुषेयेण दैव्येन । स्तौमि विश्वान्देवान्नाथितो जोहवीमि ते नो मुञ्चन्त्वेनसः । अनु नोऽ-
द्यानुमति रनु (५) इदंनुमते त्वं वैश्वानरो न ऊत्या पृष्टो दिवि । ये अप्रथेताममिते-
भिरोजोभिर्ये प्रतिष्ठे अभवतां वसूनाम् । स्तौमि द्यावापृथिवी नाथितो जोहवीमि ते नो
मुञ्चतमꣳहसः । उर्वी रोदसी वरिवः कृणोतं क्षेत्रस्य पत्नी अधि नो ब्रूयातम् । स्तौमि द्या-
वापृथिवी नाथितो जोहवीमि ते नो मुञ्चतमꣳहसः । यत्ते वयं पुरुषत्रा यविष्ठा विद्वाꣳस-
श्चकृमा कच्चन (६) आगः । कृधी स्वस्माꣳ अदितेरनागा व्येनाꣳसि शिश्रथो विष्वगग्ने ।
यथा ह तद्वसवो गौर्यं चित् पदि षिता ममुञ्चता यजत्राः । एवा त्वमस्मत् प्र मुञ्चा व्यꣳहः
प्रातार्यग्ने प्रतरां न आयुः—३४) [गन्ता स्तौमिययोः शर्धानु चन चतुस्त्रिꣳशच्च] ॥ १५ ॥

अग्नाविष्णू (११८) ज्यैष्ठ्यं (११४) श (१०८) मू (११४) गंश्मा (९८) ऽग्नि (१२१) रश्मु (८४) रिश्मो (६६) ग्नि (६८) गर्भा (९०) एका (१११) वाजो (१५२) ऽग्निं (२३७) ममा(११३) ऽग्नेः (३३४) पंचदश (२०१८) ॥ १५ ॥ इति तैत्तिरीय संहितायां चतुर्थकाण्डे सप्तमः प्रपाठकः युंजानो (२२१३) विष्णो (२४९८) रपाः (१८५४) रश्मि (१८७७) नमो (१२३४) ऽश्मन्न (२३३१) ग्नाविष्णू (२०१८) सप्त (१४१०५) ॥ ७ ॥ ॥ चतुर्थःकाण्डश्चसमाप्तः ॥

ॐम् सावित्राणि जुहोति प्रसूत्यै चतुर्गृहीतेन जुहोति चतुष्पादः पशवः पशूनेवावरुन्धे चतस्रो दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठति छन्दाꣳसि देवेभ्योऽपाक्रामन् न वो भागानि हव्यं वक्ष्याम इति तेभ्य एतच्चतुर्गृहीतमधारयन् पुरोऽनुवाक्यायै याज्यायै देवतायै वषट्काराय यच्चतुर्गृहीतं जुहोति छन्दाꣳस्येव तत् प्रीणाति तान्यस्य प्रीतानि देवेभ्यो हव्यं वहन्ति यं कामयेत (१) पापीयान्त्स्यादित्येकैकं तस्य जुहुयादाहुतीभिरेवैनमप गृह्णाति पापीयान् भवति यं कामयेत वसीयान्त्स्यादिति सर्वाणि तस्यानुद्रुत्य जुहुयादाहुत्यैवैनमभि क्रमयति वसीयान् भवत्यथो यज्ञस्यैवैषाभिक्रान्तिरेति वा एष यज्ञमुखादृध्या योऽग्नेर्देवतायाएत्यष्टावेतानि सावित्राणि भवन्त्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रः (२) अग्निस्तेनैव यज्ञमुखादृध्या अग्नेर्देवतायै नैत्यष्टौ सावित्राणि भवन्त्याहुतिर्नवमी त्रिवृतमेव यज्ञमुखे वि यातयति यदि कामयेत छन्दाꣳसि यज्ञयशसेनार्पयेयमित्यृचमन्तमां कुर्याच्छन्दाꣳस्येव यज्ञयशसेनार्पयति यदि कामयेत यजमानं यज्ञय-

शसेनार्पयेयमिति यजुरन्तर्म कुर्याद्यजमानमेव यज्ञयशसेनार्पयत्यृचा स्तोमꣳ समर्द्धयेति (३)
आह समृद्ध्यै चतुर्भिरभ्रिमा दत्ते चत्वारि छन्दाꣳसि छन्दोभिरेव देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्याह
प्रसूत्या अग्निर्देवेभ्यो निलायत स वेणुं प्राविशत् स एतामूतिमनु समचरद्वेणोः सुषिरꣳ सुषिरा-
भ्रिर्भवति सयोनित्वाय स यत्रयत्रावसत् तत्कृष्णमभवत् कल्माषी भवति रूपसमृद्ध्या उभयतः
क्ष्णूर्भवतीतश्च (४) अमुतश्चार्कस्यावरुध्यै व्याममात्री भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यं वीर्यसम्मिताऽप-
रिमिता भवत्यपरिमितस्यावरुध्यै यो वनस्पतीनां फलग्रहिः स एषां वीर्यावान् फलग्रहिर्वेणुर्वैणवी
भवति वीर्यस्यावरुध्यै—२७) [कामयेत गायत्र इति च सप्तविꣳशतिश्च] ॥ १ ॥

व्यृद्धं वा एतद्यज्ञस्य यदयजुष्केण क्रियत इमामगृभ्णन् रशनामृतस्येत्यश्वाभिधानीमादत्ते य-
जुष्कृत्यै यज्ञस्य समृद्ध्यै प्रतूर्तं वाजिन्ना द्रवेत्यश्वमभि दधाति रूपमेवास्यैतन्महिमानं
व्याचष्टे युञ्जाथाꣳ रासभं युवमिति गर्दभमसत्येव गर्दभं प्रति ष्ठापयति तस्मादश्वाद्गर्दभो
ऽसत्तरो योगेयोगे तवस्तरमित्याह (१) योगेयोग एवैनं युङ्क्ते वाजेवाजे हवामह इत्याहान्नं
वै वाजोऽन्नमेवाव रुन्धे सखाय इन्द्रमूतय इत्याहेन्द्रियमेवाव रुन्धेऽग्निर्देवेभ्यो निलायत तं
प्रजापतिरन्वविन्दत् प्राजापत्योऽश्वोऽश्वेन सम्भरत्यनुवित्त्यै पापवस्यसं वा एतत् क्रियते यच्छ्रे-
यसा च पापीयसा च समानं कर्म कुर्वन्ति पापीयान् (२) ह्यश्वाद्गर्दभोऽश्वं पूर्वं
नयन्ति पापवस्यसस्य व्यावृत्त्यै तस्माच्छ्रेयाꣳसं पापीयान् पश्चादन्वेति बहुर्वै भवतो

भ्रातृव्यो भवतीव खलु वा एष योऽग्निं चिनुते वज्र्यश्वः प्रतूर्वन्नेह्यवक्रामन्नशस्तीरित्याह वज्रेणैव पाप्मानं भ्रातृव्यमव क्रामति रुद्रस्य गाणपत्यादित्याह रौद्रा वै पशवो रुद्रादेव (३) पशून्निर्याच्यात्मने कर्म कुरुते पूष्णा सयुजा सहेत्याह पूषा वा अध्वनाꣳ सन्नेता समष्ट्यै पुरीषायतनो वा एष यदग्निरङ्गिरसो वा एतमग्रे देवतानाꣳ समभरन् पृथिव्याः सधस्था-दग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेहीत्याह सायतनमेवैनं देवताभिः सम्भरत्यग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेम इत्याह येन (४) सङ्गच्छते वाजमेवास्य वृङ्क्ते प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निः सम्भृत्य इत्याहुरियं वै प्रजापतिस्तस्या एतच्छ्रोत्रं यद्वल्मीकोऽग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वद्भरिष्याम इति वल्मी-कवपामुप तिष्ठते साक्षादेव प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निꣳ सम्भरत्यग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वद्भराम इत्याह येन सङ्गच्छते वाजमेवास्य वृङ्क्तेऽन्वग्निरुषसामग्रं (५) अख्यदित्याहानुख्यात्या आगत्य वाज्य-ध्वन आक्रम्य वाजिन् पृथिवीमित्याहेच्छत्येवैनं पूर्वया विन्दत्युत्तरया द्वाभ्यामा क्रमयति प्रतिष्ठित्या अनुरूपाभ्यां तस्मादनुरूपाः पशवः प्रजायन्ते द्यौस्ते पृष्ठं पृथिवी सधस्थमित्याहै-भ्यो वा एतं लोकेभ्यः प्रजापतिः समैरयत् रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे वज्री वै (६) एष यदश्वो दद्भिरन्यतोदद्भ्यो भूयाल्लोमभिरुभयादद्भ्यो यं द्विष्यात्तमधस्पदं ध्यायेद्वज्रेणैवैनꣳ स्तृणुते—१७) [आह पापीयानेव येनाग्रं वै सप्तदश च] ॥ २ ॥ उत्क्रामोदक्रमी-दिति द्वाभ्यामुत्क्रमयति प्रतिष्ठित्या अनुरूपाभ्यां तस्मादनुरूपाः पशवः प्रजायन्तेऽप उप

सृजति यत्र वा आप उपगच्छन्ति तदोषधयः प्रति तिष्ठन्त्योषधीः प्रतितिष्ठन्तीः पशवोऽनु
प्रति तिष्ठन्ति पशून् यज्ञो यज्ञं यजमानो यजमानं प्रजास्तस्मादप उप सृजति प्रतिष्ठित्यै यदध्वर्यु
रनग्नावाहुतिं जुहुयादन्धोऽध्वर्युः (१) स्याद्रक्षांꣳसि यज्ञꣳ हन्युर्हिरण्यमुपास्य जुहोत्यग्निवत्येव
जुहोति नान्धोऽध्वर्युर्भवति न यज्ञꣳ रक्षांꣳसि घ्नन्ति जिघर्म्यग्निं मनसा घृतेनेत्याह मनसा हि
पुरुषो यज्ञमभिगच्छति प्रतिक्ष्यन्तं भुवनानि विश्वेत्याह सर्वꣳ ह्येष प्रत्यङ् क्षेति पृथुं तिरश्चा वयसा
बृहन्तमित्याहाल्पो ह्येष जातो महान् (२) भवति व्यचिष्ठमन्नꣳ रभसं विदानमित्याहान्नमेवास्मै
स्वदयति सर्वमस्मै स्वदते य एवं वेदा त्वा जिघर्मि वचसा घृतेनेत्याह तस्माद्यत् पुरुषो मनसाभि
गच्छति तद्वाचा वदत्यरक्षसेत्याह रक्षसामपहत्यै मर्यश्रीः स्पृहयद्वर्णो अग्निरित्याहापचितिमे-
वास्मिन् दधात्यपचितिमान् भवति य एवम् (३) वेद मनसा त्वै तामाप्तुमर्हति यामध्व
र्युरनग्नावाहुतिं जुहोति मनस्वतीभ्यां जुहोत्याहुत्योराप्त्यै द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै यज्ञमुखेयज्ञमुखे
वै क्रियमाणे यज्ञꣳ रक्षांꣳसि जिघांꣳसन्त्येतर्हि खलु वा एतद्यज्ञमुखं यर्ह्येनदाहुतिरश्नुते परि
लिखति रक्षसामपहत्यै तिसृभिः परि लिखति त्रिवृद्वा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्माद्रक्षाꣳस्यप
हन्ति (४) गायत्रिया परि लिखति तेजो वै गायत्री तेजसैवैनं परि गृह्णाति त्रिष्टुभा परि लिखती
न्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियेणैवैनं परि गृह्णात्यनुष्टुभा परि लिखत्यनुष्टुप् सर्वाणि छन्दांꣳसि परिभूः पर्याप्त्यै
मध्यतोऽनुष्टुभा वाग्वा अनुष्टुब् तस्मान्मध्यतो वाचा वदामो गायत्रिया प्रथमया परि लि-

खत्यथानुष्टुभाथ त्रिष्टुभा तेजो वै गायत्री (५) यज्ञोऽनुष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुप् तेजसा चैवेन्द्रि-
येण चोभयतो यज्ञं परि गृह्णाति—१३) [अध्वर्युमहानेवꣳ हन्ति गायत्री त्रयोदश च]॥ ३ ॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति खनति प्रसूत्या अथो धूममेवैतेन जनयति ज्योतिष्मन्तं त्वाग्ने
सुप्रतीकमित्याह ज्योतिरेवैतेन जनयति सोऽग्निर्जातः प्रजाः शुचार्पयत् तं देवा अर्धर्चेनाशमय
ञ्छिवं प्रजाभ्योऽहिꣳसन्तमित्याह प्रजाभ्य एवैनꣳ शमयति द्वाभ्यां खनति प्रतिष्ठित्या अपां पृष्ठ-
मसीति पुष्करपर्णमा (१) हरत्यपां वा एतत् पृष्ठं यत् पुष्करपर्णꣳ रूपेणैवैनदा हरति पुष्करपर्णेन
सम्भरति योनिर्वा अग्नेः पुष्करपर्णꣳ सयोनिमेवाग्निꣳ सम्भरति कृष्णाजिनेन सम्भरति यज्ञो वै
कृष्णाजिनं यज्ञेनैव यज्ञꣳ सम्भरति यद् ग्राम्याणां पशूनां चर्मणा सम्भरेद् ग्राम्यान् पशूञ्छुचार्प-
येत् कृष्णाजिनेन सम्भरत्यारण्यानेव पशून् (२) शुचार्पयति तस्मात् समावत् पशूनां प्रजा-
यमानानामारण्याः पशवः कनीयाꣳसः शुचा ह्यृता लोमतः सम्भरत्यतो ह्यस्य मेध्यं कृष्णा-
जिनञ्च पुष्करपर्णञ्च सꣳस्तृणातीयं वै कृष्णाजिनमसौ पुष्करपर्णमाभ्यामेवैनमुभयतः परि
गृह्णात्यग्निर्देवेभ्यो निलायत तमथर्वान्वपश्यदथर्वा त्वा प्रथमो निरमन्थदग्न इति (३) आह
य एवैनमन्वपश्यत् तेनैवैनꣳ सम्भरति त्वामग्ने पुष्करादधीत्याह पुष्करपर्णे ह्येनमुपश्रितम-
विन्दत्तमु त्वा दध्यङ्ङृषिरित्याह दध्यङ् वा आथर्वणस्तेजस्व्यासीत् तेज एवास्मिन् दधाति
तमु त्वा पाथ्यो वृषेत्याह पूर्वमेवोदितमुत्तरेणाभि गृणाति (४) चतसृभिः सम्भरति चत्वारि

छन्दा॑ꣳसि छन्दो॑भिरे॒व गा॒य॒त्रीभि॑र्ब्राह्म॒णस्य॑ गाय॒त्रो हि ब्रा॑ह्म॒णस्त्रि॒ष्टुग्भी॑राज॒न्य॑स्य त्रैष्टु॑भो॒ हि रा॑ज॒न्यो॑ यं का॒मये॑त वसी॑यान्त्स्या॒दित्यु॒भयी॑भि॒स्तस्य॒ सम्भ॑रे॒त् तेज॑श्चै॒वास्मा॑ इन्द्रि॒यं च॑ स॒मीची॑ दधात्य॒ष्टाभि॑: सम्भ॑रत्य॒ष्टाक्ष॑रा गाय॒त्री गा॑य॒त्रो॑ऽग्नि॒र्या॑वाने॒वाग्निस्तꣳ सम्भ॑रति॒ सीद॑ होत॒रिति॑ (५) आ॒ह॒ दे॒वता॑ ए॒वास्मै॒ सꣳ सा॑दयति॒ नि हो॒तेति॑ मनु॒ष्या॑न्त्सꣳ सीद॒स्वेति॒ वयाꣳ॑सि जनि॑ष्वा॒ हि जेन्यो॒ अग्रे॒ अन्हा॒मित्या॑ह देवमनु॒ष्याने॒वास्मै॒ सꣳसन्ना॑न् प्र ज॑नयति—२७)
[आ प॒शूनि॑ति॑ गृ॒णा॒तीति॑ स॒सवि॑ꣳशतिश्च] ॥ ४ ॥ क्रू॒रमि॑व॒ वा अ॑स्या ए॒तत् क॑रोति॒ यत् खन॑त्य॒प उप॑सृज॒त्यापो॒ वै शा॒न्ताः शा॒न्ताभि॑रे॒वास्यै॒ शुच॑ꣳ शमयति॒ सन्ते॑ वा॒युर्मा॑त॒रिश्वा॑ दधा॒त्वित्या॑ह प्रा॒णो वै वा॒युः प्रा॒णेनै॒वास्यै॑ प्रा॒णꣳ सन्द॑धाति॒ सन्ते॑ वा॒युरित्या॑ह॒ तस्मा॑द्वा॒यु॒प्र॑च्युता दि॒वो वृ॒ष्टिरी॑र्त्ते॒ तस्मै॑ च दे॒वि॒ वष॑डस्तु (१) तुभ्य॒मित्या॑ह॒ षड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुष्वे॒व वृ॒ष्टिं द॑धाति॒ तस्मा॒त् सर्वा॑नृ॒तून् व॑र्षति॒ यद्व॑षट्कु॒र्याद्या॒तया॑मा ऽस्य वषट्का॒रः स्या॒द्यन्न व॑षट्कु॒र्याद् रक्षाꣳ॑सि य॒ज्ञꣳ ह॑न्यु॒र्वडित्या॑ह प॒रोक्ष॑मे॒व वष॑ट्करोति॒ नास्य॑ या॒तया॑मा वषट्का॒रो भव॑ति॒ न य॒ज्ञꣳ रक्षाꣳ॑सि घ्नन्ति॒ सु॒जा॑तो॒ ज्योति॑षा स॒हेत्य॑नु॒ष्टुभो॒प॑ नह्यत्यनु॒ष्टुप् (२) सर्वा॑णि॒ छन्दा॑ꣳसि॒ छन्दा॑ꣳसि॒ खलु॒ वा अ॒ग्नेः प्रि॒या त॒नूः प्रि॒ययै॒वैन॑न्त॒नुवा॒ परि॑ दधाति॒ वेदु॑को॒ वासो॑ भवति॒ य ए॒वं वेद॒ वारु॒णो वा अ॒ग्निरु॒प॑नद्ध॒ उदु॑ तिष्ठ स्वध्वरो॒र्ध्व ऊ॒ षु ण॑ ऊ॒तय॒ इति॑ सावि॒त्रीभ्या॑मु॒त्ति॑ष्ठति सवि॒तृप्र॑सूत ए॒वास्यो॒र्ध्वां व॑रुणमे॒निमु॒त्सृ॑जति॒ द्वाभ्या॑ं॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ स जा॒तो गर्भो॑ असि (३) रोद॑स्यो॒-

रित्याहे मे वै रोदसी तयोरेष गर्भो यदग्निस्तस्मादेवमाहाग्ने चारुर्विभृत ओषधीष्वि-
त्याह यदा ह्येतं वि भरन्त्यथ चारुतरो भवति प्र मातृभ्यो अधि कनिक्रदद्गा इत्याहौ
षधयो वा अस्य मातरस्ताभ्य एवैनं प्र च्यावयति स्थिरो भव वीड्वङ्ग इति गर्दभ
आ सादयति (४) सन्नह्यत्येवैनमेतया स्थेम्ने गर्दभेन सं भरति तस्मात् गर्दभः पशूनां भार-
भारितमो गर्दभेन सं भरति तस्माद्गर्दभोऽप्यनालेशेऽत्यन्यान् पशून् मेद्यत्यन्नꣳ ह्येनेनार्कꣳ
सं भरन्ति गर्दभेन सं भरति तस्माद् गर्दभो द्विरेताः सन् कनिष्ठं पशूनां प्रजायतेऽग्निर्ह्यस्य
योनिं निर्दहति प्रजासु वा एष एतर्ह्यारूढः (५) स ईश्वरः प्रजाः शुचा प्रदहः शिवो भव
प्रजाभ्य इत्याह प्रजाभ्य एवैनꣳ शमयति मानुषीभ्यस्त्वमङ्गिर इत्याह मानव्यो हि प्रजा
मा द्यावापृथिवी अभि शूशुचो मा न्तरिक्षं मा वनस्पतीनित्याहै भ्य एवैनं लोकेभ्यः
शमयति प्रैतु वाजी कनिक्रददित्याह वाजी ह्येष नानदद्रासभः पत्वेति (६) आह रासभ इति
ह्येतमृषयोऽवदन् भरन्नग्निं पुरीष्यमित्याहाग्निꣳ ह्येष भरति मा पाद्यायुषः पुरेत्याहा
युरेवास्मिन् दधाति तस्माद्गर्दभः सर्वमायुरेति तस्माद्गर्दभे पुरायुषः प्रमीते बिभ्यति
वृषाग्निं वृषणं भरन्नित्याह वृषा ह्येष वृषाग्निरपां गर्भम् (७) समुद्रियमित्याहापाꣳ
ह्येष गर्भो यदग्निरग्न आ याहि वीतय इति वा इमौ लोकौ व्यैत्तामग्न आ याहि वि-
तय इति यदाहानयोर्लोकयोर्वीत्यै प्रच्युतो वा एष आयतनादगतः प्रतिष्ठाꣳ स एतर्हि

ध्वर्युश्च यजमानश्चध्यायत्यृतꣳसत्यमित्याहेयंवाऋतमसौ (८) सत्यमनयोरेवैनं प्रतिष्ठापयति नार्तिमार्च्छत्यध्वर्युर्न यजमानोवरुणोवा एष यजमानमभ्यैति यदग्निरुपनद्ध ओषधयः प्रतिगृह्णीताग्निमेतमित्याह शान्त्यै व्यस्यन् विश्वा अमतीरराती रित्याह रक्षसामपहत्यै निषीदन् नो अप दुर्मतिꣳ हनदित्याह प्रतिष्ठित्या ओषधयः प्रति मोदध्वम् (९) एनमित्याहौषधयो वा अग्नेर्भागधेयं ताभिरेवैनꣳ समर्धयति पुष्पावतीः सुपिप्पला इत्याह तस्मादोषधयः फलं गृह्णन्त्ययं वो गर्भ ऋत्वियः प्रत्नꣳ सधस्थमासददित्याह याभ्यएवैनं प्र च्यावयति तास्वेवैनं प्रतिष्ठापयति द्वाभ्यामुपावहरति प्रतिष्ठित्यै—४२) [अस्त्वनुष्टुबसि सादयत्यारूढइतिगर्भ मसौ मोदध्वंद्विचत्वारिꣳशच्च] ॥ ५ ॥ वारुणोवा अग्निरुपनद्धोवि पाजसेति वि स्रꣳसयति सवितृप्रसूत एवास्य विषूचीं वरुणमेनिं विसृजत्यप उपसृजत्यापोवै शान्ताः शान्ताभिरेवास्य शुचꣳ शमयति तिसृभिरुपसृजति त्रिवृद्वा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्य शुचꣳ शमयति मित्रः सꣳसृज्य पृथिवीमित्याह मित्रो वै शिवो देवानां तेनैव (१) एनꣳ सꣳ सृजति शान्त्यै यद्ग्राम्याणां पात्राणां कपालैः सꣳसृजेद्ग्राम्याणि पात्राणि शुचार्पयेदर्मकपालैः सꣳसृजत्येतानि वा अनुपजीवनीयानि तान्येव शुचार्पयति शर्कराभिः सꣳसृजति धृत्या अथो शन्त्वायाजलोमैः सꣳसृजत्येषा वा अग्नेः प्रिया तनूर्यदजा प्रिययैवैनं तनुवा सꣳसृजत्यथो तेजसा कृष्णाजिनस्य लोमभिः सम्

(२) सृजति यज्ञो वै कृष्णाजिनं यज्ञेनैव यज्ञꣳ सꣳसृजति रुद्राः सम्भृत्य पृथिवीमित्याहैता
वा एतं देवता अग्रे समभरन् ताभिरेवैनꣳ सम्भरति मखस्य शिरोऽसीत्याह यज्ञो वै मख-
स्तस्यैतच्छिरो यदुखा तस्मादेवमाह यज्ञस्य पदे स्थ इत्याह यज्ञस्य ह्येते (३) पदे अथो प्रति-
ष्ठित्यै प्रान्याभिर्यच्छत्यन्वन्यैर्मन्त्रयते मिथुनत्वाय त्र्युद्धिं करोति त्रय इमे लोका एषां
लोकानामाप्त्यै छन्दोभिः करोति वीर्यं वै छन्दाꣳसि वीर्येणैवैनां करोति यजुषा बिलं करोति
व्यावृत्त्या इयतीं करोति प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितां द्विस्तनां करोति द्यावापृथिव्योर्दो-
हाय चतुस्स्तनां करोति पशूनां दोहायाष्टास्तनां करोति छन्दसां दोहाय नवाश्रिमभि-
चरतः (४) कुर्यात्त्रिवृतमेव वज्रꣳ सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति स्तृत्यै कृत्वाय सा महीमुखा-
मिति नि दधाति देवतास्वेवैनां प्रतिष्ठापयति—२१) [एवसमेतेअभिचरत एकविꣳशतिश्च
॥ ६ ॥ सप्तभिर्धूपयति सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः शिर एतद्यज्ञस्य यदुखा शीर्षन्नेव यज्ञस्य प्रा-
णान् दधाति तस्मात् सप्त शीर्षन् प्राणा अश्वशकेन धूपयति प्राजापत्यो वा अश्वः सयोनित्वायादि-
तिस्त्वेत्याहेयं वा अदितिरदित्यैवादित्यां खनत्यस्या अक्रूरङ्काराय न हि स्वः स्वꣳ हिनस्ति देवानां
त्वा पत्नीरित्याह देवानाम् (१) वा एतां पत्नयोऽग्रेऽकुर्वन्ताभिरेवैनां दधाति धिषणास्त्वेत्याह वि-
द्या वै धिषणा विद्याभिरेवैनामभीन्धे ग्नास्त्वेत्याह छन्दाꣳसि वै ग्नाश्छन्दोभिरेवैनाꣳ श्रपयति वरू-
त्रयस्त्वेत्याह होत्रा वै वरूत्रयो होत्राभिरेवैनां पचति जनयस्त्वेत्याह देवानां वै पत्नीः (२)

जनयस्ताभिरेवैनां पचति षड्भिः पचति षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवैनां पचति द्विः पचन्त्वित्याह तस्मा द्विः संवत्सरस्य सस्यं पच्यते वारुण्युखाभीद्धा मैत्रियोपैति शान्त्यै देवस्त्वा सवितोद्वपत्वित्याह सवितृप्रसूत एवैनां ब्रह्मणा देवताभिरुद्वपत्यपद्यमाना पृथिव्याशा दिश आ पृण(३) इत्याह तस्मादग्निः सर्वा दिशोऽनु वि भात्युत्तिष्ठ बृहती भवोर्ध्वा तिष्ठ ध्रुवा त्वमित्याह प्रतिष्ठित्या असुर्यं पात्रमनाच्छृण्णमाच्छृणत्ति देवत्राकरजक्षीरेणाच्छृणत्ति परमं वा एतत्पयो यदजक्षीरं परमेणैवैनां पयसा च्छृणत्ति यजुषा व्यावृत्त्यै छन्दोभिरा च्छृणत्ति छन्दोभिर्वा एषा (४) क्रियते छन्दोभिरेव छन्दांस्या च्छृणत्ति—६) [देवानां पत्नीः पृणैषाषट् च] ॥ ७ ॥

एकविंशत्या माषैः पुरुषशीर्षमच्छैत्यमेध्या वै माषा अमेध्यं पुरुषशीर्षममेध्यैरेवास्यामेध्यं निरवदाय मेध्यं कृत्वाहरत्येकविंशतिर्भवन्त्येकविंशो वै पुरुषः पुरुषस्याप्त्यै व्यृद्धं वा एतत् प्राणैरमेध्यं यत् पुरुषशीर्षं सप्तधा वितृण्णां वल्मीकवपां प्रति नि दधाति सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः प्राणैरेवैनत् समर्धयति मेध्यत्वाय यावन्तः (१) वै मृत्युबन्धवस्तेषां यम आधिपत्यं परीयाय यमगाथाभिः परि गायति यमादेवैनद्वृङ्क्ते तिसृभिः परि गायति त्रय इमे लोका एभ्य एवैनल्लोकेभ्यो वृङ्क्ते तस्माद्गायते न देयं गाथा हि तद्वृङ्क्तेऽग्निभ्यः पशूनालभते कामा वा अग्नयः कामानेवाव रुन्धे यत् पशून्नालभेतानवरुद्धा अस्य (२) पशवः स्युर्यत् पर्यग्निकृतानुत्सृजेद्यज्ञवेशसं कुर्याद्यत् संस्थापयेद्यातयामानि शीर्षाणि स्युर्यत् पशूनालभते नैव

पशूनव रुन्धे यत् पर्यग्निकृतानुत्सृजति शीर्ष्णामयातयामत्वाय प्राजापत्येन सꣳ स्थापयति यज्ञो वै प्रजापतिर्यज्ञ एव यज्ञं प्रतिष्ठापयति प्रजापतिः प्रजा असृजत स रिरिचानोऽमन्यत स एता आप्रीरपश्यत्ताभिर्वै स मुखतः (३) आत्मानमा प्रीणीत यदेता आप्रियो भवन्तियज्ञो वै प्रजापतिर्यज्ञमेवैताभिर्मुखतआप्रीणात्यपरिमितछन्दसोभवन्त्यपरिमितः प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्या ऊनातिरिक्ता मिथुनाः प्रजात्यै लोमशं वै नाभैतच्छन्दः प्रजापतेः पशवो लोमशाः पशूनेवाव रुन्धे सर्वाणि वा एता रूपाणि सर्वाणि रूपाण्यग्नौ चित्ये क्रियन्ते तस्मादेता अग्नेश्चित्यस्य (४) भवन्त्येकविꣳशतिꣳ सामिधेनीरन्वाह रुग्वा एकविꣳशो रुचमेव गच्छत्यथो प्रतिष्ठामेव प्रतिष्ठाह्येकविꣳशश्चतुर्विꣳशतिमन्वाह चतुर्विꣳशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरोऽग्निर्वैश्वानरः साक्षादेव वैश्वानरमव रुन्धे पराचीरन्वाह पराङिव हि सुवर्गो लोकः समास्त्वाग्न ऋतवो वर्धयन्त्वित्याह समाभिरेवाग्निं वर्धयति (५) ऋतुभिः संवत्सरं विश्वा आ भाहि प्रदिशः पृथिव्या इत्याह तस्मादग्निः सर्वा दिशोऽनु वि भाति प्रत्यौहतामश्विना मृत्युमस्मादित्याह मृत्युमेवास्मादप नुदत्युद्वयं तमसस्परीत्याह पाप्मा वै तमः पाप्मानमेवास्मादप हन्त्यगन्म ज्योतिरुत्तममित्याहासौ वाआदित्यः (६) ज्योतिरुत्तममादित्यस्यैव सायुज्यं गच्छति न संवत्सरस्तिष्ठति नास्य श्रीस्तिष्ठति यस्यैताः क्रियन्ते ज्योतिष्मतीमुत्तमामन्वाह ज्योतिरेवास्मा उपरिष्टाद्दधाति सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै — २८) [यावन्तोस्यमुखतश्चित्यस्य वर्धयत्यादित्यो

ष्टाविꣳशतिश्च] ॥ ८ ॥ षड्भिर्दीक्षयति षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवैनं दीक्षयति सप्तभिर्दीक्षयति सप्त छन्दाꣳसि छन्दोभिरेवैनं दीक्षयति विश्वे देवस्य नेतुरित्यनुष्टुभोत्तमया जुहोति वाग्वा अनुष्टुप् तस्मात् प्राणानां वागुत्तमैकस्मादक्षराद्नाप्तं प्रथमं पदं तस्माद्य द्वाचोऽनाप्तं तन्मनुष्या उप जीवन्ति पूर्णया जुहोति पूर्ण इव हि प्रजापतिः (१) प्रजापतेराप्त्यै न्यूनया जुहोति न्यूनाद्धि प्रजापतिः प्रजा असृजत प्रजानाꣳ सृष्ट्यै यदर्चिषि प्रवृञ्ज्याद्भूतमव रुन्धीत यदङ्गारेषु भविष्यदङ्गारेषु प्र वृणक्ति भविष्यदेवाव रुन्धे भविष्यद्धि भूयो भूताद्द्वाभ्यां प्र वृणक्ति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मणा वा एषा यजुषा सम्भृता यदुखा सा यद्भिद्येतार्तिमार्च्छेत् (२) यजमानो हन्येतास्य यज्ञो मित्रैतामुखान्तपेत्याह ब्रह्म वै मित्रो ब्रह्मन्नेवैनां प्रतिष्ठापयति नार्तिमार्च्छति यजमानो नास्य यज्ञो हन्यते यदि भिद्येत तैरेव कपालैः सꣳसृजेत् सैव ततः प्रायश्चित्तिर्यो गतश्रीः स्यान्मथित्वा तस्या वं दध्याद्भूतो वा एष स स्वाम् (३) देवतामुपैति यो भूतिकामः स्याद्य उखायै सम्भवेत् स एव तस्य स्यादतो ह्येष सम्भवत्येष वै स्वयम्भूर्नाम भवत्येव यं कामयेत भ्रातृव्यमस्मै जनयेयमित्यन्यतस्तस्याहृत्याव दध्यात् साक्षादेवास्मै भ्रातृव्यं जनयत्यम्बरीषादन्नकामस्याव दध्यादम्बरीषे वा अन्नं भ्रियते सयोन्येवान्नम् (४) अव रुन्धे मुञ्जानव दधात्यूर्ग्वै मुञ्जा ऊर्जमेवास्मा अपि दधात्यग्निर्देवेभ्यो निलायत स क्रुमुकं प्रावि-

शत् क्रुमु॒कमव॑ दधाति॒ यदे॒वास्य॒ तत्र॒ न्य॑क्तं॒ तदे॒वाव॑ रुन्ध॒ आज्ये॑न॒ सं यौ॑त्ये॒तद्वा
अ॒ग्नेः प्रि॒यं धाम॒ यदाज्यं॑ प्रि॒येणै॒वैनं॒ धाम्ना॒ सम॑र्धयत्यथो॒ तेज॑सा (५) वैक॑ङ्कती॒मा द॑धाति॒
भा ए॒वाव॑ रुन्धे शमी॒मयी॒मा द॑धाति॒ शान्त्यै॒ सीद॒ त्वं मा॒तुर॒स्या उ॒पस्थ॒ इति॑ ति॒सृभि॑र्जा॒तमुप॑
ति॒ष्ठते॒ त्रय॑ इ॒मे लो॒का ए॒ष्वे॑व लो॒केष्वा॒विद॑ं गच्छ॒त्यथो॑ प्रा॒णाने॒वात्मन् ध॑त्ते—३४)
प्र॒जाप॑ति॒र्ऋ॑च्छे॒त्स्वामे॒वान्नं॒तेज॑सा॒चतु॑स्त्रि॒ꣳशच्च] ॥ ९ ॥ न ह॑ स्म॒ वै पु॒राग्निरप॑
रशुवृक्णं दहति॒ तद॑स्मै प्र॒योग ए॒वर्षि॑रस्वदय॒द्यद॑ग्ने॒ यानि॒ कानि॒ चेति॑ स॒मिध॒मा द॑धात्य-
प॑रशुवृक्णमे॒वास्मै॑ स्वदय॑ति॒ सर्व॑मस्मै स्वदते॒ य ए॒वं वेदौदु॑म्बरी॒मा द॑धा॒त्यूर्ग्वा उ॑दु॒-
म्बर॒ ऊर्ज॑मे॒वास्मा॒ अपि॑दधाति प्र॒जाप॑तिर॒ग्निम॑सृजत॒ तꣳ सृ॒ष्टꣳ रक्षा॑ꣳसि (१) अ॒जि॒-
घा॒ꣳ स॒न्त्स ए॒तद्रा॑क्षो॒घ्नम॑पश्य॒त्तेन॒ वै स रक्षा॒ꣳस्यपा॑हत॒ यद्रा॑क्षो॒घ्नं भव॑त्य॒ग्नेरे॒व तेन॑ जा॒-
ता॒द्रक्षा॒ꣳस्यप॑ह॒न्त्याश्व॑त्थी॒माद॑धात्यश्व॒त्थो वै व॒नस्पती॑नाꣳसपत्नसा॒हो विजि॑त्यै॒ वैक॑ङ्कती॒मा
द॑धाति॒ भा ए॒वाव॑ रुन्धे शमी॒मयी॒मा द॑धाति॒ शान्त्यै॒ सꣳशि॑तं मे॒ ब्रह्मोदे॑षां बा॒हू
अ॑ति॒रमित्यु॑त्त॒मे औदु॑म्बरी (२) वा॒चय॒ति ब्रह्म॑णै॒व क्ष॒त्रꣳ सꣳश्य॑ति क्ष॒त्रेण॒ ब्रह्म॒ तस्मा॑
द्ब्राह्म॒णो रा॑ज॒न्य॑वा॒नत्य॒न्यं ब्रा॑ह्म॒णं तस्मा॑द्राज॒न्यो॑ ब्राह्म॒णवा॒नत्य॒न्यꣳ रा॑ज॒न्यं॑ मृ॒त्युर्वा ए॒ष यद॒-
ग्निर॒मृत॒ꣳ हिर॑ण्यꣳ रु॒क्मम॒न्तर॑ं प्रति॑ मुञ्चते॒ऽमृत॑मे॒व मृ॒त्योर॒न्तर्ध॑त्त॒ एक॑विꣳशतिनिर्बा॑धो भव॒त्ये
क॑विꣳशति॒र्वै दे॑वलो॒का द्वाद॑श॒ मासा॒ः पञ्चर्त॑व॒स्त्रय॑ इ॒मे लो॒का अ॒सावा॑दि॒त्यः (३) ए॒क॒वि॒ꣳश

एतावन्तो वै देवलोकास्तेभ्य एव भ्रातृव्यमन्तरेति निर्बाधैर्वै देवा असुरान्निर्बाधेऽकुर्वत तन्निर्बा-
धानां निर्बाधत्वं निर्बाधी भवति भ्रातृव्यानेव निर्बाधे कुरुते सावित्रिया प्रति मुञ्चते प्रसूत्यै
नक्तोषासेत्युत्तरयाहोरात्राभ्यामेवैनमुद्यच्छते देवा अग्निं धारयन् द्रविणोदा इत्याह प्राणा वै देवा
द्रविणोदा अहोरात्राभ्यामेवैनमुद्यत्य (४) प्राणैर्दाधारासीनः प्रति मुञ्चते तस्मादासीनाः प्रजाः
प्र जायन्ते कृष्णाजिनमुत्तरं तेजो वै हिरण्यं ब्रह्म कृष्णाजिनं तेजसा चैवैनं ब्रह्मणा चोभयतः
परि गृह्णाति षडुद्यामꣳ शिक्यं भवति षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवैनमुद्यच्छते यद्द्वादशोद्यामꣳ संवत्सरे-
णैव मौञ्जं भवत्यूर्ग्वै मुञ्जा ऊर्जैवैनꣳ सम् (५) अर्धयति सुपर्णोऽसि गरुत्मानित्यवेक्षते
रूपमेवास्यै तन्महिमानं व्याचष्टे दिवं गच्छ सुवः पतेत्याह सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति—२४)
[रक्षाꣳस्यौदुम्बरीआदित्यउद्यत्यसंचतुर्विꣳशतिश्च] ॥ ३० ॥ समिद्धो अञ्जन्कृदरं मतीनां घृ-
तमग्ने मधुमत् पिन्वमानः । वाजी वहन् वाजिनं जातवेदो देवानां वक्षि प्रियमा सधस्थम् ।
घृतेनाञ्जन्त्सं पथो देवयानान् प्रजानन्वाज्यप्येतु देवान् । अनु त्वा सप्ते प्रदिशः सचन्ताꣳ
स्वधामस्मै यजमानाय धेहि । ईड्यश्चासि वन्द्यश्च वाजिन्नाशुश्चासि मेध्यश्च सप्ते । अग्निष्ट्वा (१)
देवैर्वसुभिः सजोषाः प्रीतं वह्निं वहतु जातवेदाः । स्तीर्णं बर्हिः सुष्टरीमा जुषाणोरु पृथु प्रथ-
मानं पृथिव्याम् । देवेभिर्युक्तमदितिः सजोषाः स्योनं कृण्वाना सुविते दधातु । एता उ वः सुभगा
विश्वरूपा विपक्षोभिः श्रयमाणा उदातैः । ऋष्वाः सतीः कवषः शुम्भमाना द्वारो देवीः

सुप्रायणा भवन्तु । अन्तरा मित्रावरुणा चरन्ती मुखं यज्ञानामभि संविदाने । उषासा वाम् (२) सुहिरण्ये सुशिल्पे ऋतस्य योनाविह सादयामि । प्रथमा वाꣳ सरथिना सुवर्णा देवौ पश्यन्तौ भुवनानि विश्वा । अपिप्रयं चोदना वां मिमाना होतारा ज्योतिः प्रदिशा दिशन्ता । आदित्यैर्नो भारती वष्टु यज्ञꣳ सरस्वती सह रुद्रैर्न आवीत् । इडोपहूता वसुभिः सजोषा यज्ञं नो देवीरमृतेषु धत्त । त्वष्टा वीरं देवकामं जजान त्वष्टुरर्वा जायत आशुरश्वः (३) । त्वष्टेदं विश्वं भुवनं जजान बहोः कर्तारमिह यक्षि होतः । अश्वो घृतेन त्मन्या समक्त उप देवाꣳ ऋतुशः पाथ एतु । वनस्पतिर्देवलोकं प्रजानन्नग्निना हव्या स्वदितानि वक्षत् । प्रजापतेस्तपसा वावृधानः सद्यो जातो दधिषे यज्ञमग्ने । स्वाहाकृतेन हविषा पुरोगा याहि साध्या हविरदन्तु देवाः—४२) [त्वा वामश्वो द्विचत्वारिꣳशच्च] ॥ ११ ॥

सावित्राणि (२२७) व्यृद्ध (३१७) मु (२६३) देवस्य (२७७) क्रूरं (४१२) वारुणः (२२१) सप्तभि (२०६) रेकविꣳशत्या (३२८) षड्भि (२८४) र्न (२७४) समिद्ध (१९२) एकादश (३०८१) ॥ ११ ॥ इति तैत्तिरीयसंहितायां पंचमे काण्डे प्रथमः प्रपाठकः ॥

ॐम् विष्णुमुखा वै देवाश्छन्दोभिरिमाँल्लोकाननपजय्यमभ्यजयन् यद्विष्णुक्रमान् क्रमते विष्णुरेव भूत्वा यजमानश्छन्दोभिरिमाँल्लोकाननपजय्यमभि जयति विष्णोः क्रमोऽस्यभिमाति

इत्याह गायत्री वै पृथिवी त्रैष्टुभमन्तरिक्षं जागती द्यौरानुष्टुभीर्दिशश्छन्दोभिरेवेमाँल्लोकान् य-
थापूर्वमभि जयति प्रजापतिरग्निमसृजत सोऽस्मात् सृष्टः (१) पराङैत्तमेतयाऽन्वैदक्रन्ददिति
तया वै सोऽग्नेः प्रियं धामावारुन्ध यदेतामन्वाहाग्नेरेवैतया प्रियं धामाव रुन्ध ईश्वरो वा एष
पराङ् प्रदघो यो विष्णुक्रमान्क्रमते चतसृभिरावर्त्तते चत्वारि छन्दाꣳसि छन्दाꣳसि खलु वा
अग्नेः प्रिया तनूः प्रियामेवास्य तनुवमभि (२) पर्यावर्त्तते दक्षिणा पर्यावर्त्तते स्वमेव वी-
र्यमनु पर्यावर्त्तते तस्माद्दक्षिणोऽर्धं आत्मनो वीर्यावत्तरोऽथो आदित्यस्यैवावृतमनु पर्यावर्त्तते
शुनःशेपमाजीगर्त्तिं वरुणोऽगृह्णात् स एतां वारुणीमपश्यत्तया वै स आत्मानं वरुणपाशाद
मुञ्चद्वरुणो वा एतं गृह्णाति य उखां प्रतिमुञ्चत उदुत्तमं वरुणपाशमस्मदित्याहात्मानमेवैतया
(३) वरुणपाशान्मुञ्चत्या त्वाऽहार्षमित्याहा ह्येनꣳ हरति ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिरित्याह प्रति-
ष्ठित्यै विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्त्वित्याह विशैवेनꣳ समर्धयत्यस्मिन् राष्ट्रमधि श्रयेत्याह राष्ट्रमे-
वास्मिन् ध्रुवमकर्यं कामयेत राष्ट्रꣳ स्यादिति तं मनसा ध्यायेद्राष्ट्रमेव भवति (४) अग्रे बृहन्नु-
षसामूर्ध्वो अस्थादित्याहाग्रमेवैनꣳ समानानां करोति निर्जग्मिवान्तमस इत्याह तम एवास्मादप
हन्ति ज्योतिषाऽऽगादित्याह ज्योतिरेवास्मिन्दधाति चतसृभिः सादयति चत्वारि छन्दाꣳसि
छन्दोभिरेवातिच्छन्दसोत्तमया वर्ष्म वा एषा छन्दसां यदतिच्छन्दा वर्ष्मैवेनꣳ समानानां करोति
सद्वती (५) भवति सत्त्वमेवैनं गमयति वात्सप्रेणोप तिष्ठत एतेन वै वत्सप्रीर्भालन्दनोऽग्नेः प्रियं

धामावरुन्धाग्नेरेवैतेन प्रियं धामाव रुन्ध एकादशं भवत्येकधैव यजमाने वीर्यं दधाति स्तो-
मेन वै देवा अस्मिँल्लोक आर्ध्नुवन् छन्दोभिरमुष्मिन्त्स्तोमस्येव खलु वा एतद्रूपं यद्वात्सप्रं
यद्वात्सप्रेणोपतिष्ठते (६) इममेव तेन लोकमभि जयति यद्विष्णुक्रमान् क्रमतेऽमुमेव तेलो-
कमभि जयति पूर्वेद्युः प्र क्रामत्युत्तरेद्युरुप तिष्ठते तस्माद्योगेऽन्यासां प्रजानां मनः क्षेमेऽन्यासां
तस्माद्यायावरः क्षेम्यस्येशे तस्माद्यायायावरः क्षेम्यमध्यवस्यति मुष्टीकरोति वाचं यच्छति य-
ज्ञस्य धृत्यै—४२) [सृष्टो१भ्येतयाभवति सद्वत्युपतिष्ठते द्विचत्वारिंशच्च] ॥ १ ॥
अन्नपतेऽन्नस्य नो देहीत्याहाग्निर्वा अन्नपतिः स एवास्मा अन्नं प्र यच्छत्यनमीवस्य शु-
ष्मिण इत्याहायक्ष्मस्येति वावैतदाह प्र प्र दातारं तारिष ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पद
इत्याहाशिषमेवैतामाशास्त उदु त्वा विश्वे देवा इत्याह प्राणा वै विश्वे देवाः (१) प्राणै-
रेवैनमुद्यच्छतेऽग्ने भरन्तु चित्तिभिरित्याह यस्मा एवैनं चित्तायोद्यच्छते तेनैवैनꣳ समर्द्ध-
यति चतसृभिरा सादयति चत्वारि छन्दाꣳसि छन्दोभिरेवातिच्छन्दसोत्तमया वर्ष्म वा एषा
च्छन्दसां यदतिच्छन्दा वर्ष्मैवैनꣳ समानानां करोति सद्वती भवति सत्त्वमेवैनं गमयति प्रेदग्ने
ज्योतिष्मान् (२) याहीत्याह ज्योतिरेवास्मिन् दधाति तनुवा वा एष हिनस्ति यꣳ हिनस्ति
मा हिꣳसीस्तनुवा प्रजा इत्याह प्रजाभ्य एवैनꣳ शमयति रक्षाꣳसि वा एतद्यज्ञꣳ संचन्ते यदन

उत्सर्जत्यक्रन्ददित्यन्वाह रक्षसामपहत्या अनसा वहन्त्यपचितिमेवास्मिन्दधाति तस्मादनस्वी च रथी चातिथीनामपचिततमौ (३) अपचितिमान्भवति य एवं वेद समिधाऽग्निं दुवस्यतेति घृतानुषिक्तामवसिते समिधमा दधाति यथाऽतिथय आगताय सर्पिष्वदातिथ्यं क्रियते तादृगेव तद्गायत्रिया ब्राह्मणस्य गायत्रो हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुभा राजन्यस्य त्रैष्टुभो हि राजन्यो ऽप्सु भस्म प्र वेशयत्यप्सुयोनिर्वा अग्निः स्वामेवैनं योनिं गमयति तिसृभिः प्र वेशयति त्रिवृद्वै (४) अग्निर्यावानेवाग्निस्तं प्रतिष्ठां गमयति परा वा एषोऽग्निं वपति योऽप्सु भस्म प्रवेशयति ज्योतिष्मतीभ्यामव दधाति ज्योतिरेवास्मिन्दधाति द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै परा वा एष प्रजां पशून्वपति योऽप्सु भस्म प्रवेशयति पुनरूर्जा सह रय्येति पुनरुदैति प्रजामेव पशूनात्मन्धत्ते पुनस्त्वादित्याः (५) रुद्रा वसवः समिन्धतामित्याहैता वा एतं देवता अग्रे समैन्धत ताभिरेवैनꣳ समिन्धे बोधा स बोधीत्युप तिष्ठते बोधयत्येवैनं तस्मात्सुप्त्वा प्रजाः प्रबुध्यन्ते यथास्थानमुप तिष्ठते तस्माद्यथास्थानं पशवः पुनरेत्योप तिष्ठन्ते—४२) [देवा ज्योतिष्मानपचिततमौ वा आदित्या द्विचत्वारिꣳशच्च] ॥ २ ॥ यावती वै पृथिवी तस्यै यम आधिपत्यं परीयाय यो वै यमं देवयजनमस्या अनिर्याच्याग्निं चिनुते यमायैनꣳ स चिनुत पेतेत्यध्यवसाययति यममेव देवयजनमस्यै निर्याच्यात्मनेऽग्निं चिनुत इष्वग्रेण वा अस्या अनामृतमिच्छन्तो नाविन्दन्ते देवा एतद्यजुरपश्यन्नपे ते ति यदेतेनाध्यवसाययति (१) अनामृत एवाग्निं

चिंनुत उद्धन्ति यदेवास्या अमेध्यं तदप हन्त्यपोऽवोक्षति शान्त्यै सिकता नि वपत्येतद्वा अग्ने-
वैश्वानरस्य रूपꣳ रूपेणैव वैश्वानरमव रुन्ध ऊषान् नि वपति पुष्टिर्वा एषा प्रजननं यदूषाः पुष्ट्या-
मेव प्रजननेऽग्निं चिंनुते ऽथो संज्ञान एव संज्ञानꣳ ह्येतत् (२) पशूनां यदूषा द्यावापृथिवी सहास्तां
ते वि यती अब्रूतामस्त्वेव नौ सह यज्ञियमिति यदमुष्यां यज्ञियमासीत्तदस्यामदधात्त ऊषा
अभवन्यदस्या यज्ञियमासीत्तदमुष्यामदधात्तददश्चन्द्रमसि कृष्णमूषान्निवपन्नदो ध्यायेद्द्यावा
पृथिव्योरेव यज्ञियेऽग्निं चिंनुते ऽयꣳ सो अग्निरिति विश्वामित्रस्य (३) सूक्तं भवत्येतेन
वै विश्वामित्रोऽग्नेः प्रियं धामावारुन्धाग्नेरेवैतेनप्रियं धामाव रुन्धे छन्दोभिर्वै देवाः सुवर्गं लो-
कमायन् चतस्रः प्राचीरुप दधाति चत्वारि छन्दाꣳसि छन्दोभिरेव तद्यजमानः सुवर्गं
लोकमेति तेषाꣳ सुवर्गं लोकं यतां दिशः समव्लीयन्त ते द्वे पुरस्तात् समीची उपा-
दधत द्वे (४) पश्चात् समीची ताभिर्वै ते दिशोऽदृꣳहन्यद्द्वे पुरस्तात् समीची उपदधा-
ति द्वे पश्चात् समीची दिशां विधृत्याथो पशवो वै छन्दाꣳसि पशूनेवास्मै समीचो दधात्य
ष्टावुप दधात्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तं चिंनुतेऽष्टावुप दधात्यष्टाक्षरा गाय
त्री गायत्री सुवर्गं लोकमञ्जसा वेद सुवर्गस्य लोकस्य (५) प्रज्ञात्यै त्रयोदश लोकं-
पृणा उप दधात्येकविꣳशतिः सम्पद्यन्ते प्रतिष्ठावा एकविꣳशः प्रतिष्ठा गार्हपत्य एकविꣳशस्यैव प्र-
तिष्ठां गार्हपत्यमनु प्रति तिष्ठति प्रत्यग्निं चिक्यानस्तिष्ठति य एवं वेद पञ्च चितीकं चिन्वीत प्रथमं

चिन्वानः पांक्तो यज्ञः पांक्ताः पशवो यज्ञमेव पशूनव रुन्धे त्रिचितीकं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानस्त्रय इमे लोका एष्वेव लोकेषु (६) प्रति तिष्ठत्येकचितीकं चिन्वीत तृतीयं चिन्वान एकधा वै सुवर्गो लोक एकवृतैव सुवर्गं लोकमेति पुरीषेणाभ्यूहति तस्मान्मा स्सेनास्थि छन्नं न दुश्चर्मा भवति य एवं वेद पञ्च चितयो भवन्ति पञ्चभिः पुरीषैरभ्यूहति दश सम्पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठति—४७) [अध्यवसाययत्येतद्विश्वामित्रस्य द्वे लोकस्य लोकेषु सप्तचत्वारिंशच्च]॥ ३ ॥ वि वा एतौ द्विषाते यश्च पुराग्निर्यश्चोखाया समितमिति चतसृभिः सन्नि वपति चत्वारि छन्दांसि छन्दांसि खलु वा अग्नेः प्रिया तनूः प्रिययैवैनौ तनुवा सशास्ति समितमित्याह तस्मात् ब्रह्मणा क्षत्रं समेति यत्सन्युप्य विहरति तस्माद्ब्रह्मणा क्षत्रं व्येत्यृतुभिः (१) वा एतं दीक्षयन्ति स ऋतुभिरेव विमुच्यो मातेव पुत्रंपृथिवी पुरीष्यमित्याहर्तुभिरेवैनं दीक्षयित्वर्तुभिर्वि मुञ्चति वैश्वानर्या शिक्यमा दत्ते स्वदयत्येवैनन्नैर्ऋतीः कृष्णास्तिस्रस्तुषपक्का भवन्ति निर्ऋत्यै वा एतद्भागधेयं यत्तुषा निर्ऋत्यै रूपं कृष्ण रूपेणैव निर्ऋतिं निरवदयत इमां दिशं यन्त्येषा (२) वै निर्ऋत्यै दिक् स्वायामेव दिशि निर्ऋतिं निरवदयते स्वकृत इरिण उप दधाति प्रदरे वैतद्वै निर्ऋत्या आयतन स्व एवायतने निर्ऋतिं निरवदयते शिक्यमभ्युपदधाति नैर्ऋतो वै पाशः साक्षादेवैनं निर्ऋतिपाशान्मुञ्चति तिस्र उप दधाति त्रेधाविहितो वै पुरुषो यावानेव पुरुषस्तस्मान्निर्ऋतिमव यजते पराचीरुप (३) दधाति पराचीमेवास्मा-

न्निर्ऋतिं प्रणुदते ऽप्रतीक्षमायन्ति निर्ऋत्या अन्तर्हित्यै मार्जयित्वोप तिष्ठन्ते मेध्यत्वाय गार्हपत्यमुप तिष्ठन्ते निर्ऋतिलोक एव चरित्वा पूता देवलोकमुपावर्तन्त एकयोप तिष्ठन्त एकधैव यजमाने वीर्यं दधति निवेशनः सङ्गमनो वसूनामित्याह प्रजा वै पशवो वसु प्रजयैवैनं पशुभिः समर्धयन्ति—४८) [क्रतुभिरेषोपाष्टाचत्वारिंशच्च] ॥ ४ ॥ पुरुषमात्रेण वि मिमीते यज्ञेन वै पुरुषः सम्मितो यज्ञपरुषेवैनं वि मिमीते यावान् पुरुष ऊर्ध्वबाहुस्तावान् भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यं वीर्येणैवैनं वि मिमीते पक्षी भवति न ह्यपक्षः पतितुमर्हत्यरत्निना पक्षौ द्राघीयाꣳसौ भवतस्तस्मात् पक्षप्रवयाꣳसि वयाꣳसि व्याममात्रौ पक्षौ च पुच्छं च भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्य्यम् (१) वीर्य्यसम्मितो वेणुना वि मिमीत आग्नेयो वै वेणुः सयोनित्वाय यजुषा युनक्ति यजुषा कृषति व्यावृत्त्यै षड्गवेन कृषति षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवैनं कृषति यद्द्वादशगवेन संवत्सरेणैवे यं वा अग्नेरतिदाहादबिभेत्सैतद्द्विगुणमपश्यत् कृष्टं चाकृष्टं च ततो वा इमां नात्यदहद्यत्कृष्टं चाकृष्टं च (२) भवत्यस्या अनतिदाहाय द्विगुणं त्वा अग्निमुद्यन्तुमर्हतीत्याहुर्यत् कृष्टं चाकृष्टं च भवत्यग्ने रुध्यत्या एतावन्तो वै पशवो द्विपादश्च चतुष्पादश्च तान् यत् प्राच उत्सृजेद्रुद्रायापिदध्याद्यद्दक्षिणा पितृभ्यो नि धुवेद्यत्प्रतीचो रक्षाꣳसि हन्युरुदीच उत्सृजत्येषा वै देवमनुष्याणाꣳ शान्ता दिक् (३) तामेवैनाननूत्सृजत्यथो खल्विमां दिशमुत्सृजत्यसौ वा आदित्यः प्राणः प्राणमेवैनाननूत्सृजति दक्षिणा पर्यावर्त्तन्ते स्वमेव वीर्यमनु पर्यावर्त्तन्ते तस्माद्दक्षिणोऽर्धं आ-

त्मनो वीर्यावत्तरोऽथो आदित्यस्यैवावृतमनु पर्यावर्त्तन्ते तस्मात् पराञ्चः पशवो वि तिष्ठन्ते प्रत्यञ्च आ वर्त्तन्ते तिस्रस्तिस्रः सीताः (४) कृषति त्रिवृतमेव यज्ञमुखे वि यातयत्योषधीर्वपति ब्रह्मणान्नमव रुन्धेऽर्केऽर्कश्चीयते चतुर्दशभिर्वपति सप्त ग्राम्या ओषधयः सप्तारण्या उभयीषामवरुध्या अन्नस्यान्नस्य वपत्यन्नस्यान्नस्यावरुध्यै कृष्टे वपति कृष्टे ह्योषधयः प्रतितिष्ठन्त्यनुसीतं वपति प्रजात्यै द्वादशसु सीतासु वपति द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरेणैवास्मा अन्नं पचति यदग्निचित् (५) अनवरुद्धस्याश्नीयादवरुद्धेन व्यृध्येत ये वनस्पतीनां फलग्रहयस्तानिध्मेऽपि प्रोक्षेदनवरुद्धस्या वरुध्यै दिग्भ्यो लोष्टान्त्समस्यति दिशामेव वीर्यमवरुध्य दिशां वीर्येऽग्निं चिनुते यं द्विष्याद्यत्र स स्यात् तस्यै दिशो लोष्टमाहरेदिषमूर्जमहमित आ ददं इतीषमेवोर्जं तस्यै दिशोऽव (६) रुन्धे क्षोधुको भवति यस्तस्यां दिशि भवत्युत्तरवेदिमुप वपत्युत्तरवेद्याꣳ ह्यग्निश्चीयते थो पशवो वा उत्तरवेदिः पशूनेवाव रुन्धे थो यज्ञपरुषोऽनन्तरित्यै—२५) [वीर्यं चदिक् सीता अग्निचिदव पञ्चविꣳशतिश्च ॥ ५ ॥

अग्नेतव श्रवो वय इति सिकता नि वपत्येतद्वा अग्नेर्वैश्वानरस्य सूक्तꣳ सूक्तेनैव वैश्वानरमव रुन्धे षड्भिर्नि वपति षड्वा ऋतवः संवत्सरः संवत्सरोऽग्निर्वैश्वानरः साक्षादेव वैश्वानरमव रुन्धे समुद्रं वै नामैतच्छन्दः समुद्रमनु प्रजाः प्रजायन्ते यदेतेन सिकता निवपति प्रजानां

प्रजननायेन्द्रः (१) वृत्राय वज्रं प्राहरत् स त्रेधा व्यभवत् स्फ्यस्तृतीयꣳ रथस्तृतीयं यूपस्तृतीयं
येऽन्तः शरा अशीर्यन्त ताः शर्करा अभवन् तच्छर्कराणाꣳ शर्करत्वं वज्रो वै शर्कराः पशुरग्निर्यच्छ-
र्कराभिरग्निं परिमिनोति वज्रेणैवास्मै पशून् परि गृह्णाति तस्माद्वज्रेण पशवः परिगृहीतास्तस्मात्
स्थेयानस्थेयसो नोप हरते त्रिसप्ताभिः पशुकामस्य (२) परि मिनुयात् सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः
प्राणाः पशवः प्राणैरेवास्मै पशूनव रुन्धे त्रिणवाभिर्भ्रातृव्यवतस्त्रिवृतमेव वज्रꣳ सम्भृत्य भ्रातृव्याय
प्र हरति स्तृत्या अपरिमिताभिः परि मिनुयादपरिमितस्यावरुध्यै यं कामयेतापशुः स्यादित्यप-
रिमित्य तस्य शर्कराः सिकता व्यूहेदपरिगृहीत एवास्य विषूचीनꣳ रेतः परा सिञ्चत्यपशुरेव भवति
(३) यं कामयेत पशुमान्त्स्यादिति परिमित्य तस्य शर्कराः सिकता व्यूहेत्परिगृहीत एवास्मै समी-
चीनꣳ रेतः सिञ्चति पशुमानेव भवति सौम्या व्यूहति सोमो वै रेतोधा रेत एव तद्दधाति गायत्रिया
ब्राह्मणस्य गायत्रो हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुभा राजन्यस्य त्रैष्टुभो हि राजन्यः शंयुं बार्हस्पत्यं मेधो नो-
पानमत् सोऽग्निं प्राविशत् (४) सोऽग्नेः कृष्णो रूपं कृत्वोदायत सोऽश्वं प्राविशत्सोऽश्वस्यावान्तर-
शफोऽभवद्यदश्वमाक्रमयति य एव मेधोऽश्वं प्राविशत्तमेवाव रुन्धे प्रजापतिनाग्निश्चेतव्य इत्याहुः
प्राजापत्योऽश्वो यदश्वमाक्रमयति प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते पुष्करपर्णमुप दधाति योनिर्वा अग्नेः पु-
ष्करपर्णꣳ सयोनिम् (५) एवाग्निं चिनुतेऽपां पृष्ठमसीत्युप दधात्यपां वा एतत् पृष्ठं यत् पुष्करपर्णꣳ
रूपेणैवैनदुप दधाति — २०) [इन्द्रः पशुकामस्य भवत्यविशत् सयोनिं विꣳशतिश्च ॥ ६ ॥

ब्रह्म जज्ञानमिति रुक्ममुप दधाति ब्रह्ममुखा वै प्रजापतिः प्रजा असृजत ब्रह्ममुखा एव तत्
प्रजा यजमानः सृजते ब्रह्म जज्ञानमित्याह तस्माद्ब्राह्मणो मुख्यो मुख्यो भवति य एवं वेद ब्रह्मवा-
दिनो वदन्ति न पृथिव्यां नान्तरिक्षे न दिव्यग्निश्चेतव्य इति यत्पृथिव्यां चिन्वीतपृथिवीꣳ शुचाऽर्पये
न्नौषधयो न वनस्पतयः (१) प्र जायेरन् यदन्तरिक्षे चिन्वीतान्तरिक्षꣳ शुचार्पयेन्न वयाꣳसि प्र
जायेरन् यद्दिवि चिन्वीत दिवꣳ शुचार्पयेन्न पर्जन्यो वर्षेद्रुक्ममुप दधात्यमृतं वै हिरण्यममृत
एवाग्निं चिनुते प्रजात्यै हिरण्मयं पुरुषमुप दधाति यजमानलोकस्य विधृत्यै यदिष्टकाया
आतृण्णमनूपदध्यात् पशूनाञ्च यजमानस्य च प्राणमपि दध्याद्दक्षिणतः (२) प्राञ्चमुप दधाति
दाधार यजमानलोकं न पशूनाञ्च यजमानस्य च प्राणमपि दधात्यथो खल्विष्टकाया आतृण्णमनूप
दधाति प्राणानामुत्सृष्ट्यै द्रप्सश्चस्कन्देत्यभि मृशति होत्रास्वेवैनं प्रति ष्ठापयति स्रुचावुप दधात्या-
ज्यस्य पूर्णां कार्ष्मर्यमयीं दध्नः पूर्णामौदुम्बरीमियं वै कार्ष्मर्यमय्यसावौदुम्बरी मे एवोप धत्ते (३)
तूष्णीमुप दधाति न हीमे यजुषाप्तुमर्हति दक्षिणां कार्ष्मर्यमयीमुत्तरामौदुम्बरीं तस्मादस्या
असावुत्तराज्यस्य पूर्णां कार्ष्मर्यमयीं वज्रो वा आज्यं वज्रः कार्ष्मर्यो वज्रेणैव यज्ञस्य
दक्षिणतो रक्षाꣳस्यप हन्ति दध्नः पूर्णामौदुम्बरीं पशवो वै दध्यूर्गुदुम्बरः पशुष्वेवोर्जं
दधाति पूर्णे उप दधाति पूर्णे एवैनम् (४) अमुष्मिँल्लोक उप तिष्ठेते विराज्यग्निश्चेतव्य इत्याहुः स्रुग्वै
विराड्यत्स्रुचावुपदधाति विराज्येवाग्निं चिनुते यज्ञमुखे यज्ञमुखे वै क्रियमाणे यज्ञꣳ रक्षाꣳसि

जिघांसन्ति यज्ञमुखꣳ रुक्मो यद्रुक्मं व्याघारयति यज्ञमुखादेव रक्षाꣳस्यपं हन्ति पञ्च-भिर्व्याघारयति पांक्तो यज्ञो यावानेव यज्ञस्तस्माद्रक्षाꣳस्यप हन्त्यक्ष्णया व्याघारयति तस्मा-दक्ष्णया (५) पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै—५) [वनस्पतयोदक्षिणतो धत्त एन मक्ष्णया पञ्च च] ॥ ७ ॥ स्वयमातृण्णामुपं दधातीयं वै स्वयं मातृण्णे-मामेवोपं धत्तेऽश्वमुपं घ्रापयति प्राणमेवास्यां दधात्यथो प्राजापत्यो वा अश्वः प्रजाप-तिनैवाग्निं चिनुते प्रथमेष्टकोपधीयमाना पशूनाञ्च यजमानस्य च प्राणमपि दधातिस्वयमातृण्णा भवति प्राणानामुत्सृष्ट्या अथो सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या अग्नावग्निश्चेतव्य इत्याहुरेषवै (१) अग्निर्वैश्वानरो यद्ब्राह्मणस्तस्मै प्रथमामिष्टकां यजुष्कृतां प्रयच्छेत्तां ब्राह्मणश्चोपदध्या तामग्नावेव तदग्निं चिनुत ईश्वरो वा एष आर्तिमार्तोर्योऽविद्वानिष्टकामुप दधाति त्रीन् वरान् दद्यात् त्रयो वै प्राणाः प्राणानाꣳ स्पृत्यै द्वावेव देयौ द्वौ हि प्राणावेकं एव देय एको हि प्राणः पशुः (२) वा एष यदग्निर्न खलु वै पशव आयवसे रमन्ते दूर्वेष्टकामुपं दधाति पशूनां धृत्यै द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै काण्डात्काण्डात्प्ररोहन्तीत्याह काण्डेन काण्डेन ह्येषा प्रतिति ष्ठत्येवा नो दूर्वे प्र तनु सहस्रेण शतेन चेत्याह साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्यै देवलक्ष्मं वै त्र्यालिखिता तामुत्तरलक्ष्माणं देवा उपा दधताधरलक्ष्माणमसुरा यम् (३) कामयेत

वसीयान्त्स्यादित्युत्तरलक्ष्माणं तस्योप दध्याद्वसीयानेव भवति यं कामयेत पापीयान्त्स्यादि-
त्यधरलक्ष्माणं तस्योप दध्यादसुर्योनिमेवैनमनु परा भावयति पापीयान् भवति त्र्यालिखिता
भवतीमे वै लोकास्त्र्यालिखितैभ्य एव लोकेभ्यो भ्रातृव्यमन्तरेत्यङ्गिरसः सुवर्गं लोकं
यतः पुरोडाशः कूर्मो भूत्वाऽनु प्रासर्पत् (४) यत्कूर्ममुप दधाति यथा क्षेत्रविदञ्जसा नय-
त्येवमेवैनं कूर्मः सुवर्गं लोकमञ्जसा नयति मेधो वा एष पशूनां यत्कूर्मो यत्कूर्ममुपदधाति
स्वमेव मेधं पश्यन्तः पशव उप तिष्ठन्ते श्मशानं वा एतत् क्रियते यन्मृतानां पशूनाꣳ शी-
र्षाण्युपधीयन्ते यज्जीवन्तं कूर्ममुपदधाति तेनाश्मशानचिद्वास्तव्यो वा एष यत् (५) कूर्मो
मधु वाता ऋतायत इति दध्ना मधुमिश्रेणाभ्यनक्ति स्वदयत्येवैनं ग्राम्यं वा एतदन्नं यद्द-
ध्यारण्यं मधु यद्दध्ना मधुमिश्रेणाभ्यनक्त्युभयस्यावरुध्यै मही द्यौः पृथिवी च न इत्याहा
भ्यामेवैनमुभयतः परि गृह्णाति प्राञ्चमुप दधाति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै पुरस्तात् प्रत्य-
ञ्चमुप दधाति तस्मात् (६) पुरस्तात् प्रत्यञ्चः पशवो मेधमुप तिष्ठन्ते यो वा अपनाभिमग्निं
चिनुते यजमानस्य नाभिमनु प्र विशति स एनमीश्वरो हिꣳसितोरुलूखलमुप दधात्येषा वा
अग्नेर्नाभिः सनाभिमेवाग्निं चिनुतेऽहिꣳसाया औदुम्बरं भवत्यूर्ग्वा उदुम्बर ऊर्जमेवाव रुन्धे मध्यत
उप दधाति मध्यत एवास्मा ऊर्जं दधाति तस्मात् (७) मध्यत ऊर्जा भुञ्जत इयद्भवति
प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितमवं हन्त्यन्नमेवाकर्वैष्णव्यर्चोप दधाति विष्णुर्वै यज्ञो वैष्णवा

जिघाꣳसन्ति यज्ञमुखꣳ रुक्मो यद्रुक्मं व्याघारयति यज्ञमुखादेव रक्षाꣳस्यप हन्ति पञ्चभिर्व्याघारयति पाङ्क्तो यज्ञो यावानेव यज्ञस्तस्माद्रक्षाꣳस्यप हन्त्यक्ष्णया व्याघारयति तस्मादक्ष्णया (५) पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै—५) [वनस्पतयोदक्षिणतो धत्त एन मक्ष्णया पञ्च च] ॥ ७ ॥ स्वयमातृण्णामुप दधातीयं वै स्वय मातृण्णेमामेवोप धत्तेऽश्वमुप घ्रापयति प्राणमेवास्यां दधात्यथो प्राजापत्यो वा अश्वः प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते प्रथमेष्टकोपधीयमाना पशूनाञ्च यजमानस्य च प्राणमपि दधातिस्वयमातृण्णा भवति प्राणानामुत्सृष्ट्या अथो सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या अग्नावग्निश्चेतव्य इत्याहुरेषवै (१) अग्निर्वैश्वानरो यद्ब्राह्मणस्तस्मै प्रथमामिष्टकां यजुष्कृतां प्रयच्छेत्तां ब्राह्मणश्चोपदध्या तामग्नावेव तदग्निं चिनुत ईश्वरो वा एष आर्तिमार्तोर्योऽविद्वानिष्टकामुप दधाति त्रीन् वरान् दद्यात् त्रयो वै प्राणाः प्राणानाꣳ स्पृत्यै द्वावेव देयौ द्वौ हि प्राणावेकं एव देय एको हि प्राणः पशुः (२) वा एष यदग्निर्न खलु वै पशव आयवसे रमन्ते दूर्वेष्टकामुप दधाति पशूनां धृत्यै द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै काण्डात्काण्डात्प्र रोहन्तीत्याह काण्डेन काण्डेन ह्येषा प्रतितिष्ठत्येवा नो दूर्वे प्र तनु सहस्रेण शतेन चेत्याह साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्यै देवलक्ष्मं वै त्र्यालिखिता तामुत्तरलक्ष्माणं देवा उपा दधताधरलक्ष्माणमसुरा यम् (३) कामयेत

वसीयान्त्स्यादित्युत्तरंलक्ष्माणं तस्योप दध्याद्वसीयानेव भवति यं कामयेत पापीयान्त्स्यादित्यधरंलक्ष्माणं तस्योप दध्यादसुरयोनिमेवैनमनु परा भावयति पापीयान् भवति त्र्यालिखिता भवतीमे वै लोकास्त्र्यालिखितैभ्य एव लोकेभ्यो भ्रातृव्यमन्तरेत्यङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यतः पुरोडाशः कूर्मो भूत्वाऽनु प्रासर्पत् (४) यत्कूर्ममुप दधाति यथा क्षेत्रविदञ्जसा नयत्येवमेवैनं कूर्मः सुवर्गं लोकमञ्जसा नयति मेधो वा एष पशूनां यत्कूर्मो यत्कूर्ममुपदधाति स्वमेव मेधं पश्यन्तः पशव उप तिष्ठन्ते श्मशानं वा एतत् क्रियते यन्मृतानां पशूनाꣳ शीर्षाण्युपधीयन्ते यज्जीवन्तं कूर्ममुपदधाति तेनाश्मशानचिद्वास्तव्यो वा एष यत् (५) कूर्मो मधु वाता ऋतायत इति दध्ना मधुमिश्रेणाभ्यनक्ति स्वदयत्येवैनं ग्राम्यं वा एतदन्नं यद्दध्यारण्यं मधु यद्दध्ना मधुमिश्रेणाभ्यनक्त्युभयस्यावरुध्यै मही द्यौः पृथिवी च न इत्याहाभ्यामेवैनमुभयतः परि गृह्णाति प्राञ्चमुप दधाति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै पुरस्तात् प्रत्यञ्चमुप दधाति तस्मात् (६) पुरस्तात् प्रत्यञ्चः पशवो मेधमुप तिष्ठन्ते यो वा अपनाभिमग्निं चिनुते यजमानस्य नाभिमनु प्र विशति स एनमीश्वरो हिꣳसितोरुलूखलमुप दधात्येषा वा अग्नेर्नाभिः सनाभिमेवाग्निं चिनुतेऽहिꣳसाया औदुम्बरं भवत्यूर्ग्वा उदुंबर ऊर्जमेवाव रुन्धे मध्यत उप दधाति मध्यत एवास्मा ऊर्जं दधाति तस्मात् (७) मध्यत ऊर्जा भुंजत इयद्भवति प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितमव हन्त्यन्नमेवाकर्वैष्णव्यर्चोप दधाति विष्णुर्वै यज्ञो वैष्णवा

वनस्पतयो यज्ञ एव यज्ञं प्रति ष्ठापयति—२७) [वैपशुर्यमसंपद्यत्तस्मात्तस्मात्सप्त विंशतिश्च] ॥ ८ ॥ एषां वा एतल्लोकानां ज्योतिः सम्भृतं यदुखा यदुखामुपदधात्येभ्य एव लोकेभ्यो ज्योतिरव रुन्धे मध्यत उप दधाति मध्यत एवास्मै ज्योतिर्दधाति तस्मान्मध्यतो ज्योतिरुपास्महे सिकताभिः पूरयत्येतद्वा अग्नेर्वैश्वानरस्य रूपꣳ रूपेणैव वैश्वानरमव रुन्धे यं कामयेत क्षोधुकः स्यादित्यूनां तस्योप (१) दध्यात् क्षोधुक एव भवति यं कामयेतानुपदस्यदन्नमद्यादिति पूर्णां तस्योप दध्यादनुपदस्यदेवान्नमत्ति सहस्रं वै प्रति पुरुषः पशूनां यच्छति सहस्रमन्ये पशवो मध्ये पुरुषशीर्षमुप दधाति सवीर्यत्वायोखायामपि दधाति प्रतिष्ठामेवैनद्गमयति व्यृद्धं वा एतत्प्राणैरमेध्यं यत्पुरुषशीर्षममृतं खलु वै प्राणाः (२) अमृतꣳ हिरण्यं प्राणेषु हिरण्यशल्कान् प्रत्यस्यति प्रतिष्ठामेवैनद्गमयित्वा प्राणैः समर्धयति दध्ना मधुमिश्रेण पूरयति मधव्योऽसानीति शृतातङ्क्येन मेध्यत्वाय ग्राम्यं वा एतदन्नं यद्दध्यारण्यं मधु यद्दध्ना मधुमिश्रेण पूरयत्युभयस्यावरुध्यै पशुशीर्षाण्युप दधाति पशवो वै पशुशीर्षाणि पशूनेवाव रुन्धे यं कामयेतापशुः स्यादिति (३) विषूचीनानि तस्योप दध्याद्विषूच एवास्मात् पशून् दधात्यपशुरेव भवति यं कामयेत पशुमान्त्स्यादिति समीचीनानि तस्योप दध्यात् समीच एवास्मै पशून् दधाति पशुमानेव भवति पुरस्तात् प्रतीचीनमश्वस्योप दधाति पश्चात्प्राचीनमृषभस्यापशवो वा अन्ये गोअ-

श्वेभ्यः पशवो गोअश्वानेवास्मै समीचो दधात्येतावन्तो वै पशवः (४) द्विपादश्च चतुष्पादश्च तान् वा एतदग्नौ प्र दधाति यत्पशुशीर्षाण्युपदधात्यमुमारण्यमनु ते दिशामीत्याह ग्राम्येभ्य एव पशुभ्य आरण्यान्पशूञ्छुचमनूत्सृजति तस्मात्समावत्पशूनां प्रजायमानानामारण्याः पशवः कनीयाꣳसः शुचा ह्यृताः सर्पशीर्षमुपदधाति यैव सर्पे त्विषिस्तामेवाव रुन्धे (५) यत्समीचीनंपशुशीर्षैरुपदध्याद्ग्राम्यान् पशून् दꣳशुकाः स्युर्यद्विषूचीनमारण्यान् यजुरेव वदेदव तां त्विषिꣳ रुन्धे या सर्पे न ग्राम्यान् पशून् हिनस्ति नारण्यानथो खलूपधेयमेव यदुपदधाति तेन तां त्विषिमव रुन्धे या सर्पे यद्यजुर्वदति तेन शान्तम्—४४) [उप प्राणा इति पशवो रुन्धे चतुश्चत्वारिꣳशच्च] ॥ ९ ॥ पशुर्वा एष यदग्निर्योनिः खलु वा एषा पशोर्वि क्रियते यत्प्राचीनमैष्टकाद्यजुः क्रियते रेतोऽपस्या अपस्या उप दधाति योनावेव रेतो दधाति पञ्चोप दधाति पाङ्क्ताः पशवः पशूनेवास्मै प्र जनयति पञ्च दक्षिणतो वज्रो वा अपस्या वज्रेणैव यज्ञस्य दक्षिणतो रक्षाꣳस्यप हन्ति पञ्च पश्चात् (१) प्राचीरुप दधाति पश्चाद्वै प्राचीनꣳ रेतो धीयते पश्चादेवास्मै प्राचीनꣳ रेतो दधाति पञ्च पुरस्तात् प्रतीचीरुप दधाति पञ्च पश्चात् प्राचीस्तस्मात् प्राचीनꣳ रेतो धीयते प्रतीचीः प्रजा जायन्ते पञ्चोत्तरतश्छन्दस्याः पशवो वै छन्दस्याः पशूनेव प्रजातान्त्स्वमायतनमभि पर्यूहत इयं वा अग्नेरतिदाहादबिभेत्सैताः (२) अपस्या अपश्यत् ता उपाधत्त ततो वा इमामात्यदहद्यदपस्या उपदधात्यस्या अनतिदा-

हायोवाच हेयमदृदित्स ब्रह्मणाऽन्नं यस्यैता उपधीयान्तै य उ चैना वेददिति प्राणभृत उप
दधाति रेतस्येव प्राणान् दधाति तस्माद्वदन्प्राणन्पश्यञ्छृण्वन् पशुर्जायतेऽयं पुरः (३) भुव
इति पुरस्तादुप दधाति प्राणमेवैताभिर्दाधारायं दक्षिणा विश्वकर्मेति दक्षिणतो मन एवैताभिर्दा-
धारायं पश्चाद्विश्वव्यचा इति पश्चाच्चक्षुरेवैताभिर्दाधारेदमुत्तरात्सुवरित्युत्तरतः श्रोत्रमेवैताभिर्दाधारे-
यमुपरिमतिरित्युपरिष्टाद्वाचमेवैताभिर्दाधार दश दशोप दधाति स वीर्यत्वायाक्ष्णया (४) उप दधाति
तस्मादक्ष्णया पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै याः प्राचीस्ताभिर्वसिष्ठ आर्ध्नोद्या दक्षिणा
ताभिर्भरद्वाजो याः प्रतीचीस्ताभिर्विश्वामित्रो या उदीचीस्ताभिर्जमदग्निर्या ऊर्ध्वास्ताभिर्विश्व-
कर्मा य एवमेतासामृद्धिं वेदर्ध्नोत्येव य आसामेवं बन्धुतां वेद बन्धुमान् भवति य आसामेवं
क्लृप्तिं वेद कल्पते (५) अस्मै य आसामेवमायतनं वेदायतनवान् भवति य आसा-
मेवं प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति प्राणभृत उपधाय संयत उप दधाति प्राणानेवास्मिन्धित्वा संयद्भिः
सं यच्छति तत्संयतां संयत्त्वमथो प्राण एवापानं दधाति तस्मात्प्राणापानौ सं चरतो विषू-
चीरुप दधाति तस्माद्विष्वञ्चौ प्राणापानौ यद्वा अग्नेरसंयतम् (६) असुवर्ग्यमस्य तत्सुवर्ग्यो-
ऽग्निर्यत्संयत उप दधाति समेवैनं यच्छति सुवर्ग्यमेवाकस्त्र्यविर्वयः कृतमयानामित्याह वयो-
भिरेवायानव रुन्धे यैर्वयांसि सर्वतो वायुमतीर्भवन्ति तस्मादयं सर्वतः पवते — ३५) [पश्चा-
देताःपुरोऽक्ष्णयाकल्पतेऽसंयतं पञ्चत्रिंशच्च] ॥ १० ॥ गायत्री त्रिष्टुप् जगत्यनुष्टुक्

पंक्त्या सह । बृहत्युष्णिहा ककुत्सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा । द्विपदा या चतुष्पदा त्रिपदा या च षट्पदा । सछंन्दा या च विच्छंन्दाः सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा । महानाम्नी रेवतयो विश्वा आशाः प्रसूवरीः । मेघ्या विद्युतो वाचः सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा । रजता हरिणीः सीसा युजो युज्यन्ते कर्मभिः । अश्वस्य वाजिनस्त्वचि सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा । नारीः (१) ते पत्नयो लोम वि चिन्वन्तु मनीषया । देवानां पत्नीर्दिशःसूचिभिः शिम्यन्तु त्वा । कुविदङ्ग यवमन्तो यवं चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं वियूय । इहेहैषां कृणुत भोजनानि ये बर्हिषो नमो वृक्तिं न जग्मुः—३०) [नारीस्त्रिंशच्च] ॥ ११ ॥

कस्त्वा छ्यति कस्त्वा वि शास्ति कस्ते गात्राणि शिम्यति । क उ ते शमिता कविः । ऋतवस्त ऋतुधा परुः शमितारो वि शासतु । संवत्सरस्य धायसा शिमीभिः शिम्यन्तु त्वा । दैव्या अध्वर्यवस्त्वा छ्यन्तु वि च शासतु । गात्राणि पर्वशस्ते शिमाः कृण्वन्तु शिम्यन्तः । अर्धमासाः परूꣳषि ते मासाश्छ्यन्तु शिम्यन्तः । अहोरात्राणि मरुतो विलिष्टम् (१) सूदयन्तु ते । पृथिवी तेऽन्तरिक्षेण वायुश्छिद्रं भिषज्यतु । द्यौस्ते नक्षत्रैः सह रूपं कृणोतु साधुया । शं ते परेभ्यो गात्रेभ्यः शमस्त्ववरेभ्यः । शमस्थभ्यो मज्जभ्यः शमु ते तनुवे भुवत्—३० [विलिष्टं त्रिंशच्च] ॥ १२ ॥

विष्णुमुखा (३४२) अन्नपते (२९२) यावती (३४७) वि (११८) पुरुषमात्रेणा (३२५) ग्ने (२७०) ब्रह्म (२५५) स्वय (३७७) मेषां (२९४) पशु (३३५) गायत्री (८०) को (८०) द्वादश (३१९५) ॥ १२ ॥ इति तैत्तिरीयसंहितायां पंचमकाण्डे द्वितीयः प्रपाठकः ॥

ओम् उत्सन्नयज्ञो वा एष यद॒ग्निः किं वा ह्येतस्यं क्रियते किं वा न यद्वै यज्ञस्यं क्रियमाणस्यान्तर्यन्ति पूयंति वा अस्य तदाश्विनीरुपं दधात्यश्विनौ वै देवानां भिषजौ ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोति पञ्चोपं दधाति पाङ्क्तो यज्ञो यावानेव यज्ञस्तस्मै भेषजं करोत्यृतव्यां उपं दधात्यृतूनां क्लृप्त्यै (१) पञ्चोपं दधाति पञ्च वा ऋतवो यावन्त एवर्तवस्तान्कल्पयति समानप्रभृतयो भवन्ति समानोदर्कास्तस्मात् समाना ऋतव एकेन पदेन व्यावर्तन्ते तस्मादृतवो व्यावर्तन्ते प्राणभृत उपंदधात्यृतुष्वेव प्राणान् दधाति तस्मात् समानाः सन्त ऋतवो न जीर्यन्त्यथो प्र जनयत्येवैनानेष वै वायुर्यत् प्राणो यदृतव्यां उपधायं प्राणभृतः (२) उपदधाति तस्मात्सर्वानृतूननु वायुरा वरीवर्ति वृष्टिसनीरुपं दधाति वृष्टिमेवाव रुन्धे यदेकधोपदध्यादेकमृतुं वर्षेदनुपरिहारं सादयति तस्मात्सर्वानृतून्वर्षति यत्प्राणभृत उपधायं वृष्टिसनीरुपदधाति तस्माद्वायुप्रच्युता दिवो वृष्टिरीर्ते पशवो वै वयस्याः नानामनसः खलु वै पशवो नानाव्रतास्तेऽप एवाभि समनसः (३) यङ्कामयेतापशुः स्यादिति वयस्यास्तस्योपधायापस्या उप दध्यादसंज्ञानमेवास्मै पशुभिः करोत्यपशुरेव भवति यङ्कामयेत पशुमान्त्स्यादित्यपस्यास्तस्योपधायं वयस्यां उपं दध्यात्संज्ञानमेवास्मै पशुभिः करोति पशुमानेव भवति चतस्रः पुरस्तादुपं दधाति तस्माच्चत्वारि चक्षुषो रूपाणि द्वे शुक्ले द्वे कृष्णे (४) मूर्धन्वतीर्भवन्ति तस्मात्

पुरस्तान्मूर्धा पश्च दक्षिणायाश्श्रोण्यामुप दधाति पश्चोत्तरस्यां तस्मात्पश्चाद्वर्षीयान् पुरस्तात् प्रवणः पशुर्बस्तो वयइति दक्षिणेऽꣳस उप दधाति वृष्णिर्वय इत्युत्तरेꣳसावेव प्रति दधाति व्याघ्रोवय इति दक्षिणे पक्ष उप दधाति सिꣳहोवय इत्युत्तरे पक्षयोरेव वीर्यं दधाति पुरुषोवयइति (५) मध्ये तस्मात् पुरुषः पशूनामधिपतिः—५) [क्लृप्त्यै प्राणभृतः समनसः कृष्णेइतिपञ्चच]॥१॥

इन्द्राग्नी अव्यथमानामिति स्वयमातृण्णामुप दधातीन्द्राग्निभ्यां वा इमौलोकौ विधृतावनयोर्लोकयोर्विधृत्या अधृतेव वा एषा यन्मध्यमा चितिरन्तरिक्षमिव वा एषेन्द्राग्नी इत्याहेन्द्राग्नी वै देवानामोजोभृतावोजसैवैनामन्तरिक्षे चिनुते धृत्यै स्वयमातृण्णामुप दधात्यन्तरिक्षं वै स्वयमातृण्णाऽन्तरिक्षमेवोप धत्तेऽश्वमुप (१) घ्रापयति प्राणमेवास्यां दधात्यथो प्राजापत्योवा अश्वः प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते स्वयमातृण्णा भवति प्राणानामुत्सृष्ट्याअथो सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै देवानांवै सुवर्गं लोकं यतां दिशः समव्लीयन्त तएता दिश्या अपश्यन्ता उपादधत ताभिर्वैते दिशोऽदृꣳहन् यद्दिश्या उपदधाति दिशां विधृत्यै दश प्राणभृतः पुरस्तादुप (२) दधाति नव वै पुरुषे प्राणा नाभिर्दशमी प्राणानेव पुरस्ताद्धत्ते तस्मात् पुरस्तात् प्राणा ज्योतिष्मतीमुत्तमामुप दधाति तस्मात् प्राणानां वाग्ज्योतिरुत्तमा दशोप दधाति दशाक्षरा विराड्विराट् छन्दसां ज्योतिर्ज्योतिरेव पुरस्ताद्धत्ते तस्मात् पुरस्ताज्ज्योतिरुपास्महे छन्दाꣳसि पशुष्वाजिमयुस्तान् बृहत्युदजयत्तस्माद्बार्हताः (३) पशव उच्यन्ते मा छन्द इति दक्षिणत उप दधाति तस्माद्दक्षिणावृ-

तोमासाः पृथिवी छन्द इति पश्चात् प्रतिष्ठित्या अग्निर्देवतेत्युत्तरत ओजो वा अग्निरोज एवो-
त्तरतो धत्ते तस्मादुत्तरतोऽभिप्रयायी जयति षट्त्रिꣳशत् सम्पद्यन्ते षट्त्रिꣳशदक्षरा बृहती बा-
र्हताः पशवो बृहत्यैवास्मै पशूनवरुन्धे बृहती छन्दसाꣳ स्वाराज्यं परीयाय यस्यैताः (४)
उपधीयन्ते गच्छति स्वाराज्यꣳ सप्त वालखिल्याः पुरस्तादुप दधाति सप्त पश्चात् सप्त वै शीर्षण्याः
प्राणा द्वाववाञ्चौ प्राणानाꣳ सवीर्यत्वाय मूर्धासि राडिति पुरस्तादुप दधाति यन्त्री राडिति पश्चात्
प्राणानेवास्मै समीचो दधाति — ३४) [उपोप बार्हता एताश्चतुस्त्रिꣳशच्च] ॥ २ ॥ देवा वै
यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा एता अक्ष्णयास्तोमीया अपश्यन् ता अन्यथाऽनूच्या-
न्यथोपादधत तदसुरा नान्ववायन् ततो देवा अभवन् पराऽसुरा यदक्ष्णयास्तोमीया अन्यथाऽनू-
च्यान्यथोपदधाति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना पराऽस्य भ्रातृव्यो भवत्याशुस्त्रिवृदिति पुर-
स्तादुप दधाति यज्ञमुखं वै त्रिवृत् (१) यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति व्योम सप्तदश इति दक्षिणतोऽ
न्नं वै व्योमान्नꣳ सप्तदशोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यते धरुण एकविꣳश इति पश्चात्
प्रतिष्ठा वा एकविꣳशः प्रतिष्ठित्यै भान्तः पञ्चदश इत्युत्तरत ओजो वै भान्त ओजः पञ्चदश ओज
एवोत्तरतो धत्ते तस्मादुत्तरतोऽभिप्रयायी जयति प्रतूर्तिरष्टादश इति पुरस्तात् (२) उप दधाति द्वौ
त्रिवृतावभिपूर्वं यज्ञमुखे वि यातयत्यभिवर्तः सविꣳश इति दक्षिणतोऽन्नं वा अभिवर्तोऽन्नꣳ स-
विꣳशोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यते वर्चो द्वाविꣳश इति पश्चाद्यद्विꣳशतिर्द्वे तेन वि

राजौ यद्वै प्रतिष्ठा तेन विराजोरेवाभिपूर्वमन्नाद्ये प्रति तिष्ठति नवोनवदश इत्युत्तरतस्तस्मात् सव्यः (३) हस्तयोस्तपस्वितरोयोनिश्चतुर्वि॒ꣳशइति पुरस्तादुप दधाति चतुर्विꣳशत्यक्षरा गायत्री गायत्री यज्ञमुखं यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति गर्भाः पञ्चवि॒ꣳश इति दक्षिणतोऽन्नं वै गर्भा अन्नं पञ्चवि॒ꣳशोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यत ओजस्त्रिणवइति पश्चादिमे वै लोकास्त्रिणवएष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठति सम्भरणस्त्रयोवि॒ꣳशइति (४) उत्तरतस्तस्मात् सव्योहस्तयोः सम्भार्यतरः क्रतुरेकत्रि॒ꣳशइति पुरस्तादुप दधाति वाग्वै क्रतुर्यज्ञमुखं वाग्यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति ब्रध्नस्य विष्टपं चतुस्त्रि॒ꣳश इति दक्षिणतोऽसौ वा आदित्यो ब्रध्नस्य विष्टपं ब्रह्मवर्चसमेव दक्षिणतोधत्ते तस्माद्दक्षिणोऽर्धो ब्रह्मवर्चसितरः प्रतिष्ठा त्रयस्त्रि॒ꣳशइति पश्चात् प्रतिष्ठित्यै नाकः षट्त्रि॒ꣳशइत्युत्तरतः सुवर्गो वै (५) लोकोनाकः सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै (५) [त्रिवृत्पुरस्तात्सव्यइतिवैपञ्चच] ॥ ३ ॥ अग्नेर्भागोऽसीति पुरस्तादुप दधाति यज्ञमुखं वा अग्निर्यज्ञमुखं दीक्षा यज्ञमुखं ब्रह्म यज्ञमुखं त्रिवृद्यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति नृचक्षसां भागोऽसीति दक्षिणतः शुश्रुवाꣳसो वै नृचक्षसोऽन्नं धाता जातायैवास्मा अन्नमपि दधाति तस्माज्जातोऽन्नमत्ति जनित्रꣳस्पृतꣳ सप्तदशस्तोमइत्याहान्नं वै जनित्रम् (१) अन्नꣳ सप्तदशोऽन्नमेव दक्षिणतोधत्ते तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यते मित्रस्य भागोऽसीति पश्चात् प्राणोवै मित्रोऽपानोवरुणः प्राणापानावेवास्मिन् दधाति दिवो वृष्टिर्वाताः स्पृताएकवि॒ꣳशस्तोमइत्याह प्रतिष्ठा वा एकवि॒ꣳशः प्रतिष्ठित्या-

इन्द्रस्य भागोऽसीत्युत्तरत ओजो वा इन्द्र ओजो विष्णुरोजः क्षत्रमोजः पञ्चदशः (२) ओज एवो-
त्तरतो धत्ते तस्मादुत्तरतोऽभिप्रयायी जयति वसूनां भागोऽसीति पुरस्तादुप दधाति यज्ञमुखं वै
वसवो यज्ञमुखꣳ रुद्रा यज्ञमुखं चतुर्विꣳशो यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयत्यादित्यानां भागोऽसीति
दक्षिणतोऽन्नं वा आदित्या अन्नं मरुतोऽन्नं गर्भा अन्नं पञ्चविꣳशोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते तस्मा-
द्दक्षिणेनाऽन्नमद्यतेऽदित्यै भागः (३) असीति पश्चात् प्रतिष्ठा वा अदितिः प्रतिष्ठा पूषा प्रतिष्ठा
त्रिणवः प्रतिष्ठित्यै देवस्य सवितुर्भागोऽसीत्युत्तरतो ब्रह्म वै देवः सविता ब्रह्म बृहस्पतिर्ब्रह्म
चतुष्टोमो ब्रह्मवर्चसमेवोत्तरतो धत्ते तस्मादुत्तरोऽर्धो ब्रह्मवर्चसितरः सावित्रवती भवति प्रसू-
त्यै तस्माद्ब्राह्मणानामुदीची सनिः प्रसूता धर्त्रश्चतुष्टोम इति पुरस्तादुप दधाति यज्ञमुखं वै
धर्त्रः (४) यज्ञमुखं चतुष्टोमो यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति यावानां भागोऽसीति दक्षिण-
तो मासा वै यावा अर्धमासा अयावास्तस्माद्दक्षिणावृतो मासा अन्नं वै यावा अन्नं प्रजा अन्न-
मेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यत ऋभूणां भागोऽसीति पश्चात् प्रतिष्ठित्यै द्विवर्ती
ऽष्टाचत्वारिꣳश इत्युत्तरतोऽनयोर्लोकयोः सवीर्यत्वाय तस्मादिमौ लोकौ समावद्वीर्यौ (५) यस्य
मुख्यवतीः पुरस्तादुपधीयन्ते मुख्य एव भवत्यास्य मुख्यो जायते यस्याऽन्नवतीर्दक्षिणतोऽत्त्यन्नमा
स्यान्नादो जायते यस्य प्रतिष्ठावतीः पश्चात् प्रत्येव तिष्ठति यस्यौजस्वतीरुत्तरत ओजस्व्येव भवत्या
स्यौजस्वी जायतेऽर्को वा एष यदग्निस्तस्यैतदेव स्तोत्रमेतच्छस्त्रं यदेषा विधा (६) विधीयतेऽ-

कएव तदक्र्यमनु वि धीयतेऽत्यन्न मा स्यान्नादोजायते यस्यैषा विधा विधीयते यउ चैनामेवं वेद
सृष्टीरुप दधाति यथासृष्टमेवाव रुन्धे न वा इदं दिवा न नक्तमासीदव्यावृत्तं ते देवा एता व्युष्टीरप-
श्यन् ता उपादधत ततोवा इदम्(७) व्यौच्छद्यस्यैता उपधीयन्ते व्येवास्मा उच्छत्यथो तमएवाप हते
१४) [जनित्रंपश्चद्दशोभागो धर्त्रःसमावद्दीर्यौ विधेदंचतुर्दशच] ॥१॥ अग्ने जातान् प्र णुदा
नः सपत्नानिति पुरस्तादुप दधाति जातानेव भ्रातृव्यान् प्र णुदते सहसा जातानिति पश्चाज्जनि-
ष्यमाणानेव प्रति नुदते चतुश्चत्वारिंशस्तोमइति दक्षिणतोब्रह्मवर्चसं वै चतुश्चत्वारिंशोब्रह्मव-
र्चसमेव दक्षिणतोधत्ते तस्माद्दक्षिणोऽर्धो ब्रह्मवर्चसितरः षोडशस्तोम इत्युत्तरत ओजोवैषोडश
ओजएवोत्तरतो धत्ते तस्मात् (१) उत्तरतोऽभिप्रयायी जयति वज्रो वै चतुश्चत्वारिंशो
वज्रः षोडशोयदेते इष्टके उपदधाति जाताश्चैव जनिष्यमाणाश्च भ्रातृव्यान् प्र णुद्य वज्रमनु
प्र हरति स्तृत्यै पुरीषवतीं मध्य उप दधाति पुरीषं वै मध्यमात्मनः सात्मानमेवाग्निं चिनुते सा
त्मामुष्मिंन् लोके भवति यएवं वेदैता वा असपत्नानामेष्टकायस्यैता उपधीयन्ते (२) ना-
स्य सपत्नो भवति पशुर्वा एष यदग्निर्विराजं उत्तमायां चित्यामुप दधाति विराजमेवोत्तमां प-
शुषु दधाति तस्मात् पशुमानुत्तमां वाचं वदति दशादशोप दधाति सवीर्यत्वायाक्ष्णयोप दधाति
तस्मादक्ष्णया पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै यानि वै छन्दांसि सुवर्ग्याण्यासन् तैर्देवाः
सुवर्गं लोकमायन् तेनर्षयः (३) अश्राम्यन् ते तपोऽतप्यन्त तानि तपसाऽपश्यन् तेभ्य

एता इष्टका निरमिमतेवश्छन्दो वरिवश्छन्द इति ता उपा दधत ताभिर्वै ते सुवर्गं लोकमाय-
न् यदेता इष्टका उपदधाति यान्येव छन्दांꣳसि सुवर्ग्याणि तैरेव यजमानः सुवर्गं लोकमेति
यज्ञेन वै प्रजापतिः प्रजा असृजत ताः स्तोमभागैरेवासृजत यत् (४) स्तोमभागा उपदधाति प्रजा
एव तद्यजमानः सृजते बृहस्पतिर्वा एतद्यज्ञस्य तेजः समभरद्यत् स्तोमभागा यत् स्तोमभागा
उपदधाति सतेजसमेवाग्निं चिनुते बृहस्पतिर्वा एतां यज्ञस्य प्रतिष्ठामपश्यद्यत् स्तोमभागा यत्-
स्तोमभागा उपदधाति यज्ञस्य प्रतिष्ठित्यै सप्त सप्तोप दधाति सवीर्यत्वाय तिस्रो मध्ये प्रतिष्ठित्यै —
४३) [तस्मादुपधीयन्त ऋषयो यत्त्रिचत्वारिꣳशच्च] ॥ ५ ॥ रश्मिरित्येवादित्यमसृजत
प्रेतिरिति धर्ममन्वितिरिति दिवꣳ सन्धिरित्यन्तरिक्षं प्रतिधिरिति पृथिवीं विष्टम्भ इति वृष्टिं प्रवेत्यह
रनुवेति रात्रिमुशिगिति वसून् प्रकेत इति रुद्रान् सुदीतिरित्यादित्यानोज इति पितॄꣳस्तन्तुरिति
प्रजाः पृतनाषाडिति पशून् रेवदित्योषधीरभिजिदसि युक्तग्रावा (१) इन्द्राय त्वेन्द्रं जिन्वे
त्येव दक्षिणतो वज्रं पर्यौहदभिजित्यै ताः प्रजा अपप्राणा असृजत तास्वधिपतिरसीत्येव प्रा-
णमदधाद्यन्तेत्यपानꣳ सꣳसर्प इति चक्षुर्वयोधा इति श्रोत्रं ताः प्रजाः प्राणतीरपानतीः पश्य-
न्तीः शृण्वतीर्न मिथुनी अभवन् तासु त्रिवृदसीत्येव मिथुनमदधात्ताः प्रजा मिथुनी (२)
भवन्तीर्न प्राजायन्त ताः सꣳरोहोऽसि नीरोहोऽसीत्येव प्राजनयत्ताः प्रजाः प्रजाता न प्रत्यति-
ष्ठन् ता वसुकोऽसि वेषश्रिरसि वस्यष्टिरसीत्येवैषु लोकेषु प्रत्यस्थापयद्यदाह वसुकोऽसि वे-

षंश्रिरसि वस्यंद्दिरसीति प्रजाएव प्रजांना एषु लोकेषु प्रतिष्ठापयति सात्माऽन्तरिक्षम् (३)
रोहति सप्राणोऽमुष्मिँल्लोके प्रति तिष्ठत्यव्यर्धुकः प्राणापानाभ्यां भवति यएवं वेद—१२)
[युक्तग्रावामिथुनीअन्तरिक्षंद्वादशच] ॥ ६ ॥ नाकसद्भिर्वै देवाः सुवर्गं लोकमा-
यन् तन्नाकसदांनाकसत्त्वं यन्नाकसद उपदधाति नाकसद्भिरेव तद्यजमानः सुवर्गं लोकमेति
सुवर्गोवै लोको नाको यस्यैता उपधीयन्ते नास्मा अकं भवति यजमानायतनं वै नाक-
सदोयन्नाकसद उपदधात्यायतनमेव तद्यजमानः कुरुते पृष्ठानां वा एतत्तेजः संभृतं यन्ना-
कसदोयन्नाकसदः (१) उपदधाति पृष्ठानामेव तेजोऽवरुन्धे पञ्चचोडा उप दधात्यप्सरसं
एवैनमेता भूता अमुष्मिँल्लोकउप शेरेऽथोतनूपानीरेवैता यजमानस्य यं द्विष्यात्तमुपदधद्ध्याये-
देताभ्य एवैनं देवताभ्यआवृश्चति ताजगार्तिमार्च्छत्युत्तरा नाकसद्भ्यउप दधाति यथा जायामा-
नीय गृहेषु निषादयति तादृगेव तत् (२) पश्चात् प्राचीमुत्तमामुप दधाति तस्मात् पश्चात्
प्राची पत्न्यन्वास्ते स्वयमातृण्णाञ्च विकर्णीञ्चोत्तमे उप दधाति प्राणोवै स्वयमातृण्णायुर्विक-
र्णी प्राणञ्चैवायुश्च प्राणानामुत्तमौ धत्ते तस्मात् प्राणश्चायुश्च प्राणानामुत्तमौ नान्यामुत्तरामि-
ष्टकामुप दध्याद्यदन्यामुत्तरामिष्टकामुपदध्यात् पशूनाम् (३) चयजमानस्य च प्राणं चायुश्चा-
पि दध्यात्तस्मान्नान्योत्तरेष्टकोपधेया स्वयमातृण्णामुप दधात्यसौ वै स्वयमातृण्णामूमेवोप
धत्तेऽश्वमुपघ्रापयति प्राणमेवास्यां दधात्यथो प्राजापत्योवा अश्वः प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते

स्वयमातृण्णा भवति प्राणानामुत्सृष्ट्या अथो सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या एषा वै (४) देवानां विक्रान्तिर्यद्विकर्णी यद्विकर्णीमुपदधाति देवानामेव विक्रान्ति मनु वि क्रमत उत्तरतउप दधाति तस्मादुत्तरत उपचारोऽग्निर्वायुमती भवति समिध्यै—२२) [नाकसदस्तत्पशूनांवैद्वाविंशति-श्च]॥ ७॥ छन्दाꣳस्युप दधाति पशवोवै छन्दाꣳसि पशूनेवाव रुन्धे छन्दाꣳसि वै देवानां वामं पशवो वाममेव पशूनव रुन्ध एताꣳह वै यज्ञसेनश्चैत्रियायणश्चितिं विदांचकार तया वै स पशूनवारुन्ध यदेतामुपदधाति पशूनेवाव रुन्धे गायत्रीः पुरस्तादुप दधाति तेजो वै गायत्री तेज एव (१) मुखतो धत्ते मूर्धन्वतीर्भवन्ति मूर्धानमेवैनꣳसमानानांकरोति त्रिष्टुभउप दधातीन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियमेव मध्यतोधत्ते जगतीरुप दधाति जागता वै पशवः पशूनेवाव रुन्धेऽनुष्टुभउप दधाति प्राणा वा अनुष्टुप् प्राणनामुत्सृष्ट्यै बृहतीरुष्णिहाः पङ्क्तीरक्षरपङ्क्तीरिति विषुरूपाणि छन्दाꣳस्युप दधाति विषुरूपा वै पशवः पशवः (२) छन्दाꣳसि विषुरूपानेव पशूनव रुन्धे विषुरूपमस्य गृहे दृश्यते यस्यैता उपधीयन्ते य उ चैनामेवं वेदातिछन्दसमुप दधात्यतिछन्दा वै सर्वाणि छन्दाꣳसि सर्वेभिरेवैनं छन्दोभिश्चिनुते वर्ष्मवा एषा छन्दसां यदतिछन्दा यदतिछन्दसमुपदधाति वर्ष्मैवैनꣳ समानानां करोति द्विपदा उप दधाति द्विपाद्यजमानः (३) प्रतिष्ठित्यै—१) [एवपशवोयजमानएकंच]॥ ८॥ सर्वाभ्योवै देवताभ्योऽग्निश्चीयते यत् सयुजो नोपदध्याद्देवता अस्याग्निं वृञ्जीरन् यत् सयुज

उपदधात्यात्मन्नेवैनं सयुजं चिनुते नाग्निना व्यृध्यतेऽथो यथा पुरुषः स्नावभिः सन्तत एवमेवैताभिरग्निः सन्ततोऽग्निना वै देवाः सुवर्गं लोकमायन् ता अमूः कृत्तिका अभवन् यस्यैता उपधीयन्ते सुवर्गमेव (१) लोकमेति गच्छति प्रकाशं चित्रमेव भवति मण्डलेष्टका उप दधातीमे वै लोका मण्डलेष्टका इमे खलु वै लोका देवपुरा देवपुरा एव प्र विशति नार्तिमार्च्छत्यग्निं चिक्यानो विश्वज्योतिष उप दधातीमानेवै ताभिर्लोकान् ज्योतिष्मतः कुरुतेऽथो प्राणानेवैता यजमानस्य दाधत्येता वै देवताः सुवर्ग्यास्ता एव (२) अन्वारभ्य सुवर्गं लोकमेति—४)

[एवैवचत्वारिच] ॥ १ ॥ वृष्टिसनीरुप दधाति वृष्टिमेवाव रुन्धे यदेकधोप दध्यादेकमृतुं वर्षेदनुपरिहारं सादयति तस्मात् सर्वानृतून् वर्षति पुरोवातसनिरसीत्याहैतद्वै वृष्ट्यै रूपꣳ रूपेणैव वृष्टिमव रुन्धे संयानीभिर्वै देवा इमाँल्लोकान् समयुस्तत् संयानीनाꣳ संयानित्वं यत् संयानीरुपदधाति यथाप्सु नावा संयात्येवम् (१) एवैताभिर्यजमान इमाँल्लोकान्त्सं याति प्लवो वा एषोऽग्नेर्यत् संयानीर्यत् संयानीरुपदधाति प्लवमेवैतमग्नय उप दधात्युत यस्यैतासूपहितास्वापोऽग्निꣳ हरन्त्यहृत एवास्याग्निरादित्येष्टका उप दधात्यादित्या वा एतं भूत्यै प्रति नुदन्ते योऽलम्भूत्यै सन् भूतिं न प्राप्नोत्यादित्याः (२) एवैनं भूतिं गमयन्त्यसौ वा एतस्यादित्यो रुचमा दत्ते योऽग्निं चित्वा न रोचते यदादित्येष्टका उप दधात्यसावेवास्मिन्नादित्यो रुचं दधाति यथासौ देवानाꣳ रोचत एवमेवैष मनुष्या-णाꣳ रोचते घृतेष्टका उप दधात्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यद्घृतं प्रियेणैवैनं धाम्ना समर्धयति (३)

स्वयमातृण्णा भवति प्राणानामुत्सृष्ट्या अथो सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या एषा वै (४) देवानां विक्रान्तिर्यद्विकर्णी यद्विकर्णीमुपदधाति देवानामेव विक्रान्ति मनु वि क्रमत उत्तरत उप दधाति तस्मादुत्तरत उपचारोऽग्निर्वायुमती भवति समिध्यै— २२) [नाकसदस्तत्पशूनावेद्वाविंशतिश्च] ॥ ७ ॥ छन्दाꣳस्युप दधाति पशवो वै छन्दाꣳसि पशूनेवाव रुन्धे छन्दाꣳसि वै देवानां वामं पशवो वाममेव पशूनव रुन्ध एताꣳह वै यज्ञसेनश्चैत्रियायणश्चितिं विदांचकार तया वै स पशूनवारुन्ध यदेतामुपदधाति पशूनेवाव रुन्धे गायत्रीः पुरस्तादुप दधाति तेजो वै गायत्री तेज एव (१) मुखतो धत्ते मूर्धन्वतीर्भवन्ति मूर्धानमेवैनꣳसमानानांकरोति त्रिष्टुभ उप दधातीन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियमेव मध्यतोधत्ते जगतीरुप दधाति जागता वै पशवः पशूनेवाव रुन्धेऽनुष्टुभ उप दधाति प्राणा वा अनुष्टुप् प्राणनामुत्सृष्ट्यै बृहतीरुष्णिहाः पङ्क्तीरक्षरपङ्क्तीरिति विषुरूपाणि छन्दाꣳस्युप दधाति विषुरूपा वै पशवः पशवः (२) छन्दाꣳसि विषुरूपानेव पशूनव रुन्धे विषुरूपमस्य गृहे दृश्यते यस्यैता उपधीयन्ते य उ चैनामेवं वेदातिछन्दसमुप दधात्यतिछन्दा वै सर्वाणि छन्दाꣳसि सर्वेभिरेवैनं छन्दोभिश्चिनुते वर्ष्म वा एषा छन्दसां यदतिछन्दा यदतिछन्दसमुपदधाति वर्ष्मैवैनꣳ समानानां करोति द्विपदा उप दधाति द्विपाद्यजमानः (३) प्रतिष्ठित्यै— १) [एवपशवोयजमानएकंच] ॥ ८ ॥ सर्वाभ्यो वै देवताभ्योऽग्निश्चीयते यत् सयुजो नोपदध्याद्देवता अस्याग्निं वृञ्जीरन् यत् सयुज

उपदधात्यात्मन्नेवैनꣳ सयुजं चिनुते नाग्निना व्यृध्यतेऽथो यथा पुरुषः स्नावभिः सन्तत एवमेवैताभिरग्निः सन्ततोऽग्निना वै देवाः सुवर्गं लोकमायन् ता अमूः कृत्तिका अभवन् यस्यैता उपधीयन्ते सुवर्गमेव (१) लोकमेति गच्छति प्रकाशं चित्रमेव भवति मण्डलेष्टका उप दधातीमे वै लोका मण्डलेष्टका इमे खलु वै लोका देवपुरा देवपुरा एव प्र विशति नार्तिमार्च्छत्यग्निं चिक्यानो विश्वज्योतिष उप दधातीमानेवै ताभिर्लोकान् ज्योतिष्मतः कुरुतेऽथो प्राणानेवैता यजमानस्य दाधत्येता वै देवताः सुवर्ग्यास्ता एव (२) अन्वारभ्य सुवर्गं लोकमेति—४)

[एवैव चत्वारि च] ॥ ९ ॥ वृष्टिसनीरुप दधाति वृष्टिमेवाव रुन्धे यदेकधोप दध्यादेकमृतुं वर्षेदनुपरिहारꣳ सादयति तस्मात् सर्वानृतून् वर्षति पुरोवातसनिरसीत्याहैतद्वै वृष्ट्यै रूपꣳ रूपेणैव वृष्टिमव रुन्धे संयानीभिर्वै देवा इमाँल्लोकान् समयुस्तत् संयानीनाꣳ संयानित्वं यत् संयानीरुपद-धाति यथाप्सु नावा संयात्येवम् (१) एवैताभिर्यजमान इमाँल्लोकान्त्सं याति प्लवो वा एषोऽग्नेर्यत् संयानीर्यत् संयानीरुपदधाति प्लवमेवैतमग्नय उप दधात्युत यस्यैतासूपहितास्वापोऽग्निꣳ हरन्त्यहृत एवास्याग्निरादित्येष्टका उप दधात्यादित्या वा एतं भूत्यै प्रति नुदन्ते योऽलम्भूत्यै सन् भूतिं न प्राप्नोत्यादित्याः (२) एवैनं भूतिं गमयन्त्यसौ वा एतस्यादित्यो रुचमा दत्ते योऽग्निं चित्वा न रोचते यदादित्येष्टका उप दधात्यसावेवास्मिन्नादित्यो रुचं दधाति यथासौ देवानाꣳ रोचत एवमेवैष मनुष्या-णाꣳ रोचते घृतेष्टका उप दधात्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यद्घृतं प्रियेणैवैनं धाम्ना समर्धयति (३)

अथो तेजंसानुपरिहारंꣳ सादयत्यपरिवर्गमेवास्मिन् तेजो दधाति प्रजापतिरग्निमचिनुत स यशंसा व्यार्ध्यत स एता यशोदा अपश्यत्ता उपाधत्त ताभिर्वै स यश आत्मन्नंधत्त यद्यंशोदा उपदधाति यश एव ताभिर्यजमान आत्मन् धत्ते पञ्चोपं दधाति पाङ्क्तः पुरुषो यावानेव पुरुषस्तस्मिन् यशोदधाति (४९) [एवमादित्याअर्धयत्येकान्नपञ्चाशच्च] ॥ १० ॥ देवासुराः संयत्ताआसन् कनीयाꣳसो देवा आसन् भूयाꣳसोऽसुरास्ते देवा एता इष्टका अपश्यन् ता उपादधत भूयस्कृदसीत्येव भूयांꣳसोऽभवन् वनस्पतिभिरोषधीभिर्वरिवस्कृदसीतिमामजयन् प्राच्यसीति प्राचीं दिशमजयन्नूर्ध्वासीत्यमूमजयन्नन्तरिक्षसदस्यन्तरिक्षे सीदेत्यन्तरिक्षमजयन्ततो देवा अभवन् (१) पराऽसुरा यस्यैता उपधीयन्ते भूयानेव भवत्यभीमाँल्लोकान् जयति भवत्यात्मना पराऽस्य भ्रातृव्यो भवत्यप्सुषदसि श्येनसदसीत्याहैतद्वा अग्नेरूपꣳ रूपेणैवाग्निमवं रुन्धे पृथिव्यास्त्वा द्रविणे सादयामीत्याहेमानेवैताभिर्लोकान् द्रविणावतः कुरुत आयुष्या उपं दधात्यायुरेव (२) अस्मिन् दधात्यग्ने यत्ते परꣳ हृन्नामेत्याहैतद्वाअग्नेः प्रियं धाम प्रियमेवास्य धामोपाप्नोति तावेहिसꣳ रभावहा इत्याह व्येवैनेन परि धत्ते पाञ्चजन्येष्वप्येध्यग्न इत्याहैष वा अग्निः पाञ्चजन्योयः पञ्चचितीकस्तस्मादेवमाहर्तव्या उपं (३) दधात्येतद्वा ऋतूनां प्रियं धाम यद्दर्तव्या ऋतूनामेवप्रियं धामावं रुन्धे सुमेक इत्याह संवत्सरो वै सुमेकः संवत्सरस्यैव प्रियं धामोपाप्नोति — २६) [अभवन्नेवोप षड्विंꣳशतिश्च] ॥ ११ ॥ प्रजापतेरक्ष्यश्वयत्तत्परापत

त्तदश्वोऽभवद्यदश्वंयत्तदश्वस्याश्वत्वं तद्देवा अश्वमेधेनैव प्रत्यदधुरेर वै प्रजापतिꣳ सर्वं करोति योऽश्वमेधेन यजते सर्वं एव भवति सर्वस्य वा एषा प्रायश्चित्तिः सर्वस्य भेषजꣳ सर्वं वा एतेन पाप्मानं देवा अतरन्नपि वा एतेन ब्रह्महत्यामतरन् सर्वं पाप्मानम् (१) तरति तरति ब्रह्महत्यां योऽश्वमेधेन यजतेय उ चैनमेवं वेदोत्तरं वै तत् प्रजापतेरक्ष्यश्वयत्तस्मा-दश्वस्योत्तरतोऽवं द्यन्ति दक्षिणतोऽन्येषां पशूनां वैतसः कटोभवत्यप्सुयोनिर्वा अश्वोऽप्सुजो-वैतसः स्व एवैनं योनौ प्रतिं ष्ठापयति चतुष्टोमः स्तोमोभवति सरड्वा अश्वस्य सक्थ्यावृ-हत् (२) तद्देवाश्चतुष्टोमेनैव प्रत्यदधुर्यच्चतुष्टोमः स्तोमोभवत्यश्वस्य सर्वत्वाय—१२) [पा-प्मानंमवृहद्द्वादशच] ॥ १२ ॥ उत्सन्नयज्ञ (२५५) इन्द्राग्नी (२३४) देवा (२५५) अग्ने (३६४) रश्मि (२९३) रश्मि (१६२) नाकसद्भि (२२२) श्छन्दाꣳसि (३५१) सर्वाभ्यो (१०४) वृष्टिसनीं (११९) देवासुराः (१७६) प्रजापते (११२) द्वादश (२४७७) ॥ १२ ॥ इति तैत्तिरीयसंहितायां पंचमकाण्डे तृतीयः प्रपाठकः ॥

ॐम् देवासुराः संयत्ताआसन् ते न व्यजयन्त स एता इन्द्रस्तनूरपश्यत्ता उपाधत्त ता-भिर्वै स तनुवमिन्द्रियं वीर्यमात्मन्नधत्त ततोदेवा अभवन् परासुरा यदिन्द्रतनूरुपदधाति तनु-वमेव ताभिरिन्द्रियं वीर्यं यजमान आत्मन्धत्तेऽथो सेन्द्रमेवाग्निꣳ सतनुं चिनुते भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यः (१) भवति यज्ञो देवेभ्योऽपाक्रामत्तमवरुधन्नाशक्नुवन् त एता यज्ञतनू-

रपश्यन् ता उपादधत ताभिर्वै ते यज्ञमवारुन्धत यद्यज्ञतनूरुपदधाति यज्ञमेव ताभिर्यजमानो ऽव रुन्धे त्रयस्त्रिꣳशतमुप दधाति त्रयस्त्रिꣳशद्वै देवता देवता एवाव रुन्धेऽथो सात्मानमेवाग्निꣳसतनुं चिनुते सात्माऽमुष्मिँल्लोके (२) भवति य एवं वेद ज्योतिष्मतीरुप दधाति ज्योतिरेवास्मिन् दधात्येताभिर्वा अग्निश्चितोज्वलति ताभिरेवैनꣳसमिन्ध उभयोरस्मै लोकयोर्ज्योतिर्भवति नक्षत्रेष्टका उप दधात्येतानि वै दिवो ज्योतीꣳषि तान्येवाव रुन्धे सुकृतां वा एतानि ज्योतीꣳषि यन्नक्षत्राणि तान्येवाप्नोत्यथो अनूकाशमेवैतानि (३) ज्योतीꣳषि कुरुते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै यत्सꣳस्पृष्टा उपदध्याद्वृष्ट्यै लोकमपि दध्यादवर्षुकः पर्जन्यः स्यादसꣳस्पृष्टा उप दधाति वृष्ट्या एव लोकं करोति वर्षुकः पर्जन्यो भवति पुरस्तादन्याः प्रतीचीरुप दधाति पश्चादन्याः प्राचीस्तस्मात् प्राचीनानि च प्रतीचीनानि च नक्षत्राण्या वर्तन्ते—४१) [भ्रातृव्यो- लोकएतान्येकंचत्वारिꣳशच्च] ॥ १ ॥ ऋतव्या उप दधात्यृतूनां क्लृप्त्यै द्वन्द्वमुप दधाति तस्माद्द्वन्द्वमृतवोऽधृतेव वा एषा यन्मध्यमा चितिरन्तरिक्षमिव वा एषा द्वन्द्वमन्यासु चितीषूप दधाति चतस्रो मध्ये धृत्या अन्तः श्लेषणं वा एताश्चितीनां यदृतव्या यदृतव्या उपदधाति चितीनां विधृत्या अवकामनूप दधात्येषा वा अग्नेर्योनिः सयोनिम् (१) एवाग्निं चिनुत उवाच ह विश्वामित्रोऽददित्स ब्रह्मणाऽन्नं यस्यैता उपधीयान्तै य उ चैना एवं वेददिति संवत्सरो वा एतं प्रतिष्ठायै नुदते योऽग्निं चित्वा न प्रतितिष्ठति पञ्च पूर्वाश्चितयो भवन्त्यथ षष्ठीं

चितिं चिनुते षड्वा ऋतवः संवत्सरऋतुष्वेव संवत्सरे प्रति तिष्ठत्येता वै (२) अधिपत्नीर्नामेष्टका यस्यैता उपधीयन्तेऽधिपतिरेव समानानां भवति यंद्विष्यात्तमुपदधद् ध्यायेदेताभ्य एवैनं देवताभ्य आ वृश्चति ताजगार्तिमार्च्छेत्यङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यन्तो या यज्ञस्य निष्कृतिरासीत्तामृषीभ्यः प्रत्यौहन् तद्धिरण्यमभवद्यद्धिरण्यशल्कैः प्रोक्षति यज्ञस्य निष्कृत्याअथो भेषजमेवास्मै करोति (३) अथो रूपेणैवैनꣳ समर्धयत्यथो हिरण्यज्योतिषैव सुवर्गं लोकमेति साहस्रवता प्रोक्षति साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्या इमा मे अग्न इष्टका धेनवः सन्त्वित्याह धेनूरेवैनाः कुरुते ता एनं कामदुघा अमुत्रामुष्मिँल्लोक उप तिष्ठन्ते—३९) [सयोनिं वै करोत्येकान्नचत्वारिꣳशच्च] ॥ २ ॥ रुद्रो वा एषयदग्निः स एतर्हि जातो यर्हि सर्वश्चितः स यथा वत्सो जातः स्तनं प्रेप्सत्येवं वाएष एतर्हि भागधेयं प्रेप्सति तस्मै यदाहुतिं न जुहुयादध्वर्युं च यजमानं च ध्यायेच्छतरुद्रीयं जुहोति भागधेयेनैवैनꣳ शमयति नार्तिमार्च्छत्यध्वर्युर्न यजमानो यद्ग्राम्याणां पशूनाम् (१) पयसा जुहुयाद्ग्राम्यान् पशूञ्छुचार्पयेद्यदारण्यानामारण्यान् जर्तिलयवाग्वा वा जुहुयाद्गवीधुकयवाग्वा वा न ग्राम्यान् पशून् हिनस्ति नारण्यानथो खल्वाहुरनाहुतिर्वै जर्तिलाश्च गवीधुकाश्चेत्यजक्षीरेण जुहोत्याग्नेयी वा एषा यदजाहुत्यैव जुहोति न ग्राम्यान् पशून् हिनस्तिनारण्यानङ्गिरसः सुवर्गंल्लोकंयन्तः (२) अजायां घर्मं प्रासिञ्चन्त्सा शोचन्ती पर्णं परा जिहीत सोऽर्कोऽभवत्तदर्कस्यार्कत्वमर्कपर्णेन जुहोति सयोनित्वायोदङ्तिष्ठन् जुहोत्येषा वै रुद्रस्य दिक् स्वायामेव दिशि रुद्रं निरवदयते चरमायामि-

घ्टंकायां जुहोत्यन्तत एव रुद्रं निरवंदयते त्रेधाविभक्तं जुहोति त्रयं इमे लोका इमानेव लोका न्त्समावंद्वीर्यान् करोतीयत्यग्रे जुहोति (३) अथेयत्यथेयंति त्रयं इमे लोका एभ्य एवैनं लोकेभ्यः शमयति तिस्र उत्तरा आहुंतीर्जुहोति षट् सम्पंद्यन्ते षड्वा ऋतवंऋतुभिरेवैनंꣳ शमयति यदं- नुपरिक्रामं जुहुयादंन्तरवचारिणंꣳ रुद्रं कुर्यादथो खल्वांहुः कस्यां वाहं दिशि रुद्रः कस्यां वेत्यं- नुपरिक्रामंमेव होतव्यमपंरिवर्गमेवैनंꣳ शमयति (४) एता वै देवताः सुवर्ग्या या उत्तमास्ता यजंमानं वाचयति ताभिरेवैनंꣳसुवर्गंल्लोकं गंमयति यं द्विष्यात्तस्यं सञ्चरे पशूनां न्यंस्येद्यः प्र- थमः पशुरंभितिष्ठंति सआर्तिमार्च्छंति — ३०) [पशूनांयन्तों जुहोतिशमयतित्रिꣳ शच्चं] ॥ ३ ॥ अश्मन्नूर्जमिति परिषिञ्चति मार्जयंत्येवैनमथो तर्पयंत्येव स एनं तृप्तोऽक्षुध्यन्न शोंचन्नमुष्मिंल्लोक उपंतिष्ठते तृप्यंति प्रजयां पशुभिर्य एवं वेद तां न इषमूर्जं धत्त मरुतः संꣳ- रराणा इत्यांहान्नं वा ऊर्गन्नं मरुतोऽन्नमेवावं रुन्धेऽश्मंꣳस्ते क्षुदमुन्ते शुक् (१) ऋच्छतु यं द्विष्म इत्यांह यमेव द्वेष्टि तमंस्य क्षुधा चं शुचा चांर्पयति त्रिः परिषिञ्चन् पर्येति त्रिवृद्वाअग्नि र्यावानेवाग्निस्तस्य शुचंꣳशमयति त्रिः पुनः पर्येति षट् सम्पंद्यन्ते षड्वाऋतवं ऋतुभिरेवास्य शुचंꣳ- शमयत्यपां वा एतत्पुष्पं यद्वेतसोऽपाम् (२) शरोऽवंका वेतसशाखया चावंकाभिश्च विकंर्ष- त्यापो वै शान्ताः शान्ताभिरेवास्य शुचंꣳशमयति योवाअग्नि चितं प्रथमः पशुरंधिक्रामंतीश्वरो वै तꣳशुचा प्रदहों मण्डूकेंन वि कंर्षत्येष वै पशूनामंनुपजीवनीयो न वा एष ग्राम्येषु पशुषु हितो

नारण्येषु तमेव शुचार्पयत्यष्टाभिर्वि कर्षति (३) अष्टाक्षरा गायत्री गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तस्य शुचꣳ शमयति पावकवतीभिरन्नं वै पावकोऽन्नेनैवास्य शुचꣳ शमयति मृत्युर्वा एष यदग्नि ब्रह्मण एतद्रूपं यत् कृष्णाजिनं कार्ष्णी उपानहावुप मुञ्चते ब्रह्मणैव मृत्योरन्तर्धत्तेऽन्तर्मृत्योर्धत्तेऽन्तरन्नाद्यादित्याहुरन्यामुपमुञ्चतेऽन्यां नान्तः (४) एव मृत्योर्धत्तेऽवान्नाद्यꣳ रुन्धे नमस्ते हरसे शोचिष इत्याहनमस्कृत्यहिवसीयाꣳसमुपचरन्त्यन्यं ते अस्मत्तपन्तु हेतय इत्याह यमेव द्वेष्टि तमस्य शुचाऽर्पयति पावको अस्मभ्यꣳ शिवोभवेत्याहान्नं वै पावकोऽन्नमेवाव रुन्धे द्वाभ्यामधि क्रामति प्रतिष्ठित्या अपस्यवतीभ्याꣳ शान्त्यै — ४९) [शुगपाकर्षति नान्तरे कान्नपञ्चाशच्च] ॥ ४ ॥ नृषदे वडिति व्याघारयति पङ्क्त्याहुत्या यज्ञमुखमा रभतेऽक्षणया व्याघारयति तस्मादक्षणया पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै यद्वषट् कुर्याद्यातयामाऽस्य वषट्कारः स्याद्यन्न वषट्कुर्याद्रक्षाꣳसि यज्ञꣳ हन्युर्वडित्याह परोक्षमेव वषट् करोति नास्य यातयामा वषट्कारो भवति न यज्ञꣳ रक्षाꣳसि घ्नन्ति हुतादो वा अन्ये देवाः (१) अहुतादोऽन्ये तानग्निचिदेवोभयान्प्रीणाति ये देवा देवानामिति दध्ना मधुमिश्रेणावोक्षति हुतादश्चैव देवा नहुतादश्च यजमानः प्रीणाति ते यजमानं प्रीणन्ति दध्नैव हुतादः प्रीणाति मधुषाऽहुतादो ग्राम्यं वा एतदन्नं यद्दध्यारण्यं मधु यद्दध्ना मधुमिश्रेणावोक्षत्युभयस्यावरुध्यै ग्रुमुष्टिनाऽवोक्षति प्राजापत्यः (२) वै ग्रुमुष्टिः सयोनित्वाय द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्या अनुपरिचारमवो-

क्षत्यपरिवर्गमेवैनान् प्रीणाति वि वा एष प्राणैः प्रजया पशुभिर्ऋध्यते योऽग्निं चिन्वन्न-
धिक्रामति प्राणदा अपानदा इत्याह प्राणानेवात्मन्धत्ते वर्चोदा वरिवोदा इत्याह प्रजा वै वर्चः
पशवो वरिवः प्रजामेव पशूनात्मन्धत्त इन्द्रो वृत्रमहन् तं वृत्रः (३) हतः षोडशभिर्भोगैरसि-
नात् स एतामग्नयेऽनीकवत आहुतिमपश्यत्तामजुहोत्तस्याग्निरनीकवान् स्वेन भागधेयेन प्रीतः
षोडशधा वृत्रस्य भोगानप्यदहद्वैश्वकर्मणेन पाप्मनो निरमुच्यत यदग्नयेऽनीकवत आहुतिं
जुहोत्यग्निरेवास्यानीकवान्त्स्वेन भागधेयेन प्रीतः पाप्मानमपिदहति वैश्वकर्मणेन पाप्मनोनिर्मु-
च्यते यं कामयेत चिरं पाप्मनः (४) निर्मुच्येतेत्येकैकंतस्य जुहुयाच्चिरमेव पाप्मनोनिर्मुच्यते
यं कामयेत ताजक्पाप्मनोनिर्मुच्येतेति सर्वाणि तस्यानुद्रुत्यजुहुयात्ताजगेव पाप्मनोनिर्मुच्य-
तेथो खलुनानैव सूक्ताभ्यां जुहोति नानैव सूक्तयोर्वीर्यं दधात्यथो प्रतिष्ठित्यै—४०) [देवाः
प्राजापत्योवृत्रः पाप्मनश्चत्वारिंशच्च] ॥ ५ ॥ उदेनमुत्तरान्नयेति समिध आदधाति यथा-
जनंयतेवसंकरोति तादृगेव तत्तिस्र आदधाति त्रिवृद्धा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्मै भागधेयं करोत्यौ-
दुंबरीर्भवंत्यूर्ग्वा उदुंबर ऊर्जमेवास्मा अपिदधात्युदुत्वा विश्वेदेवा इत्याह प्राणावै विश्वेदेवाः प्राणैः
(१) एवैनमुद्यच्छतेऽग्ने भरन्तु चित्तिभिरित्याह यस्मा एवैनं चित्तायोद्यच्छते तेनैवैनꣳसमर्ध-
यति पंच दिशोदैवीर्यज्ञमवंतु देवीरित्याह दिशोह्येषोनुप्रच्यवते पामतिं दुर्मतिं बाधमाना इत्या-
हरक्षसामपहत्यै रायस्पोषे यज्ञपतिमाभजन्तीरित्याह पशवोवै रायस्पोषः (२) पशूनेवावरु-

धे षड्भिर्हरतिषड्वा ऋतवऋतुभिरेवैनᳲहरति द्वे परिगृह्यवतीभवतोरक्षसामपहत्यै सूर्यरश्मिर्हरिकेशः पुरस्तादित्याह प्रसूत्यै ततः पावकाआशिषोनो जुषंतामित्याहान्नं वै पावकोन्नमेवावरुंधे देवासुराः संयत्ताआसन्ते देवाएतदप्रतिरथमपश्यंतेन वै ते प्रति (३) असुरानजयन्तदप्रतिरथस्याप्रतिरथत्वं यदप्रतिरथं द्वितीयोहोतान्वाहाप्रत्येव तेन यजमानोभ्रातृव्यान्जयत्यथो अनभिजितमेवाभिजयति दशर्चंभवति दशाक्षरा विराड्विराजेमौ लोकौ विधृतावनयोर्लोकयोर्विधृत्या अथो दशाक्षरा विराडन्नंविराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रतितिष्ठत्यसदिव वा अन्तरिक्षमंतरिक्षमिवाग्नीध्रमाग्नींध्रे (४) अश्मानं निदधाति सत्वायद्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै विमानएषदिवोमध्यआस्तइत्याह्व्यैवैतया मिमीतेमध्ये दिवोनिहितः पृश्निरश्मेत्याहान्नं वै पृश्न्यन्नमेवावरुंधेचतसृभिरापुच्छाद्देति चत्वारि छंदाᳲसि छंदोभिरेवेंद्र विश्वाअवीवृधन्नित्याह वृद्धिमेवोपावर्तते वाजानाᳲसत्पतिं पतिम् (५) इत्याहान्नं वै वाजोन्नमेवावरुंधे सुम्नहूर्यज्ञोदेवाᳲआचवक्षदित्याह प्रजा वै पशवः सुम्नं प्रजामेव पशूनात्मन् धत्ते यक्षदग्निर्देवोदेवाᳲ आचवक्षदित्याह स्वगाकृत्यै वाजस्य माप्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीदित्याहासौवा आदित्यउद्यन्नुद्ग्राभएषः (६) निम्रोचन्निग्राभोब्रह्मणैवात्मानमुद्गृह्णाति ब्रह्मणाभ्रातृव्यं निगृह्णाति१०—) [प्राणैःपोषोप्रत्याग्नीध्रेपतिमेषदशच]

॥ ६ ॥ प्राचीमनु प्रदिशं प्रेहि विद्वानित्याह देवलोकमेवैतयोपावर्त्ततेक्रमध्वमग्निना नाक-

मित्याहेमानेवैनया लोकान्क्रमते पृथिव्या अहमुदंतरिक्षमारुहमित्याहेमानेवैनया लोकान्त्समारोहति
सुवर्यंतोनापेक्षंतइत्याह सुवर्गमेवैनया लोकमेत्यग्नेप्रेहि (१) प्रथमोदेवयतामित्याहोभयेष्वेवैनया दे-
वमनुष्येषुचक्षुर्दधाति पंचभिरधिक्रामतिपांक्तो यज्ञोयावानेव यज्ञस्तेन सह सुवर्गं लोकमेति नक्तोषा-
सेति पुरोनुवाक्यामन्वाह प्रत्या अग्ने सहस्राक्षेत्याह साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्यै तस्मैते विधेम
वाजाय स्वाहेत्याहान्नं वै वाजोन्नमेवाव (२) रुन्धे दध्नःपूर्णामौदुंबरीꣳस्वयमातृण्णायां जुहोत्यूर्ग्वै-
दध्यूर्गुदुंबरोसौ स्वयमातृण्णामुष्यामेवोर्जंदधाति तस्मादमुतोर्वाचीमूर्जमुप जीवामस्तिसृभिःसादयति
त्रिवृद्वा अग्निर्यावानेवाग्निस्तं प्रतिष्ठां गमयति प्रेद्धोअग्ने दीदिहि पुरोनइत्यौदुंबरीमादधात्येषा
वै सूर्मीकर्णकावत्येतया हस्म (३) वै देवा असुराणाꣳशततर्हाꣳस्तृꣳहंति यदेतया समिधमादधाति
वज्रमेवैतच्छंतघ्नीं यजमानो भ्रातृव्याय प्रहरति स्तृत्या अछंबट्कारं विधेम ते परमे जन्मन्नग्नइति
वैकंकतीमादधाति भाएवावरुंधे ताꣳसवितुर्वरेण्यस्य चित्रामिति शमीमयीꣳशांत्या अग्निर्वाहवाअ-
ग्निचितं दुहेग्निचिद्वाग्निं दुहेताम् (४) सवितुर्वरेण्यस्य चित्रामित्याहैषवा अग्नेर्दोहस्तमस्य कण्वएव
श्रायसोवेत्तेन हस्मैनꣳसदुहे यदेतयां समिधमादधात्यग्निचिदेवतदग्निं दुहे सप्त ते अग्ने समिधः सप्त
जिह्वाइत्याह सप्तैवास्य साप्तानि प्रीणाति पूर्णयां जुहोति पूर्णइवहि प्रजापतिः प्रजापतेः (५)
आप्त्यै न्यूनया जुहोति न्यूनाद्धि प्रजापतिःप्रजाअसृजत प्रजानाꣳसृष्ट्या अग्निर्देवेभ्यो निलायत सदि
शोनुप्राविशज्जुहृन्मनसा दिशोध्यायेद्दिग्भ्यएवैनमवरुंधे दध्नापुरस्ताज्जुहोत्याज्येनोपरिष्टात्तेजश्चै

वास्माइंद्रियंचंसमीचीं दधाति द्वादंशकपालोवैश्वानुरोभंवति द्वादंशमासाः संवत्सरस्संवत्सरोग्निर्वै-श्वानरः साक्षात् (६) एववैश्वानरमवंरुंधे यत्प्रयाजानूयाजान्कुर्याद्विकंस्तिः सा यज्ञस्यं दर्विहोमं करोति यज्ञस्य प्रतिंष्ठित्यै राष्ट्रं वै वैश्वानरोविण्मरुतोवैश्वानरꣳहुत्वा मांरुतान् जुंहोति राष्ट्रएव विशमनुं वध्नात्युच्चैर्वैश्वानरस्याश्रांवयत्युपाꣳशुमांरुतान्जुंहोति तस्माद्राष्ट्रं विशमतिंवदति मारुताभंवंति मरुतोवै देवानां विशोदेवविशेनैवास्मैं मनुष्यविशम् (७) अवंरुंधे सप्त भंवंति सप्तगंणावै मरुतोगणशएव विशमवंरुन्धे गणेनं गणमंनुद्रुत्यं जुहोति विशंमेवास्माअनुंवर्त्मानं करोति—२१) [इध्मवंस्मतांप्रजापंतेःसाक्षान्मंनुष्यविशमेकंविꣳशतिश्च] ॥ ७ ॥ वसोर्धारां जुहोति वसोर्मैधारांसदिति वा एषा हूंयते घृतस्य वा एनमेषाधारामुष्मिंल्लोके पिन्वंमानोपंतिष्ठतआज्येन जुहोतितेजोवाआज्यं तेजोवसोर्धारा तेजसैवास्मै तेजोवंरुंधेथो कामावै वसोर्धाराकामानेवावंरुंधे यं कामयेत प्राणानंस्यान्नाद्यं वि (१) छिंद्यामिति विग्राहं तस्यं जुहुयात्प्राणानेवास्यान्नाद्यं विच्छिनत्ति यं कामयेत प्राणानंस्यान्नाद्यꣳसंतंनुयामिति संततां तस्यं जुहुयात्प्राणानेवास्यान्नाद्यꣳ संतंनोति द्वादंशद्वादशानिं जुहोति द्वादंशमासाः संवत्सरः संवत्सरेणैवास्माअन्नमवंरुंधेन्नंचमेक्षुच्चमइत्याहैतद्वै (२) अन्नंस्य रूपꣳ रूपेणैवान्नमवंरुंधेग्निश्चंमआपंश्चमइत्याहैषा वा अन्नंस्य योनिः सयोन्येवान्नमवंरुंधेर्धेंद्राणिं जुहोति देवताएवावंरुंधे यत्सर्वेषामर्धमिंद्रः प्रति तस्मादिंद्रोदेवतानां भूयिष्ठभाक्तंमइंद्रमुत्तरमाहेंद्रियमेवास्मिन्नुपरिंष्टाद्दधाति यज्ञायुधानिं जुहोति यज्ञः (३) वै यज्ञा-

युधानि यज्ञमेवावरुंधेथो एतद्वै यज्ञस्य रूपश्रूपेणैव यज्ञमवरुंधेवभृथश्च मे स्वगाकारश्च मइत्याह स्वगाकृत्याअग्निश्च मे घर्मश्च मइत्याहैतद्वै ब्रह्मवर्चसस्य रूपश्रूपेणैव ब्रह्मवर्चसमवरुंधऋक् च मे साम च मइत्याह (४) एतद्वै छंदसाश्रूपश्रूपेणैव छंदाश्स्यवरुंधे गर्भाश्च मे वत्साश्च मइत्याहैतद्वै पशूनाश्रूपश्रूपेणैव पशूनवरुंधे कल्पान् जुहोत्यकॢप्तस्य कॢप्त्यै युग्मदयुजे जुहोति मिथुनत्वायो-त्तरावती भवतोभिक्रांत्याएका च मे तिस्रश्च मइत्याह देवछंदसं वा एका चतिस्रश्च (५) मनुष्यछं-दसं चतस्रश्चाष्टौ च देवछंदसं चैव मनुष्यछंदसं चावरुंधआत्रयस्त्रिश्शतोजुहोति त्रयस्त्रिश्शद्वै दे-वतादेवताएवावरुंधआष्टाचत्वारिश्शतोजुहोत्यष्टाचत्वारिश्शदक्षरा जगती जागताः पशवो जगत्यै-वास्मै पशूनवरुंधे वाजश्च प्रसवश्चेति द्वादशं जुहोति द्वादशमासाःसंवत्सरः संवत्सरएव प्रतितिष्ठति (४९) [विवैयज्ञआहचैकान्नपंचाशच्च] ॥ ८ ॥ अग्निर्देवेभ्योपाक्रामद्भागधेयमिच्छमानस्तं दे-वाअब्रुवन्नुपनआवर्तस्व हव्यं नोवहेति सोब्रवीद्वरं वृणै मह्यमेव वाजप्रसवी यंजुहवन्निति तस्मादग्नये वाजप्रसवीयं जुह्वतियद्वाजप्रसवीयं जुहोत्यग्निमेव तद्भागधेयेन समर्धयत्यथोअभिषेकएवास्य सचतुर्दशाभिर्जुहोतिसप्तग्राम्याओषधयः सप्त (१) आरण्याउभयीषामवरुध्याअन्नस्यान्नस्य जुहोत्यन्नस्यान्नस्यावरुध्याऔदुंबरेण स्रुवेण जुहोत्यूर्ग्वा उदुंबरऊर्गन्नमूर्जैवास्माऊर्जमन्नमवरुंधे-ग्निर्वै देवानामभिषिक्तोग्निचिन्मनुष्याणां तस्मादग्निचिद्वर्षति न धावेदवरुद्धश्ह्यस्यान्नमन्नमिवखलु वै वर्षयद्धावेदन्नाद्याद्धावेदुपावर्तेतान्नाद्यमेवाभि (२) उपावर्तते नक्तोषासेति कृष्णायैश्वेतव-

त्सायैपयसा जुहोत्यहैवास्मै रात्रिं प्रदापयति रात्रियाहरहोरात्रे एवास्मै प्रत्ते काममन्नाद्यं दुहाते राष्ट्रभृतोजुहोति राष्ट्रमेवावरुंधे षड्भिर्जुहोति षड्वाऋतवऋतुष्वेव प्रतितिष्ठति भुवनस्य पतइति रथमुखे पंचाहुतीर्जुहोति वज्रोवै रथोवज्रेणैवदिशः (३) अभिजयत्यग्निचितꣳ हवाअमुष्मिंन्लोके वातोभिपवतेवातनामानि जुहोत्यभ्यैवैनममुष्मिंन्लोके वातः पवते त्रीणि जुहोति त्रयइमे लोकाएभ्यएव लोकेभ्योवातमवरुंधे समुद्रोसि नभस्वानित्याहैतद्वै वातस्य रूपꣳरूपेणैव वातमवरुंधेंजलिना जुहोति नह्येतेषामन्यथा (४) आहुतिरवकल्पते—२) [सप्ताभिदिशोन्यथाद्वेच]

॥१॥ सुवर्गाय वै लोकाय देवरथोयुज्यते यत्राकूताय मनुष्यरथएषखलु वै देव रथोयदग्निरग्निं युनज्मिशवसा घृतेनेत्याह युनक्त्येवैनꣳसएनं युक्तः सुवर्गं लोकमभिवहति यत्सर्वाभिः पंचभिर्युज्याद्युक्तोस्याग्निः प्रच्युतस्यादप्रतिष्ठिताआहुतयः स्युरप्रतिष्ठिताः स्तोमाअप्रतिष्ठितान्युक्थानि तिसृभिः प्रातःसवनेभिमृशति त्रिवृत् (१) वा अग्निर्यावानेवाग्निस्तं युनक्ति यथानसियुक्तआधीयतएवमेव तत्प्रत्याहुतयस्तिष्ठंति प्रतिस्तोमाः प्रत्युक्थानि यज्ञायज्ञियस्य स्तोत्रे द्वाभ्यामभिमृशत्येतावान्वै यज्ञोयावानग्निष्टोमोभूमात्वाअस्यातऊर्ध्वः क्रियते यावानेव यज्ञस्तमंततोन्वारोहति द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्याएकया प्रस्तुतं भवत्यथ (२) अभिमृशत्युैपनमुत्तरोयज्ञोनमत्यथो संतत्यै प्रवाएषोस्माल्लोकाच्यवते योग्निं चिनुते नवा एतस्यानिष्टकआहुतिरवकल्पते यां वा एषोनिष्टकआहुतिं जुहोतिस्रवंतिवैसाताꣳस्रवन्तीं यज्ञोनुपराभवति यज्ञं यजमानोयत्पुनश्चितिं चिनुतआहुती-

नां प्रतिष्ठित्यै प्रत्याहुतयस्तिष्ठंति (३) न यज्ञः पराभवति नयजमानोष्टावुपदधात्यष्टाक्षरा गायत्री-
गायत्रेणैवैनं छंदसा चिनुते यदेकादशत्रैष्टुभेन यद्वादशजागतेन छंदोभिरेवैनं चिनुते नपात्को-
वैनामैषोग्निर्यत्पुनश्चितिर्यएवं विद्वान्पुनश्चितिंचिनुतआतृतीयात्पुरुषादन्नमत्ति यथा वै पुनराधे-
यएवं पुनश्चितिर्योग्न्याधेयेनन (४) र्ध्नोति सपुनराधेयमाधत्ते योग्निं चित्वानर्ध्नोतिसपुनश्चितिं
चिनुते यत्पुनश्चितिंचिनुतर्ध्या अथो खल्वाहुर्नचेतव्येति रुद्रोवा एषयदग्निर्यथा व्याघ्रꣳसुप्तं
बोधयति तादृगेव तदथो खल्वाहुश्चेतव्येति यथावसीयाꣳसंभागधेयेन बोधयति तादृगेव तन्मनु-
रग्निमचिनुत (५) तेन नार्ध्नोत्सएतां पुनश्चितिमपश्यत्तामचिनुत तयावैसआर्ध्नोद्यत्पुनश्चितिं
चिनुतर्ध्यै १७) [त्रिवृदथतिष्ठंतिनाचिनुतसप्तदशच] १० ॥ छंदश्चितं चिन्वीत पशु-
कामः पशवोवै छंदाꣳसि पशुमानेवभवतिश्येनचितं चिन्वीत सुवर्गकामः श्येनोवै वयसां पतिष्ठः
श्येनएव भूत्वा सुवर्गं लोकं पतति कंकचितं चिन्वीत यः कामयेत शीर्षण्वानमुष्मिंल्लोके स्या-
मितिशीर्षण्वानेवामुष्मिंल्लोके भवत्यलजचितं चिन्वीत चतुःसीतं प्रतिष्ठाकामश्चतस्रोदिशोदि-
क्ष्वेवप्रतितिष्ठति प्रउगचितं चिन्वीत भ्रातृव्यवान्प्र (१) एव भ्रातृव्यान्नुदतउभयतः प्रउगं चिन्वीत
यः कामयेत प्रजातान्भ्रातृव्यान्नुदेयप्रतिजनिष्यमाणानितिप्रैवजातान्भ्रातृव्यान्नुदते प्रतिजनि-
ष्यमाणान् रथचक्रचितं चिन्वीत भ्रातृव्यवान्वज्रोवै रथोवज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः प्रहरति द्रोण-
चितं चिन्वीतान्नकामोद्रोणेवा अन्नं भ्रियते सयोन्येवान्नमवरुन्धे समूह्यं चिन्वीत पशुकामः

पशुमानेव भवति (२) परिचाय्यं चिन्वीत ग्रामकामोग्राम्येव भवति श्मशानचितं चिन्वी-
तयः कामयेत पितृलोकमृध्नुयामिति पितृलोकएवर्ध्नोति विश्वामित्रजमदग्नी वसिष्ठेनास्पर्धे-
ताꣳसएताजमदग्निर्विहव्याअपश्यत्ताउपाधत्त ताभिर्वै सवसिष्ठस्येंद्रियं वीर्यमवृक्तयद्विहव्याउप-
दधातींद्रियमेव ताभिर्वीर्यं यजमानोभ्रातृव्यस्य वृंक्ते होतुर्धिष्णियउपदधाति यजमानायतनं वै
(३) होतास्वएवास्माआयतनइंद्रियं वीर्यमवरुंधे द्वादशोपदधाति द्वादशाक्षरा जगती जागताः पश-
वोजगत्यैवास्मै पशूनवरुंधेष्टावष्टावन्येषु धिष्णियेषूपदधात्यष्टाशफाः पशवः पशूनेवावरुंधे षण्मा-
र्जालीये षड्वा ऋतवऋतवः खलु वै देवाः पितरऋतूनेव देवान्पितॄन्प्रीणाति—४८)
[प्रभवतिवाअष्टाचत्वारिꣳशच्च] ॥ ११ ॥ पवस्व वाजसातयइत्यनुष्टुक्प्रतिपद्भवति तिस्रो-
नुष्टुभश्चतस्रोगायत्रियोयत्तिस्रोनुष्टुभस्तस्मादश्वस्त्रिभिस्तिष्ठꣳस्तिष्ठति यच्चतस्रोगायत्रियस्तस्मा-
त्सर्वाꣳश्चतुरः पदः प्रतिदधत्पलायते परमावाएषाछंदसांयदनुष्टुक्परमश्चतुष्टोमस्तोमानां परमस्त्रि-
रात्रोयज्ञानां परमोश्वः पशूनां परमेणैवैनं परमतां गमयत्येकविꣳशमहर्भवति (१) यस्मि-
न्नश्वआलभ्यते द्वादशमासाः पञ्चर्तवस्त्रयइमे लोकाअसावादित्यएकविꣳशएष प्रजापतिः प्राजा-
पत्योश्वः स्तमेव साक्षादृध्नोति शक्करयः पृष्ठं भवंत्यन्यदन्यच्छंदोन्येन्येवाएते पशवआलभ्यंत-
उतेवग्राम्याउतेवारण्यायच्छक्करयः पृष्ठं भवंत्यश्वस्यसर्वत्वायपार्थुरश्मंब्रह्मसामं भवति रश्मिना
वा अश्वः (२) यतईश्वरोवा अश्वोयतोप्रतिष्ठितः परां परावतं गंतोर्यत्पार्थुरश्मंब्रह्मसामं भव-

त्यश्वंस्य यत्यै धृत्यै संकृत्यच्छावाकसामं भवत्युत्सन्नयज्ञोवा एषयदश्वमेधः कस्तद्वेदेत्याहुर्यदि सर्वोवाक्रियते नवा सर्वइति यत्संकृत्यच्छावाकसामं भवत्यश्वस्य सर्वत्वायपर्याप्त्याअनंतरायाय-सर्वस्तोमोतिरात्रउत्तममहर्भवति (३) सर्वस्याप्त्यै सर्वस्य जित्यै सर्वमेव तेनाप्नोति सर्वं जयति —१०) [भवत्यश्वोभवतिदशच]॥ १२॥ देवासुरा (१९१) ऋतव्यां (१८९) रुद्रो (२३०) श्मं (२४९) नृषद (२४०) उत् (३१०) प्राचीं (३७१) वसो (२९९) रश्मिः (२०२) सुवर्गाय (२६७) छंदश्चितं (१९८) पवस्व (१६०) द्वादश (२९०६)॥१२॥ इति तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे चतुर्थःप्रपाठकः ॥

ॐम् यदेकेन सꣳस्थापयति यज्ञस्य संतत्याअविच्छेदायैंद्राः पशवोयेमुष्करायदैंद्राः संतोग्निभ्यंआलभ्यंते देवताभ्यः समदं दधात्याग्नेयीस्त्रिष्टुभोयाज्यानुवाक्याः कुर्याद्यदाग्नेयी-स्तेनाग्नेयायत्रिष्टुभस्तेनैंद्राः समृध्यै न देवताभ्यः समदं दधाति वायवे नियुत्वतेतूपरमालभते ते-जोग्नेर्वायुस्तेजसएषआलभ्यते तस्माद्यद्रियंङ्वायुः (१) वाति तद्रियंङ्ग्निर्दहतिस्वमेव तत्तेजोन्वे ति यन्न नियुत्वतेस्यादुन्माद्येद्यजमानोनियुत्वते भवति यजमानस्यानुन्मादायवायुमतीश्वेतवती याज्यानुवाक्येभवतः सतेजस्त्वाय हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रइत्याघारमाघारयति प्रजापतिर्वै हिरण्यगर्भः प्रजापतेरनुरूपत्वाय सर्वाणि वा एषरूपाणि पशूनां प्रत्यालभ्यते यच्छ्मश्रुणस्त-त् (२) पुरुषाणाꣳरूपंयत्तूपरस्तदश्वानां यदन्यतोदन्तद्गवां यदव्याइव शफास्तदवीनां यदजस्तद-

जानां वायुर्वै पंशूनां प्रियं धाम यद्वांयव्योभवंत्येतमेवैनंमभिसँजानाना: पशवउपंतिष्ठंते वाय-
व्यः कार्या३ः प्रांजापत्या ३ इत्याहुर्यद्वांयव्यं कुर्यात्प्रजापतेरियाद्यत्प्रांजापत्यं कुर्याद्वायोः (३)
इयाद्यद्वांयव्यः पशुर्भवंति तेनं वायोर्नैति यत्प्रांजापत्यः पुरोडाशोभवंति तेनं प्रजापतेर्नैति
यद्द्वादशकपालस्तेनं वैश्वानराम्नैत्यांग्नावैष्णवमेकांदशकपालं निर्वंपति दीक्षिष्यमाणोग्निः सर्वा-
देवता विष्णुर्यज्ञोदेवतांश्चैव यज्ञंचारंभतेग्निरंवमोदेवतांनां विष्णुः परमोयदांग्नावैष्णवमेकांदशक-
पालं निर्वंपति देवताः (४) एवोभयतः परिगृह्य यजंमानोवंरुंधे पुरोडाशेनवै देवा अमुष्मिँ-
ल्लोक आंर्ध्नुवञ्चरुणास्मिन्यःकामयेंतामुष्मिँल्लोकमृध्नुयामिति सपुंरोडाशं कुर्वीतामुष्मिन्नेवलोक
मृध्नोति यदष्टाकंपालस्तेनांग्नेयोयत्त्रिकपालस्तेनं वैष्णवः समृंध्यै यः कामयेंतास्मिँल्लोकमृध्नु
यामिति सचरुंकुर्वीताग्नेर्घृतं विष्णोस्तंडुलास्तस्मात् (५) चरुःकार्योस्मिन्नेवलोकमृध्नो
त्यादित्यो भंवतीयंवा अदिंतिरस्यामेव प्रतिंतिष्ठत्यथो अस्यामेवाधियज्ञं तंनुते योवैसंवत्सर-
मुख्यमभृत्वाग्निं चिंनुते यथा सामि गर्भोविपद्यंते तादृगेव तदार्तिमार्छेद्वैश्वानरं द्वादंशकपालं पु-
रस्तान्निर्वपेत्संवत्सरोवाअग्निर्वैश्वानरो यथा संवत्सरमाप्त्वा (६) कालआगंते विजायंत एवमेव
संवत्सरमाप्त्वाकालआगंते ऽग्निंचिंनुते नार्तिमार्च्छत्येषावा अग्नेः प्रिया तनूर्यद्वैश्वानरः प्रियामेवास्यं
तनुवमवंरुंधे त्रीण्येतानि हवींषि भवन्ति त्रयंइमे लोकाएषां लोकानांरोहांय—३८ [वायुर्य-
द्वायोर्देवतास्तस्मादाप्त्वाष्टात्रिंशच्च] ॥ १ ॥ प्रजापंतिः प्रजाः सृष्ट्वा प्रेणानु प्राविंशत्ताभ्यः

पुनः संभवितुं नाशक्नोत्सोऽब्रवीदृध्नवदित्सयोमेतः पुनः संचिनवदिति तं देवाः समचिन्वन्ततोवै
तआध्नुवन्यत्समचिन्वन्तच्चित्यस्य चित्यत्वं यएवं विद्वानग्निं चिनुतऋध्नोत्येव कस्मै कमग्निश्ची-
यत इत्याहुरग्निवान् (१) असानीति वा अग्निश्चीयतेऽग्निवानेव भवति कस्मै कमग्निश्ची
यत इत्याहुर्देवामावेदन्निति वा अग्निश्चीयते विदुरेनं देवाः कस्मै कमग्निश्चीयत इत्याहुर्गृह्यसा-
नीति वा अग्निश्चीयते गृह्येव भवति कस्मै कमग्निश्चीयत इत्याहुः पशुमानसानीति वा अग्निः
(२) चीयतेपशुमानेव भवति कस्मै कमग्निश्चीयत इत्याहुः सप्तमापुरुषाउपजीवानिति वा
अग्निश्चीयते त्रयः प्राञ्चस्त्रयः प्रत्यंचआत्मा सप्तमएतावंत एवैनममुष्मिँल्लोकउपजीवंति प्रजाप-
तिरग्निमचिकीषत तं पृथिव्यब्रवीन्नमय्यग्निं चेष्यसेति माधक्ष्यति सात्वातिदह्यमाना विधविष्ये
(३) सपापीयान्भविष्यसीति सोऽब्रवीत्तथा वा अहं करिष्यामि यथा त्वा नातिधक्ष्यतीति
सइमामभ्यमृशत्प्रजापतिस्त्वासादयतु तया देवतयांगिरस्वद्ध्रुवासीदेतीमामेवेष्टकां कृत्वोपाधत्तान-
तिदाहाय यत्प्रत्यग्निं चिन्वीत तदभिमृशेत्प्रजापतिस्त्वासादयतु तया देवतयांगिरस्वद्ध्रुवासीद
(४) इतीमामेवेष्टकां कृत्वोपधत्तेनतिदाहाय प्रजापतिरकामयत प्रजायेयेति सएतमुख्यमपश्यत्तꣳ
संवत्सरमविभस्ततोवै सप्राजायत तस्मात्संवत्सरं भार्यः प्रैवजायते तं वसवोऽब्रुवन्प्रत्वमज-
निष्ठावयं प्रजायामहाइति तं वसुभ्यः प्रायच्छत्तं त्रीण्यहान्यबिभरुस्तेन (५) त्रीणि च
शतान्यसृजंतत्रयस्त्रिꣳशतं च तस्मात्त्र्यहं भार्यः प्रैवजायते तान् रुद्राअब्रुवन्प्रयूयमजनिढ्वं

वयं प्रजायामहाइति तꣳरुद्रेभ्यः प्रायच्छन्तꣳषडहान्यबिभरुस्तेन त्रीणि च शतान्यसृजंत त्रयं-
स्त्रिꣳशतं च तस्मात्षडहं भार्यः प्रैवजायते तानादित्याअब्रुवन्प्रयूयमंजनिढ्वं वयम् (६) प्रजा-
यामहाइति तमादित्येभ्यः प्रायच्छन्तं द्वादशाहान्यबिभरुस्तेन त्रीणि च शतान्यसृजंत त्रयस्त्रिꣳ-
शतं च तस्माद्द्वादशाहं भार्यः प्रैव जायते तेन वैतेसहस्रमसृजंतोखाꣳसहस्रतमीं यएव मुख्यꣳ साह-
स्रं वेद प्रसहस्रं पशूनाप्नोति—४०) अग्निवानग्निर्धिविष्ण्येसीदतेनंवयंचत्वारिꣳशच्च ॥२॥ यजुषा वा
एषाक्रियते यजुषा पच्यते यजुषा विमुच्यते यदुखासावा एषैतर्हि यातयाम्नीसा न पुनः प्रयुज्ये-
त्याहुरग्नेयुक्ष्वाहिये तवयुक्ष्वाहि देवहूतमाꣳ इत्युखायां जुहोति तेनैवैनां पुनः प्रयुंक्ते तेनायात-
याम्नीयोवा अग्नि योगआगते युनक्ति युंक्तेयुंजानेष्वग्ने (१) युक्ष्वाहि येतव युक्ष्वाहि देवहूत-
माꣳ इत्याहैषवा अग्नेर्योगस्तेनैवैनं युनक्ति युंक्ते युंजानेषु ब्रह्मवादिनोवदंति न्यंङ्ङग्निश्चेतव्या ३
उत्ताना ३ इति वयसां वा एषप्रतिमया चीयते यदग्निर्यन्न्यंचं चिनुयात्पृष्टित एनमाहुतयऋ-
च्छेयुर्यदुत्तानं नपतितुꣳ शक्नुयादसुवर्ग्योस्य स्यात्प्राचीनमुत्तानम् (२) पुरुषशीर्षमुपदधाति
मुखत एवैनमाहुतयऋच्छंति नोत्तानं चिनुते सुवर्ग्योस्य भवति सौर्याजुहोति चक्षुरेवास्मिन्प्र-
तिदधाति द्विर्जुहोति द्वेहि चक्षुषी समान्याजुहोति समानꣳहि चक्षुः समृध्यै देवासुराः संय-
त्ताआसन्ते वामं वसु संन्यदधत तद्देवावामभृतावृंजत तद्वामभृतोवामभृत्त्वं यद्वामभृतम् (३)
उपदधाति वाममेव तया वसु यजमानोभ्रातृव्यस्य वृंक्ते हिरण्यमूर्ध्नीभवति ज्योतिर्वै हिरण्यं

ज्योतिर्वीमं ज्योतिषैवास्य ज्योतिर्वीमं वृंक्ते द्वियजुर्भवति प्रतिष्ठित्यै—२४) [अग्नउत्तानं-
वामभृतंचतुर्विंशतिश्च] ॥ ३ ॥ आपोवरुणस्य पत्नयआसन्ताअग्निरभ्यध्यायत्ताः समभ-
वत्तस्य रेतः परापतत्तदियमभवद्यद्वितीयं परापतत्तदसावभवदियं वै विराडसौ स्वराड्यद्विराजा-
वुपदधातीमे एवोपधत्ते यद्वा असौ रेतःसिंचति तदस्यां प्रतितिष्ठति तत्प्रजायते ताओषधयः
(१) वीरुधोभवंति ताअग्निरत्ति यएवं वेद प्रैव जायतेन्नादोभवति योरेतस्वीस्यात्प्रथमायां त-
स्य चित्यामुभे उपदध्यादिमे एवास्मै समीचीरेतः सिंचतोयः सिक्तरेताः स्यात्प्रथमायां तस्यचि-
त्यामन्यामुपदध्यादुत्तमायामन्याꣳ रेतएवास्य सिक्तमाभ्यामुभयतः परिगृह्णाति संवत्सरं नकम्
(२) चन प्रत्यवरोहेन्नहीमेकं चन प्रत्यवरोहतस्तदेनयोर्व्रतं योवा अपशीर्षाणमग्निं चिनुतेऽपशीर्षा
मुष्मिँल्लोके भवति यः सशीर्षाणं चिनुते सशीर्षामुष्मिँल्लोके भवति चित्तिं जुहोमि मनसा घृतेन
यथा देवाइहागमन्वीतिहोत्राऋतावृधः समुद्रस्य वयुनस्य पत्मंजुहोमि विश्वकर्मणे विश्वाहामर्त्यꣳ-
हविरिति स्वयमातृण्णामुपधायजुहोति (३) एतद्वा अग्नेः शिरः सशीर्षाणमेवाग्निं चिनुते सशीर्षामु-
ष्मिँल्लोके भवति यएवं वेदसुवर्गाय वा एषलोकाय चीयते यदग्निस्तस्य यदयथापूर्वं क्रियते सुव-
र्ग्यमस्य तत्सुवर्ग्योग्निश्चितिमुपधायाभिमृशेच्चित्तिमचित्तिं चिनवद्विविद्वान्पृष्ठेववीतावृजिनाच-
मर्तान्राये चनः स्वपत्याय (४) देवदितिं च रास्वादितिमुरुष्येति यथापूर्वमेवैनामुपधत्ते प्राचमेनं
चिनुते सुवर्ग्योस्य भवति—१८) [ओषधयः कंजुहोतिस्वपत्यायाष्टादशच] ॥ ४ ॥

विश्वकर्मा दिशां पतिः सनः पशून्पातु सोस्मान्पातु तस्मै नमः प्रजापतीरुद्रोवरुणोग्निर्दिशां पतिः सनः पशून्पातु सोस्मान्पातु तस्मै नम एतावै देवताएतेषां पशूनामधिपतयस्ताभ्योवा एषआवृश्च्यते यः पशुशीर्षाण्युपदधातिहिरण्येष्टकाउपदधात्येताभ्यएव देवताभ्योनमस्करोति ब्रह्मवादिनः (१) वदंत्यग्नौ ग्राम्यान्पशून्प्रदधाति शुचारण्यानर्पयति किंततउच्छिंष्षतीति यद्धिरण्येष्टकाउपदधात्यमृतं वै हिरण्यममृतेनैव ग्राम्येभ्यः पशुभ्योभेषजं करोति नैनान्हिनस्ति प्राणोवै प्रथमास्वयमातृण्णा व्यानोद्वितीयापानस्तृतीयानुप्राण्यात्प्रथमाꣳ स्वयमातृण्णामुपधाय प्राणेनैव प्राणꣳ समर्धयति व्यन्यात् (२) द्वितीयामुपधाय व्यानेनैव व्यानꣳ समर्धयत्यपान्यात्तृतीयामुपधायापानेनैवापानꣳ समर्धयत्यथो प्राणैरेवैनꣳ समिन्धे भूर्भुवः सुवरिति स्वयमातृण्णा उपदधातीमे वै लोकाः स्वयमातृण्णाएताभिः खलु वै व्याहृतीभिः प्रजापतिः प्राजायतयदेताभिर्व्याहृतीभिः स्वयमातृण्णाउपदधाती मानेव लोकानुपधायैषु (३) लोकेष्वाधिप्रजायते प्राणाय व्यानायापानाय वाचे त्वा चक्षुषे त्वा तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवासीदाग्निना वै देवाः सुवर्गं लोकमजिगाꣳसन्तेनपतितुं नाशक्नुवन्त एताश्चतस्रः स्वयमातृण्णाअपश्यं तादिक्षूपादधत तेन सर्वतश्चक्षुषा सुवर्गं लोकमायन्यच्चतस्रः स्वयमातृण्णादिक्षूपदधाति सर्वतश्चक्षुषैव तदग्निना यजमानः (४) सुवर्गं लोकमेति — ३) [ब्रह्मवादिनोन्यादेषुयजमानस्त्रीणिंच] ॥ ५ ॥ अग्नआयाहि वीतयइत्याहहूतैवैनमग्निं दूतं वृणीमहइत्याह हूत्वैवैनं वृणीतेग्निनाग्निः समिध्यत इत्याह समिधएवैनम-

ग्निर्वृत्राणि जंघनदित्याह समिद्धएवास्मिन्निन्द्रियं दधात्यग्नेः स्तोमं मनामहइत्याह मनुतएवैनमेतानि वा अह्नां रूपाणि (१) अन्वहमेवैनं चिनुते वाह्नां रूपाणि रुंधे ब्रह्मवादिनोवदंति कस्मात्सत्याद्यातयाम्नीरन्याइष्टका अयातयाम्नी लोकंपृणेत्यैन्द्राग्नी हि बार्हस्पत्येति ब्रूयादिन्द्राग्नी च हि देवानां बृहस्पतिश्चायातयामानोनुचरवंती भवत्यजामित्वायानुष्टुभानुचरत्यात्मा वै लोकंपृणाप्राणोनुष्टुप्तस्मात्प्राणः सर्वाण्यंगान्यनुचरतिताअस्य सूददोहसः (२) इत्याह तस्मात्परुषिपरुषि रसः सोमं श्रीणंति पृश्नयइत्याहान्नं वैपृश्न्यन्नमेवावरुंधेर्कोवा अग्निरर्कोन्नमन्नमेवावरुंधे जन्मन्देवानां विशस्त्रिष्वारोचने दिवइत्याहेमानेवास्मै लोकान् ज्योतिष्मतःकरोति योवा इष्टकानां प्रतिष्ठां वेद प्रत्येवतिष्ठतितया (३) देवतयांगिरस्वद्ध्रुवासीदेत्याहैषा वा इष्टकानां प्रतिष्ठा यएवं वेद प्रत्येवतिष्ठति— १६)

रूपाणिसूददोहसस्तयाषोडशच] ॥ ६ ॥ सुवर्गाय वा एषलोकाय चीयते यदग्निर्वज्रएकादशिनी यदग्नावेकादशिनीं मिनुयाद्वज्रेणैनं सुवर्गाल्लोकादंतर्दध्याद्यन्नमिनुयात्स्वरुभिः पशून्व्यर्धयेदेकयूपं मिनोति नैनं वज्रेण सुवर्गाल्लोकादंतर्दधाति न स्वरुभिः पशून्व्यर्धयति विवा एषइंद्रियेण वीर्येणर्ध्यते योग्निं चिन्वन्नधिक्रामत्यैन्द्रिया (१) ऋचाक्रमणं प्रतीष्टकामुपदध्यान्नेंद्रियेण वीर्येण व्यृध्यते रुद्रोवा एषयदग्निस्तस्य तिस्रः शरव्याः प्रतीची तिरश्च्यनूची ताभ्योवा एषआवृश्च्यते योग्निं चिनुतेग्निं चित्वा तिसृधन्वमयाचितं ब्राह्मणाय दद्यात्ताभ्यएवनमस्करोत्यथो ताभ्यएवात्मानं निष्क्रीणीते यत्ते रुद्रपुरः (२) धनुस्तद्वातोअनुवातुते तस्मै ते रुद्रसंवत्सरेण नमस्करोमि यत्ते

रुद्र दक्षिणाधनुस्तद्वातोअनुवातुते तस्मै ते रुद्र परिवत्सरेण नमस्करोमि यत्ते रुद्र पश्चाद्धनुस्तद्वा-
तोअनुवातुते तस्मै ते रुद्रेदावत्सरेण नमस्करोमिरुद्रोत्तराद्धनुस्तत् (३) वातोअनुवातुते
तस्मै ते रुद्रेदुवत्सरेण नमस्करोमि यत्ते रुद्रोपरिधनुस्तद्वातोअनुवातुते तस्मै ते रुद्र वत्सरेण
नमस्करोमि रुद्रोवा एषयदग्निः सयथा व्याघ्रः क्रुद्धस्तिष्ठत्येवं वा एषएतर्हि संचितमेतैरुपति-
ष्ठते नमस्कारैरेवैनꣳ शमयति येग्नयः (४) पुरीष्याः प्रविष्टाः पृथिवीमनुतेषां त्वमस्युत्तमः
प्रणोजीवातवे सुव। आपं त्वाग्ने मनसापं त्वाग्ने तपसापंत्वाग्ने दीक्षयापंत्वाग्नउपसद्भिरापं त्वाग्ने
सुत्ययापंत्वाग्ने दक्षिणाभिरापं त्वाग्नेवभृथेनापं त्वाग्ने वशयापं त्वाग्ने स्वगाकारेणेत्याह (५)
एषा वा अग्नेराप्तिस्तयैवैनमाप्नोति — ८) [ऐन्द्रियापुरस्तदश्मयंआहाष्टौच] ॥ ७ ॥
गायत्रेणं पुरस्तादुपतिष्ठते प्राणमेवास्मिन्दधाति बृहद्रथंतराभ्यां पक्षावोजएवास्मिन्दधात्यृतु
स्थायज्ञायज्ञियेन पुच्छंमृतुष्वेव प्रतितिष्ठति पृष्ठैरुपतिष्ठते तेजोवै पृष्ठानि तेजएवास्मिन्दधा-
ति प्रजापतिरग्निमसृजत सोस्मात्सृष्टः पराङैत्तं वारवंतीयेनावारयत तद्वारवंतीयस्य वारवंती-
यत्वꣳ श्यैतेन श्येतीअकुरुत तच्छ्यैतस्य श्यैतत्वम् (१) यद्वारवंतीयेनोपतिष्ठते वार-
यतएवैनꣳ श्यैतेन श्येतीकुरुते प्रजापतेर्हृदयेनापिपक्षं प्रत्युपतिष्ठते प्रेमाणमेवास्य गच्छति
प्राच्यां त्वा दिशा सादयामि गायत्रेणछंदसाग्निना देवतयाग्नेः शीर्ष्णाग्नेः शिरउपदधामि
दक्षिणया त्वा दिशा सादयामि त्रैष्टुभेन छंदसेंद्रेण देवतयाग्नेः पक्षेणाग्नेः पक्षमुपदधाति प्र-

तीच्यां त्वा दिशा सादयामि (२) जागतेन छंदसा सवित्रा देवतयाग्नेः पुच्छेनाग्नेः पुच्छमुपदधाम्युदीच्या त्वा दिशा सादयाम्यानुष्टुभेन छंदसा मित्रावरुणाभ्यां देवतयाग्नेः पक्षेणाग्नेः पक्षमुपदधाम्यूर्ध्वया त्वा दिशा सादयामि पांक्तेन छंदसा बृहस्पतिना देवतयाग्नेः पृष्ठेनाग्नेः पृष्ठमुपदधामि योवा अपात्मानमग्निं चिनुतेपात्मामुष्मिँल्लोके भवति यः सात्मानं चिनुते (३) सात्मामुष्मिँल्लोके भवत्यात्मेष्टकाउपदधात्येषवा अग्नेरात्मा सात्मानमेवाग्निं चिनुते सात्मामुष्मिँल्लोके भवति यएवं वेद—२२) [श्यैतत्व॑ सादयामि चिनुते द्वाविँशतिश्च] ॥ ८ ॥ अग्नेउदधे यातइषुर्युवानाम् तया नोमृड तस्यांस्ते नमस्तस्यास्त उपजीवंतोभूयास्माग्ने दुध्रगह्यकिँशिलवन्यायातइषुर्युवानाम् तया नोमृड तस्यांस्ते नमस्तस्यांस्तुउपजीवंतोभूयास्म पंच वा एते ग्नयोयच्चितयउदधिरेव नाम प्रथमोदुध्रः (१) द्वितीयोगह्यस्तृतीयः किँशिलश्चतुर्थोवन्यः पंचमस्तेभ्योयदाहुतीर्न जुहुयादध्वर्युं च यजमानं च प्रदहेयुर्यदेताआहुतीर्जुहोति भागधेयेनैवैनाञ्छमयति नार्तिमार्छत्यध्वर्युर्न यजमानोवाङ्मआसन्नसोः प्राणोक्ष्योश्चक्षुः कर्णयोः श्रोत्रं बाहुवोर्बलमुरुवोरोजोरिष्टाविश्वान्यंगानि तनूः (२) तनुवा मे सह नमस्ते अस्तु मा माहिँसीरप वा एतस्मात्प्राणाः क्रामंति योग्निं चिन्वन्नधिक्रामति वाङ्मआसन्नसोः प्राणइत्याह प्राणानेवात्मंधत्ते योरुद्रोअग्नौ योअप्सु यओषधीषु योरुद्रोविश्वा भुवना विवेश तस्मै रुद्राय नमोअस्त्वाहुतिभागावा अन्ये रुद्राहविर्भागाः (३) अन्ये शतरुद्रीयँ हुत्वा गावीधुकं चरुमेतेन यजु

षा चरमायामिष्टकायां निदध्याद्भागधेयेनैवैनं शमयति तस्य त्वै शतरुद्रीयं हुतमित्याहुर्यस्यै- तदग्नौ क्रियत इति वसवस्त्वा रुद्रैः पुरस्तात्पान्तु पितरस्त्वा यमराजानः पितृभिर्दक्षिणतः पान्त्वा- दित्यास्त्वा विश्वैर्देवैः पश्चात्पान्तु द्युतानस्त्वा मारुतो मरुद्भिरुत्तरतः पातु (४) देवास्त्वेन्द्रज्येष्ठा- वरुणराजानोऽधस्ताच्चोपरिष्टाच्च पान्तु न वा एतेन पूतो न मेध्यो न प्रोक्षितो यदेनमतः प्राचीनं प्रो- क्षति यत्संचितमाज्येन प्रोक्षति तेन पूतस्तेन मेध्यस्तेन प्रोक्षितः—३२) [बुध्नस्तनूर्हविर्भागाः पातु द्वात्रिंशच्च] ॥ १ ॥ समीची नामासि प्राची दिक्तस्यास्तेऽग्निरधिपतिरसितो रक्षिता यश्चाधि- पतिर्यश्च गोप्ता ताभ्यां नमस्तौ नो मृडयतां ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वां जम्भे दधाम्योजस्विनी- नामासि दक्षिणा दिक्तस्यास्त इन्द्रोऽधिपतिः पृदाकुः प्राची नामासि प्रतीची दिक् तस्यास्ते (१) सोमोऽधिपतिः स्वजो वस्छावा नामास्युदीची दिक्तस्यास्ते वरुणोऽधिपतिस्तिरश्चराजिरधिपत्नी नामा- सि बृहती दिक्तस्यास्ते बृहस्पतिरधिपतिः श्वित्रो वशिनी नामासीयं दिक्तस्यास्ते यमोऽधिपतिः क- ल्माषग्रीवो रक्षिता यश्चाधिपतिर्यश्च गोप्ता ताभ्यां नमस्तौ नो मृडयतां ते यं द्विष्मो यश्च (२) नो द्वेष्टि तं वां जम्भे दधाम्येता वै देवता अग्निं चितं रक्षन्ति ताभ्यो यदाहुतीर्न जुहुयादध्वर्युं च यज- मानं च ध्यायेयुर्यदेता आहुतीर्जुहोति भागधेयेनैवैनाञ्छमयति नार्तिमार्छत्यध्वर्युर्न यजमानो हेत- यो नाम स्थ तेषां वः पुरो गृहा अग्निर्व इषवः सलिलो निलिम्पा नाम (३) स्थ तेषां वो दक्षिणा गृहाः पितरो व इषवः सगरो वज्रिणो नाम स्थ तेषां वः पश्चाद्गृहाः स्वप्नो व इषवो गह्वरो वस्थावानो नाम स्थ

तेषां वउत्तराद्गृहाआपोवइषवः समुद्रोधिपतयोनामस्थ तेषां वउपरिगृहावर्षं वइषवोवस्वान्कण्या-
नामस्थ पार्थिवास्तेषां वइह गृहाः (४) अन्नं वइषवोनिमिषोवातनामं तेभ्योवोनमस्तेनो-
मृडयत तेयं द्विष्मोयश्चनोद्वेष्टि तं वोजंभे दधामिहुतादोवा अन्ये देवाअहुतादोन्येतानग्निचिद्देवो-
भयान्प्रीणाति दध्ना मधुमिश्रेणैताआहुतीर्जुहोति भागधेयेनैवैनान्प्रीणात्यथो खल्वाहुरिष्टकावैदेवा-
अहुतादइति (५) अनुपरिक्रामं जुहोत्यपरिवर्गमेवैनान्प्रीणातीम२ स्तनमूर्जस्वंतंधयापां प्रप्यातमग्ने
सरिरस्य मध्ये। उत्सं जुषस्व मधुमंतमूर्वसमुद्रिय२ सदनमाविशस्व । योवा अग्निं प्रयुज्यन विमुंचति
यथाश्वोयुक्तोविमुच्यमानः क्षुध्यन्पराभवत्येवमस्याग्निः पराभवति तं पराभवंतं यजमानोनुपरा-
भवति सोग्निं चित्वालूक्षः (६) भवतीम२ स्तनमूर्जस्वंतं धयापामित्याज्यस्य पूर्णा२स्रुचं जुहोत्येष
वाअग्नेर्विमोकोविमुच्यैवास्माअन्नमपिदधाति तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च न सुधाय२ हवै वाजी
सुहितोदधातीत्यग्निर्वाव वाजी तमेव तत्प्रीणाति सएनं प्रीतः प्रीणाति वसीयान्भवति (७)
(तेचनामगृहाइतिलूक्षोभवति) ॥ १० ॥ इंद्राय राज्ञे सूकरोवरुणाय राज्ञे कृष्णोयमाय राज्ञऋश्य
ऋषभाय राज्ञे गवयः शार्दूलाय राज्ञे गौरः पुरुषराजाय मर्कटः क्षिप्रश्येनस्यवर्तिका नीलंगोः क्रि-
मिः सोमस्य राज्ञः कुलुंगः सिंधोः शि२ शुमारोहिमवतोहस्ती—२८) (इंद्रायाष्टावि२शतिः)
॥ ११ ॥ मयुः प्राजापत्यऊलोहलीक्ष्णोवृषदं२शस्ते धातुः सरस्वत्यै शारिः श्येतापुरुषवाक्स-
रस्वतेशुकः श्येतः पुरुषवागारण्योजोनकुलः शका ते पौष्णावाचेक्रौंचः—२३) (मयुस्त्वयोवि२

शतिः) ॥ १२ ॥ अपांनप्त्रेंजषोनाक्रोमकरः कुलीकयस्तेकूपारस्य वाचे पैंगराजोभगाय कुषीतंकआतीवाहसोदर्वीदातेवायव्यांदिग्भ्यश्चक्रवाकः—१९) [अपामेकान्नविंशतिः] ॥ १३ ॥ बलायाजगरआखुः सृंजयाशयंडकस्ते मैत्रा मृत्यवे सितोमन्यवे स्वजः कुंभीनसः पुष्करसादोलोहिताहिस्ते त्वाष्ट्राः प्रतिश्रुत्कायै वाहसः—१८ [बलायाष्टादश] ॥ १४ ॥ पुरुषमृगश्चंद्रमसे गोधा कालका दार्वाघाटस्ते वनस्पतीनामेण्यह्ने कृष्णोरात्र्यै पिकः क्ष्विंका नीलशीर्ष्णी तेर्यम्णे धातुः कत्कटः—१८) [पुरुषमृगोष्टादश]॥ १५॥ सौरी बलाकर्श्यो मयूरश्येनस्ते गंधर्वाणां वसूनां कपिंजलोरुद्राणां तित्तिरी रोहित्कुंडृणाची गोलत्तिकाताअप्सरसामरण्याय सृमरः—१८) [सौर्यष्टादश] ॥ १६ ॥ पृषतोवैश्वदेवः पित्वोन्यंकुः कशस्तेनुमत्या अन्यवापोर्धमासानां मासां कश्यपः क्वयिः कुटरुर्दात्यौहस्तेसिनीवाल्यै बृहस्पतये शित्पुटः—१८) [पृषतोष्टादश] ॥ १७ ॥ शका भौमी पांत्रः कशोमांथीलवस्तेपितॄणामृतूनां जहका संवत्सराय लोपा कपोतउलूकः शशस्ते नैर्ऋताः कृकवाकुः सावित्रः—१८) [शकाष्टादश] ॥ १८ ॥ रुरूरौद्रः कृकलासः शकुनिः पिप्पका ते शरव्यायै हरिणोमारुतोब्रह्मणे शार्गस्तरक्षुः कृष्णः श्वाचतुरक्षोगर्दभस्तइतरजनानामग्नये धूंक्ष्णा—२०) [रुरुर्विंशतिः] ॥ १९ ॥ अलजआंतरिक्षउद्रोमद्गुःप्लवस्ते पामादित्यै हंससाचिरिंद्राण्यै कीर्शागृध्रः शितिकक्षी वार्ध्राणसस्ते दिव्याद्यावापृथिव्याः श्वावित्—१८) [अलजोष्टादश] ॥ २० ॥ सुपर्णः पार्जन्योहंसोवृकोवृषदंशस्तऐंद्रा-

अपामुद्रोर्यम्णे लोपाशः सिꣳहोनंकुलोव्याघ्रस्ते महेंद्राय कामाय परस्वान्—१८) [सुपर्णोष्टादश] ॥ २१ ॥ आग्नेयः कृष्णग्रीवःसारस्वतीमेषी बभ्रुः सौम्यः पौष्णः श्यामः शितिपृष्ठोबार्हस्पत्यः शिल्पोवैश्वदेवऐंद्रोरुणोमारुतः कल्माषऐंद्राग्नः संꣳहितोधोरामः सावित्रोवारुणः पेत्वः—२२) [आग्नेयोद्वाविꣳशतिः] ॥२२॥ अश्वस्तूपरोगोमृगस्ते प्राजापत्याआग्नेयौ कृष्णग्रीवौ त्वाष्ट्रौ लोम शसक्थौ शितिपृष्ठौ बार्हस्पत्यौ धात्रे पृषोदरः सौर्योबलक्षः पेत्वः—१६)[अश्वःषोडश] ॥ २३ ॥ अग्नयेनीकवते रोहितांजिरनड्वानधोरामौ सावित्रौ पौष्णौ रजतनाभी वैश्वदेवौ पिशंगौ तूपरौ मारुतः कल्माषआग्नेयः कृष्णोजः सारस्वती मेषी वारुणः कृष्ण एकशितिपात्पेत्वः—२२)[अग्नयेद्वाविꣳशतिः]॥ २४ ॥ यत् (३३८) प्रजापति (३४०) यजुषा (१७४) पो (२१८) विश्वकर्मा (२०३) ग्ने (१६६) सुवर्गाय (२५८) गायत्रेणा (१७२) ग्ने (२३२) समीची (३५०) द्राय (२८) मयु (२३) रूपां (१९) बलाय (१८) पुरुषमृगः (१८) सौरी (१८) पृषतः (१८) शका (१८) रुरु (२०) रलजः (१८) सुपर्ण (१८) आग्नेयो (२२) श्वो (१६) ग्नये (२२) चतुर्विꣳशतिः (२७२७) इतितैत्तिरीयसंहितायां पंचमकांडे पंचमःप्रपाठकः

ॐम् हिरण्यवर्णाः शुचयः पावकायासु जातः कश्यपोयास्विंद्रः । अग्निं यागर्भं दधिरे विरूपास्तानआपः शꣳ स्योनाभवंतु । यासाꣳ राजा वरुणोयाति मध्ये सत्यानृते अवपश्यञ्जना-

नाम्॥मधुश्चुतः शुचयोयाः पावकास्तानआपः शᳲस्योनाभवन्तु। यासां देवादिवि कृण्वंति भक्षं याअंतरिक्षे बहुधा भवंति।याः पृथिवीं पयसोन्दन्ति (१) शुक्रास्तानआपः शᳲस्योनाभवंतु। शिवेन मा चक्षुषा पश्यतापः शिवया तनुवोपस्पृशत त्वचं मे। सर्वाᳲ अग्नीᳲ रप्सुषदोहुवे वोमयि वर्चोबलमोजोनिधत्त। यददः संप्रयतीरहावनदताहते। तस्मादानद्योनाम स्थ तावोनामानि सिंधवः। यत्प्रेषितावरुणेन ताः शीभᳲ समवल्गत (२)। तदाप्नोदिन्द्रोवोयतीस्तस्मादापोअनुस्थन। अपकामᳲ स्यंदमानाअवीवरत वोहिकम्। इन्द्रोवः शक्तिभिर्देवीस्तस्माद्वार्णामवोहितम्। एको-देवोअप्यतिष्ठत्स्यंदमानायथा वशम्। उदानिषुर्महीरिति तस्मादुदकमुच्यते। आपोभद्राघृतमिदा-पआसु रग्नीषोमौ बिभ्रत्यापइत्ताः। तीव्रोरसोमधुपृचाम् (३) अरंगमआमाप्राणेन सह वर्च-सागन्। आदित्पश्याम्युत वा शृणोम्यामाघोषोगच्छति वाङ्नं आसाम्। मन्ये भेजानोअमृतस्य तर्हि हिरण्यवर्णाअतृपं यदावः। आपोहिष्ठामयोभुवस्तानऊर्जे दधातन। महे रणाय चक्षसे। योवः शिवतमोरसस्तस्य भाजयते हनः। उशतीरिव मातरः। तस्माअरंगमाम वोयस्य क्षयायजिन्वथाआपोजनयथाचनः। दिविश्रयस्वान्तरिक्षे यतस्व पृथिव्यासंभव ब्रह्मवर्चसमसि ब्रह्मवर्चसायत्वा—२२) [उदानिति समवल्गतमधुपृचां मातरोद्वाविᳲशतिश्च] ॥ १ ॥

अपां ग्रहान् गृह्णात्येतद्वा व राजसूयं यदेते ग्रहाः सवोग्निर्वं रुणसवोराजसूयम ग्निसवश्चित्यस्ता-भ्यामेव सूयते थो उभावेव लोकावभिजयति यश्च राजसूयेन जानस्य यश्चाग्निचितआपो

भवन्त्यापोवा अग्नेर्भ्रातृव्यायदपोग्नेरधस्तादुप दधाति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य
भ्रातृव्योभवत्यमृतम् (१) वा आपस्तस्मादद्भिरवतां तमभिषिंचंति नार्तिमार्छति सर्वमायुरेति
यस्यैताउपधीयंते यउचैनाएवं वेदान्नं वा आपः पशवआपोन्नं पशवोन्नादः पशुमान् भवति
यस्यैताउपधीयंते यउचैनाएवं वेद द्वादशभवन्ति द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरेणैवास्मै (२)
अन्नमवरुन्धे पात्राणि भवन्ति पात्रे वा अन्नमद्यते सयोन्येवान्नमवरुन्धआद्वादशात्पुरु-
षादन्नमत्यथो पात्रान्नछिद्यते यस्यैताउपधीयंतेयउचैनाएवं वेद कुंभाश्च कुंभीश्च मिथु-
नानि भवंति मिथुनस्य प्रजात्यै प्रप्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते यस्यैताउपधीयन्ते यउ (३)
चैनाएवं वेद शुग्वा अग्निः सोध्वर्युं यजमानं प्रजाः शुचार्पयति यदपउपदधाति शुचमेवा-
स्य शमयति नार्तिमार्छत्यध्वर्युर्न यजमानः शाम्यन्ति प्रजायत्रैताउपधीयन्तेपां वा एतानि हृदया-
नि यदेताआपोयदेताअपउपदधाति दिव्याभिरेवैनाः सꣳसृजति वर्षुकः पर्जन्यः (४) भवति
योवा एतासामायतनं कॢप्तिं वेदायतनवान् भवति कल्पते स्मा अनुसीतमुपदधात्येतद्वा आसा-
मायतनमेषा कॢप्तिर्यएवं वेदायतनवान् भवति कल्पतेस्मैद्वन्द्वमन्याउपदधाति चतस्रोमध्ये धृ-
त्याअन्नं वा इष्टकाएतत्खलु वै साक्षादन्नं यदेषचरुर्यदेतं चरुमुपदधाति साक्षात् (५) एवास्मा-
अन्न मवरुन्धे मध्यतउपदधाति मध्यतएवास्माअन्नं दधाति तस्मान्मध्यतोन्नमद्यते बार्हस्प-
त्योभवति ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्माअन्नमवरुन्धे ब्रह्मवर्चसमसि ब्रह्मवर्चसाय त्वे-

त्याह तेजस्वी ब्रह्मवर्चसी भवतियस्यैषउपधीयते यउचैनमेवं वेद—१७) (अमृतमस्माउप-
जैन्यः साक्षात्सप्तचत्वारिंशच्च) ॥ २ ॥ भूतेष्टकाउपदधात्यत्रांत्रवै मृत्युर्जायते यत्रयत्रैव
मृत्युर्जायते ततएवैनमव यजते तस्मादग्निचित्सर्वमायुरेति सर्वेह्यस्य मृत्यवोवेष्टास्तस्मादग्निचिन्ना
भिचरितवै प्रत्यगेनमभिचारः स्तृणुते सूयते वा एषयोऽग्निं चिनुते देवसुवामेतानि हवींषिभवन्त्ये-
तावन्तोवै देवानांꣳ सवास्तएव (१) अस्मै सवान् प्रयच्छान्ति तएनꣳ सुवन्ते सवोग्निर्वरुणसवोरा
जसूयं ब्रह्मसवश्चित्योदेवस्य त्वा सवितुः प्रसवइत्याह सवितृप्रसूतएवैनं ब्रह्मणादेवताभिरभिषिंचत्य-
न्नस्यान्नस्याभिषिंचत्यन्नस्यान्नस्यावरुध्यै पुरस्तात्प्रत्यंचमभिषिंचति पुरस्ताद्धिप्रतीचीन्नमद्यते
शीर्षतोभिषिंचति शीर्षतोह्यन्नमद्यतआमुखादन्ववं स्रावयति (२) मुखतएवास्माअन्नाद्यं दधात्यग्ने
स्त्वासाम्राज्येनाभिषिंचामीत्याहैषवा अग्नेः सवस्तेनैवैनमभिषिंचति बृहस्पतेस्त्वासाम्राज्येना
भिषिंचामीत्याह ब्रह्मवैदेवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवैनमभिषिंचतीन्द्रस्यत्वा साम्राज्येनाभिषिंचामीत्या
हेंद्रियमेवास्मिन्नुपरिष्टाद्दधात्येतत् (३) वै राजसूयस्य रूपं यएवं विद्वानग्निं चिनुतउभावेव लोकाव-
भिजयतियश्च राजसूयेनेजानस्य यश्चाग्निचितऽइंद्रस्य सुषुवाणस्य दशधेंद्रियं वीर्यं परापतत्तद्दे-
वाः सौत्रामण्यासमभरन्त्सूयते वा एषऽयोग्निं चिनुतेग्निंचित्वासौत्रामण्यायजतेंद्रियमेववीर्यꣳसं-
भृत्यात्मन्धत्ते—४८) [एवान्ववस्रावयत्येतदष्टाचत्वारिंशच्च] ॥ ३ ॥ सजूरब्दो
यावभिः सजूरुषाअरुणीभिः सजूः सूर्यएतशेन सजोषावश्विना दꣳसोभिः सजूरग्निर्वै-

श्वानरइडाभिर्घृतेन स्वाहा संवत्सरोवा अब्दोमासाअर्यावा उषाअरुणीसूर्यएतंशइमे अश्विना संवत्सरोग्निर्वैश्वानरः पशवइडापशवोघृतꣳ संवत्सरं पशवोनुप्रजायन्ते संवत्सरेणैवास्मै पशून्प्रजनयतिदर्भस्तंबे जुहोति यत्(१)वा अस्याअमृतं यद्वीर्यं तद्दर्भास्तस्मिन्जुहोति प्रैव जायते न्नादो भवति यस्यैवं जुहत्येतावैदेवता अग्नेः पुरस्ताद्भागास्ताएव प्रीणात्यथो चक्षुरेवाग्नेः पुरस्तात्प्रतिदधात्यनंधोभवतिय एवं वेदापोवाइदमग्रे सलिलमासीत्सप्रजापतिः पुष्करपर्णे वातोभूतोलेलायत्सः (२) प्रतिष्ठान्नाविंदत सएतदपां कुलायमपश्यत्तस्मिन्नग्निमचिनुत तदियमभवत्ततोवै सप्रत्यतिष्ठद्यां पुरस्तादुपादधात्तच्छिरोभवत्साप्राची दिग्यांदक्षिणत उपादधात्सदक्षिणः पक्षोभवत्सादक्षिणादिग्यां पश्चादुपादधात्तत्पुच्छमभवत्साप्रतीचीदिग्यामुत्तरतउपादधात् (३) सउत्तरःपक्षोभवत् सोदीचीदिग्यामुपरिष्टादुपादधात्तत्पृष्ठमभवत्सोर्ध्वादिगियंवा अग्निः पंचेष्टकस्तस्माद्यदस्यांखनंत्यभीष्टकां तृंदन्त्यभिशर्कराꣳ सर्वा वा इयं वयोभ्योनक्तं दृशेदीप्यते तस्मादिमां वयांꣳसि नक्तं नाध्यासते यएवं विद्वानग्निं चिनुते प्रत्येव (४) तिष्ठत्यभि दिशोजयत्याग्नेयोवै ब्राह्मणस्तस्माद्ब्राह्मणाय सर्वासु दिक्ष्वर्धुकꣳ स्वामेव तद्दिशमन्वेत्यपांवा अग्निः कुलायंतस्मादापोग्निꣳ हारुकाः स्वामेवत द्योनिंप्रविशन्ति (३२) [यत्सउपादधादेवद्वात्रिꣳशच्च]॥४॥ संवत्सरमुख्यं भृत्वाद्वितीये संवत्सरआग्नेय मष्टाकपालं निर्वपेदैन्द्रमेकादशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपालं बार्हस्पत्यं चरुं वैष्णवं त्रिकपालं तृतीये संवत्सरेभिजिता यजेत यदष्टाकपालोभवत्यष्टाक्षरा-

गायत्र्याग्नेयं गायत्रं प्रातःसवनं प्रातःसवनमेव तेन दाधार गायत्रींछन्दोयदेकादशकपालोभवत्येका-
दशाक्षरात्रिष्टुगैन्द्रं त्रैष्टुभं माध्यं दिनꣳ सवनं माध्यंदिनमेव सवनं तेन दाधार त्रिष्टुभं १ छन्दोय-
द्वादशकपालोभवतिद्वादशाक्षरा जगती वैश्वदेवं जागतं तृतीयसवनं तृतीयसवनमेव तेन दाधा-
रजगतींछंदोयद्बार्हस्पत्यश्चरुर्भवतिब्रह्म वैदेवानांबृहस्पतिर्ब्रह्मैव तेन दाधार यद्वैष्णवस्त्रिकपालो-
भवति यज्ञोवै विष्णुर्यज्ञमेव तेन दाधार यत्तृतीयेसंवत्सरेभिजितायजंते भिजंत्यै यत्संवत्सरमुख्यं बि-
भर्ती ममेव (२) तेन लोकꣳ स्पृणोति यद्वितीये संवत्सरेग्निं चिनुतेन्तरिक्षमेव तेन स्पृणोति यत्तृती
ये संवत्सरे यजंतेमुमेव तेन लोकꣳ स्पृणोत्येतं वै परंआट्णारः कक्षीवाꣳ औशिजोवीतहव्यःश्रा-
य सत्रसदस्युः पौरुकुत्स्यः प्रजाकामाअचिन्वतततोवै ते सहस्रꣳ सहस्रं पुत्रानविन्दन्त प्रथते
प्रजया पशुभिस्तां मात्रामाप्नोति यान्ते गच्छन्यएवं (३) विद्वानेतमग्निं चिनुते (४) त्रि-
ष्टुभंमेवैवंचत्वारिच] ॥ ५ ॥ प्रजापतिरग्निमचिनुत सक्षुरपविर्भूत्वातिष्ठत्तं देवाबिभ्यतोनोपायन्ते
छन्दोभिरात्मानं छादयित्वोपायन्तच्छंदसां छन्दस्त्वं ब्रह्मवैछन्दाꣳसि ब्रह्मणएतद्रूपं यत्कृष्णा-
जिनं कार्ष्णीउपानहावुपमुंचते छन्दोभिरेवात्मानं छादयित्वाग्निमुपचरत्यात्मनोहिꣳसायै देवनि-
धिर्वा एषनिधीयते यदग्निः (१) अन्ये वा वै निधिमगुप्तं विन्दन्ति नवा प्रति प्रजानात्युखा-
माक्रामत्यात्मानमेवाधिपांकुरुते गुप्त्या अथो खल्वाहुर्नाक्रम्येति नैर्ऋत्युखायदाक्रामेन्निर्ऋत्या
आत्मानमपिदध्यात्तस्मान्नाक्रम्यां पुरुषशीर्षमुपदधाति गुप्त्या अथो यथा ब्रूयादेतन्मे गोपायेति

तादृगेव तत् (२) प्रजापतिर्वा अथर्वाग्निरेव दध्यङ्ङाथर्वणस्तस्येष्टका अस्थान्येतꣳ हवाव तदृषिरभ्य-
नूवाचेन्द्रोदधीचोअस्थभिरिति यदिष्टकाभिरग्निं चिनोति सात्मानमेवाग्निं चिनुते सात्मामुष्मिन्लो-
के भवति यएवं वेद शरीरं वा एतदग्नेर्यच्चित्य आत्मा वैश्वानरोयच्चितेवैश्वानरं जुहोति शरीरमेव स-
ꣳस्कृत्य (३) अभ्यारोहति शरीरं वा एतद्यजमानः सꣳस्कुरुते यदग्निंचिनुते यच्चिते वैश्वानरं जुहो-
ति शरीरमेवसꣳस्कृत्यात्मनाभ्यारोहति तस्मात्तस्य नावद्यन्ति जीवन्नेव देवानप्येति वैश्वानर्यर्चा-
पुरीषमुपदधातीयं वा अग्निर्वैश्वानरः स्तस्यैषा चितिर्यत्पुरीषमग्निमेव वैश्वानरं चिनुतएषावाअग्नेः
(४) प्रिया तनूर्यद्वैश्वानरः प्रियामेवास्य तनुवमवरुन्धे — १ ०) [अग्निस्ततसꣳस्कृत्याग्नेर्दशच]
॥ ६ ॥ अग्नेवै दीक्षया देवाविराजमाप्नुवन्तिस्रोरात्रीर्दीक्षितः स्यात्त्रिपदाविराड्विराजमाप्नोति
षड्रात्रीर्दीक्षितः स्यात्षड्वा ऋतवः संवत्सरः संवत्सरोविराड्विराजमाप्नोति दशरात्रीर्दीक्षितः स्याद्दशा
क्षरा विराड्विराजमाप्नोति द्वादशरात्रीर्दीक्षितःस्याद्द्वादशमासाः संवत्सरःसंवत्सरोविराड्विराजमाप्नोति
त्रयोदशरात्रीर्दीक्षितःस्यात्त्रयोदश (१) मासाः संवत्सरः संवत्सरोविराड्विराजमाप्नोति पंचदशरात्री
र्दीक्षितः स्यात्पंचदश वा अर्धमासस्य रात्रयोर्धमासशः संवत्सरआप्यते संवत्सरोविराड्विराजमाप्नोति
सप्तदश रात्रीर्दीक्षितः स्याद्द्वादशमासाः पंचर्तवः ससंवत्सरः संवत्सरोविराड्विराजमाप्नोति चतुर्वि-
ꣳशतिꣳ रात्रीर्दीक्षितः स्याच्चतुर्विꣳशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरोविराड्विराजमाप्नोतित्रिꣳशतꣳ
रात्रीर्दीक्षितः स्यात् (२)त्रिꣳशदक्षरा विराड्विराजमाप्नोतिमासं दीक्षितः स्याद्योमासःससंवत्सरः सं-

वत्सरोविराड्वि राजमाप्नोति चतुरोमासोदीक्षितः स्याच्चतुरोवा एतं मासोवसवोबिभरुस्ते पृथिवी-
माजयन्गायत्रीं छन्दोष्टौ रुद्रास्तेन्तरिक्षमाजयन्त्रिष्टुभं छन्दोद्वादशादित्यास्ते दिवमाजयन्ज-
गतींछन्दस्ततोवै ते (३) व्यावृतमगच्छन्छ्रैष्ट्यं देवानां तस्माद्द्वादश मासोभूत्वाग्निं चिन्वीत द्वादश
मासाः संवत्सरः संवत्सरोग्निश्चित्य स्तस्याहोरात्राणीष्टकाआप्तेष्टकमेनंचिनुते थोव्यावृतमेव गच्छ-
ति श्रैष्ठ्यꣳ समानानां (२८) [त्रयोदशस्यात्तेष्टाविꣳशतिश्च] ॥ ७ ॥ सुवर्गाय वा
एषलोकाय चीयते यदग्निस्तं यन्नान्वारोहेत्सुवर्गाल्लोकाद्यजमानोहीयेत पृथिवीमा क्रमिषं प्राणो-
मा माहासीदन्तरिक्षमाक्रमिषं प्रजामा माहासीद्दिवमाꣳरुक्रमिषꣳ सुवरगन्मेत्याहैषवा अग्नेर-
न्वारोहस्तेनैवनमन्वारोहति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै यत्पक्षसंमितां मिनुयात् (१) कनीयाꣳसं यज्ञक्रतुमुपेयात्पापीयस्यस्यात्मनः प्रजास्याद्वेदिसंमितांमिनोति ज्यायाꣳसमेव यज्ञक्रतुमुपैति
नास्यात्मनः पापीयसी प्रजा भवति साहस्रं चिन्वीत प्रथमं चिन्वानः सहस्रसंमितोवा अयंलोक-
इममेव लोकमभिजयति द्विषाहस्रं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानोद्विषाहस्रं वा अन्तरिक्षमंतरिक्ष
मेवाभिजयति त्रिषाहस्रंचिन्वीत तृतीयंचिन्वानः (२) त्रिषाहस्रोवा असौलोको-
मुमेव लोकमभिजयति जानुदघ्नं चिन्वीत प्रथमं चिन्वानोगायत्रियै वेमंलोकमभ्यारोहति
नाभिदघ्नं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानस्त्रिष्टुभैवांतरिक्षमभ्यारोहति ग्रीवदघ्नंचिन्वीत तृतीयं
चिन्वानोजगत्यैवामुं लोकमभ्यारोहति नाग्निंचित्वारामामुपेयादयोनौ रेतोधास्यामीति न द्वितीयं

चित्वान्यस्यस्त्रियंम् (३) उपेयान्न तृतीयं चित्वा कां च नो पेयाद्रेतोवा एतन्निधंत्तेयदग्निं चिनुते यदुपेयाद्रेतंसाव्यृंध्येताथो खल्वांहुरप्रजस्यं तद्यन्नोपेयादिति यद्रेतः सिचांवुप दधाति ते एव यजंमानस्य रेतोविभृतस्तस्मादुपेयाद्रेतसोस्कंदाय त्रीणि वाव रेताꣳसि पिता पुत्रः पौत्रः (४) यद्वे रेतः सिचांवुपदध्याद्रेतोस्य विच्छिंद्यात्तिस्रउप दधाति रेतंसः संतंत्याइयं वाव प्रथमारेत : सिग्वाग्वा इयं तस्मात्पश्यंन्तीमां पंश्यन्ति वाचं वदंन्तीमन्तरिंक्षंद्वितीयां प्राणोवा अन्तरिंक्षं तस्मान्नान्तरिंक्षं पश्यंन्ति न प्राणमसौ तृतीया चक्षुर्वा असौतस्मात्पश्यंन्त्यमूं पश्यंन्ति चक्षुर्यजुंषेमांच (५) अमूं चोपंदधाति मनसा मध्यमामेषां लोकानां क्लृप्त्या अथो प्राणानांमिष्टोयज्ञोभृगुंभिराशीर्दावसुंभिस्तस्यं तइष्टस्यं वीतस्य द्रविणे हभंक्षीयेत्याहस्तुतशस्त्रे एवैतेनं दुहे पिता मांतरिश्वाच्छिंद्रापदाधाअच्छिंद्रा उशिजः पदानुंतक्षुः सोमोविश्ववित्रेता नेषद्बृहस्पतिरुक्थामदानिंशꣳ सिषदित्याहैतद्वै (६) अग्नेरुक्थं तेनैवैनमनुंशꣳ सति—७॥ [मिनुयाच्चिन्वानःस्त्रियंपौत्रश्चवैसप्तच ॥ ८ ॥ सूयते वा एषोग्नीनां यउखायां भ्रियते यदधः सादयेद्गर्भाः प्रपादुंकास्युरथो यथांसवात्प्रत्यवरोहंति तादृगेव तदांसन्दीसांदयति गर्भाणां धृत्या अप्रपादायाथो सवमेवैनं करोति गर्भोवा एषयदुख्योयोनिः शिक्यं यच्छिक्यादुखान्निरूहेद्योनेर्गर्भं निर्हण्यात्षडुंद्यामꣳ शिक्यं भवति षोढा विहितोवै (१) पुरुंषआत्मा च शिरश्च चत्वार्यङ्गान्यात्मन्नेवैनंबिभर्ति प्रजापंतिर्वा एषयदग्निस्तस्योखा चोलूखलं चस्तनौतावंस्य प्रजाउपंजीवन्ति

यदुखां चोलुखलं चोप दधाति ताभ्यामेव यजमानो मुष्मिँल्लोकेऽग्निन्दुहे संवत्सरोवा एषय-दग्निस्तस्य त्रेधा विहिता इष्टकाः प्राजापत्यावैष्णवीः (२) वैश्वकर्मणीरहोरात्राण्येवास्य प्राजापत्या यदुख्यं बिभर्ति प्राजापत्याएव तदुपधत्ते यत्समिधआदधातिवैष्णवावै वन-स्पतयोवैष्णवीरेव तदुपधत्ते यदिष्टकाभिरग्निं चिनातीयं वै विश्वकर्मा वैश्वकर्मणीरेव त-दुपधत्ते तस्मादाहुस्त्रिवृदग्निरिति तं वा एतं यजमानएव चिन्वीत यदस्या न्यः (३) चिनुयाद्यत्तं दक्षिणाभिर्नराधयेदग्निमस्य वृञ्जीत योस्याग्निं चिनुयात्तं दक्षिणाभीराधयेदग्नि-मेव तत्स्पृणोति—(२०) [वैवैष्णवीरन्योविंशतिश्च]॥ ९॥ प्रजापतिरग्निमचिनुतर्तुभिः सं-वत्सरं वसन्तेनैवास्य पूर्वार्धमचिनुत ग्रीष्मेण दक्षिणं पक्षं वर्षाभिः पुच्छꣳ शरदोत्तरं पक्षꣳ हेमन्तेन मध्यं ब्रह्मणावा अस्य तत्पूर्वार्धमचिनुत क्षत्रेण दक्षिणं पक्षं पशुभिः पुच्छं विशोत्तरं पक्षमाशया मध्यं यएवं विद्वानग्निं चिनुतऋतुभिरेवैनं चिनुतेथो एतदेव सर्वमव (१) रुन्धे शृण्वन्त्येनमग्निं चिक्यानमत्यन्नꣳ रोचत इयं वाव प्रथमा चितिरोषधयोवनस्पतयः पुरीषमन्तरिक्षं द्वितीयावयाꣳसिपुरीषमसौ तृतीया नक्षत्राणि पुरीषं यज्ञश्चतुर्थी दक्षिणा पुरीषं यजमानः पंचमी प्रजापुरीषं यत्त्रिचितीकं चिन्वीत यज्ञं दक्षिणामात्मानं प्रजामन्तरियात्तस्मात्पचंचिती-कश्चेतव्य एतदेव सर्वꣳ स्पृणोति यत्तिस्रश्चितयः (२) त्रिवृध्द्यग्निर्यद्द्वेद्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै पंचचितयोभवन्ति पाङ्क्तः पुरुषआत्मानमेव स्पृणोति पंचचितयोभवन्ति पंचभिः पुरीषैरभ्यूहति

दश संपद्यन्ते दशाक्षरा वै पुरुषो यावानेव पुरुषस्त स्पृणोत्यथो दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विरा-
ज्येवान्नाद्ये प्रतिष्ठति संवत्सरो वै षष्ठीचितिर्ऋतवः पुरीषं (३) षड्चितयो भवन्ति षट् पुरीषाणि
द्वादश संपद्यन्ते द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरएव प्रतितिष्ठति—१५) [अवचितयः पुरीषं पंचद-
शच]॥ १०॥ रोहितो धूम्ररोहितः कर्कन्धुरोहितस्ते प्राजापत्या बभ्रुररुणबभ्रुः शुकबभ्रुस्ते रौ-
द्राः श्येतः श्येताक्षः श्येतग्रीवस्ते पितृदेवत्यास्तिस्रः कृष्णा वशा वारुण्यस्तिस्रः श्वेतावशाः सौ-
र्यो मैत्राबार्हस्पत्या धूम्रललामास्तूपराः—२६) [रोहितःषड्विंशतिः]॥ ११ ॥ पृश्निस्तिरश्वी
नपृश्निरूर्ध्वपृश्निस्ते मारुताः फल्गूर्लोहितोर्णीबलक्षीताः सारस्वत्यः पृषती स्थूलपृषती क्षुद्रपृषतीना
वैश्वदेव्यस्तिस्रः श्यामा वशाः पौष्णियस्तिस्रो रोहिणीर्वशा मैत्रियऐंद्राबार्हस्पत्या अरुणललामा
स्तूपराः—२६) [पृश्निःषड्विंशतिः] ॥ १२ ॥ शितिबाहुरन्यतः शितिबाहुः
समन्तशितिबाहुस्तऐंद्रवायवाः शितिरंध्रान्यतः शितिरंध्रः समन्तशितिरंध्रस्ते मैत्रावरुणाः शुद्ध-
वालः सर्वशुद्धवालो मणिवालस्त आश्विनास्तिस्रः शिल्पा वशा वैश्वदेव्यस्तिस्रः श्येनीः
परमेष्ठिने सोमापौष्णाः श्यामललामास्तूपराः —२५) [शितिबाहुःपंचविंशतिः)॥ १३ ॥
उन्नतऋषभो वामनस्तऐन्द्रावरुणाः शितिककुच्छितिपृष्ठः शितिभसत्तऐंद्राबार्हस्पत्याः शिति
पाच्छित्योष्ठः शितिभ्रुस्तऐंद्रावैष्णवा स्तिस्रः सिध्मावशा वैश्वकर्मण्य स्तिस्रो धात्रे पृषोदराऐन्द्रा-
पौष्णाः श्येतललामास्तूपराः—२५) [उन्नतःपंचविंशतिः)॥ १४ ॥ कर्णास्त्रयो यामाः सौ-

म्यास्त्रयंश्वितिंगाअग्नये यविष्ठायत्र योनकुलास्तिस्रोरोहिणीस्त्र्यव्यस्तावसूनां तिस्रोरुणादित्यौ-
ह्यंस्तारुद्राणा ँ सोमैंद्राबभ्रुलंलामास्तूपराः —२३) [कृष्णास्त्रयोविंश ँ शतिः) ॥ १५ ॥ शुंठास्त्र-
योवैष्णवाअंधीलोधकर्णास्त्रयोविष्णवउरुक्रमाय लप्सुदिनस्त्रयोविष्णवउरुगायाय पंचावीस्ति
स्रआदित्यानां त्रिवत्सास्तिस्रोंगिरसामैंद्रावैष्णवा गौरलंलामास्तूपराः —२०) (शुंठाविं ँ श-
तिः) ॥ १६ ॥ इंद्राय राज्ञे त्रयः शितिपृष्ठाइंद्रायाधिराजाय त्रयः शितिककुद इंद्रायस्वराज्ञे
त्रयः शितिभसदस्तिस्रस्तुर्यौह्यः साध्यानां तिस्रः पष्ठौह्योविश्वेषां देवानामाग्नेन्द्राः कृष्णलंलामा-
स्तूपराः —२२) [इंद्रायद्वाविं ँ शतिः] ॥ १७ ॥ अदित्यै त्रयोरोहितैताइंद्राण्यै त्रयः कृष्णै-
ताः कुहै त्रयोरुणैतास्तिस्रो धेनवोराकायै त्रयोनड्वाहः सिनीवाल्याआग्नावैष्णवारोहितललामास्तू-
पराः— १८) [अदित्याअष्टादश] ॥ १८ ॥ सौम्यास्त्रयः पिशंगाः सोमाय राज्ञे त्रयः सारंगाः पा-
र्जन्यानभोरूपास्तिस्रोजामल्हाइंद्राण्यै तिस्रोमेष्यआदित्याद्यावापृथिव्यामालंगास्तूपराः— १९]
सौम्याएकान्नविं ँ शतिः॥१९॥ वारुणास्त्रयः कृष्णलंलामावरुणायराज्ञे त्रयोरोहितललामावरुणाय
रिशादसेत्रयोरुणलंलामाः शिल्पास्त्रयोवैश्वदेवास्त्रयः पृश्नयःसर्वदेवत्याऐंद्रासूराःश्येतललामास्तूपराः
—२० [वारुणाविं ँ शतिः] ॥२०॥ सोमाय स्वराज्ञे नोवाहावनड्वाहाविंद्राग्निभ्यामोजोदाभ्यामुष्टा
राविंद्राग्निभ्यांबलदाभ्या ँ सीरवाहाववीद्वेधेनू भौमीदिग्भ्योवडबेद्वेधेनूभौमीवैराजीपुरुषीद्वेधेनू-
भौमी वायवआरो हणवा हावनड्वाहौ वारुणी कृष्णेवशे अराडचौदिव्यावृषभौ परिमरौ ३४ सोमायच

तुस्त्रिंशत्] ॥२१॥ एकादश प्रातर्गव्याः पशव आलभ्यन्ते छगलः कल्माषः किकिदीविर्विदीगय-
स्ते त्वाष्ट्राः सौरीर्नव श्वेता वशा अनूबन्ध्या भवन्त्याग्नेय ऐन्द्राग्न आश्विनस्ते विशालयूप आलभ्य-
न्ते २३) [एकादशपंचविंशतिः] २२ पिशंगास्त्रयो वासन्ताः सारङ्गास्त्रयो ग्रैष्माः
पृषन्तस्त्रयो वार्षिकाः पृश्नयस्त्रयः शारदाः पृश्निसक्थास्त्रयो हैमन्तिका अवलिप्तास्त्रयः शैशिराः
संवत्सराय निवक्षसः २० [पिशङ्गाविंशतिः] (२३) हिरण्यवर्णा (२२२) अपां (२९७)
भूतेष्टका (११८) सजूः (२३२) संवत्सरं (१५४) प्रजापति (२१०) रश्मेः (१७८)
सुवर्गाय (३०७) सूयते (१७०) प्रजापती (१) रोहितः (२६) पृश्निः (२६) शितिबाहु
(२५) उन्नतः (२५) कर्णाः (२३) शुंठाः (२०) इंद्राया (२२) दित्यै (१८) सौम्या
(१९) वारुणाः (२०) सोमायै (३४) कादश (२५) पिशंगा (२०) स्त्रयोविंशतिः
(२४३६) इतितैत्तिरीयसंहितायांपंचमकाण्डेषष्ठःप्रपाठकः ॥

ॐम् यो वा अयथादेवतमग्निं चिनुत आ देवताभ्यो वृश्च्यते पापीयान् भवति यो यथादेवतं न
देवताभ्य आ वृश्च्यते वसीयान् भवत्याग्नेय्या गायत्रिया प्रथमां चितिमभि मृशेत्त्रिष्टुभा द्वितीयां
जगत्या तृतीयामनुष्टुभा चतुर्थीं पंक्त्या पंचमीं यथादेवतमेवाग्निं चिनुते न देवताभ्य आ वृश्च्यते
वसीयान् भवतीडायै वा एषा विभक्तिः पशव इडा पशुभिरेनम् (१) चिनुते यो वै प्रजापतये प्रति
प्रोच्याग्निं चिनोति नार्तिमार्छत्यश्वावभितस्तिष्ठेतां कृष्ण उत्तरतः श्वेतो दक्षिणस्तावालभ्येष्टका उप

दध्यादेतद्वै प्रजापतेरूपं प्राजापत्योऽश्वः साक्षादेव प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निं चिनोति नार्तिमार्छ त्येतद्वा अह्नोरूपं यच्छ्वेतोऽश्वोरात्रियै कृष्णएतदह्नः (२) रूपं यदिष्टकारात्रियै पुरीषमिष्टकाउप- धास्यन्छ्वेतमश्वमभिमृशेत्पुरीषमुपधास्यन्कृष्णमहोरात्राभ्यामेवैनं चिनुते हिरण्यपात्रं मधोःपूर्णं ददाति मधव्योसानीति सौर्याचित्रवत्यावेक्षते चित्रमेव भवति मध्यन्दिनेश्वमवघ्रापयत्यसौ वा आ दित्यइन्द्रएषप्रजापतिः प्राजापत्योश्वस्तमेव साक्षादृघ्नोति—४८) [एनमेतदह्नोष्टाचत्वारिꣳशच्च] ॥ १ ॥ त्वामग्ने वृषभं चेकितानं पुनर्युवानं जनयन्नुपागाम् । अस्थूरिणोगार्हपत्यानिसन्तु तिग्मे न नोब्रह्मणा सꣳशिशाधि । पशवोवा एते यदिष्टकाश्चित्यां चित्यामृषभमुपदधाति मिथुनमेवास्य तद्यज्ञे करोति प्रजननाय तस्माद्यूथेयूथऋषभः । संवत्सरस्य प्रतिमांयां त्वारात्र्युपासते । प्रजाꣳ सुवीरां कृत्वा विश्वमायुर्व्यश्नवत् । प्राजापत्याम् (१) एतामुपदधातीयं वा वैषैकाष्टका यदेवै- काष्टकायामन्नं क्रियते तदेवैतया वरुन्धएषा वै प्रजापतेः कामदुघा तयैव यजमानोमुष्मिन्लोकें- ग्निं दुहे येन देवाज्योतिषोर्ध्वाउदायन्येनादित्यावसवोयेन रुद्राः । येनांगिरसोमहिमानमानशुस्तेनैतु यजमानः स्वस्ति । सुवर्गाय वा एषलोकाय (२) चीयते यदग्निर्येन देवाज्योतिषोर्ध्वाउदायन्नि- त्युख्यꣳ समिन्धइष्टकाएवैताउपधत्ते वानस्पत्याः सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै शतायुधाय शत- वीर्याय शतोतयेभिमातिषाहे । शतं योनः शरदोअजीतानिन्द्रोनेषदति दुरितानिविश्वा । ये चत्वारः पथयोदेवयानाअन्तराद्यावापृथिवी वियन्ति । तेषां योअज्यानि मजीतिमावहात्तस्मै नोदेवाः (३)

परिदत्ते इत्येवैं। ग्रीष्मोहेमन्तउतनोवसंतः शरद्वर्षाः सुवितं नोअस्तु। तेषामृतूनाꣳ शतशारदानां निवातएषामभये स्याम।इदुवत्सराय परिवत्सराय संवत्सराय कृणुताबृहन्नमः। तेषां वयꣳ सुमतौ यज्ञियानां ज्योगजीताअहताःस्याम। भद्रान्नः श्रेयः समनैष्टदेवास्त्वया वसेन समशीमहित्वा। सनोमयोभूः पितो (४) आविशस्व शंतोकाय तनुवे स्योनः। अज्यानीरेता उपदधात्येताबै देवताअपराजितास्ताएव प्रविशति नैव जीयते ब्रह्मवादिनोवदन्ति यदर्धमासामासाऋतवः संवत्सरओषधीः पचंत्यथ कस्मादन्याभ्योदेवताभ्यआग्रयणं निरुप्यतइत्येताहि तद्देवता उदजयन्यदृतुभ्योनिर्वपेद्देवताभ्यः समदंदध्यादाग्रयणं (५) निरुप्यैताआहुतीर्जुहोत्यर्धमासानेव मासानृतून्संवत्सरं प्रीणाति नदेवताभ्यः समदं दधाति भद्रांनः श्रेयः समनैष्टदेवा इत्याह हुताद्याययजमानस्यापराभावाय— २५) [प्राजापत्याल्लोकायदेवाः पितोआग्रयणंपंचाविꣳशतिश्च] ॥ २ ॥ इंद्रस्य वज्रोसि वार्त्रघ्नस्तनूपानः प्रतिस्पशः। योनः पुरस्ताद्दक्षिणतः पश्चादुत्तरतोघायुरभिदासत्येतꣳ सोश्मानमृच्छतु। देवासुराः संयत्ताआसन्तेसुरादिग्भ्यआबाधन्त तान्देवाइष्वा च वज्रेण चापानुदन्त यद्वज्रिणीरुप दधातीष्वा चैव तद्वज्रेण च यजमानोभ्रातृव्यानपनुदते दिक्षूप (१) दधाति देवपुराएवैतास्तनूपानीः पर्यूहते ग्नाविष्णूसजोषसे मावर्धंतु वां गिरः। द्युम्नैर्वाजेभिरागतम्। ब्रह्मवादिनोवदंति यन्न देवतायै जुह्वत्यथ किंदेवत्या वसोर्धारेत्यग्निर्वसुस्तस्यैषा धारा विष्णुर्वसुस्तस्यैषा धाराग्नावैष्णव्यर्चा वसो-

धारां जुहोति भागधेयेनैवैनौ समर्धयत्यथो एताम् (२) एवाहुतिमायतनवतीं करोति यत्कामएनां जुहोति तदेवावरुंधे रुद्रोवा एषयदग्निस्तस्यैते तनुवौ घोरान्या शिवान्या यच्छतरुद्रीयं जुहोति यैवास्य घोरातनूस्तां तेन शमयति यद्वसोर्धारां जुहोति यैवास्य शिवा तनूस्तां तेन प्रीणाति योवै वसोर्धारायै (३) प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति यदाज्यमुच्छिष्येत तस्मिन्ब्रह्मौदनं पचेत्तं ब्राह्मणाश्चत्वारः प्राश्नीयुरेष वा अग्निर्वैश्वानरोयद्ब्राह्मणएषा खलु वा अग्नेः प्रिया तनूर्यद्वैश्वानरः प्रियायामेवैनां तनुवां प्रतिष्ठापयति चतस्रोधेनूर्दद्यात्ताभिरेव यजमानोमुष्मिँल्लोकेग्निं दुहे—४६) [उपतांधारायैषट्चत्वारिंशच्च] ॥३ ॥ चित्तिंजुहोमि मनसा घृतेनेत्याहादाभ्यावैनामैषाहुतिर्वैश्वकर्मणी नैनं चिक्यानं भ्रातृव्योदभ्नोत्यथो देवताएवावरुंधेग्ने तमद्येति पंक्त्या जुहोति पंक्त्याहुत्या यज्ञमुखमारंभते सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वाइत्याह होत्राएवावरुंधेग्निर्देवेभ्योपाक्रामद्भागधेयम् (१) इच्छमानस्तस्माएतद्भागधेयं प्रायच्छन्नेतद्वा अग्नेरग्निहोत्रमेतर्हि खलु वा एषजातोयर्हि सर्वश्चितोजातायैवास्माअन्नमपि दधाति सएनं प्रीतः प्रीणाति वसीयान्भवति ब्रह्मवादिनोवदंति यदेषगार्हपत्यश्चीयतेथ क्वास्याहवनीयइत्यसावादित्यइति ब्रूयादेतस्मिन्हि सर्वाभ्योदेवताभ्योजुह्वति (२) यएवं विद्वानग्निं चिनुते साक्षादेव देवताऋध्नोत्यग्नेयशस्विन्यशसेमर्मर्पयेंद्रावतीमपचितीमिहावह । अयं मूर्धा परमेष्ठी सुवर्चाः समानानामुत्तमःश्लोकोअस्तु। भद्रं पश्यंतउपसेदुरग्रे तपोदीक्षामृषयः सुवर्विदः । ततः क्षत्रं बलमोजश्च-

जातं तदस्मै देवा अभिसंनमंतु। धाता विधाता परमा (३) उत संदृक् प्रजापतिः परमेष्ठी वि-
राजा। स्तोमाश्छंदांꣳसि निविदो मआहुरेतस्मै राष्ट्रमभि संनमाम। अभ्यावर्तध्वमुपमेत साकमयꣳ
शास्ताधिपतिर्वो अस्तु। अस्य विज्ञानमनुसꣳरभध्वमिमं पश्चादनुजीवाथ सर्वे। राष्ट्रभृतएताउ-
पदधात्येषा वा अग्नेश्चितीराष्ट्रभृत्तयैवास्मिन्राष्ट्रं दधाति (४) राष्ट्रमेव भवति नास्माद्राष्ट्रं भ्र-
ꣳशते— ७) [भागधेयंजुह्वतिपरमादधातिमसच] ॥ ४ ॥ यथा वै पुत्रोजातोम्रियतएवं वा
एषम्रियते यस्याग्निरुख्यउद्वायति यं निर्मंथ्यं कुर्याद्विछिंद्याद्भ्रातृव्यमस्मै जनयेत्सएव पुनः प-
रीध्यस्स्वादेवैनं योनेर्जनयति नास्मै भ्रातृव्यं जनयति तमोवाएतं गृह्णाति यस्याग्निरुख्यउद्वायति
मृत्युस्तमः कृष्णं वासः कृष्णा धेनुर्दक्षिणा तमसा (१) एवतमोमृत्युमपहते हिरण्यं ददा-
ति ज्योतिर्वैहिरण्यं ज्योतिषैव तमोपहतेथो तेजोवै हिरण्यं तेजएवात्मं धत्ते सुवर्न घर्म-
स्वाहा सुवर्नार्कस्वाहा सुवर्न शुक्रः स्वाहा सुवर्न ज्योतिः स्वाहा सुवर्न सूर्यः स्वाहार्कोवा
एषयदग्निरसावादित्यः (२) अश्वमेधोयदेताआहुतीर्जुहोत्यर्काश्वमेधयोरेव ज्योतीꣳषि संदधा-
त्येषह त्वा अर्काश्वमेधीयस्यैतदग्नौ क्रियतआपोवा इदमग्रेसलिलमासीत्सएतां प्रजापतिः
प्रथमां चितिमपश्यत्तामुपाधत्त तदियमभवत्तं विश्वकर्माब्रवीदुपत्वायानीति नेहलोकोस्तीति
(३) अब्रवीत्सएतां द्वितीयां चितिमपश्यत्तामुपाधत्त तदंतरिक्षमभवत्सयज्ञः प्रजापतिमब्रवी
दुपत्वायानीति नेह लोकोस्तीत्यब्रवीत्सविश्वकर्माणमब्रवीदुपत्वायानीति केन मोपैष्यसीति

दिश्याभिरित्यब्रवीत्तं दिश्याभिरुपैत्ताउपाधत्त तादिशः (४) अभवन्त्सपरमेष्ठी प्रजापतिमब्रवीदुपत्वायानीति नेह लोकोस्तीत्यब्रवीत्सविश्वकर्माणं च यज्ञं चाब्रवीदुप वामायानीति नेह लोकोस्तीत्यब्रूताꣳ सएतांतृतीयां चितिमपश्यत्तामुपाधत्त तदसावभवत्सआदित्यः प्रजापतिमब्रवीदुपत्वा (५) आयानीति नेह लोकोस्तीत्यब्रवीत्सविश्वकर्माणं च यज्ञं चाब्रवीदुपवामायानीति नेह लोकोस्तीस्त्यब्रूताꣳसपरमेष्ठिनमब्रवीदुपत्वायानीति केन मोपैष्यसीति लोकं पृणयेत्यब्रवीत्तं लोकं पृणयोपैत्तस्मादयातयाम्नी लोकं पृणायातयामाह्यसौ (६) आदित्यस्तानृषयोब्रुवन्नुपवआयामेति केन नउपैष्यथेति भूम्नेत्यब्रुवन्तान्द्वाभ्यां चितीभ्यामुपायन्त्सपंचचितीकः समपद्यत यएवं विद्वानग्निं चिनुते भूयानेव भवत्यभीमान्लोकाञ्जयति विदुरेनं देवाअथो एतासामेव देवतानाꣳ सायुज्यं गच्छति—४५) [तमसादित्यैतिदिशस्त्वासौपंचचत्वारिꣳशच्च] ॥ ५ ॥ वयोवा अग्निर्यदग्निचित्पक्षिणोश्नीयात्तमेवाग्निमद्यादार्तिमार्छेत्संवत्सरं व्रतं चरेत्संवत्सरꣳ हि व्रतं नातिपशुर्वा एषयदग्निर्हिनस्ति खलु वै तं पशुर्यएनं पुरस्तात्प्रत्यंचमुपचरति तस्मात्पश्चात्प्राङुपचर्यआत्मनोहिꣳसायै तेजोसि तेजोमे यच्छपृथिवीं यच्छ (१) पृथिव्यैमापाहिज्योतिरसि ज्योतिर्मे यच्छांतरिक्षं यच्छांतरिक्षान्मापाहि सुवरसि सुवर्मे यच्छ दिवं यच्छ दिवोमा पाहीत्याहैताभिर्वा इमे लोकाविधृतायदेताउपदधात्येषां लोकानां विधृत्यै स्वयमातृण्णाउपधाय हिरण्येष्टकाउपदधातीमे वै लोकाः स्वयमातृण्णाज्योतिर्हिरण्यं यत्स्वयमातृ-

ण्णाउंपधाय (२) हिरण्येष्टकाउंपदधाति मानेवैताभिर्लोकाञ्ज्योतिष्मतः कुरुतेथो एताभिरे-
वास्माइमे लोकाः प्रभांति यास्ते अग्ने सूर्ये रुचउद्यतोदिवमातन्वंति रश्मिभिः । ताभिः सर्वाभी
रुचे जनाय नस्कृधि । यावोदेवाः सूर्ये रुचोगोष्वश्वेषु यारुचः । इंद्राग्नीताभिः सर्वाभीरुचं
नोधत्त बृहस्पते । रुचं नोधेहि (३) ब्राह्मणेषु रुच॰राजंसु नस्कृधि । रुचं विश्येषु शूद्रेषु मयि
धेहि रुचारुचं । द्वेधा वा अग्निं चिक्या नस्य यशइंद्रियं गच्छत्यग्निं वाचितमीजानं वा यदेता-
आहुतीर्जुहोत्यात्मन्नेव यशइंद्रियं धत्तईश्वरोवा एषआर्तिमार्तोर्योग्निं चिन्वन्नधिक्रामति तत्त्वायामि
ब्रह्मणा वंदमानइति वारुण्यर्चा (४) जुहुयाच्छांतिरेवैषाग्नेर्गुप्तिरात्मनोहविष्कृतोवा एषयोग्निं
चिनुते यथा वैहविः स्कंदत्येवं वा एषस्कंदति योग्निं चित्वास्त्रियमुपैति मैत्रावरुण्यामिक्षया
यजेत मैत्रावरुणतामेवोपैत्यात्मनोस्कंदाय योवाअग्निमृतुस्थां वेदर्तुर्ऋतुरस्मै कल्पमानएति प्रत्येव
तिष्ठति संवत्सरोवा अग्निः (५) ऋतुस्थास्तस्य वसंतः शिरोग्रीष्मोदक्षिणः पक्षोवर्षाः पुच्छ॰
शरदुत्तरः पक्षोहेमंतोमध्यंपूर्वपक्षाश्चितयोपरपक्षाः पुरीषमहोरात्राणीष्टकाएषवा अग्निर्ऋतुस्था-
यएवं वेदर्तुर्ऋतुरस्मै कल्पमानएति प्रत्येव तिष्ठति प्रजापतिर्वा एतं ज्यैष्ठ्यंकामोन्यधत्त ततोवै स-
ज्यैष्ठ्यमगच्छद्यएवं विद्वानग्निं चिनुते (६) ज्यैष्ठ्यमेवगच्छति (३) [यच्छोपधायधेह्यृचाग्निश्चिं
नुतेत्रीणिंच] ॥ ६ ॥ यदाकूतात्समसुस्रोद्धृदोवा मनसोवा संभृतं चक्षुषोवा । तमनुप्रेहि सुकृतस्य
लोकं यत्रर्षयः प्रथमजाये पुराणाः । एत॰सधस्थपरिते ददामि यमावहाच्छेवधिं जातवेदाः ।

अन्वागंता यज्ञपतिर्वोअत्र तꣳस्मंजानीत परमेव्योमन् । जानींतादेनं परमेव्योमन्देवाः सधस्था-विदरूपमस्य । यदागच्छात् (१) पथिभिर्देवयानैरिष्टापूर्ते कृणुतादाविरस्मै । संप्रच्यंवध्वमनु सं-प्रयाताग्नेपथोदेवयानांन्कृणुध्वं । अस्मिन्त्सधस्थे अध्युत्तरस्मिन्विश्वे देवायजमानश्च सीदत । प्रस्तरेण परिधिना स्रुचा वेद्या च बर्हिषा । ऋचेमं यज्ञं नोवह सुवर्देवेषु गंतवे । यदिष्टं यत्परादा-नं यद्दत्तं या च दक्षिणा । तत् (२) अग्निर्वैश्वकर्मणः सुवर्देवेषु नोदधत् । येना सहस्रं वहसि ये-नाग्ने सर्ववेदसम् । तेनेमं यज्ञं नोवह सुवर्देवेषु गंतवे । येनाग्ने दक्षिणायुक्ता यज्ञं वहंत्यृत्विजः । तेनेमं यज्ञं नोवह सुवर्देवेषु गंतवे । येनाग्ने सुकृतः पथामधोधारा व्यानशुः । तेनेमंयज्ञं नोवह सुवर्देवेषु गंतवे (३) यत्र धारा अनपेता मधोर्घृतस्य च याः । तदग्निर्वैश्वकर्मणः सुवर्देवेषु नोदधत् — १४) [आगच्छात्तद्दत्तंवेचतुर्दशच] ॥ ७॥ यास्ते अग्ने समिधोयानि धाम याजिह्वा जातवेदोयोअर्चिः । येते अग्ने मेडयायइंदवस्तेभिरात्मानं चिनुहि प्रजानन् । उत्संनयज्ञोवा एष-यदग्निः किंवाहैतस्य क्रियते किंवानयद्वा अंध्वर्युरग्नेश्चिन्वन्नंतरेत्यात्मनोवै तदंतरेति यास्ते अ-ग्ने समिधोयानि (१) धामेत्याहैषा वा अग्नेः स्वयंचिति रग्निरेव तदाग्नि चिनोति नाध्वर्युरात्म नोंतरेति चतस्रआशाः प्रचरन्त्वग्नयइमं नोयज्ञं नयतु प्रजानन् । घृतं पिन्वन्नजरꣳसुवीरं ब्रह्म समिद्भवत्याहुतीनाम् । सुवर्गाय वा एषलोकायोपधीयते यत्कूर्मश्चतस्रआशाः प्रचरन्त्वग्नयइ-त्याह (२) दिशएवैतेन प्रजानातीमं नोयज्ञं नयतु प्रजानन्नित्याह सुवर्गस्य लोकस्याभिनीत्यै

ब्रह्मसमिद्धवत्याहुतीनामित्याह ब्रह्मणा वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्यद्ब्रह्मण्वत्योप दधाति ब्रह्मणैव तद्यजमानः सुवर्गं लोकमेति प्रजापतिर्वा एषयदग्निस्तस्य प्रजाः पशवश्छंदांऽसि रूपंऽस र्वान्वर्णानिष्टकानां कुर्याद्रूपेणैव प्रजां पशून् छंदांऽस्यव रुंधेथो प्रजाभ्यएवैनं पशुभ्यश्छंदोभ्योवरुध्यंचिनुते—१६) [यान्याहेष्टकानाऽषोडशच) ॥ ८ ॥ मयिगृह्णाम्यग्रे अग्निंऽ रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्याय। मयि प्रजां मयि वर्चोदधाम्यरिष्टाः स्याम तनुवा सुवीराः। योनोअग्निः पितरोहृत्स्वंतरमर्त्योमर्त्याऽ आविवेश) तमात्मन्परिगृह्णीमहे वयं मासोअस्माऽ अवहाय परागात् । यदध्वर्युरात्मन्नग्निमगृहीत्वाग्निं चिनुयाद्योस्य स्वोग्निस्तमपि (१) यजमानाय चिनुयादग्निं खलु वै पशवोनूपतिष्ठंते पक्रामुकाअस्मात्पशवः स्युर्मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निमित्याहात्मन्नेव स्वमग्निं दाधार नास्मात्पशवोपक्रामंति ब्रह्मवादिनोवदंति यन्मृच्चापश्चाग्नेरनाद्यमथ कस्मान्मृदा चाद्भिश्चाग्निश्चीयतइति यदद्भिः संयौति (२) आपोवै सर्वा देवतादेवताभिरेवैनऽ सऽसृजति यन्मृदा चिनोतीयं वा अग्निर्वैश्वानरोग्निनैव तदग्निं चिनोति ब्रह्मवादिनोवदंति यन्मृदा चाद्भिश्चाग्निश्चीयतेथ कस्मादग्निरुच्यतइति यच्छंदोभिश्चिनोत्यग्नयोवै छंदांऽसि तस्मादग्निरुच्यतेथो इयं वा अग्निर्वैश्वानरोयत् (३) मृदा चिनोति तस्मादग्निरुच्यते हिरण्येष्टकाउपदधाति ज्योतिर्वै हिरण्यं ज्योतिरेवास्मिन्दधात्यथो तेजोवै हिरण्यं तेजएवात्मन्धत्ते योवा अग्निऽसर्वतोमुखं चिनुते सर्वासुप्रजास्वन्नमत्ति सर्वादिशोभि-

जंयति गायत्रीं पुरस्तादुपंदधाति त्रिष्टुभं दक्षिणतोजगंतीं पश्चादनुष्टुभंमुत्तरतः पंक्तिं मध्यंएषवै (४) अग्निः सर्वतोमुखस्तं यएवं विद्वाꣳश्चिंनुते सर्वांसुप्रजास्वन्नंमत्ति सर्वादिशोभिजंयत्यथो दिश्येव दिशं प्रवंयति तस्माद्दिशि दिक् प्रोता—२५) [अपिसंयौतियद्वेपंचविꣳशतिश्च] ॥ ९ ॥ प्रजापतिरग्निमंसृजत सोस्मात्सृष्टः प्राङ्प्राद्रवत्तस्माअश्वं प्रत्यांस्यत्सदक्षिणावर्तत तस्मै वृष्णिं प्रत्यांस्यत्सप्रत्यङ्ङावर्तत तस्माऋषभं प्रत्यांस्यत्सउदङ्ङावर्तत तस्मै बस्तं प्रत्यांस्यत्स ऊर्ध्वोद्रवत्तस्मै पुरुषं प्रत्यांस्यद्यत्पंशुशीर्षाण्युपदधाति सर्वतएवैनं (१) अवरुध्यं चिनुतएतावै प्राणभृतश्चक्षुष्मतीरिष्टंकायत्पंशुशीर्षाणि यत्पंशुशीर्षाण्युंप दधाति ताभिरेव यजमानोमुष्मिं-ल्लोके प्राणित्यथो ताभिरेवास्माइमे लोकाः प्रभांति मृदाभिलिप्योपंदधाति मेध्यत्वायं पशुर्वा एषयदग्निरन्नं पशवंएषखलु वा अग्निर्यत्पंशुशीर्षाणि यं कामयेत कनीयोस्यान्नं (२) स्यादिति संतरां तस्यं पशुशीर्षाण्युपंदध्यात्कनीयएवास्यान्नं भवति यं कामयेत समावदस्यान्नꣳ स्यादिति मध्यतस्तस्योपंदध्यात्समावदेवास्यान्नं भवति यं कामयेत भूयोस्यान्नꣳ स्यादित्यंतेषु तस्य व्युदूह्योपंदध्यादंततएवास्माअन्नमवरुंधे भूयोस्यान्नं भवति (३) [एनमन्नंभवति] ॥ १० ॥ स्तेगां दꣳष्ट्राभ्यां मंडूकान्जंभ्येभिरादकांखादेनोर्जꣳसꣳसूदेनारण्यं जांबीलेन मृदं बर्स्वेभिः शर्करा-राभिरवंकामवकाभिःशर्करामुत्सादेनं जिह्वामंवक्रंदेन तालुꣳ सरस्वतीं जिह्वाग्रेणं—२२) [स्तेगांद्वा विꣳशतिः]॥ ११ ॥ वाजꣳ हनूभ्यामपआस्येनादित्यान्छमश्रुंभिरुपयाममधरेणोष्ठेन सदुत्तरेणांत

रेणानूकाशं प्रकाशेनबाह्यꣳ स्तनयित्नुं निर्बाधेन सूर्याग्नी चक्षुर्भ्यां विद्युतौ कनीनकाभ्यामशनिं मस्तिष्केण बलं मज्जभिः—२५) [वाजंपंचविꣳशतिः]॥ १२ ॥ कूर्मान्छफैरच्छलाभिः कपिंजलान्सामकुष्ठिकाभिर्जवं जंघाभिरगदं जानुभ्यां वीर्यं कुहाभ्यां भयं प्रचालाभ्यां गुहोपपक्षाभ्यामश्विनावꣳसाभ्यामदितिꣳ शीर्ष्णा निर्ऋतिं निर्जाल्मकेनशीर्ष्णा—२३) [कूर्मांत्रयोविꣳशतिः] ॥ १३ ॥ योक्त्रं गृध्राभिर्युगमानतेन चित्तं मन्याभिः संक्रोशान्प्राणैः प्रकाशेन त्वचं पराकाशेनांतरां मशकान्केशैरिंद्रꣳ स्वपसा वहेन बृहस्पतिꣳ शकुनिसादेन रथमुष्णिहाभिः— २१) [योक्त्रमेकंविꣳशतिः] ॥१४ ॥ मित्रावरुणौ श्रोणीभ्यामिंद्राग्नी शिखंडाभ्यामिंद्राबृहस्पती ऊरुभ्यामिंद्राविष्णू अष्ठीवद्भ्याꣳ सवितारं पुच्छेन गंधर्वान्छेपेनाप्सरसोमुष्काभ्यां पवमानं पायुना पवित्रं पोत्राभ्यामाक्रमणꣳ स्थूराभ्यां प्रतिक्रमणं कुष्ठाभ्यां—२२) [मित्रावरुणौद्वाविꣳशतिः] ॥१५॥ इंद्रस्य क्रोडोदित्यै पाजस्यंदिशांजत्रवोजीमूतान्हृदयौपशाभ्यामंतरिक्षं पुरितता नभउदर्येणेंद्राणीं प्लीह्ना वल्मीकान्क्लोम्ना गिरीन्प्लाशिभिः समुद्रमुदरेण वैश्वानरं भस्मना—२२) [इंद्रस्यद्वाविꣳशतिः] ॥१६॥ पूष्णोवनिष्ठुरंधाहेस्थूरगुदा सर्पान् गुदाभिर्ऋतून्पृष्टीभिर्दिवं पृष्ठेन वसूनांप्रथमा कीकसा रुद्राणां द्वितीयादित्यानांतृतीयांगिरसां चतुर्थीसाध्यानां पंचमी विश्वेषां देवानाꣳ षष्ठी [पूष्णाश्चतुर्विꣳशतिः] ॥ १७ ॥ ओजोग्रीवाभिर्निर्ऋतिमस्थभिरिंद्रꣳ स्वपसा वहेन रुद्रस्य विचलस्कंधोहोरात्रयोर्द्वितीयोर्धमासानां तृतीयोमासां चतुर्थऋतूनां पंचमः संवत्सरस्य षष्ठः

—२०) [ओजोंविꣳशतिः ॥ १८ ॥ आनंदं नंदथुंना कामं प्रत्यासाभ्यां भयꣳ शितीमभ्यां प्रशिषं प्रशासाभ्याꣳ सूर्याचंद्रमसौ वृक्याभ्याꣳश्यामशबलौ मतंस्नाभ्यां व्युष्टिꣳ रूपेण निम्रुक्तिमरूपेण—१६) [आनंदꣳषोडंश] ॥ १९ ॥ अहर्मांꣳसेन रात्रिं पीवंसा पोयूषेणं घृतꣳ रसेन श्यांवसया दूषीकाभिर्ह्रादुनिमश्रुंभिः पृष्वान्दिवꣳ रूपेण नक्षंत्राणि प्रतिरूपेण पृथिवीं चर्मणा छवीं छव्योपाकृताय स्वाहा लंब्धाय स्वाहां हुताय स्वाहा —२८) [अहंरष्टाविꣳशतिः] ॥ २० ॥ अग्नेः पंक्षतिः सरंस्वत्यै निपंक्षातिः सोमंस्य तृतीयापां चतुर्थ्योषंधीनां पंचमी संवत्सरस्यं षष्ठी मरुताꣳ सप्तमी बृहस्पतेरष्टमी मित्रस्यं नवमी वरुंणस्य दशमींद्रस्यैकादशी विश्वेषां देवानां द्वादशी द्यावापृथिव्योः पार्श्वं यमस्यंपाटूरः —२९) [अग्नेरेकान्नत्रिꣳशत्] ॥ २१ ॥ वायोः पंक्षतिः सरंस्वतोनिपंक्षति श्चंद्रमंसस्तृतीया नक्षंत्राणां चतुर्थी सवितुःपंचमी रुद्रस्यं षष्ठी सर्पाणाꣳसप्तम्यंर्यम्णोष्टमी त्वष्टुंर्नवमी धातुर्दशमींद्राण्या एकादश्यदित्यै द्वादशी द्यावापृथिव्योः पार्श्वं यम्यैं पाटूरः —२८) [वायोरष्टाविꣳशतिः] ॥ २२ ॥ पंथामनूवृग्भ्याꣳ संततिꣳ स्नावन्याभ्याꣳ शुकान्पित्तेनं हरिमाणं यक्ना हलीक्ष्णान्पापवातेनं कूश्मान्छकंभिः शवर्तानूवंध्येन शुनोविशसंनेन सर्पान्लोहितगंधेन वयांꣳसि पक्वगंधेन पिपीलिकाः प्रशादेनं—२२) [पंथांद्वाविꣳशतिः] ॥ २३ ॥ क्रमैरत्यक्रमीद्वाजी विश्वैर्देवैर्यज्ञियैः संविदानः । सनोनय सुकृतस्यं लोकं तस्यं ते वयꣳ स्वधया मदेम—१८)

[क्रमैरष्टादश] ॥ २४ ॥ द्यौस्ते पृष्ठं पृथिवी सधस्थमात्मांतरिक्षꣳ समुद्रोयोनिः सूर्यस्ते चक्षुर्वातः प्राणश्चंद्रमाः श्रोत्रं मासाश्चार्धमासाश्च पर्वाण्यृतवोंगानि संवत्सरोमहिमा— २५) [द्यौःपंचविꣳशतिः) ॥ २५ ॥ अग्निः पशुरासीत्तेनायजंत सएतंलोकमजयद्यस्मिन्नग्निः सतें लोकस्तंजेष्यस्यथावजिघ्र वायुः पशुरासीत्तेनायजंत सएतंलोकमजयद्यस्मिन्वायुः सतें लोकस्तस्मात्त्वांतरेष्यामि यदि नावजिघ्रस्यादित्यः पशुरासीत्तेनायजंत सएतंलोकमजयद्यस्मिन् (१) आदित्यः सतेंलोकस्तंजेष्यसि यद्यवजिघ्रसि—८) [यस्मिन्नष्टौच] ॥ २६ ॥ य (१४८) स्त्वा (२७५) मिंद्रस्य (११६) चित्तिं (२०७) यथा (३४५) वयो (३०३) य (१६४) द्या (१६६ (मयि (२२५) प्रजापति (१५०) स्तेगान् (२२) वाजं (२५) कूर्मान् (२३) योक्रं (२१) मित्रावरुणा (२२) विंद्रस्य (२२) पूष्ण (२४) ओजं (२०) आनंद (१६) मह (२८) रम्ने (२९) वायोः (२८) पंथां (२२) क्रमै (१८) द्यौ (२५) रग्निः (५८) षड्विꣳशतिः (२५८२) इतितैत्तिरीयसंहितायांपंचमकाण्डेसप्तमः प्रपाठकः ॥ सावित्राणि (३०८१) विष्णुमुखा (३११५) उत्सन्नयज्ञो (२४७७) देवासुरा (२९०६) यदेकेन (२७२७) हिरण्यवर्णा (२४३६) योवा (२५८२) सप्त ॥ ७ ॥ (१९४०४) इतितैत्तिरीयसंहितायांपंचमकाण्डःसमाप्तः ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ हरिः ओं ॥ प्राचीनवꣳशं करोति देवमनुष्यादिशोव्यंभजंत प्राचीन्देवाद-
क्षिणा पितरः प्रतीचीम्मनुष्याउदीचीꣳ रुद्रायत्प्राचीनवꣳशङ्करोति देवलोकमेव तद्यजमानउ-
पावर्तते परिश्रयत्यंतर्हितोहि देवलोकोमनुष्यलोकान्नास्माल्लोकात्स्वेतव्यमिवेत्याहुः कोहितद्वेद
यद्यमुष्मिन्लोकेस्तिवानवेति दिक्ष्वतीकाशान्करोति (१) उभयोर्लोकयोरभिजित्यै केशश्मश्रुवपते
नखानि निकृंतते मृतावा एषा त्वगमेध्या यत्केशश्मश्रुमृतामेव त्वचममेध्यामपहत्य यज्ञियो-
भूत्वा मेधमुपैत्यंगिरसः सुवर्गं लोकं यन्तोप्सुदीक्षातपसीप्रावेशयन्नप्सु स्नाति साक्षादेव दीक्षा-
तपसी अवरुन्धे तीर्थे स्नाति तीर्थे हि तेतां प्रावेशयन्तीर्थे स्नाति (२) तीर्थमेव समानानां
भवत्यपोश्नात्यंतरतएव मेध्योभवति वाससा दीक्षयति सौम्यं वै क्षौमं देवतया सोममेषदेवतामु-
पैति योदीक्षते सोमस्य तनूरसि तनुवं मे पाहीत्याह स्वामेव देवतामुपैत्यथो आशिषमेवैता-
माशास्तेग्नेस्तूषाधानं वायोर्वातपानं पितृणां नीविरोषधीनां प्रघातः (३) आदित्यानां प्राची-
नतानोविश्वेषान्देवानामोतुर्नक्षत्राणामतीकाशास्तद्वा एतत्सर्वदेवत्यं यद्वासोयद्वाससा दीक्षयति
सर्वाभिरेवैनन्देवताभिर्दीक्षयति बहिः प्राणोवै मनुष्यस्तस्याशनं प्राणोश्नाति सप्राणएव दीक्षत-
आशितोभवति यावानेवास्य प्राणस्तेन सह मेधमुपैति घृतन्देवानामस्तु पितृणां निष्पक्कम्म-
नुष्याणां तद्वै (४) एतत्सर्वदेवत्यं यन्नवनीतं यन्नवनीतेनाभ्यङ्क्ते सर्वाएव देवताः प्रीणाति
प्रच्युतोवा एषोस्माल्लोकादगतोदेवलोकं योदीक्षितोन्तरेव नवनीतं तस्मान्नवनीतेनाभ्यंक्तेनुलोमं

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

यजुषा व्यावृत्त्या इन्द्रो वृत्रमहन्तस्य कनीनिका परापतत्तदाञ्जनमभवद्यदाङ्क्ते चक्षुरेव भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते दक्षिणम्पूर्वमाङ्क्ते (५) सव्यꣳ हि पूर्वं मनुष्या आञ्जते नानिधावते नीव हि मनुष्या धावन्ते पञ्चकृत्व आङ्क्ते पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवावरुन्धे परिमितमाङ्क्ते परिमितꣳ हि मनुष्या आञ्जते सतूलयाङ्क्तेऽपतूलया हि मनुष्या आञ्जते व्यावृत्त्यै यदपतूलयाञ्जीत वज्र इव स्यात्सतूलयाङ्क्ते मित्रत्वाय (६) इन्द्रो वृत्रमहन्त्सो॑ऽपो॑ऽभ्य॑म्रियत तासां यन्मेध्यं यज्ञियꣳ सदेवमासीत्तदपोदक्रामत्ते दर्भा अभवन्यद्दर्भपुञ्जीलैः पवयति या एव मेध्या यज्ञियाः सदेवा आपस्ताभिरेवैनं पवयति द्वाभ्यां पवयत्यहोरात्राभ्यामेवैनं पवयति त्रिभिः पवयति त्रय इमे लोका एभिरेवैनं लोकैः पवयति पञ्चभिः (७) पवयति पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञायैवैनं पवयति षड्भिः पवयति षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवैनं पवयति सप्तभिः पवयति सप्त छन्दाꣳसि छन्दोभिरेवैनं पवयति नवभिः पवयति नव वै पुरुषे प्राणाः सप्राणमेवैनं पवयत्येकविꣳशत्या पवयति दश हस्त्या अङ्गुलयो दश पद्या आत्मैकविꣳशो यावानेव पुरुषस्तमपरिवर्गम् (८) पवयति चित्पतिस्त्वा पुनात्वित्याह मनो वै चित्पतिर्मनसैवैनं पवयति वाक्पतिस्त्वा पुनात्वित्याह वाचैवैनं पवयति देवस्त्वा सविता पुनात्वित्याह सवितृप्रसूत एवैनं पवयति तस्य ते पवित्रपते पवित्रेण यस्मै कं पुने तच्छकेयमित्याहाशिषमेवैतामाशास्ते—४८) [करोति स्नाति प्रघातो वा आङ्क्ते मित्रत्वाय पंचभिरपरिवर्गमष्टाचत्वारिꣳशच्च] ॥१॥ यावन्तो वै देवा यज्ञायापुनत त एवाभवन् य एवं विद्वान् यज्ञाय

पुनीते भवत्येव बहिः पवयित्वांतः प्रपादयति मनुष्यलोकएवैनं पवयित्वा पूतं देवलोकं प्रणं-
यत्यदीक्षितएकयाहुत्येत्याहुः स्रुवेण चतस्रोजुहोति दीक्षितत्वाय स्रुचापञ्चमीं पंचाक्षरापंक्तिः
पांक्तोयज्ञोयज्ञमेवावरुन्ध आकूत्यै प्रयुजेग्नये (१) स्वाहेत्याहाकूत्या हि पुरुषोयज्ञमभिप्रयुंक्ते
यजेयेति मेधायै मनसेग्नये स्वाहेत्याह मेधयाहि मनसा पुरुषोयज्ञमभिगच्छति सरस्वत्यै
पूष्णेग्नये स्वाहेत्याह वाग्वै सरस्वती पृथिवी पूषा वाचैव पृथिव्यायज्ञं प्रयुंक्त आपोदेवीर्बृहती
र्विश्वशम्भुवइत्याह यावैवर्ष्यास्ताः (२) आपोदेवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुवोयदेतद्यजुर्न ब्रूयाद्दि-
व्याआपोशान्ताइमं लोकमागच्छेयु रापोदेवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुवइत्याहास्मा एवैनालोकाय शमय
ति तस्माच्छान्ताइमं लोकमागच्छन्ति द्यावापृथिवी इत्याह द्यावापृथिव्योर्हि यज्ञउर्वन्तरिक्षमि
त्याहान्तरिक्षेहि यज्ञोबृहस्पतिर्नोहविषावृधातु (३) इत्याह ब्रह्मवै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवा-
स्मै यज्ञमवरुन्धे यद्ब्रूयाद्विधेरिति यज्ञस्थाणुमृच्छेद्वृधात्वित्याह यज्ञस्थाणुमेव परिवृणक्ति प्रजाप-
तिर्यज्ञमसृजत सोस्मात्सृष्टः पराङैत्सप्रयजुरव्लीनात्प्रसामतमृगुदयच्छद्यदृगुदयच्छत्तदौद्ग्रहण
स्यौद्ग्रहणत्वमृचा (४) जुहोति यज्ञस्योद्यत्याअनुष्टुप्छंदसामुदयच्छदित्याहुस्तस्मादनुष्टुभा
जुहोति यज्ञस्योद्यत्यै द्वादश वात्सबन्धान्युदयच्छन्नित्याहुस्तस्माद्द्वादशभिर्वात्सबंधविदोदीक्षय
न्ति सा वा एषर्गनुष्टुग्वागनुष्टुग्यदेतयर्चा दीक्षयति वाचैवैनं सर्वया दीक्षयति विश्वेदेवस्य
नेतुरित्याह सावित्र्येतेन मर्तोवृणीत सख्यं (५) इत्याह पितृदेवत्यैतेन विश्वे रायइषुध्यसीत्याह

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

वैश्वदेव्यैतेन द्युम्नं वृणीत पुष्यस इत्याह पौष्ण्येतेन सा वा एषर्क्सर्वदेवत्या यदेतयर्चा दीक्षयति सर्वाभिरेवैनं देवताभिर्दीक्षयति सप्ताक्षरं प्रथमं पदमष्टाक्षराणि त्रीणि यानि त्रीणि तान्यष्टावुपयन्ति यानि चत्वारि तान्यष्टौ यदष्टाक्षरा तेन (६) गायत्री यदेकादशाक्षरा तेन त्रिष्टुग्यद्द्वादशाक्षरा तेन जगती सा वा एषर्क्सर्वाणि छन्दांसि यदेतयर्चा दीक्षयति सर्वेभिरेवैनं छन्दोभिर्दीक्षयति सप्ताक्षरं प्रथमं पदं सप्तपदा शक्वरी पशवः शक्वरी पशूनेवावरुन्ध एकस्मादक्षरादनाप्तं प्रथमं पदं तस्माद्यद्वाचोनाप्तं तन्मनुष्या उपजीवन्ति पूर्णया जुहोति (७) पूर्ण इव हि प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्यै न्यूनया जुहोति न्यूनाद्धि प्रजापतिः प्रजा असृजत प्रजानां सृष्ट्यै — १५) [अग्नयेतादृधात्वचासरव्यंतेनजुहोतिपंचदशच] ॥ २ ॥

ऋक्सामे वै देवेभ्योयज्ञायातिष्ठमाने कृष्णोरूपं कृत्वा पक्रम्यातिष्ठतां तेमन्यंत यंवा इमे उपावर्त्स्यतः सइदं भविष्यतीति ते उपामंत्रयन्त ते अहोरात्रयोर्महिमानमपनिधाय देवानुपावर्त्तेतामेषवा ऋचोवर्णो यच्छुक्लं कृष्णाजिनस्यैष साम्नोयत्कृष्णमृक्सामयोः शिल्पेस्थइत्याहक्सामे एवावरुन्धएषः (१) वा अन्होवर्णोयच्छुक्लं कृष्णाजिनस्यैषरात्रिया यत्कृष्णं यदेवैनयोस्तत्र न्यक्तं तदेवावरुन्धे कृष्णाजिनेन दीक्षयति ब्रह्मणोवा एतद्रूपं यत्कृष्णाजिनं ब्रह्मणैवैनं दीक्षयतीमां धियं शिक्षमाणस्य देवेत्याह यथा यजुरेवैतद्गर्भोवा एषयद्दीक्षितउल्बंवासः प्रोर्णुते तस्मात् (२) गर्भाः प्रावृताजायन्ते न पुरा सोमस्य क्रयादपोर्णवीत यत्पुरा सोमस्य क्रयादपोर्णवीत गर्भाः

प्रजानां परापातुंकाः स्युः क्रीते सोमेपोर्णुते जायतएव तदथो यथा वसीयाꣳसं प्रत्यपोर्णुते ताद्दृगेव तदंगिरसः सुवर्गं लोकं यन्तऊर्जं व्यंभजन्त ततोयदत्यशिष्यत ते शराअंभवन्नूर्ग्वै शरायच्छंरमयी (३) मेखलाभवत्यूर्जं मेवावरुन्धे मध्यतः सन्नंह्यति मध्यतएवास्माऊर्जं दधाति तस्मान्मध्यतऊर्जा भुंजतऊर्ध्वं वै पुरुषस्य नाभ्यै मेध्यंमवाचीनंममेध्यं यन्मध्यतः सन्नह्यति मेध्यं चैवास्यामेध्यं चव्यावर्तयतीन्द्रोवृत्राय वज्रं प्राहरत्सत्रेधा व्यंभवत्स्फ्यस्तृतीय꣡ꣳ रथस्तृतीयं यूपस्तृतीयं (४) येन्तःशराअशीर्यन्तते शराअंभवन्तच्छराणाꣳ शरत्वं वज्रोवै शराः क्षुत्खलु वैमनुष्यस्य भ्रातृव्योयच्छंरमयी मेखला भवंति वज्रेणैव साक्षात्क्षुधं भ्रातृव्यं मध्यतोपंहते त्रिवृद्भवति त्रिवृद्वैप्राणस्त्रिवृतमेव प्राणं मध्यतोयजमाने दधाति पृथ्वीभंवति रज्जूनां व्यावृत्त्यै मेखलयायजमानं दीक्षयति योक्त्रेण पत्नीं मिथुनत्वाय (५) यज्ञोदक्षिणामभ्यध्यायत्ताꣳ समंभवत्तदिन्द्रोचायत्सोमन्यत योवा इतोजनिष्यते सइदं भंविष्यतीति तां प्राविशत्तस्या इन्द्रएवाजायत सोमन्यत योवै मदितोपरोजनिष्यते सइदं भंविष्यतीति तस्या अनुमृश्य योनिमाच्छिनत्सासूतवशाभवत्तत्सूतवशायै जन्म (६) ताꣳ हस्ते न्यवेष्टयत तां मृगेषु न्यदधात्सा कृष्णविषाणाभवदिन्द्रस्य योनिरसि मा मा हिꣳसीरिति कृष्णविषाणांप्रयच्छति सयोनिमेव यज्ञङ्करोति सयोनिन्दक्षिणाꣳ सयोनिमिन्द्रꣳ सयोनित्वाय कृष्यै त्वा सुसस्यायाइत्याह तस्मादकृष्टपच्याओषधयः पच्यन्ते सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्यइत्याह तस्मादोषधयः फलं गृह्णन्ति

यद्धस्तेन (७) कंडूयेतपामनंभावुकाः प्रजास्युर्यत्स्मयेत नग्नम्भावुकाः कृष्णविषाणया कण्डूयतेपिगृह्य स्मयते प्रजानाङ्गोपीथाय न पुरादक्षिणाभ्योनेतोः कृष्णविषाणामवचृतेद्यत्पुरा दक्षिणाभ्योनेतोः कृष्णविषाणामवचृतेद्योनिः प्रजानाम्परापातुका स्यान्नीतासु दक्षिणासु चात्वाले कृष्णविषाणाम्प्रास्यति योनिर्वै यज्ञस्य चात्वालं योनिः कृष्णविषाणा योनावेव योनिं दधाति यज्ञस्य सयोनित्वाय —४८) [एषतस्माच्छरमयीतृतीयंमिथुनत्वायजन्महस्तेनाष्टाचत्वारिंशच्च] ॥ ३ ॥ वाग्वै देवेभ्योपाक्रामद्यज्ञायातिष्ठमाना सा वनस्पतीन्प्राविशत्सैषा वाग्वनस्पतिषु वदति या दुन्दुभौ यातूणवे या वीणायां यद्दीक्षितदण्डंप्रयच्छति वाचमेवावरुन्धऔदुम्बरोभवत्यूर्ग्वा उदुम्बरऊर्जमेवावरुन्धे मुखेन सम्मितोभवति मुखतएवास्माऊर्जन्दधाति तस्मान्मुखतऊर्जाभुञ्जते (१) क्रीते सोमे मैत्रावरुणाय दण्डंप्रयच्छति मैत्रावरुणोहि पुरस्तादृत्विग्भ्योवाचं विभजति तामृत्विजोयजमाने प्रतिष्ठापयन्ति स्वाहा यज्ञं मनसेत्याह मनसा हि पुरुषोयज्ञमभिगच्छति स्वाहा द्यावापृथिवीभ्यामित्याह द्यावापृथिव्योर्हि यज्ञः स्वाहोरोरन्तरिक्षादित्याहान्तरिक्षे हि यज्ञः स्वाहा यज्ञं वातादारभ इत्याहायं (२) वा वयः पवते सयज्ञस्तमेव साक्षादारभते मुष्टीकरोति वाचं यच्छति यज्ञस्य धृत्या अदीक्षिष्टायं ब्राह्मणइति त्रिरुपांश्वाह देवेभ्यएवैनं प्राह त्रिरुच्चैरुभयेभ्यएवैनं देवमनुष्येभ्यः प्राहन पुरानक्षत्रेभ्योवाचं विसृजेद्यत्पुरा नक्षत्रेभ्योवाचं विसृजेद्यज्ञं विच्छिंद्यात् (३) उदितेषु नक्षत्रेषु व्रतं-

कृणुते तिवाचं विसृंजति यज्ञम्वंतोवै दीक्षितोयज्ञमेवाभिवाचं विसृंजति यादेविसृजेद्वैष्णवी मृचमनुंब्रूयाद्यज्ञोवै विष्णुर्यज्ञेनैव यज्ञꣳ सन्तनोति दैवीन्धियं मनामहइत्याह यज्ञमेव तन्म्रदयति सुपारानोअसद्वशइत्याह व्युंष्टिमेवावरुन्धे (४) ब्रह्मवादिनोवदन्ति होतव्यन्दीक्षितस्य गृहा ३ इनहोतव्या ३ मिति हविर्वै दीक्षितोयज्जुंहुयाद्यजमानस्यावदाय जुहुयाद्यन्नजुहुयाद्यं ज्ञपरुरन्त-रियाद्ये देवामनोजातामनोयुजइत्याह प्राणावै देवामनोजाता मनोयुजस्तेष्वेव परोक्षं जुहोति तन्नेव हुतं नेवाहुतꣳ स्वपन्तं वै दीक्षितꣳ रक्षाꣳसि जिघाꣳसन्त्यग्निः (५) खलु वै रक्षोहाग्ने त्वꣳ सुजागृहि वयꣳ सुमन्दिषीमहीत्याहाग्निमेवाधिपाङ्कृत्वा स्वपिति रक्षसामपहत्या अव्रत्य-मिव वा एषकरोति योदीक्षितःस्वपिति त्वमग्ने व्रतपाअसीत्याहाग्निर्वै देवानां व्रतपतिः सएवैनं व्रतमालंभयति देवआमर्त्येष्वेत्याह देवः (६) ह्येषसन्मर्त्येषु त्वं यज्ञेष्वीड्यइत्यौहतꣳ हि यज्ञे-ष्वीडते पवै दीक्षितात्सुषुपुषइन्द्रियं देवताः क्रामन्ति विश्वेदेवाअभिमामाव वृत्रन्नित्याहेन्द्रियेणै-वैनन्देवताभिः सन्नयति यदेतद्यजुर्न ब्रूयाद्यावतएव पशूनभिदीक्षेत तावन्तोस्य पशवः स्यूरा-स्वेयत् (७) सोमाभूयोभरेत्याहापरिमितानेव पशूनवरुन्धे चन्द्रमसि मम भोगाय भवेत्याह यथा देवतमेवैनाः प्रतिगृह्णाति वायवे त्वा वरुणाय त्वेति यदेवमेतानानुदिशेदयथादेवतन्दक्षि-णागमयेदादेवताभ्योवृश्च्येत यदेवमेताअनुदिशति यथादेवतमेव दक्षिणागमयति न देवताभ्य-आ (८) वृश्च्यते देवीरापोअपान्नपादित्याह यद्वोमेध्यं यज्ञियꣳ सदेवन्तद्वोमावक्रमिषमिति वा-

वैतदाहाच्छिन्नन्तन्तुम्पृथिव्याअनुगेषमित्याह सेतुमेव कृत्वात्येति (३३) [भुंजतेयांछिंद्या- द्धुंधेऽग्निर्देवइयदात्रयस्त्रिंशच्च] ॥ ४ ॥ देवावै देवयजनमध्यवसाय दिशोन प्राजानन्ते१न्यो- न्यमुपाधावन्त्वया प्रजानाम त्वयेति ते दित्याँ समध्रियन्त त्वया प्रजानामेति साब्रवीद्वरं वृणै मत्प्रायणाएव वोयज्ञामदुदयनाअसन्निति तस्मादादित्यः प्रायणीयोयज्ञानामादित्यउदयनीयः पञ्च देवतायजति पञ्च दिशोदिशाम्प्रज्ञात्यै (१) अथो पञ्चाक्षरापङ्क्तिः पाङ्क्तोयज्ञोयज्ञमेवाव रुन्धे पथ्याँ स्वस्तिमयजन्प्राचीमेव तया दिशम्प्राजानन्नग्निना दक्षिणा सोमेन प्रतीचीँ सवित्रोदी- चीमदित्योर्ध्वाम्पथ्याँ स्वस्तिं यजति प्राचीमेव तया दिशम्प्रजानाति पथ्याँ स्वस्ति- मिष्ट्वाग्नीषोमौ यजति चक्षुषी वा एते यज्ञस्य यदग्नीषोमौ ताभ्यामेवानुपश्यति (२) अग्नीषोमा- विष्ट्वा सवितारं यजति सवितृप्रसूतएवानुपश्याति सवितारमिष्ट्वादितिं यजतीयं वा अदिति रस्या- मेव प्रतिष्ठायानुपश्यत्यदितिमिष्ट्वामारुतीमृचमन्वाह मरुतोवै देवानां विशोदेवविशं खलु वै कल्प- मानं मनुष्यविशमनुकल्पते यन्मारुतीमृचमन्वाह विशां क्लृप्त्यै ब्रह्मवादिनोवदन्ति प्रयाजवदननूया- जं प्रायणीयङ्कार्यमनूयाजवत् (३) अप्रयाजमुदयनीयमितीमेवै प्रयाजाअमी अनूयाजाः सैव- सायज्ञस्य सन्ततिस्तत्तथा न कार्यमात्मावै प्रयाजाः प्रजानूयाजा यत्प्रयाजानन्तरियादात्मानं मन्तरियाद्यदनूयाजानन्तरियात्प्रजामन्तरियाद्यतः खलु वै यज्ञस्य विततस्य न क्रियते तदनु यज्ञः पराभवति यज्ञम्पराभवन्तं यजमानोनु (४) पराभवति प्रयाजवदेवानूयाजवत्प्रायणीयं कार्यं

प्रयाजवं दनूयाजवदुदयनीयन्नात्मानमन्तरेति न प्रजां न यज्ञः पराभवति न यजमानः प्रायणीय-
स्य निष्कासउदयनीयमभिनिर्वपति सैवसा यज्ञस्य सन्ततिर्याः प्रायणीयस्य याज्यायत्ताउदयनी-
यस्य याज्याः कुर्यात्पराङ्ममुं लोकमारोहेत्प्रमायुकः स्याद्याः प्रायणीयस्य पुरोनुवाक्यास्ताः (५)
उदयनीयस्य याज्याः करोत्यस्मिन्नेव लोके प्रतितिष्ठति— (८) [प्रज्ञात्यैपश्यत्यनूयाजव
दनुताअष्टौच] ॥ ५ ॥ कद्रूश्चवै सुपर्णीचात्मरूपयोरस्पर्धेता२ सा कद्रूः सुपर्णीमजयत्सा
ब्रवीत्तृतीयस्यामितोदिवि सोमस्तमाहरतेनात्मानं निष्क्रीणीष्वेतीयं वै कद्रूरसौ सुपर्णी छन्दा२
सि सौपर्णेयाः साब्रवीदस्मै वै पितरौ पुत्रान्बिभृतस्तृतीयस्यामितोदिवि सोमस्तमाहरते नात्मान
न्निष्क्रीणीष्व (१) इति माकद्रूरवोचदिति जगत्युदपतच्चतुर्दशाक्षरासती सा प्राप्य न्यवर्त्तत
तस्यै द्वे अक्षरे अमी ये ता२ सापशुभिश्चदीक्षया चागच्छत्तस्माज्जगती छन्दसां पशव्यतमा
तस्मात्पशुमन्तं दीक्षोपनमति त्रिष्टुगुदपतत्त्रयोदशाक्षरा सती सा प्राप्य न्यवर्तत तस्यै द्वे अक्षरे
अमी ये ता२ सा दक्षिणाभिश्च (२) तपसा चागच्छत्तस्मात्त्रिष्टुभोलोके माध्यन्दिने सवने
दक्षिणानीयंतएतत्खलु वाव तपइत्याहुर्यः स्वन्ददातीति गायत्र्युदपतच्चतुरक्षरा सत्यजयाज्यो-
तिषा तमस्याअजाभ्यरुन्धतदजायाअजत्व२ सा सोमं चाहरच्चत्वारि चाक्षराणि साष्टाक्षरा
समपद्यत ब्रह्मवादिनोवदन्ति (३) कस्मात्सत्याद्गायत्री कनिष्ठा छन्दसा२ सती यज्ञमुखं
परीयायेति यदेवादः सोममाहरत्तस्माद्यज्ञमुखं पर्यैत्तस्मात्तेजस्विनीतमापद्भ्यां द्वे सवने समगृह्णा-

न्मुखेनैकं यन्मुखेन समगृह्णात्तदधयत्तस्माद्द्वे सवने शुक्रवती प्रातःसवनं च माध्यंदिनं च तस्मात्तृतीयसवनऋजीषमभिषुण्वंति धीतमिव हि मन्यन्ते (४) आशिरमवनयतिसशुक्रत्वा-याथो सम्भरत्येवैनत्तꣳ सोममाह्रियमाणं गन्धर्वोविश्वावसुः पर्यमुष्णात्सति-स्रोरात्रीः परिमुषितोवसत्तस्मात्तिस्रोरात्रीः क्रीतः सोमोवसति ते देवाअब्रुव न्त्स्त्रीकामावै गन्धर्वाःस्त्रियानिष्क्रीणामेति ते वाचꣳ स्त्रियमेकहायनींकृत्वा तया निरक्रीणन्त्सारोहिद्रूपंकृत्वा गन्धर्वेभ्यः (५) अपक्रम्यातिष्ठत्तद्रोहितोजन्म ते देवाअब्रुवन्नपयुष्मदक्रमीन्ना-स्मानुपावर्तते विꣳह्वयामहाइति ब्रह्मगन्धर्वाअवदन्नगायन्देवास्सादेवान्गायत उपावर्तत तस्मा-द्गायन्तꣳ स्त्रियः कामयन्ते कामुका एनꣳ स्त्रियोभवन्तियएवं वेदाथो यएवं विद्वानपि जन्येषु भवति तेभ्यएव ददत्युत यद्बहु तयाः (६) भवन्त्येकहायन्याक्रीणाति वाचैवैनꣳ सर्वया क्रीणाति तस्मादेकहायनामनुष्यावाचं वदन्त्यकूटया कर्ण्या काणया श्लोणया सप्तशफया क्रीणाति सर्वयैवैनं क्रीणाति यच्छ्वेतया क्रीणीयाद्दुश्चर्मा यजमानस्स्याद्यत्कृष्णयानुस्तरणीस्या-त्प्रमायुकोयजमानः स्याद्यद्द्विरूपया वार्त्रघ्नी स्यात्सवान्य जिनीयात्तं वान्योजिनीयादरुणया पिंगाक्ष्या क्रीणात्येतद्वै सोमस्य रूपꣳ स्वयैवैनंन्देवतया क्रीणाति (१०) [क्रीणीष्वचवदं-तिमन्यंतेगंधर्वेभ्योबहुतयाःपिंगाक्ष्यादशच] ॥ ६ ॥ तद्धिरण्यमभवत्तस्माद्द्भ्योहिरण्यं पुनन्ति ब्रह्मवादिनोवदन्ति कस्मात्सत्यादनस्थिकेन प्रजाः प्रवीयन्ते ऽस्थन्वतीर्जायन्तइति यद्धिरण्यं

घृतेवधायजुहोति तस्मादनस्थिकेन प्रजाः प्रवीयन्तेऽस्थन्वतीर्जायन्तएतद्वा अग्नेः प्रियं धाम
यद्घृतं तेजोहिरण्यमियन्ते शुक्रतनूरिदं वर्चइत्याह सतेजसमेवैनꣳ सतनुं (१) करोत्यथोसंभ-
रत्येवैनं यदबद्धमव दध्याद्गर्भाः प्रजानाम्परापातुकास्युर्बद्धमवं दधाति गर्भाणान्धृत्यै निष्टर्क्यं
बध्नाति प्रजानां प्रजननाय वाग्वा एषा यत्सोमक्रयणी जूरसीत्याह यद्धिमनसा जवते त-
द्वाचा वदति धृतामनसेत्याह मनसा हि वाग्धृता जुष्टा विष्णवइत्याह (२) यज्ञोवै विष्णुर्य-
ज्ञायैवैनां जुष्टां करोति तस्यास्ते सत्यसवसः प्रसवइत्याह सवितृप्रसूतामेव वाचमवरुन्धे का-
ण्डेकाण्डे वै क्रियमाणे यज्ञꣳ रक्षाꣳसि जिघाꣳसन्त्येषखलुवा अरक्षोहतः पन्थायोग्नेश्चसूर्यस्य
च सूर्यस्य चक्षुरारुहमग्नेरक्ष्णः कनीनिकामित्याह यएवारक्षोहतः पन्थास्तꣳ समारोहति (३)
वाग्वा एषा यत्सोमक्रयणी चिदसि मनासीत्याह शास्त्येवैनामेतत्तस्माच्छिष्टाः प्रजाजायन्ते
चिदसीत्याह यद्धिमनसा चेतयते तद्वाचा वदति मनासीत्याह यद्धिमनसाभिगच्छति तत्करोति
धीरसीत्याह यद्धिमनसा ध्यायति तद्वाचा (४) वदति दक्षिणासीत्याह दक्षिणाह्येषा यज्ञिया
सीत्याह यज्ञियामेवैनां करोति क्षत्रियासीत्याह क्षत्रियाह्येषा दितिरस्युभयतः शीर्ष्णीत्याह
यदेवादित्यः प्रायणीयोयज्ञानामादित्यउदयनीयस्तस्मादेवमाह यदबद्धा स्यादयतास्याद्यत्पदि-
बद्धानुस्तरणीस्यात्प्रमायुकोयजमानः स्यात् (५) यत्कर्णगृहीतावार्त्रघ्नीस्यात्सवान्यं जिनीया-
त्तं वान्योजिनीयान्मित्रस्त्वा पदि बध्नात्वित्याह मित्रोवै शिवोदेवानां तेनैवैनां पदि बध्नाति

पूषाध्वनः पात्वित्याहेयं वै पूषेमामेवास्या अधिपामकः समष्ट्याइन्द्रायाध्यक्षायेत्याहेन्द्रमेवास्या अध्यक्षङ्करोति (६) अनु त्वा माता मन्यतामनु पितेत्याहानुमतयैवैनया क्रीणाति सा देवि देवमच्छेहीत्याह देवीह्येषा देवः सोमइन्द्राय सोममित्याहेन्द्राय हि सोमआह्रियते यदेतद्यजुर्न ब्रूयात्पराच्येव सोमक्रयणी यादुद्रस्त्वावर्तयत्वित्याह रुद्रोवै क्रूरः (७) देवानां तमेवास्यै परस्ताद्दधात्यार्त्यै क्रूरमिव वा एतत्करोति यद्रुद्रस्य कीर्तयति मित्रस्य पथेत्याह शान्त्यै वाचा वा एषविक्रीणीते यः सोमक्रयण्यास्वस्ति सोमसखापुनरेहि सहरय्येत्याह वाचैव विक्रीय पुनरात्मन्वाचं धत्तेनुपदासुकास्य वाग्भवति यएवं वेद (८) [सतनुमाहसमारोहतिवाचास्यात्करोति क्रूरो वेद] ॥ ७ ॥ षट्पदान्यनुनिक्रामति षडहं वाङ्नातिवदत्युत संवत्सरस्यायने यावत्येव वाक्तामवरुन्धे सप्तमे पदे जुहोति सप्तपदा शक्वरी पशवः शक्वरी पशूनेवावरुन्धे सप्तग्राम्याः पशवः सप्तारण्याः सप्तछन्दाꣳस्युभयस्यावरुध्यै वस्व्यसि रुद्रासीत्याह रूपमेवास्या एतन्महिमानं (१) व्याचष्टे बृहस्पतिस्त्वासुम्नेरण्वत्वित्याह ब्रह्मवै देवानां बृहस्पति ब्रह्मणैवास्मै पशूनवरुन्धे रुद्रोवसुभिराचिकेत्वित्याहार्त्यै पृथिव्यास्त्वा मूर्धन्नाजिघर्मि देवयजनइत्याह पृथिव्याह्येषमूर्धा यद्देवयजनमिडायाः पदइत्याहेडायै ह्येतत्पदं यत्सोमक्रयण्यै घृतवति स्वाहा (२) इत्याह यदेवास्यै पदाद्घृतमपीड्यत तस्मादेवमाह यदध्वर्युरनग्नावाहुतिं जुहुयादन्धोध्वर्युः स्याद्रक्षाꣳसि यज्ञꣳहन्युर्हिरण्यमुपास्य जुहोत्यग्निवत्येव जुहोति नान्धोध्वर्युर्भवति न यज्ञꣳरक्षाꣳसि घ्नन्ति काण्डेकाण्डे वै क्रि

यमाणे यज्ञꣳ रक्षाꣳसि जिघाꣳसन्ति परिलिखितꣳ रक्षः परिलिखिताअरातयइत्याह रक्षसामपहत्यै (३) इदमहꣳ रक्षसोग्रीवाअपिकृन्तामि योस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मइत्याह द्वौ वाव पुरुषौ यं चैव द्वेष्टि यश्चैनं द्वेष्टि तयोरेवानन्तरायं ग्रीवाः कृन्तति पशवोवै सोमक्रयण्यै पदं यावत्मूतꣳ संवपति पशूनेवावरुन्धे स्मेराय इति संवपत्यात्मानमेवाध्वर्युः (४) पशुभ्यो नान्तरेति त्वेरायइति यजमानाय प्रयच्छति यजमानएव रयिं दधाति तोतेरायइति पत्निया अर्धोवा एषआत्मनोयत्पत्नी यथा गृहेषु निधत्ते तादृगेव तत्वष्टीमतीतेसपेयेत्याह त्वष्टावै पशूनां मिथुनानाꣳ रूपकृद्रूपमेव पशुषु दधात्यस्मै वै लोकाय गार्हपत्यआधीयते मुष्मा आहवनीयोयद्गार्हपत्यउपवपेदस्मिन्लोके पशुमान्त्स्याद्यदाहवनीयेमुष्मिंल्लोके पशुमान्त्स्यादुभयोरुपवपत्युभयोरेवैनं लोकयोः पशुमन्तङ्करोति २४) महिमानꣳस्वाहापहत्याअध्वर्युर्धीयते चतुर्विꣳशतिश्च] ॥ ८ ॥ ब्रह्मवादिनोवदन्ति विचित्यः सोमा३ नविचित्या३ इति सोमोवा ओषधीनाꣳ राजा तस्मिन्यदापन्नं ग्रसितमेवास्य तद्यद्विचिनुयाद्यथा स्याद्ग्रसितं निष्खिदति तादृगेव तद्यन्न विचिनुयाद्यथाक्षन्नापन्नं विधावति तादृगेव तत्क्षोधुकोध्वर्युः स्यात्क्षोधुकोयजमानः सोमविक्रयिन्त्सोमꣳशोधयेत्येव ब्रूयाद्यदीतरम् (१) यदीतरमुभयेनैव सोमविक्रयिणमर्पयति तस्मात्सोमविक्रयी क्षोधुकोरुणोह स्माहौपवेशिः सोमक्रयणएवाहं तृतीयसवनमवरुन्धइति पशूनां चर्मन्मिमीते पशूनेवावरुन्धे पशवोहि तृतीयꣳ सवनं यं कामये

तापशुःस्यादित्यृक्षतस्तस्य मिमीतर्क्षं वा अपशव्यमपशुरेव भवति यं कामयेत पशुमान्त्स्यात्
(२) इति लोमतस्तस्य मिमीतैतद्वै पशूनाꣳ रूपꣳ रूपेणैवास्मै पशूनवरुन्धे पशुमानेव
भवत्यपामन्ते क्रीणाति सरसमेवैनं क्रीणात्यमात्योऽसीत्याहामैवैनं कुरुते शुक्रस्ते ग्रहइत्याह
शुक्रो ह्यस्य ग्रहोऽनसाच्छयाति महिमानमेवास्याच्छयात्यनसा (३) अच्छयाति तस्मादनो-
वाह्यꣳसमेजीवनं यत्र खलु वा एतꣳ शीर्ष्णा हरन्ति तस्माच्छीर्षहार्यं गिरौ जीवनमभित्यं देवꣳ
सवितारमित्यतिच्छन्दसर्चा मिमीतेऽतिच्छन्दा वै सर्वाणि छन्दाꣳसि सर्वैभिरेवैनं छन्दोभिर्मिमीते
वर्ष्म वा एषा छन्दसां यदतिच्छन्दा यदतिच्छन्दसर्चा मिमीते वर्ष्मैवैनꣳ समानानां करोत्येकयैक-
योत्सर्गम् (४) मिमीतेऽयातयाम्नियायातयाम्नियैवैनं मिमीते तस्मान्नानावीर्या अङ्गुलयः सर्वास्व-
ङ्गुष्ठमुप निगृह्णाति तस्मात्समावद्वीर्योऽन्याभिरङ्गुलिभिस्तस्मात्सर्वा अनु सञ्चरति यत्सह सर्वाभि
र्मिमीत सꣳश्लिष्टा अङ्गुलयो जायेरन्नेकयैकयोत्सर्गं मिमीते तस्माद्विभक्ता जायन्ते पञ्चकृत्वो यजु-
षा मिमीते पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवावरुन्धे पञ्चकृत्वस्तूष्णीम् (५) दश सम्पद्यन्ते दशा-
क्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमवरुन्धे यद्यजुषा मिमीते भूतमेवावरुन्धे यत्तूष्णीं भविष्यद्यद्वै
तावानेव सोमः स्याद्यावन्तं मिमीते यजमानस्यैव स्यान्नापि सदस्यानां प्रजाभ्यस्त्वेत्युप समूह-
ति सदस्यानेवान्वाभजति वाससोपनह्यति सर्वदेवत्यं वै (६) वासः सर्वाभिरेवैनं देवताभिः समर्धय-
ति पशवो वै सोमः प्राणाय त्वेत्युपनह्यति प्राणमेव पशुषु दधाति व्यानाय त्वेत्यनुशृन्थति व्या-

नमेव पशुषु दधाति तस्मात्स्वपन्तम्प्राणान जहति—३३) [इतरꣳस्यादैनंसोत्सर्गंतूष्णीं- त्रयस्त्रिꣳशच्च] ॥ ९ ॥ यत्कलयाते शफेनते क्रीणानीति पणेतागोअर्घꣳसोमं कुर्यादगो- अर्घं यजमानमगोअर्घमध्वर्युं गोस्तुमहिमानं नावतिरेद्गवाते क्रीणानीत्येव ब्रूयाद्गोअर्घमेव सो- मङ्करोति गोअर्घं यजमानं गोअर्घमध्वर्युं न गोर्महिमानमवतिरत्यजया क्रीणाति सतपसमेवैनं क्रीणाति हिरण्येन क्रीणाति सशुक्रमेव (१) एनं क्रीणाति धेन्वा क्रीणाति साशिरमेवैनं क्रीणात्यृषभेण क्रीणाति सेन्द्रमेवैनं क्रीणात्यनडुहा क्रीणाति वह्निर्वा अनड्वान् वह्निनैव वह्नि यज्ञस्य क्रीणाति मिथुनाभ्यां क्रीणाति मिथुनस्यावरुध्यै वाससा क्रीणाति सर्वदेवत्यं वै वासः सर्वाभ्यएवैनं देवताभ्यः क्रीणाति दशसम्पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्य- मवरुन्धे (२) तपसस्तनूरसि प्रजापतेर्वर्णइत्याह पशुभ्यएव तदध्वर्युर्निह्नुतआत्मनोनाव्रस्काय गच्छति श्रियम्प्रपशूनाप्नोति यएवं वेद शुक्रन्ते शुक्रेण क्रीणामीत्याह यथा यजुरेवैतद्देवावै येन हिरण्येन सोममक्रीणन्तदभीषहापुनराददत कोहि तेजसा विक्रेष्यतइति येन हिरण्येन (३) सोमं क्रीणीयात्तदभीषहा पुनराददीत तेजएवात्मन्धत्ते स्मेज्योतिः सोमविक्रयिणितम- इत्याह ज्योतिरेव यजमाने दधाति तमसा सोमविक्रयिणमर्पयति यदनुपग्रथ्यहन्याद्दन्दशूका- स्ताꣳ समाꣳसर्पाः स्युरिदमहꣳ सर्पाणां दन्दशूकानां ग्रीवाउपग्रथ्नामीत्याहादन्दशूकास्ताꣳ समाꣳ सर्पाभवन्ति तमसा सोमविक्रयिणं विध्यति स्वानं (४) भ्राजेत्याहैते वा अमुष्मि-

न्लोके सोममरक्षन्तेभ्योधिसोममाहरन् यदेतेभ्यः सोमक्रयणान्नानुदिशेदक्रीतोस्य सोमः स्या-
न्नास्यैतेमुष्मिन्लोके सोमꣳ रक्षेयुर्यदेतेभ्यः सोमक्रयणाननुदिशति क्रीतोस्य सोमोभवत्ये-
तेस्यामुष्मिन्लोके सोमꣳ रक्षन्ति— ४४) [एवरुन्धेहिरण्येनस्वानचतुश्चत्वारिꣳशच्च]
॥ १० ॥ वारुणोवै क्रीतः सोमउपनद्धोमित्रोनएहि सुमित्रधाइत्याह शान्त्याइन्द्रस्योरुमाविशद-
क्षिणमित्याह देवावै यꣳ सोममक्रीणन्तमिन्द्रस्योरौ दक्षिणआसादयन्नेषखलु वा एतर्हीन्द्रो
योयजते तस्मादेव माहोदायुषा स्वायुषेत्याह देवताएवान्वारभ्योत् (१) तिष्ठत्युर्वन्तरिक्षम-
न्विहीत्याहान्तरिक्षदेवत्यो१ह्येतर्हि सोमादित्याः सदोस्यदित्याः सदआसीदेत्याह यथा यजुरेवै-
तद्विवा एनमेतदर्धयति यद्वारुणꣳ सन्तम्मैत्रं करोति वारुण्यर्चासादयति स्वयैवैनन्देवतया
समर्धयति वाससा पर्यानह्यति सर्वदेवत्यं वै वासस्सर्वाभिरेव (२) एनन्देवताभिस्समर्धयत्यथो
रक्षसामपहत्यै वनेषु व्यन्तरिक्षन्ततानेत्याह वनेषु हि व्यन्तरिक्षं ततान वाजमर्वत्स्वित्याह वा-
जꣳ ह्यर्वत्सु पयोअघ्नियास्वित्याह पयोह्यघ्नियासु हृत्सु क्रतुमित्याह हृत्सु हि क्रतुं वरुणो-
विक्ष्वग्निमित्याह वरुणोहि विक्ष्वग्निं दिविसूर्यम् (३) इत्याह दिविहि सूर्यꣳ सोममद्रावित्याह
ग्रावाणोवा अद्रयस्तेषु वा एषसोमन्दधाति योयजते तस्मादेवमाहोदुत्यं जातवेदसमिति सौर्यर्चा
कृष्णाजिनं प्रत्यानह्यति रक्षसामपहत्याउस्रावेतं धूर्षाहावित्याह यथा यजुरेवैतत्प्रच्यवस्व भुव-
स्पतइत्याह भूतानाꣳ हि (४) एषपतिर्विश्वान्यभिधामानीत्याह विश्वानि ह्ये१षोभिधामानि

प्रच्यवंते मात्वा परिपरीविददित्याह यदेवादः सोममाह्रियमाणं गंधर्वोविश्वावसुः पर्यमुष्णात्त-स्मादेवमाहापरिमोषाययजमानस्यस्वस्त्ययन्यसीत्याहयजमानस्यैवैषयज्ञस्यान्वारम्भोनवच्छित्त्यैव रुणोवा एषयजमानमभ्यैति यत् (५) क्रीतस्सोमउपनद्धोनमोमित्रस्य वरुणस्य चक्षसइत्याह शान्त्याआसोमं वहन्त्यग्निना प्रतितिष्ठते तौ सम्भवन्तौ यजमानमभिसम्भवतः पुरा खलु वा वैषमेधायात्मानमारभ्य चरति योदीक्षितोयदग्नीषोमीयम्पशुमालभतआत्मनिष्क्रयणएवास्य सतस्मात्तस्य नाश्यं पुरुषनिष्क्रयणइवह्यथो खल्वाहुरग्नीषोमाभ्यां वा इन्द्रोवृत्रमहन्निति य-दग्नीषोमीयं पशुमालभते वार्त्रघ्नएवास्य सतस्माद्वाश्यं वारुण्यर्चा परिचरति स्वयैवैनं देव-तया परिचरति—२७) [उद्देवसूर्यंहियदाहुः सप्तविंशतिश्च] ॥ ११ ॥ प्राचीनवंशं (४४८) यावंत (३६५) ऋक्सामे (३९८) वा (४३३) ग्देवाः (२५८) कद्रू (३६०) स्तत् (४००) षड् (२७४) ब्रह्मवादिनो (३३३) य (२४४) द्वारुण (३२७) एका-दश (३८४०) ॥ इतितैत्तिरीयसंहितायांषष्ठकाण्डेप्रथमःप्रपाठकः ॥ १ ॥

हरिःओम् ॥ ॥ यदुभौ विमुच्यातिथ्यं गृह्णीयाद्यज्ञं विच्छिंन्द्याद्यदुभावविमुच्य यथानागतायातिथ्यं क्रियते तादृगेव तद्विमुक्तोन्योनड्वान् भवत्यविमुक्तोन्योथातिथ्यं गृह्णाति यज्ञस्य सन्तत्यै पत्न्यन्वारभते पत्नी हिपारीणह्यस्येशे पत्नियै वानुमतं निर्वपति यद्वै पत्नी यज्ञस्य करोति मिथुनं तदथो पत्नियाएव (१) एषयज्ञस्यान्वारम्भोनवच्छित्त्यै यावद्भिर्वै

राजानुचरैरागच्छति सर्वेभ्यो वै तेभ्यं आतिथ्यं क्रियते छन्दांसि खलु वै सोमस्य राज्ञोनुचरा-
ण्यग्नेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वेत्याह गायत्रिया एवैतेन करोति सोमस्यातिथ्यमसि विष्णवे त्वेत्याह
त्रिष्टुभ एवैतेन करोत्यतिथेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वेत्याह जगत्यै (२) एवैतेन करोत्यग्नये त्वा
रायस्पोषदाव्ने विष्णवे त्वेत्याहानुष्टुभ एवैतेन करोति श्येनाय त्वा सोमभृते विष्णवे त्वेत्याह
गायत्रिया एवैतेन करोति पञ्च कृत्वो गृह्णाति पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवावरुन्धे ब्रह्मवा-
दिनो वदन्ति कस्मात्सत्याद्गायत्रिया उभयत आतिथ्यस्य क्रियत इति यदेवादः सोममा (३)
अहरत्तस्माद्गायत्रिया उभयत आतिथ्यस्य क्रियते पुरस्ताच्चोपरिष्टाच्च शिरो वा एतद्यज्ञस्य
यदातिथ्यं नवकपालः पुरोडाशो भवति तस्मान्नवधा शिरो विष्यूतं नवकपालः पुरोडाशो भवति
ते त्रयस्त्रिकपालास्त्रिवृता स्तोमेन सम्मितास्तेजस्त्रिवृत्तेज एव यज्ञस्य शीर्षन्दधाति नवकपालः
पुरोडाशो भवति ते त्रयस्त्रिकपालास्त्रिवृता प्राणेन सम्मितास्त्रिवृद्वै (४) प्राणस्त्रिवृतमेव प्राणम-
भिपूर्वं यज्ञस्य शीर्षन्दधाति प्रजापतेर्वा एतानि पक्ष्माणि यदश्ववाला ऐक्षवी तिरश्ची यदाश्व-
वालः प्रस्तरो भवत्यैक्षवी तिरश्ची प्रजापतेरेव तच्चक्षुः सम्भरति देवा वै या आहुतीरजुहवुस्ता असु-
रा निष्कावमादन्ते देवाः कार्ष्मर्यमपश्यन्कर्मण्यो वै कर्मैनेन कुर्वीतेति ते कार्ष्मर्यमयान्परिधीन्
(५) अकुर्वत तैर्वै ते रक्षांस्यपाघ्नत यत्कार्ष्मर्यमयाः परिधयो भवन्ति रक्षसामपहत्यै सꣳस्प-
र्शयति रक्षसामनन्ववचाराय न पुरस्तात्परिदधात्यादित्यो ह्येवोद्यन्पुरस्ताद्रक्षांस्यपहन्त्यूर्ध्वे

समिधावादधात्युपरिष्टादेव रक्षाꣳस्यपहन्ति यजुषान्यां तूष्णीमन्यां मिथुनत्वाय द्वे आदधाति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मवादिनोवदन्ति (६) अग्निश्च वा एतौ सोमश्च कथा सोमायातिथ्यं क्रियते नाग्नयइति यदग्नावग्निं मथित्वा प्रहरति तेनैवाग्नयआतिथ्यं क्रियतेथो खल्वाहुरग्निः सर्वादेवताइति यद्धविरासाद्याग्निम्मन्थति हव्यायैवासन्नाय सर्वादेवताजनयति—४१)

[एवजगंत्त्याआवैपरिधीन्वदंत्येकंचत्वारिꣳशच्च] ॥ १ ॥ देवासुराः संयत्ताआसन्ते देवामिथोविप्रियाआसन्तेऽ१न्योन्यस्मै ज्यैष्ठ्यायातिष्ठमानाः पंचधा व्यक्रामन्नग्निर्वसुभिः सोमोरुद्रैरिन्द्रोमरुद्भिर्वरुणआदित्यैर्बृहस्पतिर्विश्वै र्देवैस्तेमन्यंतासुरेभ्योवा इदं भ्रातृव्येभ्योरध्यामोयन्मिथोविप्रियाः स्मोयानइमाः प्रियास्तनुवस्ताः समवद्यामहै ताभ्यः सनिर्ऋच्छाद्यः (१) नः प्रथमोऽ१न्योन्यस्मै द्रुह्यादिति तस्माद्यः सतानूनप्त्रिणां प्रथमोद्रुह्यति सआर्तिमार्च्छति यत्तानूनप्त्रꣳ संमवद्यति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्योभवति पञ्चकृत्वोवद्यति पंचधा हि ते तत्समवाद्यंताथो पञ्चाक्षरापङ्क्तिः पाङ्क्तोयज्ञोयज्ञमेवावरुन्धआपतये त्वा गृह्णामीत्याह प्राणोवै (२) आपतिः प्राणमेव प्रीणाति परिपतयइत्याह मनोवै परिपतिर्मनएव प्रीणाति तनूनप्त्रइत्याह तनुवोहि ते ताः समवाद्यंतशाक्वरायेत्याह शक्त्यै हिते ताः समवाद्यन्त शक्मन्नोजिष्ठायेत्याहौजिष्ठꣳ हि ते तदात्मनः समवाद्यन्तानाधृष्टमस्यनाधृष्यमित्याहानाधृष्टꣳ ह्येतदनाधृष्यं देवानामोजः (३) इत्याह देवानाꣳ ह्येतदोजोभिशस्तिपाअनभिशस्तेन्यमित्याहाभिशस्तिपा

नाभिशस्तेन्यमनुमे दीक्षां दीक्षापतिर्मन्यतामित्याह यथा यजुरेवैतद्वृतं वै देवा वज्रं कृत्वा सोमम-
घ्नन्तिकमिव खलु वा अस्यैतच्चरन्ति यत्तानूनप्त्रेण प्रचरन्त्यंशुरंशुस्ते देवसोमाप्यायतामि-
त्याह यत् (४) एवास्यापुवायते यन्मीयते तदेवास्यैतेनाप्याययत्या तुभ्यमिन्द्रः प्यायतामा-
त्वमिन्द्राय प्यायस्वेत्याहोभावेवेन्द्रं च सोमं चाप्याययत्याप्यायय सखीन्त्सन्यामेधयेत्याहर्त्विजो
वा अस्य सखायस्तानेवाप्याययति स्वस्ति ते देवसोम सुत्यामशीय (५) इत्याहाशिषमे-
वैतामाशास्ते प्रवा एतेऽस्माल्लोकाच्च्यवन्ते ये सोममाप्याययन्त्यन्तरिक्षदेवत्यो हि सोम आप्यायि-
त एष्टा रायः प्रेषे भगायेत्याह द्यावापृथिवीभ्यामेव नमस्कृत्यास्मिन्लोके प्रतितिष्ठन्ति देवासुराः
संयत्ता आसन्ते देवा बिभ्यतोऽग्निं प्राविशन्तस्मादाहुरग्निः सर्वा देवता इति ते (६) अग्निमेव
वरूथं कृत्वासुरानभ्यभवन्नग्निमिव खलु वा एष प्रविशति यो वान्तरदीक्षामुपैति भ्रातृव्याभिभू-
त्यै भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यात्मानमेव दीक्षया पाति प्रजामवान्तरदीक्षया सन्तरा-
म्मेखलाꣳ समायच्छते प्रजा ह्यात्मनोऽन्तरतरा तप्तव्रतो भवति मदन्तीभिर्मार्जयते निर्ह्यग्निः शी-
तेन वायति समिद्ध्यै या ते अग्ने (७) रुद्रिया तनूरित्याह स्वयैवैनं देवतया व्रतयति सयोनि-
त्वाय शान्त्यै — ११) [यो वा ओजो यदशीय तेऽग्न एकादश च] ॥ २ ॥ तेषामसुराणां
तिस्रः पुर आसन्नयस्मय्यवमाथ रजताथ हरिणी ता देवा जेतुं नाशक्नुवन्ता उपसदैवाजिगीषन्तस्मा-
दाहुर्यश्चैवं वेद यश्च नोपसदा वै महापुरं जयन्तीति त इषुꣳ समस्कुर्वताग्निमनीकꣳ सोमꣳ

शल्यं विष्णुं तेजनं तेऽब्रुवन्कइमामसिष्यतीति (१) रुद्रइत्यब्रुवन्रुद्रोवै क्रूरः सोऽस्यत्विति सोऽब्रवीद्वरं वृणाअहमेव पशूनामधिपतिरसानीति तस्माद्रुद्रः पशूनामधिपतिस्ताꣳ रुद्रोऽवासृजत्सतिस्रः पुरोभित्त्वैभ्योलोकेभ्योऽसुरान्प्राणुदत यदुपसदउपसद्यन्ते भ्रातृव्यपराणुत्त्यै नान्यामाहुतिं पुरस्ताज्जुहुयाद्यदन्यामाहुतिं पुरस्ताज्जुहुयात् (२) अन्यन्मुखं कुर्यात्स्रुवेणाघारमाघारयति यज्ञस्य प्रज्ञात्यै पराङतिक्रम्यजुहोति पराचएवैभ्योलोकेभ्योयजमानोभ्रातृव्यान्प्रणुदते पुनरत्याक्रम्योपसदं जुहोति प्रणुद्यैवैभ्योलोकेभ्योभ्रातृव्यान्जित्वा भ्रातृव्यलोकमभ्यारोहति देवावै याः प्रातरुपसदउपासीदन्नहस्ताभिरसुरान्प्राणुदन्त याः सायꣳ रात्रियैताभिर्यत्सायम्प्रातरुपसदः (३) उपसद्यन्ते होरात्राभ्यामेव तद्यजमानोभ्रातृव्यान्प्रणुदते याः प्रातर्याज्याः स्युस्ताः सायं पुरोनुवाक्याः कुर्यादयातयामत्वाय तिस्रउपसदउपैति त्रयइमे लोकाइमानेव लोकान्प्रीणाति षडुपसम्पद्यन्ते षड्वा ऋतवऋतूनेव प्रीणाति द्वादशाहीनेसोमउपैति द्वादशमासाः संवत्सरः संवत्सरमेव प्रीणाति चतुर्विꣳशतिः सम् (४) पद्यन्ते चतुर्विꣳशतिरर्धमासाअर्धमासानेव प्रीणात्याराग्रामवान्तरदीक्षामुपेयाद्यः कामयेतास्मिन्मेलोकेऽर्धुकꣳ स्यादित्येकमग्रेऽथ द्वावथ त्रीनथ चतुरएषावाआराग्रावान्तरदीक्षाऽस्मिन्नेवास्मै लोकेऽर्धुकं भवति परोवरीयसीमवान्तरदीक्षामुपेयाद्यः कामयेतामुष्मिन्मेलोकेऽर्धुकꣳ स्यादिति चतुरोऽग्रे (५) अथ त्रीनथ द्वावथैकमेषा वै परोवरीयस्यवान्तरदीक्षाऽमुष्मिन्नेवास्मै लोकेऽर्धुकं भवति—(१६) [इतिंजुहुयादुपसदः समग्रेषोडशच] ॥ ३ ॥ सुवर्गं वा एते लोकं

यन्ति यउपसदउपयन्ति तेषां यउन्नयते हीयतएवसनोदनेषीति सून्नीयमिव योवै स्वार्थेतां यतां श्रान्तोहीयतउतसनिष्टचायसह वसति तस्मात्सकृदुन्नीय नापरमुन्नयेतदध्नोन्नयेतैतद्वै पशूनां रूपं रूपेणैवपशूनव रुन्धे (१) यज्ञोदेवेभ्योनिलायत विष्णूरूपं कृत्वा सपृथिवीं प्राविशत्तं देवाहस्तान्त्सं रभ्यैच्छन्तमिन्द्रउपर्युपर्यत्यक्रामत्सोब्रवीत्कोमायमुपर्युपर्यत्यक्रमीदित्यहं दुर्गेहन्तेत्यथ कस्त्वमित्यहं दुर्गादाहर्तेति सोब्रवीद्दुर्गेवै हन्तावोचथावराहोयं वाममोषः (२) सप्तानां गिरीणां परस्ताद्वित्तं वेद्यमसुराणां बिभर्ति तं जहि यदि दुर्गेहन्तासीति सदर्भपुंजीलमुद्वृह्य सप्तगिरीन्भित्वा तमहन्त्सोब्रवीद्दुर्गाद्वा आहर्ता वोचथाएतमाहरेति तमेभ्योयज्ञएव यज्ञमाहरद्यत्तद्वित्तंवेद्यमसुराणामविन्दन्त तदेकं वेद्यै वेदित्वमसुराणाम् (३) वा इयमग्रआसीद्यावदासीनः परापश्यति तावद्देवानां ते देवाअब्रुवन्नस्त्वेव नोस्यामपीति कियद्वोदास्यामइति यावदियं सलावृकी त्रिः परिक्रामति तावन्नोदत्तेति सइन्द्रः सलावृकीरूपं कृत्वेमां त्रिः सर्वतः पर्यक्रामत्तदिमामविन्दन्त यदिमामविन्दन्त तद्वेद्यै वेदित्वम् (४) सावा इयं सर्वैववेदिरियति शक्ष्यामीति त्वाअवमाय यजन्ते त्रिंशत्पदानि पश्चात्तिरश्ची भवति षट्त्रिंशत्प्राची चतुर्विंशतिः पुरस्तात्तिरश्ची दश दश सम्पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धउद्धन्ति यदेवास्याअमेध्यं तदपहत्युद्धन्ति तस्मादोषधयः पराभवन्ति (५) बर्हिः स्तृणाति तस्मादोषधयः पुनराभवन्त्युत्तरं बर्हिषउत्तरबर्हिः स्तृणाति प्रजावै बर्हिर्यजमानउत्तरबर्हिर्यजमानमेवायजमानादुत्तरं

करोति तस्माद्यजमानोयजमानादुत्तरः — २५) [रुन्धेवामम्मोषोऽसुराणांवेदित्वंभवन्तिपंचविश्श-
तिश्च) ॥ ४ ॥ यद्वा अनीशानोभारमादत्ते विवै सल्शिते यद्वादशसाह्नस्योपसदः स्यु-
स्तिस्रोहीनस्य यज्ञस्य विलोमक्रियेत तिस्रएव साह्नस्योपसदोद्वादशाहीनस्य यज्ञस्य सवी-
र्यत्वायाथो सलोम क्रियते वत्सस्यैकः स्तनोभागीहि सोथैक८ स्तनं व्रतमुपैत्यथ द्वावथ
त्रीनथ चतुरएतद्वै (१) क्षुरपविनामव्रतं येन प्रजातान्भ्रातृव्यान्नुदते प्रतिजनिष्यमाणानथो
कनीयसैव भूयउपैति चतुरोग्रेस्तनान्व्रतमुपैत्यथ त्रीनथ द्वावथैकमेतद्वै सुजघनं नामव्रतं
तपस्यर्सुवर्ग्यमथो प्रैव जायते प्रजया पशुभिर्यवागूराजन्यस्य व्रतं क्रूरेववै यवागूः क्रूरइव
(२) राजन्योवज्रस्य रूप८ समृध्याआमिक्षा वैश्यस्य पाकयज्ञस्य रूपं पुष्ट्यै पयोब्रा-
ह्मणस्य तेजोवै ब्राह्मणस्तेजः पयस्तेजसैव तेजः पयआत्मन्धत्तेथो पयसा वै गर्भावर्धन्ते गर्भ-
इव खलु वा एषयद्दीक्षितोयदस्य पयोव्रतम्भवत्यात्मानमेव तद्वर्धयति त्रिव्रतोवै मनुरासीद्द्विव्र-
ताअसुराएकव्रताः (३) देवाः प्रातर्मध्यन्दिने सायन्तन्मनोर्व्रतमासीत्पाकयज्ञस्य रूपं पुष्ट्यै
प्रातश्च सायं चासुराणां निर्मध्यं क्षुधोरूपं ततस्ते पराभवन्मध्यन्दिनेमध्यरात्रे देवानां ततस्ते
भवन्त्सुवर्गं लोकमायन् यदस्य मध्यन्दिनेमध्यरात्रे व्रतं भवति मध्यतोवा अन्नेन भुंजते
मध्यतएव तदूर्जं धत्ते भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना (४) परास्य भ्रातृव्योभवति गर्भोवा
एषयद्दीक्षितोयोनिर्दीक्षितविमितं यद्दीक्षितोदीक्षितविमितात्प्रसवेद्यथा योनेर्गर्भः स्कंदति

तादृगेव तन्न प्रवस्तव्यमात्मनोगोपीथायैषवै व्याघ्रः कुलगोपोयदग्निस्तस्माद्यद्दीक्षितः प्रवसेत्सएनमीश्वरोनूत्थाय हन्तोर्न प्रवस्तव्यमात्मनोगुप्त्यै दक्षिणतः शयएतद्वै यजमानस्य (५) आयतनꣳ स्वएवायतने शयेग्निमभ्यावृत्य शयेद्देवताएव यज्ञमभ्यावृत्य शये — १२) [वाइवैकंव्रताआत्मनायजमानस्यत्रयोदशच] ॥ ५ ॥ पुरोहविषि देवयजने याजयेद्यं कामयेतोपैनमुत्तरोयज्ञोनमेदभिसुवर्गं लोकञ्जयेदित्येतद्वै पुरोहविर्देवयजनं यस्य होताप्रातरनुवाकमनुब्रुवन्नग्निमपआदित्यमभि विपश्यत्युपैनमुत्तरोयज्ञोनमत्यभि सुवर्गं लोकञ्जयत्याप्तेदेवयजने याजयेद्भ्रातृव्यवन्तं पन्थां वापिस्पर्शयेत्कर्तं वा यावन्नानसेयातवै (१) न रथायैतद्वा आप्तं देवयजनमाप्नोत्येव भ्रातृव्यन्नैनं भ्रातृव्यआप्नोत्येकोन्नतेदेवयजने याजयेत्पशुकाममेकोन्नताद्वैदेवयजनादंगिरसः पशूनसृजन्तान्तरासदोहविर्धाने उन्नतꣳ स्यादेतद्वा एकोन्नतन्देवयजनम्पशुमानेव भवति त्र्युन्नते देवयजने याजयेत्सुवर्गकामं त्र्युन्नताद्वै देवयजनादंगिरसः सुवर्गं लोकमायन्नंतराहवनीयं च हविर्धानं च (२) उन्नतꣳ स्यादन्तरा हविर्धानं च सदश्चान्तरासदश्च गार्हपत्यं चैतद्वै त्र्युन्नतं देवयजनꣳ सुवर्गमेव लोकमेति प्रतिष्ठिते देवयजने याजयेत्प्रतिष्ठाकाममेतद्वै प्रतिष्ठितं देवयजनं यत्सर्वतः समं प्रत्येवतिष्ठति यत्रान्याअन्याओषधयोव्यतिषक्ताः स्युस्तद्याजयेत्पशुकाममेतद्वै पशूनाꣳ रूपꣳ रूपेणैवास्मै पशून् (३) अवरुन्धे पशुमानेव भवति निर्ऋतिगृहीते देवयजने याजयेद्यं कामयेत निर्ऋत्यास्य यज्ञं ग्राहयेयमित्येतद्वै निर्ऋ-

तिगृहीतं देवयजनं यत्सदृश्यैसत्याक्रक्षं निर्ऋत्यैवास्य यज्ञं ग्राहयति व्यावृत्ते देवयजने या-
जयेद्व्यावृत्कामं यं पात्रे वा तल्पेवामीमांꣳसेरन् प्राचीनमाहवनीयात्प्रवणꣳ स्यात्प्रतीचीनं
गार्हपत्यादेतद्वै व्यावृत्तं देवयजनं विपाप्मना (४) भ्रातृव्येणावर्तते नैनं पात्रे न तल्पे
मीमांꣳसन्ते कार्ये देवयजने याजयेद्भूतिकामं कार्योवै पुरुषोभवत्येव (१८) यातेवर्चंपशून्पा-
प्मनाष्टादशच] ॥ ६ ॥ तेभ्यउत्तरवेदिः सिꣳहीरूपं कृत्वोभयानन्तरापक्रम्यातिष्ठत्ते देवाअ-
मन्यंत यतरान्वा इयमुपावर्त्स्यति तइदं भविष्यन्तीति तामुपामन्त्रयन्त साब्रवीद्वरं वृणै स-
र्वान्मया कामान् व्यश्नवथ पूर्वान्तुमाग्नेराहुतिरश्नवताइति तस्मादुत्तरवेदिम्पूर्वामग्नेर्व्याघारयन्ति
वारेवृतꣳ ह्यस्यै शम्ययापरिमिमीते (१) मात्रैवास्यै साथोयुक्तेनैव युक्तमव रुन्धे वित्ताय-
नीमेसीत्याह वित्ताह्येनानावत्तिक्तायनी मेसीत्याह तिक्तान् ह्येनानावदवतान्मानाथितमि-
त्याह नाथितान् ह्येनानावदवतान्माव्यथितमित्याह व्यथितान् ह्येनानावन्विदेरग्निर्नभोनाम-
(२) अग्नेअंगिरइति त्रिर्हरति यएवेषु लोकेष्वग्नयस्तानेवाव रुन्धे तूष्णीं चतुर्थꣳ हरत्य-
निरुक्तमेवाव रुन्धे सिꣳहीरसि महिषीरसीत्याह सिꣳहीह्येषा रूपं कृत्वोभयानंतरापक्रम्या-
तिष्ठदुरुप्रथस्वोरुते यज्ञपतिः प्रथतामित्याह यजमानमेव प्रजया पशुभिः प्रथयति ध्रुवा (३)
असीति सꣳहन्ति धृत्यै देवेभ्यः शुन्धस्व देवेभ्यः शुंभस्वेत्यवचोक्षति प्रचकिरति शुध्या-
इन्द्रघोषस्त्वा वसुभिः पुरस्तात्पात्वित्याह दिग्भ्यएवैनां प्रोक्षति देवाꣳश्चेदुत्तरवेदिरुपावर्तीहैव वि

जयामहा इत्यसुरा वज्रमुद्यत्य देवानभ्यायन्त तानिन्द्रघोषो वसुभिः पुरस्तादप (४) अनुदत मनोजवाः पितृभिर्दक्षिणतः प्रचेता रुद्रैः पश्चाद्विश्वकर्मादित्यैरुत्तरतो यदेवमुत्तरवेदिं प्रोक्षति दिग्भ्य एव तद्यजमानो भ्रातृव्यान्प्रणुदत इन्द्रो यतीन्सालावृकेभ्यः प्रायच्छत्तान्दक्षिणत उत्तरवेद्या आदन् यत्प्रोक्षणीनामुच्छिष्येत तद्दक्षिणत उत्तरवेद्यै निनयेद्यदेव तत्र क्रूरं तत्तेन शमयति यं द्विष्यात्तं ध्यायेच्छुचा (५) एवैनमर्पयति—३) [मिमीतेनामं ध्रुवाऽपशुचात्रीणि च] ॥ ७ ॥

सोत्तरवेदिरब्रवीत्सर्वान्मया कामान् व्यश्नवथेति ते देवा अकामयन्तासुरान्भ्रातृव्यानभि भवेमेति ते जुहवुः सिंहीरसि सपत्नसाही स्वाहेति तेसुरान्भ्रातृव्यानभ्यभवन्तेसुरान्भ्रातृव्यानभिभूयाकामयन्त प्रजां विन्देमहीति ते जुहवुः सिंहीरसि सुप्रजावनिः स्वाहेति ते प्रजामविन्दन्त ते प्रजां वित्वा (१) अकामयन्त पशून् विन्देमहीति ते जुहवुः सिंहीरसि रायस्पोषवनिः स्वाहेति ते पशूनविन्दन्त ते पशून् वित्वा कामयन्त प्रतिष्ठां विन्देमहीति ते जुहवुः सिंहीरस्यादित्यवनिः स्वाहेति त इमां प्रतिष्ठामविन्दन्त त इमां प्रतिष्ठां वित्वा कामयन्त देवता आशिष उपेयामेति ते जुहवुः सिंहीरस्यावह देवान्देवयते (२) यजमानाय स्वाहेति ते देवता आशिष उपायन्पञ्चकृत्वो व्याघारयति पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवावरुन्धेक्ष्णया व्याघारयति तस्मादक्ष्णया पशवोङ्गानि प्रहरन्ति प्रतिष्ठित्यै भूतेभ्यस्त्वेति स्रुचमुद्गृह्णाति य एव देवा भूतास्तेषां तद्भागधेयं तानेव तेन प्रीणाति पौतुद्रवान्परिधीन्परिदधात्येषाम् (३) लोकानां विधृत्या अग्ने-

त्रयोज्यायांꣳसो भ्रातरआसन्ते देवेभ्योहव्यं वहन्तः प्रामीयन्तसोग्निरबिभेदित्थं वावस्य आ-र्तिमारिष्यतीति सनिलायत सयांवनस्पतिष्ववसत्तां पूतुद्रौयामोषधीषु ताꣳसुगन्धितेजने यां पशुषु तां पेत्वस्यान्तरा शृङ्गे तं देवताः प्रैषमैच्छन्तमन्वविन्दन्तमब्रुवन् (४) उपनआवर्तस्व हव्यं नोवहेति सोब्रवीद्वरं वृणै यदेव गृहीतस्याहुतस्य बहिः परिधिस्कन्दात्तन्मे भ्रातृणाम्भागधेयमसदिति तस्माद्यद्गृहीतस्याहुतस्य बहिः परिधिस्कन्दति तेषां तद्भागधेयं तानेव तेन प्रीणाति सोमन्यतास्थन्वन्तोमे पूर्वे भ्रातरः प्रामेषतास्थानिशातयाइति सयानि (५) अस्थान्यशातयत तत्पूतुद्र्वभवद्यन्मांꣳसमुपमृतं तद्गुल्गुलु यदेतान्त्संभारान्त्सम्भरत्यग्निमेव तत्संभरत्यग्नेः पुरीषमसीत्याहाग्नेर्ह्येतत्पुरीषं यत्संभाराअथो खल्वाहुरेते वावैनं ते भ्रातरः परि-शेरे यत्पौतुद्रवाः परिधयइति— ४४) [वित्वादेवयतएषामब्रुवन्यानिचतुश्चत्वारिꣳशच्च] ॥ ८ ॥

बद्धमवस्यति वरुणपाशादेवैनंमुञ्चति प्रणेनेक्तिमेध्यमेवैनंकरोति सावित्रियर्चा हुत्वा हविर्धाने प्रवर्तयति सवितृप्रसूतएवैने प्रवर्तयति वरुणोवा एषदुर्वागुभयतोबद्धोयदक्षः सयदुत्सर्जेद्यजमानस्य गृहानभ्युत्सर्जेत्सुवाग्देवदुर्याꣳ आवदेत्याह गृहावैदुर्याः शान्त्यै पत्नी (१) उपानक्ति पत्नी हि सर्वस्य मित्रं मित्रत्वाय यद्वै पत्नी यज्ञस्य करोति मिथुनं तदथो पत्नियाएवैष-यज्ञस्यान्वारम्भोनवच्छित्यै वर्त्मना वा अन्वित्यंयज्ञꣳरक्षाꣳसि जिघाꣳसन्ति वैष्णवीभ्यामृ-ग्भ्यां वर्त्मनोर्जुहोति यज्ञोवै विष्णुर्यज्ञादेव रक्षाꣳस्यपहन्ति यदध्वर्युरनग्नावाहुतिं जुहुयादन्धो-

ध्वर्युः स्याद्रक्षाꣳसि यज्ञꣳ हन्युः (२) हिरण्यमुपास्य जुहोत्यग्निवत्येव जुहोति नान्धोध्वर्युर्भवति न यज्ञꣳ रक्षाꣳसि घ्नन्ति प्राचीप्रेतमध्वरं कल्पयन्ती इत्याह सुवर्गमेवैनं लोकं गमयत्यत्र रमेथां वर्ष्मन्पृथिव्याइत्याह वर्ष्म ह्येतत्पृथिव्यायद्देवयजनꣳ शिरोवा एतद्यज्ञस्य यद्धविर्धानं दिवोवा विष्णवुत वा पृथिव्याः (३) इत्याशीर्षदयर्चा दक्षिणस्य हविर्धानस्य मेथीन्निहन्ति शीर्षतएव यज्ञस्य यजमानआशिषोवरुन्धे दण्डोवा औपरस्तृतीयस्य हविर्धानस्य वषट्कारेणाक्षमच्छिनद्यत्तृतीयं छदिर्हविर्धानयोरुदाह्रियते तृतीयस्य हविर्धानस्यावरुध्यै शिरोवा एतद्यज्ञस्य यद्धविर्धानं विष्णोरराटमसि विष्णोः पृष्ठमसीत्याह तस्मादेतावद्धाशिरोविष्यूतं विष्णोः (४) स्यूरसि विष्णोर्ध्रुवमसीत्याह वैष्णवꣳ हि देवतया हविर्धानं यं प्रथमं ग्रन्थिं ग्रथ्नीयाद्यत्तं न विस्रꣳसयेदमेहेनाध्वर्युः प्रमीयेत तस्मात्सविस्रस्यः— २६) [पत्नीहन्युः पृथिव्याविष्णोःषड्विꣳशतिश्च] ॥ ९ ॥ देवस्य त्वासवितुः प्रसवइत्यभ्रिमादत्ते प्रसूत्याअश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्तां पूष्णोहस्ताभ्यामित्याह यत्यैवज्रइव वा एषा यदभ्रिरभ्रिरसि नारिरसीत्याह शान्त्यै काण्डेकाण्डे वै क्रियमाणे यज्ञꣳ रक्षाꣳसि जिघाꣳसन्ति परिलिखितꣳरक्षः परिलिखिताअरातयइत्याह रक्षसामपहत्यै (१) इदमहꣳ रक्षसोग्रीवाअपि कृन्तामि योस्मान्द्वेष्टि यञ्च वयं द्विष्मइत्याह द्वौ वाव पुरुषौ यं चैव द्वेष्टि यश्चैनं द्वेष्टि तयोरेवानन्तरायं ग्रीवाः कृन्तति दिवे त्वान्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वेत्याहैभ्यएवैनां लोकेभ्यः प्रोक्षति परस्तादर्वाचीं

प्रोक्षति तस्मात् (२) परस्तादर्वाचीं मनुष्याऊर्जमुप जीवन्ति क्रूरमिव वा एतत्करोति यत्खन-
त्यपोवनयति शान्त्यै यवमतीरव नयत्यूर्ग्वै यवऊर्गुदुम्बरऊर्जैवोर्ज ँ समर्धयति यजमानेन
सम्मितौदुम्बरी भवति यावानेव यजमानस्तावतीमेवास्मिन्नूर्जन्दधाति पितृणा ँ सदनमसीति
बर्हिरवस्तृणाति पितृदेवत्यम् (३) ह्येतद्यन्निखातं यद्बर्हिरनवस्तीर्य मिनुयात्पितृदेवत्यानि
खातास्याद्बर्हिरवस्तीर्य मिनोत्यस्यामेवैनां मिनोत्यथो स्वारुहमेवैनां करोत्युद्दिव ँ स्तभा
नान्तरिक्षं पृणेत्याहैषां लोकानां विधृत्यै द्युतानस्त्वा मारुतोमिनोत्वित्याह द्युतानोह
स्म वै मारुतोदेवानामौदुंबरीं मिनोति तेनैव (४) एनां मिनोति ब्रह्मवनिं त्वा क्षत्रव
निमित्याह यथायजुरेवैतद्घृतेन द्यावापृथिवी आपृणेथामित्यौदुंबर्यां जुहोति द्यावापृथिवी
एव रसेनानक्त्यान्तमन्ववस्रावयत्यांतमेव यजमानं तेजसानक्त्यैन्द्रमसीति छदिरधिनिदधात्यै-
द्र ँ हि देवतया सदोविश्वजनस्य छायेत्याह विश्वजनस्य ह्येषा छाया यत्सदोनवछदि (५)
तेजस्कामस्य मिनुयात्त्रिवृतास्तोमेन संमितं तेजस्त्रिवृत्तेजस्व्येव भवत्येकादशछदीन्द्रियकाम-
स्यैकादशाक्षरात्रिष्टुगिंद्रियं त्रिष्टुगिंद्रियाव्येव भवति पंचदशछदिभ्रातृव्यवतःपंचदशोवज्रोभ्रा-
तृव्याभिभूत्यै सप्तदश छदिप्रजाकामस्य सप्तदशः प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्याएकविंशतिछादिप्र-
तिष्ठाकामस्यैकवि ँशः स्तोमानां प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्याउदरं वै सदऊर्गुदुंबरोमध्यतऔदुम्बरीं मि-
नोति मध्यतएव प्रजानामूर्जन्दधाति तस्मात् (६) मध्यतऊर्जाभुञ्जते यजमानलोकेवै दक्षिणा

नि छदीꣳषि भ्रातृव्यलोकउत्तराणि दक्षिणान्युत्तराणि करोति यजमानमेवायजमानादुत्तरं क-
रोति तस्माद्यजमानोयजमानादुत्तरोन्तर्वर्तान्करोति व्यावृत्त्यैतस्मादरण्यं प्रजाउपजीवन्ति परित्वा
गिर्वणोगिरइत्याह यथायजुरेवैतदिन्द्रस्य स्यूरसीन्द्रस्य ध्रुवमसीत्याहैन्द्रꣳहि देवतया सदः (७) यं-
प्रथमं ग्रन्थिं ग्रथ्नीयाद्यत्तं न विस्रꣳसयेदमेहेनाध्वर्युः प्रमीयेत तस्मात्सविस्रस्यः—१५) [अपहत्यै
तस्मात्पितृदेवत्यमेवनवंछादितस्मात्सदःपंचदशच] ॥ १० ॥ शिरोवा एतद्यज्ञस्य यद्धविर्धानं प्राणा-
उपरवाहविर्धाने खायंते तस्माच्छीर्षन्प्राणाअधस्तात्खायन्ते तस्मादधस्ताच्छीर्ष्णः प्राणारक्षो
हणोवलगहनोवैष्णवान्खनामीत्याह वैष्णवाहि देवतयोपरवाअसुरावै निर्यन्तोदेवानां प्राणेषु
वलगान्न्यखनन्तान्बाहुमात्रेन्वविन्दन्तस्माद्बाहुमात्राः खायन्तइदमहन्तं वलगमुद्वपामि (१) यन्नः
समानोयमसमानोनिचखानेत्याह द्वौ वावपुरुषौ यश्चैव समानोयश्चासमानोयमेवास्मै तौ वलगं
निखनतस्तमेवोद्वपति सन्तृणत्ति तस्मात्सन्तृणाअन्तरतः प्राणानसम्भिनत्ति तस्मादसम्भिन्नाः
प्राणाअपोवनयति तस्मादार्द्राअन्तरतः प्राणायवमतीरवनयति (२) ऊर्ग्वैयवः प्राणाउपरवाः
प्राणेष्वेवोर्जं दधाति बर्हिरवस्तृणाति तस्माल्लोमशाअन्तरतः प्राणाआज्येनव्याघारयति तेजोवा
आज्यं प्राणाउपरवाः प्राणेष्वेव तेजोदधाति हनू वा एते यज्ञस्य यदधिषवणे नसन्तृणत्यस
न्तृण्णे हिहनू अथो खलु दीर्घसोमेसंतृद्येधृत्यै शिरोवा एतद्यज्ञस्य यद्धविर्धानम् (३) प्राणाउ-
परवा हनू अधिषवणे जिह्वा चर्म ग्रावाणोदन्तामुखमाहवनीयोनासिकोत्तरवेदिरुदरꣳ सदोयदा

खलु वै जिह्वया दत्त्वधि खादत्यथ मुखं गच्छति यदा मुखं गच्छत्यथोदरं गच्छति तस्माद्धविर्धाने चर्मन्नधिग्रावभिरभिषुत्याहवनीये हुत्वा प्रत्यञ्चः परेत्य सदसि भक्षयन्ति योवै विराजोयज्ञमुखे दोहं वेद दुहएव (४) एनामियं वै विराट्तस्यैत्वक् चर्माधोधिषवणे स्तनाउपरवाग्रावाणोवत्साऋत्विजोदुहन्ति सोमः पयोयएवं वेद दुह एवैनाम्—२३) [वपामिनयतिहविर्धानमेवत्रयोविंशतिश्च] ॥ ११ ॥ य (३४१) देवासुरा (३६१) स्तेषाꣳ (२६६) सुवर्गं (२७५) य (२६३) त्सुरोहविषि (२१८) तेभ्यः (२५३) सा (२९४) बुद्धं (२२६) देवस्य (३६५) शिरः (२२३) एकादश (३०८५) ॥ इतितैत्तिरीयसंहितायांषष्ठकाण्डेद्वितीयःप्रपाठकः ॥ २ ॥

हरिः ओम् ॥ ॥ चात्वालाद्धिष्णियानुपवपति योनिर्वै यज्ञस्य चात्वालं यज्ञस्य सयोनित्वाय देवावै यज्ञं पराजयन्त तमाग्नीध्रात्पुनरपाजयन्नेतद्वै यज्ञस्यापराजितं यदाग्नीध्रं यदाग्नीध्राद्धिष्णियान् विहरति यदेव यज्ञस्यापराजितं ततएवैनं पुनस्तनुते पराजित्येव खलु वा एते यन्ति ये बहिष्पवमानꣳ सर्पन्ति बहिष्पवमाने स्तुते (१) आहाग्नीदग्नीन् विहर बर्हिः स्तृणाहि पुरोडाशाꣳ अलंकुर्विति यज्ञमेवापजित्य पुनस्तन्वानायंत्यंगारैर्द्वे सवने विहरति शलाकाभिस्तृतीयꣳ सशुक्रत्वायाथो संभरत्येवैनद्धिष्णिया वा अमुष्मिँल्लोके सोममरक्षन्तेभ्योधिसोममाहरन्तमन्ववायन्तं पर्यविशन् यएवं वेदविन्दते (२) परिवेष्टारं ते सोमपीथिन न्याध्यन्त ते देव-

षु सोमपीथमैच्छन्त तान्देवा अब्रुवन्द्वे द्वे नामनी कुरुध्वमथ प्रवाप्स्यथ नवेत्यग्नयो वा अथ धि-
ष्णियास्तस्माद्द्विनामा ब्राह्मणोऽर्धुकस्तेषां येनेदिष्टं पर्यविशन्ते सोमपीथं प्राप्नुवन्नाहवनीय आग्नी-
ध्रीयो होत्रीयो मार्जालीयस्तस्मात्तेषु जुह्वत्यतिहाय वषट्करोति वि हि (३) एते सोमपीथेना-
र्ध्यन्त देवा वै याः प्राचीराहुतीरजुहवुर्ये पुरस्तादसुरा आसन्ताꣳस्ताभिः प्राणुदन्त याः प्रतीचीर्ये प-
श्चादसुरा आसन्ताꣳस्ताभिरपानुदन्त प्राचीरन्या आहुतयो हूयन्ते प्रत्यङ्ङासीनो धिष्णियान् व्या-
घारयति पश्चाच्चैव पुरस्ताच्च यजमानो भ्रातृव्यान्प्रणुदते तस्मात्पराचीः प्रजाः प्रवीयन्ते प्रतीचीः
(४) जायन्ते प्राणा वा एते यद्धिष्णिया यदध्वर्युः प्रत्यङ् धिष्णियानतिसर्पेत्प्राणान्त्संकर्षेत्प्र-
मायुकः स्यान्नाभिर्वा एषा यज्ञस्य यद्धोतोर्ध्वः खलु वै नाभ्यै प्राणोऽवाङपानो यदध्वर्युः प्रत्यङ्
होतारमतिसर्पेदपाने प्राणं दध्यात् प्रमायुकः स्यान्नाध्वर्युरुपगायेद्वाग्वीर्यो वा अध्वर्युर्यदध्वर्युरुप-
गायेदुद्गात्रे (५) वाचꣳ संप्रयच्छेदुपदासुकास्य वाक्स्याद्ब्रह्मवादिनो वदन्ति नासꣳस्थिते सोमे-
ऽध्वर्युः प्रत्यङ्सदोऽतीयादथ कथा दाक्षिणानि होतुमेति यामो हि स तेषां कस्मा अह देवा यामं वा
यामं वानुज्ञास्यन्तीत्युत्तरेणाग्नीध्रं परीत्य जुहोति दाक्षिणानि न प्राणान्त्संकर्षति न्यन्ये धि-
ष्णिया उप्यन्ते (६) नान्ये यान्निवपति तेन तान्प्रीणाति यान्न निवपति यदनुदिशति तेन
तान् — १४) [स्तुते विदं लोहि प्रतीचीरुद्गात्र उप्यन्ते चतुर्दश च] ॥ १ ॥ सुवर्गाय
वा एतानि लोकाय हूयन्ते यद्वैसर्जनानि द्वाभ्यां गार्हपत्ये जुहोति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्या

आग्नीध्रे जुहोत्यन्तरिक्ष एवाक्रमत आहवनीये जुहोति सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति देवान् वै सुवर्गं लोकं यतो रक्षाꣳस्यजिघाꣳसन्ते सोमेन राज्ञा रक्षाꣳस्यपहत्याप्तुमात्मानं कृत्वा सुवर्गं लोकमायन्रक्षसामनुपलाभायात्तः सोमो भवत्यथ (१) वैसर्जनानि जुहोति रक्षसामपहत्यै त्वꣳसोम तनूकृद्भ्य इत्याह तनूकृद्ध्येष द्वेषोभ्योऽन्यकृतेभ्य इत्याहान्यकृतानि हि रक्षाꣳस्युरु यन्तासि वरूथमित्याहोरुणस्कृधीति वा वैतदाह जुषाणो अप्तुराज्यस्य वेत्वित्याहाप्तुमेव यजमानं कृत्वा सुवर्गं लोकं गमयति रक्षसामनुपलाभायासोमं ददते (२) आग्रावाण आवायव्यान्याद्रोणकलशमुत्पत्नीमानयन्त्यन्वनाꣳसि प्रवर्तयन्ति यावदेवास्यास्ति तेन सह सुवर्गं लोकमेति नयवत्यर्चाग्नीध्रे जुहोति सुवर्गस्य लोकस्याभिनीत्यै ग्रावाणो वायव्यानि द्रोणकलशमाग्नीध्र उपवासयति वि ह्येनं तैर्गृह्णते यत्सहोपवासयेदपवायेत सौम्यर्चा प्रपादयति स्वया (३) एवैनं देवतया प्रपादयत्यदित्याः सदोऽस्यदित्याः सद आसीदेत्याह यथायजुरेवैतद्यजमानो वा एतस्य पुरा गोप्ता भवत्येष वो देव सवितः सोम इत्याह सवितृप्रसूत एवैनं देवताभ्यः संप्रयच्छत्येतत्त्वꣳसोम देवो देवानुपागा इत्याह देवो ह्येषसन् (४) देवानुपैतीदमहं मनुष्यो मनुष्यानित्याह मनुष्यो ह्येष सन्मनुष्यानुपैति यदेतद्यजुर्न ब्रूयादप्रजा अपशुर्यजमानः स्यात्सह प्रजया सह रायस्पोषेणेत्याह प्रजयैव पशुभिः सहेमं लोकमुपावर्तते नमो देवेभ्य इत्याह नमस्कारो हि देवानाꣳ स्वधा पितृभ्य इत्याह स्वधाकारो हि (५) पितृणामिदमहं निर्वरुणस्य पाशादित्याह वरुणपाशादेव निर्मुच्यतेऽग्ने व्रतपत आत्मनः पू-

वीतनूगदेयेत्याहुः कोहि तद्वेद यद्वसीयान्त्स्ववशे भूते पुनर्वाददाति नवेति ग्रावाणोवै सोमस्य
राज्ञोमलिम्लुसेनायएवं विद्वान्ग्राव्णआग्नीध्रउपवासयति नैनं मलिम्लुसेनाविंदति (६) [अ-
र्थददतेस्वयासन्नाहिविंदाति] ॥ २ ॥ वैष्णव्यर्चा हुत्वा यूपमच्छैति वैष्णवोवै देवतया यूपः स्वयैवैनं
देवतयाच्छैत्यत्यन्यानगांनान्यानुपागामित्याहातिह्यन्यानेति नान्यानुपैत्यर्वाक्त्वा परैरविदंपरोवरै-
रित्याहार्वाग्घ्येनं परैर्विंदति परोवरैस्तं त्वाजुषे (१) वैष्णवं देवयज्यायाइत्याह देवयज्यायै ह्येनं
जुषते देवस्त्वासविता मध्वानक्त्वित्याह तेजसैवैनमनक्त्योषधे त्रायस्वैनꣳ स्वधिते मैनꣳ हिꣳसीरि
त्याह वज्रोवै स्वधितिः शान्त्यै स्वधितेर्वृक्षस्य बिभ्यतः प्रथमेन शकलेन सह तेजः परापतति यःप्र
थमः शकलः परापतेत्तमप्याहरेत्सतेजसम् (२) एवैनमाहरतीमे वै लोकायूपात्प्रयतोबिभ्यतिदि-
वमग्रेण मालेखीरन्तरिक्षं मध्येन माहिꣳसीरित्याहैभ्यएवैनं लोकेभ्यः शमयति वनस्पते शत-
वल्शोविरोहेत्याव्रश्चने जुहोति तस्मादाव्रश्चनाद्वृक्षाणां भूयाꣳसउत्तिष्ठन्ति सहस्रवल्शाविवयꣳ
रुहेमेत्याहाशिषमेवैतामाशास्ते नक्षसंगम् (३) वृश्चेद्यदक्षसंगं वृश्चेदधईषं यजमानस्य प्रमायु-
कꣳ स्याद्यं कामयेताप्रतिष्ठितः स्यादित्यारोहं तस्मै वृश्चेदेषवै वनस्पतीनामप्रतिष्ठितोप्रति-
ष्ठितएव भवति यं कामयेतापशुःस्यादित्यपर्णं तस्मै शुष्काग्रं वृश्चेदेषवै वनस्पतीनामपशव्यो-
पशुरेव भवति यं कामयेत पशुमान्त्स्यादिति बहुपर्णं तस्मैबहुशाखं वृश्चेदेषवै (४) वन-
स्पतीनां पशव्यः पशुमानेव भवति प्रतिष्ठितं वृश्चेत्प्रतिष्ठाकामस्यैषवै वनस्पतीनां प्रतिष्ठि-

तोयः समे भूम्यै स्वाद्योनेरूढः प्रत्येवतिष्ठति यः प्रत्यङ्ङुपनतस्तं वृश्चेत्सहि मेधमभ्युपनतः पंचारत्निं तस्मै वृश्चेद्यं कामयेतोपैनमुत्तरोयज्ञोनमेदिति पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तोयज्ञउपैनमुत्तरोयज्ञः (५) नमति षडरत्निं प्रतिष्ठाकामस्य षड्वा ऋतवऋतुष्वेव प्रतितिष्ठति सप्तारत्निं पशुकामस्यसप्तपदा शक्वरी पशवः शक्वरी पशूनेवावरुन्धे नवारत्निं तेजस्कामस्य त्रिवृतास्तोमेन संमितं तेजस्त्रिवृत्तेजस्व्येव भवत्येकादशारत्निमिन्द्रियकामस्यैकादशाक्षरा त्रिष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुगिन्द्रियाव्येव भवति पंचदशारत्निं भ्रातृव्यवतः पंचदशोवज्रोभ्रातृव्याभिभूत्यै सप्तदशारत्निं प्रजाकामस्य सप्तदशः प्रजापतिःप्रजापतेराप्त्यै (६) एकविंशत्यरत्निं प्रतिष्ठाकामस्यैकविंशः स्तोमानां प्रतिष्ठाप्रतिष्ठित्याअष्टाश्रिर्भवत्यष्टाक्षरा गायत्री तेजोगायत्री गायत्री यज्ञमुखं तेजसैव गायत्रियायज्ञमुखेन संमितः— १९) [जुषेसतेजसमनक्षसंगैवेयज्ञआप्त्याएकान्नविंशतिश्च]
॥ ३ ॥ पृथिव्यै त्वान्तरिक्षाय त्वा दिवे त्वेत्याहैभ्यएवैनं लोकेभ्यः प्रोक्षति परांचं प्रोक्षति पराङिव हि सुवर्गोलोकः क्रूरमिव वा एतत्करोति यत्खनत्यपोवनयति शान्त्यै यवमतीरवनयत्यूर्ग्वै यवोयजमानेन यूपः संमितोयावानेव यजमानस्तावतीमेवास्मिन्नूर्जं दधाति (१) पितृणां सदनमसीति बर्हिरवस्तृणाति पितृदेवत्यं ह्येतद्यन्निखातं यद्बर्हिरनवस्तीर्यमिनुयात्पितृदेवत्योनिखातः स्याद्बर्हिरवस्तीर्यमिनोत्यस्यामेवैनं मिनोति यूपशकलमवास्यति सतेजसमेवैनं मिनोति देवस्त्वासवितामध्वानक्त्वित्याह तेजसैवैनमनक्ति सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्यइति चषालं

प्रति (२) मुंचति तस्माच्छीर्षत ओषधयः फलं गृह्णंत्यनक्ति तेजो वा आज्यं यजमानेनाग्निष्ठाश्रिः संमिता यदग्निष्ठामश्रिमनक्ति यजमानमेव तेजसानक्त्यान्तमनक्त्यान्तमेव यजमानं तेजसानक्ति सर्वतः परिमृशत्यपरिवर्गमेवास्मिन् तेजो दधात्युद्दिवꣳ स्तभानान्तरिक्षं पृणेत्याहैषां लोकानां विधृत्यै वैष्णव्यर्चा (३) कल्पयति वैष्णवो वै देवतया यूपः स्वयैवैनं देवतया कल्पयति द्वाभ्यां कल्पयति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै यं कामयेत तेजसैनं देवताभिरिन्द्रियेण व्यर्धयेयमित्यग्निष्ठां तस्याश्रिमाहवनीयादित्थं वेत्थं वातिनावयेत्तेजसैवैनं देवताभिरिन्द्रियेण व्यर्धयति यं कामयेत तेजसैनं देवताभिरिन्द्रियेण समर्धयेयमिति (४) अग्निष्ठान्तस्याश्रिमाहवनीयेन संमिनुयात्तेजसैवैनं देवताभिरिन्द्रियेण समर्धयति ब्रह्मवनिं त्वा क्षत्रवनिमित्याह यथा यजुरेवैतत्परिव्ययत्यूर्ग्वै रशना यजमानेन यूपः संमितो यजमानमेवोर्जा समर्धयति नाभिदघ्ने परिव्ययति नाभिदघ्न एवास्मा ऊर्जं दधाति तस्मान्नाभिदघ्न ऊर्जा भुंजते यं कामयेतोर्जैनम् (५) व्यर्धयेयमित्यूर्ध्वां वा तस्यावाचीं वावोहेदूर्जयैनं व्यर्धयति यदि कामयेत वर्षुकः पर्जन्यः स्यादित्यवाचीमवोहेद्वृष्टिमेव नियच्छति यदि कामयेतावर्षुकः स्यादित्यूर्ध्वामुदूहेद्वृष्टिमेवोद्यच्छति पितॄणां निखातं मनुष्याणामूर्ध्वं निखातादारशनाया ओषधीनाꣳ रशना विश्वेषाम् (६) देवानामूर्ध्वꣳ रशनाया आचषालादिन्द्रस्य चषालꣳ साध्यानामतिरिक्तꣳ स वा एष सर्वदेवत्यो यद्यूपो यद्यूपं मिनोति सर्वा एव देवताः प्रीणाति यज्ञेन वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्तेऽमन्यन्त मनुष्या नोऽन्वाभविष्यं

तीति ते यूपेनयोपयित्वा सुवर्गं लोकमायन्नृषयोयूपेनैवानुप्राजानन्तद्यूपस्य यूपत्वम् (७) यद्यूपं मिनोति सुवर्गस्य लोकस्य प्रज्ञात्यै पुरस्तान्मिनोति पुरस्ताद्धि यज्ञस्य प्रज्ञायते प्रज्ञातꣳ हि तद्यदतिपन्नआहुरिदं कार्यमासीदिति साध्यावै देवायज्ञमत्यमन्यंत तान् यज्ञोनास्पृशत्तान् यद्यज्ञस्यातिरिक्तमासीत्तदस्पृशदतिरिक्तं वा एतद्यज्ञस्य यदग्नावग्निं मंथित्वा प्रहरत्यतिरिक्तमेतत् (८) यूपस्य यदूर्ध्वं चषालात्तेषां तद्भागधेयं तानेव तेन प्रीणाति देवावै सꣳस्थिते सोमे प्रस्रुचोहरन्प्रयूपन्तेमन्यंत यज्ञवेशसं वा इदं कुर्मइति ते प्रस्तरꣳ स्रुचां निष्क्रयणमपश्यन्त्स्वरुं यूपस्य सꣳस्थिते सोमे प्रप्रस्तरꣳ हरंति जुहोति स्वरुमयंज्ञवेशसाय— (४२) [दधातिप्रत्यृचेत्येनंविश्वैषांयूपत्वमेतद्धिचत्वारिꣳशच्च] ॥ ४ ॥ साध्यावै देवाअस्मिन्लोकआसन्नान्यत्किंचन मिषत्तेग्निमेवाग्नये मेधायालभंत नह्यन्यदालभ्यमविन्दन्ततोवा इमाः प्रजाः प्राजायन्त यदग्नावग्निं मंथित्वा प्रहरंति प्रजानां प्रजननाय रुद्रोवा एषयदग्निर्यजमानः पशुर्यत्पशुमालभ्याग्निं मंथेद्रुद्राय यजमानम् (१) अपिदध्यात्प्रमायुकः स्यादथो खल्वाहुरग्निः सर्वादेवताहविरेतद्यत्पशुरिति यत्पशुमालभ्याग्निं मंथति हव्यायैवासन्नाय सर्वादेवताजनयत्युपाकृत्यैव मंथ्यस्तन्नेवालब्धं नेवानालब्धमग्नेर्जनित्रमसीत्याहाग्नेर्ह्येतज्जनित्रं वृषणौ स्थइत्याह वृषणौ (२) ह्येतावुर्वश्यस्यायुरसीत्याह मिथुनत्वाय घृतेनाक्ते वृषणं दधाथामित्याह वृषणꣳ ह्येते दधाते ये अग्निं गायत्रं छंदोनुप्रजायस्वेत्याह छंदोभिरेवैनं प्रजनय-

त्यग्नये मथ्यमानायानु ब्रूहीत्याह सावित्रीमृचमन्वाह सवितृप्रसूतएवैनं मंथति जातायानुब्रूहि (३) प्रह्रियमाणायानुब्रूहीत्याह काण्डेकाण्डएवैनं क्रियमाणे समर्धयति गायत्रीः सर्वाअन्वाह गायत्रच्छन्दावा अग्निः स्वेनैवैनं छन्दसा समर्धयत्यग्निः पुराभवत्यग्निं मंथित्वा प्रहरति तौ सं-भवन्तौ यजमानमभिसंभवतोभवतं नः समनसावित्याह शान्त्यै प्रहृत्य जुहोति जातायैवा-स्माअन्नमपि (४) दधात्याज्येन जुहोत्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यदाज्यं प्रियेणैवैनंधाम्ना समर्धयत्यथो तेजसा १८) [यजमानंवृषणौब्रूह्यप्यष्टादशच] ॥ ५ ॥ इषे त्वेति बर्हि-रादत्तइच्छतइव ह्येषयोयजतउपवीरसीत्याहोपह्येनानाकरोत्युपोदेवान्दैवीर्विशः प्रागुरित्याह दैवी-र्ह्येताविशः सतीर्देवानुपयन्ति वह्नीरुशिजइत्याहर्त्विजोवै वह्नयउशिजस्तस्मादेव माह बृहस्पते-धारयावसूनीति (१) आह ब्रह्मवै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै पशूनवरुन्धे हव्याते स्व-दन्तामित्याह स्वदयत्येवैनान् देव त्वष्टर्वसुरण्वेत्याह त्वष्टा वै पशूनां मिथुनानांᳲ रूपकृद्रूपमेव पशुषु दधाति रेवतीरमध्वमित्याह पशवोवै रेवतीः पशूनेवास्मै रमयति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवइति (२) रशनामादत्ते प्रसूत्याअश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्तां पूष्णोहस्ताभ्यामित्याह यत्याऋतस्य त्वा देवहविः पाशेनारभइत्याह सत्यं वा ऋतᳲ सत्येनैवै-नमृतेनारभतेक्ष्णया परिहरति वध्यᳲहि प्रत्यंचं प्रतिमुंचन्ति व्यावृत्त्यै धर्षामानुषानिति नियुनक्ति धृत्याअद्भ्यः (३) त्वौषधीभ्यः प्रोक्षामीत्याहाद्भ्योह्येषओषधीभ्यः संभवति यत्पशुरपां पेरुरसी-

त्याहैषह्यंपां पातायेमेधायारभ्यते स्वात्तंचित्सदेवꣳ हव्यमापोदेवीः स्वदतैनमित्याह स्वदयंत्येवैनं-मुपरिष्टात्प्रोक्षत्युपरिष्टादेवैनं मेध्यं करोति पाययंत्यंतरत एवैनम् (४) मेध्यं करोत्यधस्तादुपोक्ष-ति सर्वत एवैनं मेध्यं करोति — १०) [इतीत्यभ्यएनंदशच] ॥ ६ ॥ अग्निना वै होत्रा दे-वा असुरानभ्यंभवन्नग्नये समिध्यमानायानुब्रूहीत्याह भ्रातृव्याभिभूत्यै सप्तदशसामिधेनीरन्वाह सप्तदशः प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्यै सप्तदशान्वाह द्वादशमासाः पंचर्तवः ससंवत्सरः संवत्सरं प्रजा अनुप्रजायन्ते प्रजानां प्रजननाय देवावै सामिधेनीरनूच्य यज्ञं नान्वपश्यन्त्सप्रजापतिस्तूष्णीमा-घारम् (१) आघारयत्ततोवै देवायज्ञमन्वपश्यन् यत्तूष्णीमाघारमाघारयति यज्ञस्यानुख्यात्या अ-सुरेषु वै यज्ञ आसीत्तं देवास्तूष्णीꣳ होमेनावृंजत यत्तूष्णीमाघारमाघारयति भ्रातृव्यस्यैव तद्य-ज्ञं वृंक्ते परिधीन्त्संमार्ष्टि पुनात्येवैनान्त्रिस्त्रिः संमार्ष्टि त्र्यावृद्धियज्ञोथो रक्षसामपहत्यै द्वादश संप-द्यन्ते द्वादश (२) मासाः संवत्सरः संवत्सरमेव प्रीणात्यथो संवत्सरमेवास्मा उपदधाति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै शिरोवा एतद्यज्ञस्य यदाघारोग्निः सर्वादेवतायदाघारमाघारयति शीर्षत एव य-ज्ञस्य यजमानः सर्वादेवता अवरुन्धे शिरोवा एतद्यज्ञस्य यदाघार आत्मा पशुराघारमाघार्यपशुꣳ समनक्त्यात्मन्नेव यज्ञस्य (३) शिरः प्रतिदधाति सन्ते प्राणोवायुना गच्छतामित्याह वायुदे-वत्योवै प्राणोवायावेवास्य प्राणं जुहोति संयजत्रैरंगानि संयज्ञपति राशिषेत्याह यज्ञपतिमेवास्या शिषं गमयति विश्वरूपोवै त्वाष्ट्रउपरिष्टात्पशुमभ्यवमीत्तस्मादुपरिष्टात्पशोर्नावद्यन्ति यदुपरिष्टा-

त्पशुꣳ संमनक्ति मेध्यमेव (४) एनं करोत्यृत्विजोꣳरणीते छंदाꣳस्येव वृणीते सप्तवृणीते सप्त-
ग्राम्याः पशवः सप्तारण्याः सप्त छंदाꣳस्युभयस्यावरुध्याएकादश प्रयाजान् यजति दश वै प-
शोः प्राणाआत्मैकादशोयावानेव पशुस्तं प्रयजति वपामेकः परिशयआत्मैवात्मानं परिशये व-
ज्रोवै स्वधितिर्वज्रोयूपशकलोघृतं खलु वै (५) देवावज्रं कृत्वा सोममघ्नन्घृतेनाक्तौ पशुं त्रायेथा-
मित्याह वज्रेणैवैनं वशे कृत्वालभते — १८) [आघारंद्वादशयज्ञस्यैववाअष्टादशच]
॥ ७ ॥ पर्यग्निकरोति सर्वहुतमेवैनं करोत्यस्कंदायास्कंनꣳ हि तद्यद्धुतस्य स्कंदति त्रिः पर्य-
ग्निकरोति त्र्यावृद्धियज्ञोथो रक्षसामपहत्यै ब्रह्मवादिनोवदंत्यन्वारभ्यः पशू ३ नान्वारभ्या ३ इति
मृत्यवे वा एषनीयते यत्पशुस्तं यदन्वारभेत प्रमायुकोयजमानःस्यादथो खल्वाहुः सुवर्गाय वा एष-
लोकाय नीयते यत् (१) पशुरिति यन्नान्वारभेत सुवर्गाल्लोकाद्यजमानोहीयेत वपाश्रपणी
भ्यामन्वारभते तन्नेवान्वारब्धं नेवानन्वारब्धमुप प्रेष्यहोतर्हव्यादेवेभ्यइत्याहेषितꣳ हि कर्म क्रि-
यते रेवतीर्यज्ञपतिं प्रियधाविशतेत्याह यथा यजुरेवैतदग्निना पुरस्तादेति रक्षसामपहत्यै पृथिव्याः
संपृचः पाहीति बर्हिः (२) उपास्यत्यस्कंदायास्कंनꣳ हि तद्यद्बर्हिषि स्कंदत्यथो बर्हिषदमेवैनं
करोति पराङावर्तते ध्वर्युः पशोःसंज्ञप्यमानात्पशुभ्यएव तन्निन्हुतआत्मनोनाव्रस्काय गच्छति
श्रियं प्रपशूनाप्नोति यएवं वेद पश्चाल्लोकावा एषा प्राच्युदानीयते यत्पत्नी नमस्तआतानेत्या-
हादित्यस्य वै रश्मयः (३) आतानास्तेभ्यएव नमस्करोत्यनर्वाभेहीत्याह भ्रातृव्योवा अर्वा

भ्रातृव्यापनुत्त्यै घृतस्य कुल्यामनु सह प्रजया सह रायस्पोषेणेत्याहाशिषमेवैतामाशास्त आपो देवीः शुद्धायुव इत्याह यथा यजुरेवैतत्— ३७) [यद्बर्हीरश्मयः सप्तत्रिंशच्च] ॥ ८ ॥ पशोर्वा आलब्धस्य प्राणान्छुगृच्छति वाक्त आप्यायतां प्राणस्त आप्यायतामित्याह प्राणेभ्य एवास्य शुचं शमयति सा प्राणेभ्योधि पृथिवीं शुक्प्रविशति शमहोभ्यामिति निनयत्यहोरात्राभ्यामेव पृथिव्यै शुचं शमयत्योषधे त्रायस्वैनं स्वधिते मैनं हिंसीरित्याह वज्रो वै स्वधितिः (१) शान्त्यै पार्श्वत आच्छ्यति मध्यतो हि मनुष्या आच्छ्यन्ति तिरश्चीनमाच्छ्यत्यनूचीनं हि मनुष्या आच्छ्यन्ति व्यावृत्त्यै रक्षसां भागोसीति स्थविमतो बर्हिरक्त्वापास्यत्यस्नैव रक्षांसि निरवदयत इदमहं रक्षोधमं तमो नयामि योस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इत्याह द्वौ वाव पुरुषौ यं चैव (२) द्वेष्टि यश्चैनं द्वेष्टि तावुभावधमं तमो नयतीषे त्वेति वपामुत्खिदतीच्छत इव ह्येष यो यजते यदुपतृन्द्याद्रुद्रोस्य पशून्घातुकः स्याद्यन्नोपतृन्द्यादयता स्याद्न्ययोपतृणत्त्यन्यया न धृत्यै घृतेन द्यावापृथिवी प्रोर्णुवाथामित्याह द्यावापृथिवी एव रसेनानक्त्यच्छिन्नः (३) रायः सुवीर इत्याह यथा यजुरेवैतत्क्रूरमिव वा एतत्करोति यद्वपामुत्खिदत्युर्वन्तरिक्षमन्विहीत्याह शान्त्यै प्रवा एषोस्माल्लोकाच्च्यवते यः पशुं मृत्यवे नीयमानमन्वारभते वपाश्रपणी पुनरन्वारभतेस्मिन्नेव लोके प्रतितिष्ठत्यग्निना पुरस्तादेति रक्षसामपहत्या अथो देवता एव हव्येन (४) अन्वेति नान्तममङ्गारमतिहरेद्यदन्तममङ्गारमतिहरेद्देवता अतिमन्येत वायो वीहि स्तोकानामित्याह तस्माद्विभक्ताः स्तोका अवपद्यन्ते ग्रं वा एतत्पशूनां

यद्वपाग्रमोषधीनां बर्हिरग्रैणैवाग्रं समर्धयत्यथो ओषधीष्वेव पशून्प्रतिष्ठापयति स्वाहाकृतीभ्यः प्रेष्येत्याह (५) यज्ञस्य समिष्ट्यै प्राणापानौ वा एतौ पशूनां यत्पृषदाज्यमात्मावपापृषदाज्यमभिघार्यवपामभिघारयत्यात्मन्नेव पशूनां प्राणापानौ दधाति स्वाहोर्ध्वनभसं मारुतं गच्छतमित्याहोर्ध्वनभाह स्मवै मारुतोदेवानां वपाश्रपणी प्रहरति तेनैवैने प्रहरति विषूची प्रहरति तस्माद्विष्वंचौ प्राणापानौ (६) [स्वधितिश्चैवाच्छिन्नोहऽयेनाहषट्चत्वारिंशच्च] ॥ ९ ॥ पशुमालभ्य पुरोडाशं निर्वपति समेधमेवैनमालभते वपया प्रचर्यपुरोडाशेन प्रचरत्यूर्ग्वै पुरोडाशऊर्जमेव पशूनां मध्यतोदधात्यथो पशोरेव छिद्रमपि दधाति पृषदाज्यस्योपहत्य त्रिः पृच्छति शृतं हवी ३ः शमितरिति त्रिषत्याहि देवायोऽशृतं शृतमाह सएनसाप्राणापानौ वा एतौ पशूनाम् (१) यत्पृषदाज्यं पशोः खलु वा आलब्धस्य हृदयमात्माभिसमेति यत्पृषदाज्येन हृदयमभिघारयत्यात्मन्नेव पशूनां प्राणापानौ दधाति पशुना वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्ते मन्यंत मनुष्यानोन्वाभविष्यंतीति तस्य शिरश्छित्वा मेधं प्राक्षारयन्त्सप्रक्षोभवत्तत्प्रक्षस्य प्रक्षत्वंयत्प्लक्षशाखोत्तरबर्हिर्भवति समेधस्यैव (२) पशोरवद्यति पशुं वै ह्रियमाणं रक्षांस्यनुसचंतेन्तरायूपं चाहवनीयं च हरति रक्षसामपहत्यै पशोर्वा आलब्धस्य मनोपक्रामति मनोतायै हविषोवदीयमानस्यानुब्रूहीत्याह मनएवास्यावरुन्धएकादशावदानान्यवद्यति दश वै पशोः प्राणाआत्मैकादशोयावानेव पशुस्तस्याव (३) द्यति हृदयस्याग्रेवद्यत्यथ जिह्वायाअथ वक्षसोयद्वै हृदयेनाभिगच्छति तज्जिह्वया वदति य-

जिह्वया वदति तदुरसोधिनिर्वदत्येतद्वै पशोर्यथा पूर्वं यस्यै वमवदाय यथा काममुत्तरेषामवद्यति
यथापूर्व मेवास्य पशोरवत्तं भवति मध्यतोगुदस्यावद्यति मध्यतोहि प्राणउत्तमस्यावद्यति (४)
उत्तमोहि प्राणोयदीतरं यदीतरमुभयमेवाजामिजायमानोवै ब्राह्मणस्त्रिभिर्ऋणवा जायते ब्रह्मच-
र्येणर्षिभ्योयज्ञेन देवेभ्यः प्रजया पितृभ्यएषवा अनृणोयः पुत्री यज्वा ब्रह्मचारिवासी तदव-
दानैरेवावदयते तदवदानानामवदानत्वं देवासुराः संयत्ताआसन्ते देवाअग्निमब्रुवन्त्वया वीरेणा-
सुराननभिभवामेति (५) सोब्रवीद्वरं वृणै पशोरुद्धारमुद्धराइति सएतमुद्धारमुदहरतदोःपूर्वार्धस्य
गुदं मध्यतः श्रोणिं जघनार्धस्य ततोदेवाअभवन्परासुरायत्त्र्यङ्गाणा२ समवद्यति भ्रातृव्याभिभूत्यै
भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्योभवत्यक्षणयावद्यति तस्मादक्षणया पशवोङ्गानि प्रहरन्ति प्रतिष्ठित्यै
—४५) [पशूनामेवावद्यतीतिपंचचत्वारिंशच्च] ॥१०॥ मेदसा स्रुचौ प्रोर्णोति मेदोरूपावै पश-
वोरूपमेव पशुषु दधाति यूषन्नवधाय प्रोर्णोति रसोवा एषपशूनां यद्यूरसमेव पशुषु दधाति पार्श्वेन
वसाहोमं प्रयौति मध्यं वाएतत्पशूनां यत्पार्श्वꣳ रसएषपशूनां यद्वसा यत्पार्श्वेन वसाहोमं प्रयौति
मध्यतएव पशूनाꣳ रसं दधाति घ्नंति (१) वाएतत्पशुं यत्संज्ञपयंत्यैंद्रः खलु वै देवतया प्राण-
ऐंद्रोपानऐंद्रः प्राणोअंगेअंगे निदेध्यदित्याह प्राणापानावेव पशुषु दधाति देवत्वष्टर्भूरि तेसꣳस-
मेत्वित्याह त्वाष्ट्राहि देवतया पशवोविषुरूपायत्सलक्ष्माणोभवथेत्याह विषुरूपाह्येते संतः सलक्ष्मा-
णएतर्हि भवंति देवत्रायंतं (२) अवसेसखायोनुत्वा मातापितरोमदंत्वित्याहानुमतमेवैनं मात्रा-

पित्रा सुवर्गं लोकं गमयत्यर्धर्चेवसाहोमं जुहोत्यसौ वा अर्धर्चइयमर्धर्चइमे एव रसेनानक्ति दिशो जुहोति दिशएव रसेनानक्त्यथो दिग्भ्यएवोर्ज॑ रसमवरुन्धे प्राणापानौ वा एतौ पशूनां यत्पृषदाज्यं वानस्पत्याः खलु (३) वै देवतया पशवोयत्पृषदाज्यस्योपहत्याहवनस्पतयेनुब्रूहिवनस्पतये प्रेष्येति प्राणापानावेव पशुषु दधात्यन्यस्यान्यस्य समवत्त॑समवद्यति तस्मान्नानारूपाः पशवोयूष्णोपसिंचति रसोवा एषपशूनां यद्यूरसमेव पशुषु दधातीडामुपह्वयते पशवोवा इडा पशूनेवोपह्वयते चतुरुपह्वयते (४) चतुष्पादोहि पशवोयं कामयेतापशुः स्यादित्यमेदस्कं तस्मा आदध्यान्मेदोरूपावै पशवोरूपेणैवैनं पशुभ्योनिर्भजत्यपशुरेव भवति यं कामयेत पशुमान्त्स्यादिति मेदस्वत्तस्मा आदध्यान्मेदोरूपावै पशवोरूपेणैवास्मै पशूनवरुन्धे पशुमानेव भवति प्रजापतिर्यज्ञमसृजत सआज्यम् (५) पुरस्तादसृजत पशुं मध्यतःपृषदाज्यं पश्चात्तस्मादाज्येन प्रयाजाइज्यन्ते पशुनामध्यतः पृषदाज्येनानूयाजास्तस्मादेतन्मिश्रमिव पश्चात्सृष्ट॑ह्येकादशानूयाजान् यजति दश वै पशोःप्राणा आत्मैकादशोयावानेव पशुस्तमनुयजति घ्नंति वा एतत्पशुं यत्संज्ञपयन्ति प्राणापानौ खलु वा एतौ पशूनां यत्पृषदाज्यं यत्पृषदाज्येन (६) अनूयाजान् यजति प्राणापानावेव पशुषु दधाति — ६) [घ्नंतियन्तंखलुह्वयतआज्यंयत्पृषदाज्येनषट्च] [॥ ११ ॥ चात्वाला (३१४) त्सुवर्गाय (३००) वैष्णव्या (३१९) पृथिव्यै (४४२) साध्या (२१८) इषे (२१०) इग्निना (२६८) पर्यग्नि (१८७) पशोः (२९६) पशुं

(२९५) मेदसै (३०६) कादश (३१५५) ॥ इतितैत्ति० षष्ठकाण्डेतृतीयप्रपाठकः ॥३ ॥
हरिः ओम् ॥ यज्ञेन वै प्रजापतिः प्रजाअसृजत ताउपयद्भिरेवासृजत यदुपयजउप यजति
प्रजाएव तद्यजमानः सृजते जघनार्धादवद्यति जघनार्धाद्धि प्रजाः प्रजायन्ते स्थविमतोवद्यति
स्थविमतोहि प्रजाः प्रजायन्ते सँभिंदन्नवद्यति प्राणानामसंभेदाय न पर्यावर्तयति यत्पर्यावर्तये-
दुदावर्तः प्रजाग्राहुकः स्यात्समुद्रं गच्छ स्वाहेत्याह रेतः (१) एव तद्दधात्यंतरिक्षंगच्छस्वाहेत्याहां-
तरिक्षेणैवास्मैप्रजाः प्रजनयत्यंतरिक्ष॒ᳬ ह्यनुप्रजाः प्रजायन्ते देव॒ᳬ सवितारंगच्छस्वाहेत्याह सवितृप्र
सूतएवास्मै प्रजाः प्रजनयत्यहोरात्रे गच्छस्वाहेत्याहाहोरात्राभ्यामेवास्मै प्रजाः प्रजनयत्यहोरात्रे
ह्यनु प्रजाः प्रजायन्ते मित्रा वरुणौ गच्छ स्वाहा (२) इत्याह प्रजास्वेव प्रजातासु प्राणापानौदधाति
सोमं गच्छस्वाहेत्याह सौम्याहि देवतया प्रजायज्ञं गच्छस्वाहेत्याह प्रजाएव यज्ञियाः करोति छं-
दा॒ᳬसि गच्छ स्वाहेत्याह पशवोवै छन्दा॒ᳬसि पशूनेवावरुंधे द्यावापृथिवी गच्छ स्वाहेत्याह प्रजाएव
प्रजाता द्यावापृथिवीभ्यामुभयतः परिगृह्णाति नभः (३) दिव्यं गच्छ स्वाहेत्याह प्रजाभ्यएव प्रजा
ताभ्योवृष्टिं नियच्छत्यग्निं वैश्वानरं गच्छ स्वाहेत्याह प्रजाएव प्रजाताअस्यां प्रतिष्ठापयति
प्राणानां वा एषोवद्यति योवद्यति गुदस्य मनोमेहार्दियच्छेत्याह प्राणानेव यथास्थानमुपह्वयते
पशोर्वा आलब्धस्य हृदय॒ᳬ शुगृच्छति साहृदयशूलम् (४) अभिसमेति यत्पृथिव्या॒ᳬ हृदय-
शूलमुद्वासयेत्पृथिवी॒ᳬ शुचार्पयेद्यदप्स्वपः शुचार्पयेच्छुष्कस्य चार्द्रस्य च संधावुद्वासयत्युभय-

स्य शांत्यै यं द्विष्यात्तं ध्यायेच्छुचैवैनमर्पयति— ३२) [रेतःस्वाहानभोहृदयशूलंद्वात्रिꣳ शच्च] ॥ १ ॥ देवावै यज्ञमाग्नीध्रे व्यभजंत ततोयदत्यशिष्यत तदब्रुवन्वसंतुनुनइदमिति तद्वसतीवरीणां वसतीवरित्वं तस्मिन्प्रातर्नसमशक्नुवन्तदप्सु प्रावेशयन्तावसतीवरीरभवन्वसतीवरीगृह्णाति यज्ञोवै वसतीवरीर्यज्ञमेवारभ्य गृहीत्वोपवसति यस्यागृहीताअभिनिम्रोचेदनारब्धोस्य यज्ञः स्यात् (१) यज्ञंविच्छिंद्याज्ज्योतिष्यावा गृह्णीयाद्धिरण्यं वावधायसशुक्राणामेव गृह्णाति योवा ब्राह्मणोबहुयाजी तस्य कुंभ्यानां गृह्णीयात्सहि गृहीतवसतीवरीकोवसतीवरीगृह्णाति पशवोवै वसतीवरीः पशूनेवारभ्यं गृहीत्वोपवसतियदन्वीपंतिष्ठन्गृह्णीयान्निर्मार्गुकाअस्मात्पशवस्युः प्रतीपं तिष्ठन्गृह्णाति प्रतिरुध्यैवास्मै पशून्गृह्णातींद्रः (२) वृत्रमहन्त्सोऽपोऽभ्यम्रियत तासां यन्मेध्यं यज्ञियꣳ सदेवमासीत्तदत्यमुच्यत तावहंतीरभवन्वहंतीनां गृह्णाति याएव मेध्यायज्ञियाः सदेवाआपस्तासामेव गृह्णाति नांतमावहन्तीरतीयाद्यदंतमावहंतीरतीयाद्यज्ञमतिमन्येत नस्थावराणां गृह्णीयाद्वरुणगृहीतावै स्थावरायत्स्थावराणां गृह्णीयात् (३) वरुणेनास्य यज्ञं ग्राहयेद्यद्वै दिवा भवत्यपोरात्रिः प्रविशति तस्मात्ताम्राआपोदिवादद्दृश्रे यन्नक्तं भवत्यपोहः प्रविशति तस्माच्चन्द्राआपोनक्तं दद्दृश्रेछायायैचातपतश्च संधौ गृह्णात्यहोरात्रयोरेवास्मै वर्णं गृह्णाति हविष्मतीरिमाआपइत्याह हविष्कृतानामेव गृह्णाति हविष्माꣳअस्तु (४) सूर्यइत्याह सशुक्राणामेव गृह्णात्यनुष्टुभागृण्हाति वाग्वा अनुष्टुग्वाचैवैनाः सर्वयागृण्हाति चतुष्पदयर्चागृह्णाति त्रिः

सादयति सप्तसंपद्यन्ते सप्तपदा शक्करी पशवः शक्करी पशूनेवावरुन्धेस्मै वै लोकाय गार्हपत्यआ-
धीयतेमुष्मांआहवनीयोयद्गार्हपत्यउपसादयेदस्मिन्लोके पशुमान्त्स्याद्यदाहवनीयेमुष्मिन् (५)
लोके पशुमान्त्स्यादुभयोरुपसादयत्युभयोरेवैनं लोकयोः पशुमंतं करोति सर्वतः परिहरति रक्षसा
मपहत्याइंद्राग्नियोर्भागधेयीः स्थेत्याह यथायजुरेवैतदाग्नीध्रउपवासयत्येतद्वै यज्ञस्यापराजितं य-
दाग्नीध्रं यदेव यज्ञस्यापराजितं तदेवैनाउपवासयति यतः खलु वै यज्ञस्य विततस्य न क्रियतें
(६) तदनुयज्ञꣳरक्षाꣳस्यवचरंति यद्वहंतीनां गृह्णाति क्रियमाणमेव तद्यज्ञस्य शये रक्षसामन-
न्ववचाराय नह्येताईलयंत्यातृतीयसवनात्परिशेरे यज्ञस्य संतत्यै —२६) [स्यादिंद्राग्गृह्णीयाद-
स्त्वमुष्मिन्क्रियतेषड्विꣳशतिश्च] ॥ २ ॥ ब्रह्मवादिनोवदंति सत्वाअध्वर्युः स्याद्यः सोममुपाव-
हरन्त्सर्वाभ्योदेवताभ्यउपावहरेदिति हृदे त्वेत्याह मनुष्येभ्यएवैतेन करोति मनसे त्वेत्याह पितृ-
भ्यएवैतेन करोति दिवेत्वासूर्यायत्वेत्याहदेवेभ्यएवैतेनकरोत्येतावतीर्वै देवतास्ताभ्यएवैनꣳ सर्वा-
भ्यउपावहरति पुरावाचः (१) प्रवदितोः प्रातरनुवाकमुपाकरोति यावत्येव वाक्तामवरुन्धे पो-
ग्रेभिन्व्याहरति यज्ञोवा आपोयज्ञमेवाभिवाचं विसृजति सर्वाणि छन्दाꣳस्यन्वाह पशवोवै छ-
न्दाꣳसि पशूनेवावरुन्धे गायत्रिया तेजस्कामस्य परिदध्यात्रिष्टुभेन्द्रियकामस्य जगत्या पशुका-
मस्यानुष्टुभा प्रतिष्ठाकामस्य पङ्क्त्या यज्ञकामस्य विराजान्नकामस्य शृणोत्वग्निः समिधाहवम् (२)
मइत्याह सवितृप्रसूतएव देवताभ्योनिवेद्यापोच्छैत्यपइष्यहोतरित्याहेषितꣳहि कर्म क्रियते मै-

त्रावरुणस्य चमसाध्वर्यवाद्रवेत्याह मित्रावरुणौवा अपां नेतारौ ताभ्यामेवैना अच्छैति देवीरापो-
अपांनपादित्याहाहुत्यैवैना निष्क्रीय गृह्णात्यथो हविष्कृतानामेवाभिघृतानां गृह्णाति (३) कार्षिरसी
त्याह शमलमेवासामपप्लावयति समुद्रस्यवोक्षित्या उन्नयइत्याह तस्मादद्यमानाःपीयमानाआपोन
क्षीयन्ते योनिर्वै यज्ञस्य चात्वालं यज्ञोवसतीवरीर्होतृचमसं च मैत्रावरुणचमसंच सꣳस्पर्श्यवसतीवरी
र्व्यानयति यज्ञस्य सयोनित्वायाथो स्वादेवैनायोनेः प्रजनयत्यध्वर्योवेरपा ३ इत्याहोत (४) ईमन-
न्नमुतेमाःपश्येति वा वै तदाह यद्यग्निष्टोमोजुहोति यद्युक्थ्यः परिधौ निमार्ष्टि यद्यतिरात्रोयजुर्व
दन्प्रपद्यते यज्ञक्रतूनां व्यावृत्त्यै—२५) [वाचोहवंगृह्णात्युतपञ्चविꣳशतिश्च] ॥ ३ ॥ देवस्य त्वा
सवितुः प्रसवइति ग्रावाणमादत्ते प्रसूत्याअश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्तां
पूष्णोहस्ताभ्यामित्याह यत्यैपशवोवै सोमोव्यानउपाꣳशुसवनोयदुपाꣳशुसवनमभिमिमीते व्यानमेव
पशुषु दधातीन्द्रायत्वेन्द्रायत्वेति मिमीतइन्द्राय हि सोमआह्रियते पञ्चकृत्वोयजुषाभिमीते (१) पञ्चा
क्षरापङ्क्तिः पाङ्क्तोयज्ञोयज्ञमेवावरुन्धे पंचकृत्वस्तूष्णीं दश संपद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवा
न्नाद्य मवरुन्धेश्वात्रास्थ वृत्रतुरइत्याहैषवा अपाꣳसोमपीथोयएवं वेद नाप्स्वार्तिमार्छति यत्ते सोम
दिविज्योतिरित्याहैभ्यएवैनम् (२) लोकेभ्यः संभरति सोमोवै राजा दिशोभ्यध्यायत्सदिशोनुप्रावि-
शत्प्रागपागुदगधरागित्याह दिग्भ्यएवैनꣳसंभरत्यथो दिशएवास्माअवरुन्धेम्बनिष्वरेत्याह कामु-
काएनꣳस्त्रियोभवन्ति यएवं वेद यत्ते सोमादाभ्यं नाम जागृवीति (३) आहैषवै सोमस्य सो-

मपीथोयएवं वेद न सौम्यामार्तिमाच्छीति घ्नंति वा एतत्सोमं यदभिषुण्वंत्यꣳशूनपगृह्णाति त्रा-
यंतएवैनं प्राणावा अꣳशवः पशवः सोमोꣳशूनपुनरपि सृजति प्राणानेव पशुषु दधाति द्वौ द्वा-
वपि सृजति तस्माद्द्वौद्वौ प्राणाः—४४) [मिमीतएनमितिचतुश्चत्वारिꣳशच्च] ॥ ४ ॥ प्राणोवा
एषयदुपाꣳशुर्यदुपाꣳश्वग्राग्रहागृह्यंते प्राणमेवानुप्रयंन्त्यरुणोꣳह्माहौपवेशिः प्रातःसवनएवाहं य-
ज्ञꣳसꣳस्थापयामि तेन ततः सꣳस्थितेन चरामीत्यष्टौ कृत्वोग्रेभिषुणोत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रं
प्रातःसवनं प्रातःसवनमेव तेनाप्नोत्येकादशकृत्वोद्वितीयमेकादशाक्षरा त्रिष्टुप्त्रैष्टुभं माध्यंदिनं (१)
सवनं माध्यंदिनमेव सवनं तेनाप्नोति द्वादशकृत्वस्तृतीयं द्वादशाक्षरा जगतीजागतं तृतीयसवनं
तृतीयसवनमेव तेनाप्नोत्येताꣳ हवाव सयज्ञस्य सꣳस्थितिमुवाचास्कंदायास्कन्नꣳ हितद्यद्यज्ञस्य
सꣳस्थितंतस्य स्कंदत्यथो खल्वाहुर्गायत्री वाव प्रातःसवनेनाति वादइत्यनतिवादुकएनं भ्रातृव्यो
भवति यएवं वेद तस्मादष्टावष्टौ (२) कृत्वोभिषुत्यं ब्रह्मवादिनोवदंति पवित्रवंतोन्ये ग्रहा-
गृह्यन्ते किंपवित्रउपाꣳशुरिति वाक्पवित्रइति ब्रूयाद्वाचस्पतये पवस्ववाजिन्नित्याह वाचैवैनं
पवयति वृष्णोअꣳशुभ्यामित्याह वृष्णोह्येतावꣳशू यौ सोमस्य गभस्तिपूतइत्याह गभस्तिनाह्येनं
पवयंति देवोदेवानां पवित्रमसीत्याह देवोह्येषः (३) सन्देवानां पवित्रं येषां भागोसि तेभ्य-
स्त्वेत्याह येषाꣳ ह्येषभागस्तेभ्यएनं गृह्णाति स्वां कृतोसीत्याह प्राणमेव स्वमकृतमधुमतीर्न-
इषस्कृधीत्याह सर्वमेवास्माइदꣳ स्वदयति विश्वेभ्यस्त्वेंद्रियेभ्योदिव्येभ्यः पार्थिवेभ्यइत्याहोभये

ष्वेव देवमनुष्येषु प्राणान्दधाति मनस्त्वा (४) अष्ट्वित्याह मनएवाश्नुतउर्वंतरिक्षमन्विहीत्याहांत-
रिक्षदेवत्योहि प्राणः स्वाहा त्वासुभवः सूर्यायेत्याह प्राणावै स्वभवसोदेवास्ते ष्वेव परोक्षं जुहोति
देवेभ्यस्त्वामरीचिपेभ्यइत्याहादित्यस्य वै रश्मयोदेवामरीचिपास्तेषां तद्भागधेयं तानेव तेन प्रीणा
ति यदिकामयेत वर्षुकः पर्जन्यः (५) स्यादिति नीचाहस्तेन निमृज्याद्वृष्टिमेव नियच्छति यदि
काममेतावर्षुकः स्यादित्युत्तानेन निमृज्याद्वृष्टिमेवोद्यच्छति यद्यभिचरेदमुंजह्यथ त्वाहोष्यामी-
ति ब्रूयादाहुतिमेवैनं प्रेप्सन्हंति यदिदूरेस्यादातमितोस्तिष्ठेत्प्राणमेवास्यानुगत्य हंति यद्यभिचरे-
दमुष्य (६) त्वा प्राणेसादयामीति सादयेदसन्नोवै प्राणः प्राणमेवास्य सादयति षड्भिरश्शुभिः
पवयति षड्वाऋतवऋतुभिरेवैनं पवयति त्रिः पवयति त्रयइमे लोकाएभिरेवैनं लोकैः पवयति ब्रह्म
वादिनोवदंति कस्मात्सत्यात्त्रयः पशूना९ हस्तादानाइति यत्त्रिरुपा९शु९ हस्तेन विगृह्णाति तस्मात्त्र-
यः पशूना९ हस्तादानाः पुरुषः (७) हस्तीमर्कटः — २) [माध्यंदिनमष्टावष्टावेषत्वापर्ज-
न्योऽमुष्यपुरुषोद्वेच] ॥ ५ ॥ देवावै यद्यज्ञेकुर्वत तदसुराअकुर्वत ते देवाउपा९शौ यज्ञ९ स९-
स्थाप्यमपश्यन्तमुपा९शौ समस्थापयन्ते सुरावज्रमुद्यत्य देवानभ्यायंत ते देवाबिभ्यतइन्द्रमुपा-
धावन्तानिन्द्रोन्तर्यामेणांतरधत्त तदंतर्यामस्यांतर्यामत्वं यदंतर्यामोगृह्यते भ्रातृव्यानेव तद्यजमा-
नोन्तर्धत्तेंतस्ते (१) दधामि द्यावापृथिवी अंतरुर्वंतरिक्षमित्याहैभिरेव लोकैर्यजमानोभ्रातृव्या-
नंतर्धत्ते ते देवाअमन्यतेन्द्रोवाइदमभूद्यद्वय९ स्मइति ते ब्रुवन्मघवन्ननुनआभजेति सजोषादेवै-

रवरैः परैश्चेत्यब्रवीद्ये चैव देवाः परे येचावरे तानुभयान् (२) अन्वाभजत्सजोषादेवैरवरैः
परैश्चेत्याह ये चैव देवाः परे येचावरे तानुभयानन्वाभजत्यंतर्यामेमघवन्मादयस्वेत्याह यज्ञादेव य-
जमानंनांतरेत्युपयामगृहीतोसीत्याहापानस्य धृत्यै यदुभावपवित्रौ गृह्येयातां प्राणमपानोनुन्यृच्छे
त्प्रमायुकः स्यात्पवित्रवानंतर्यामोगृह्यते (३) प्राणापानयोर्विधृत्यै प्राणापानौ वा एतौ यदु-
पाꣳश्वंतर्यामौ व्यानउपाꣳशुसवनोयं कामयेतप्रमायुकः स्यादित्यसꣳस्पृष्टौ तस्यसादयेद्व्यानेनै-
वास्य प्राणापानौ विच्छिनत्ति ताजक्प्रमीयते यं कामयेत सर्वमायुरियादिति सꣳस्पृष्टौ तस्य
सादयेद्व्यानेनैवास्य प्राणापानौ संतनोति सर्वमायुरेति — ४४) [तउभयान्गृह्यतेचतुश्चत्वारिꣳ-
शच्च] ॥ ६ ॥ वाग्वा एषा यदैन्द्रवायवोयदैन्द्रवायवाग्राग्रहागृह्यन्ते वाचमेवानु प्रयंति
वायुं देवाअब्रुवन्सोमꣳ राजानꣳ हनामेति सोब्रवीद्वरं वृणै मदग्राएव वोग्रहागृह्यांताइतितस्मा
दैंद्रवायवाग्राग्रहागृह्यन्ते तमघ्नन्सोपूयत्तं देवानोपाधृष्णुवन्ते वायुमब्रुवन्निमं नः स्वदय (१) इति
सोब्रवीद्वरं वृणै मद्देवत्यान्येव वः पात्राण्युच्यान्ताइति तस्मान्नानादेवत्यानि संति वायव्यान्यु-
च्यन्ते तमेभ्योवायुरेवास्वदयन्तस्माद्यत्पूयति तत्प्रवाते विषजंति वायुर्हितस्य पवयिता स्वद-
यिता तस्य विग्रहणं नाविन्दन्त्सादितिरब्रवीद्वरं वृणाअथमयाविगृह्णीध्वं मद्देवत्याएव वः सो-
माः (२) सन्नाअसन्नित्युपयामगृहीतोसीत्याहादितिदेवत्यास्तेन यानिहि दारुमयाणि पात्रा-
ण्यस्यैतानि योनेः संभूतानि यानि मृन्मयानि साक्षात्तान्यस्यै तस्मादेवमाह वाग्वै पराच्य-

व्याकृतावदत्ते देवाइन्द्रमब्रुवन्निमां नोवाचं व्याकुर्विति सोऽब्रवीद्वरं वृणै मह्यं चैवैषवायवे च
सह (३) गृह्यातइति तस्मादैन्द्रवायवः सहगृह्यते तामिंद्रोमध्यतोवक्रम्य व्याकरोत्तस्मादियं
व्याकृतावागुद्यते तस्मात्सकृदिंद्राय मध्यतोगृह्यते द्विर्वायवे द्वौहिसवरावृणीत— २८) [स्वद-
यसोमाःसहाष्टाविंशतिश्च] ॥ ७ ॥ मित्रं देवाअब्रुवन्त्सोमꣳ राजानꣳ हनामेति सोऽब्रवी-
न्नाहꣳ सर्वस्य वा अहं मित्रमस्मीति तमब्रुवन् हनामैवेति सोऽब्रवीद्वरं वृणै पयसैव मेसोमꣳ
श्रीणन्निति तस्मान्मैत्रावरुणं पयसा श्रीणंति तस्मात्पशवोपाक्रामन्मित्रः सन्क्रूरमकरिति क्रूर-
मिव खलु वा एषः (१) करोति यः सोमेन यजते तस्मात्पशवोपक्रामन्ति यन्मैत्रावरुणं पयसा
श्रीणाति पशुभिरेव तन्मित्रꣳ समर्धयति पशुभिर्यजमानं पुरा खलु वा वैवं मित्रोवेदपमत्क्रूरं
चक्रुषः पशवः क्रमिष्यंतीति तस्मादेवमवृणीत वरुणं देवाअब्रुवन्त्वयाꣳशभुवा सोमꣳ राजा-
नꣳ हनामेति सोऽब्रवीद्वरं वृणै मह्यं च (२) एवैषमित्राय च सह गृह्यातइति तस्मान्मैत्रावरु-
णः सह गृह्यते तस्माद्राज्ञा राजानमꣳशभुवा घ्नंति वैश्येनवैश्यꣳशूद्रेण शूद्रं नवा इदं दिवा न
नक्तमासीदव्यावृत्तं तेदेवामित्रावरुणावब्रुवन्निदं नोविवासयतमिति तावब्रूतां वरं वृणावहाएकं-
एवावत्पूर्वोग्रहोगृह्यातइति तस्मादैन्द्रवायवः (३) पूर्वोमैत्रावरुणाद्गृह्यते प्राणापानौ ह्येतौ यदु-
पाꣳश्वंतर्यामौ मित्रोहरजनयद्वरुणोरात्रिं ततोवा इदं व्यौच्छद्यन्मैत्रावरुणोगृह्यते व्युष्ट्यै—
२२) [एषचैंद्रवायवोद्वाविंशतिश्च] ॥ ८ ॥ यज्ञस्य शिरोच्छिद्यत ते देवाअश्विनावब्रु-

वन्भिषजौ वै स्थइदं यज्ञस्य शिरः प्रतिधत्तमिति तावब्रूतां वरं वृणावहै ग्रहएवनावत्रापिगृह्य-तामिति ताभ्यामेतमाश्विनमगृह्णन्ततोवै तौ यज्ञस्य शिरः प्रत्यधत्तां यदाश्विनोगृह्यते यज्ञस्य निष्कृत्यै तौ देवाअब्रुवन्नपूतौ वा इमौ मनुष्यचरौ (१) भिषजाविति तस्माद्ब्राह्मणेन भेषजं न कार्यमपूतोह्येषोमेध्योयोभिषक्तौ बहिष्पवमानेन पवयित्वा ताभ्यामेतमाश्विनमगृह्णन्तस्मा-द्बहिष्पवमाने स्तुतआश्विनोगृह्यते तस्मादेवं विदुषाबहिष्पवमानउपसद्यः पवित्रं वै बहिष्पवमा-नआत्मानमेव पवयते तयोस्त्रेधा भैषज्यं विन्यदधुरग्नौ तृतीयमप्सु तृतीयं ब्राह्मणे तृतीयं तस्मादुदपा-त्रम् (२) उपनिधाय ब्राह्मणं दक्षिणतोनिषाद्य भेषजं कुर्याद्यावदेव भेषजं तेन करोति समर्धुकमस्य कृतं भवति ब्रह्मवादिनोवदंति कस्मात्सत्यादेकपात्राद्विदेवत्या गृह्यंते द्विपात्राहूयंतइति यदेक-पात्रागृह्यंते तस्मादेकोंतरतः प्राणोद्विपात्राहूयंते तस्माद्वौद्वौ बहिष्टात्प्राणाः प्राणावा एते यद्द्विदेवत्याः पशवइडा यदिडां पूर्वां द्विदेवत्येभ्यउपह्वयेत (३) पशुभिः प्राणानंतर्दधीत प्रमायुकःस्याद्द्विदेवत्या-न्भक्षयित्वेडामुपह्वयते प्राणानेवात्मन्धित्वा पशूनुपह्वयते वाग्वाऐंद्रवायवश्चक्षुर्मैत्रावरुणःश्रोत्रमाश्विनः पुरस्तादैंद्रवायवं भक्षयति तस्मात्पुरस्ताद्वाचा वदति पुरस्तान्मैत्रावरुणं तस्मात्पुरस्ताच्चक्षुषापश्यति सर्वतः परिहारमाश्विनं तस्मात्सर्वतः श्रोत्रेण शृणोति प्राणावा एते यद्द्विदेवत्याः (४) अरिक्तानि पात्राणि सादयति तस्मादरिक्ताअंतरतः प्राणायतः खलु वै यज्ञस्य विततस्य न क्रियते तदनुय-ज्ञꣳरक्षाꣳस्यवचरंति यदरिक्तानि पात्राणि सादयति क्रियमाणमेव तद्यज्ञस्य शयेरक्षसामनन्ववचाराय

चाराय दक्षिणस्य हविर्धानस्योत्तरस्यां वर्तन्यांᳪ सादयति वाच्येव वाचं दधात्यातृतीयसवनात्परि-
शेरे यज्ञस्य संतत्यै — ४६) [मनुष्यचरावुदपात्रमुपह्वयेतद्विदेवत्याःषट्चत्वारिᳪशच्च] ॥ ९ ॥
बृहस्पतिर्देवानां पुरोहितआसीच्छंडामर्कावसुराणां ब्रह्मण्वंतोदेवाआसन्ब्रह्मण्वंतोसुरास्तेऽन्योन्यं
नाशक्नुवन्नभिभवितुं ते देवाः शंडामर्कावुपामंत्रयंत तावब्रूतां वरं वृणावहै ग्रहावेव नावत्रापि गृ-
ह्येतामिति ताभ्यामेतौ शुक्रामंथिनावगृह्णन्ततोदेवाअभवन्परासुरायस्यैवं विदुषः शुक्रामंथिनौ गृ-
ह्येते भवत्यात्मना परा (१) अस्य भ्रातृव्योभवति तौ देवाअपनुद्यात्मनइंद्रायाजुहवुरपनुत्तौ शं
डामर्कौसहामुनेति ब्रूयाद्यंद्विष्याद्यमेव द्वेष्टि तेनैनौ सहापनुदते सप्रथमः संकृतिर्विश्वकर्मेत्येवैनावा
त्मनइंद्रायाजुहवुरिंद्रोह्येतानि रूपाणि करिक्रदचरदसौ वा आदित्यः शुक्रश्चंद्रमामंथ्यपिगृह्य प्रां-
चौ निः (२) कामतस्तस्मात्प्रांचौ यंतौ न पश्यंति प्रत्यंचावावृत्य जुहुतस्तस्मात्प्रत्यंचौ यंतौ प-
श्यंति चक्षुषी वा एते यज्ञस्य यच्छुक्रामंथिनौ नासिकोत्तरवेदिरभितः परिक्रम्य जुहुतस्तस्मा-
दभितोनासिकां चक्षुषी तस्मान्नासिकया चक्षुषी विधृते सर्वतः परिक्रामतोरक्षसामपहत्यै दे-
वावै याः प्राचीराहुतीरजुहवुर्ये पुरस्तादसुराआसन्ताᳪस्ताभिः प्र (३) अनुदंत याः प्रतीचीर्ये-
पश्चादसुराआसन्ताᳪस्ताभिरपानुदंत प्राचीरन्याआहुतयोहूयंते प्रत्यंचौ शुक्रामंथिनौ पश्चाच्चैव
पुरस्ताच्च यजमानोभ्रातृव्यान्प्रणुदते तस्मात्पराचीः प्रजाः प्रवीयंते प्रतीचीर्जायंते शुक्रामंथिनौ
वा अनुप्रजाः प्रजायंते त्त्रीश्चाद्याश्च सुवीराः प्रजाः प्रजनयन्परीहि शुक्रः शुक्रशोचिषा (४)

सुप्रजाः प्रजाः प्रजनयन्परीहि मंथी मंथिशोचिषेत्याहैतावै सुवीरायाअत्रीरेताः सुप्रजायाआ-
द्याय एवं वेदात्र्यस्य प्रजा जायते नाद्यां प्रजापतेरक्ष्यश्वयत्तत्परापतत्ताद्वैकंकतं प्राविशत्तद्वि-
कंकतेनारमत तद्यवं प्राविशत्तद्यवेरमत तद्यवस्य (५) यवत्वं यद्वैकंकतं मंथिपात्रं भवति स-
क्तुभिः श्रीणाति प्रजापतेरेव तच्चक्षुः संभरति ब्रह्मवादिनोवदंति कस्मात्सत्यान्मंथिपात्रꣳ स-
दोनाश्नुतइत्यार्तिपात्रꣳहीति ब्रूयाद्यदश्नुवीतांधोध्वर्युः स्यादार्तिमार्छेत्तस्मान्नाश्नुते — ३७) [परा-
निष्प्रशुक्रशोचिषायवस्यसप्तत्रिꣳशच्च] ॥ १० ॥ देवावै यद्यज्ञेकुर्वत तदसुराअकुर्वत ते
देवाआग्रयणाग्रान्ग्रहानपश्यन्तानगृह्णत ततोवै तेग्रं पर्यायन् यस्यैवं विदुषआग्रयणाग्राग्रहागृ-
ह्यंतेग्रमेव समानानां पर्येति रुग्णवत्यर्चा भ्रातृव्यवतोगृह्णीयाद्भ्रातृव्यस्यैव रुक्त्वाग्रꣳसमानानां
पर्येति येदेवादिव्येकादशस्थेत्याह (१) एतावतीर्वै देवतास्ताभ्यएवैनꣳ सर्वाभ्योगृह्णात्येषते यो-
निर्विश्वेभ्यस्त्वादेवेभ्यइत्याह वैश्वदेवोह्येषदेवतया वाग्वै देवेभ्योपाक्रामद्यज्ञायातिष्ठमाना ते देवा
वाच्यपक्रांतायां तूष्णीं ग्रहानगृह्णत सामन्यतवागंतर्यंति वैमेति साग्रयणं प्रत्यागच्छत्तदाग्रयण-
स्याग्रयणत्वम् (२) तस्मादाग्रयणे वाग्विसृज्यते यत्तूष्णीं पूर्वे ग्रहागृह्यंते यथात्सारियंति म-
आखइयंति नापराम्स्यामीत्युपावसृजत्येवमेव तदध्वर्युराग्रयणं गृहीत्वा यज्ञमारभ्य वाचं वि-
सृजते त्रिर्हिंकरोत्युद्गातॄनेव तद्वृणीतेप्रजापतिर्वा एषयदाग्रयणोयदाग्रयणं गृहीत्वा हिंकरोति
प्रजापतिरेव (३) तत्प्रजाअभिजिघ्रति तस्माद्वत्सं जातं गौरभिजिघ्रत्यात्मावा एषयज्ञस्य य-

दाग्रयणः सवनेसवनेभिगृंह्णात्यात्मन्नेव यज्ञ१ संतनोत्युपरिष्टादानयतिरेतएवतद्दधात्यधस्तादुपगृह्णा-
ति प्रजनयत्येव तद्ब्रह्मवादिनोवदंति कस्मात्सत्याद्गायत्रीकनिष्ठाछंदसा१सती सर्वाणि सवनानि
वहतीति (४) एषवै गायत्रियै वत्सोयदाग्रयणस्तमेव तदभिनिवर्त१ सर्वाणि सवनानि वहति
तस्माद्वत्समपाकृतं गौरभिनिवर्तते— २०) [आहाग्रयणत्वमेवेतिविंशतिश्च] ॥ ११ ॥ य-
ज्ञेन (२३२) देवा (३२६) ब्रह्मवादिनो (२२५) देवस्य (१९४) प्राणो (३५२) दे-
वा (११४) वा (१७८) ग्मित्रं (१८२) यज्ञस्य (२४६) बृहस्पति (२८७) देवा-
(२२०) एकादश (२६३) ॥ ११ ॥ इतितैत्तिरीयसंहितायांषष्ठकाण्डेचतुर्थःप्रपाठकः ॥

हरिःओम् इंद्रोवृत्राय वज्रमुदयच्छत्सवृत्रोवज्रादुद्यतादबिभेत्सोब्रवीन्मामे प्रहारस्ति वा
इदं मयि वीर्यं तत्ते प्रदास्यामीति तस्माउक्थ्यं प्रायच्छत्तस्मैद्वितीयमुदयच्छत्सोब्रवीन्मामे
प्रहारस्ति वा इदं मयि वीर्यं तत्ते प्रदास्यामीति (१) तस्माउक्थ्यमेव प्रायच्छत्तस्मै तृतीय-
मुदयच्छत्तं विष्णुरन्वतिष्ठत जहीति सोब्रवीन्मामे प्रहारस्तिवा इदं मयिवीर्यं तत्ते प्रदास्यामी
ति तस्माउक्थ्यमेव प्रायच्छत्तं निर्मायं भूतमहन् यज्ञोहि तस्य मायासीद्यदुक्थ्योगृह्यत इंद्रि-
यमेव (२) तद्वीर्यं यजमानोभ्रातृव्यस्य वृंक्तइंद्राय त्वा बृहद्वते वयस्वतइत्याहेंद्राय हि सतं
प्रायच्छत्तस्मै त्वा विष्णवे त्वेत्याह यदेव विष्णुरन्वतिष्ठत जहीति तस्माद्विष्णुमन्वाभजति त्रि-
र्निर्गृह्णाति त्रिर्हि सतं तस्मै प्रायच्छदेषते योनिः पुनर्हविरसीत्याह पुनःपुनः (३) ह्यस्मा-

न्निगृह्णाति चक्षुर्वा एतद्यज्ञस्य यदुक्थ्यस्तस्मादुक्थ्यꣳ हुतꣳ सोमा अन्वायन्ति तस्मादात्मा चक्षुरन्वेति तस्मादेकं यन्तं बहवोऽनुयन्ति तस्मादेको बहूनां भद्रो भवति तस्मादेको बह्वीर्जाया विन्दते यदि कामयेताध्वर्युरात्मानं यज्ञयशसेनार्पयेयमित्यन्तराहवनीयं च हविर्धानं च तिष्ठन्नवनयेत् (४) आत्मानमेव यज्ञयशसेनार्पयति यदि कामयेत यजमानं यज्ञयशसेनार्पयेयमित्यन्तरा सदोहविर्धाने तिष्ठन्नवनयेद्यजमानमेव यज्ञयशसेनार्पयति यदि कामयेत सदस्यान्यज्ञयशसेनार्पयेयमिति सद आलभ्यावनयेत्सदस्यानेव यज्ञयशसेनार्पयति—३३) [इत्येव पुनः पुनर्नयेत्त्रयस्त्रिꣳशच्च] ॥१॥

आयुर्वा एतद्यज्ञस्य यद्ध्रुव उत्तमो ग्रहाणां गृह्यते तस्मादायुः प्राणानामुत्तमं मूर्धानं दिवो अरतिं पृथिव्या इत्याह मूर्धानमेवैनꣳ समानानां करोति वैश्वानरमृताय जातमग्निमित्याह वैश्वानरꣳ हि देवतयायुरुभयतो वैश्वानरो गृह्यते तस्मादुभयतः प्राणा अधस्ताच्चोपरिष्टाच्चार्धिनोऽन्ये ग्रहा गृह्यन्तेऽर्धी ध्रुवस्तस्मात् (१) अर्ध्यवाङ्प्राणोऽन्येषां प्राणानामुपोप्तेऽन्ये ग्रहाः साद्यन्तेऽनुपोप्ते ध्रुवस्तस्मादस्थ्नान्याः प्रजाः प्रतितिष्ठन्ति माꣳसेनान्या असुरा वा उत्तरतः पृथिवीं पर्याचिकीर्षन्तां देवा ध्रुवेणादृꣳहन्तद्ध्रुवस्य ध्रुवत्वं यद्ध्रुव उत्तरतः साद्यते धृत्या आयुर्वा एतद्यज्ञस्य यद्ध्रुव आत्मा होता यद्धोतृचमसे ध्रुवमवनयत्यात्मन्नेव यज्ञस्य (२) आयुर्दधाति पुरस्तादुक्थस्यावनीय इत्याहुः पुरस्ताद्ध्यायुषो भुङ्क्ते मध्यतोऽवनीय इत्याहुर्मध्यमेन ह्यायुषो भुङ्क्त उत्तरार्धेऽवनीय इत्याहुरुत्तमेन ह्यायुषो भुङ्क्ते वैश्वदेव्यामृचि शस्यमानायामवनयति वैश्वदेव्यो वै प्रजाः प्रजास्वेवायुर्दधाति—३९)

[तस्माद्यज्ञस्यैकान्नचत्वारिंशच्च] ॥ २ ॥ यज्ञेनैव देवाः सुवर्गंलोकमायन्तेमन्यंत मनुष्यानोन्वाभविष्यंतीति तेसंवत्सरेण योपयित्वासुवर्गंलोकमायन्तमृषयऋतुग्रहैरेवानुप्राजानन् यदृतुग्रहागृह्यंते सुवर्गस्यलोकस्यप्रज्ञात्यै द्वादशगृह्यंते द्वादशमासाः संवत्सरः संवत्सरस्यप्रज्ञात्यै सहप्रथमौगृह्येते सहोत्तमौ तस्माद्द्वौद्वावृतूउभयतो मुखमृतुपात्रंभवतिकः (१) हितद्वेदयतऋतूनां मुखमृतुनाप्रेष्येति षट्कृत्वआहषद्वाऋतवऋतूनेव प्रीणात्यृतुभिरितिचतुश्चतुष्पदएव पशून्प्रीणाति द्विःपुनर्ऋतुनाह द्विपदएवप्रीणात्यृतुनाप्रेष्येति षट्कृत्वआहर्तुभिरितिचतुस्तस्माच्चतुष्पादः पशवऋतूनुपजीवंतिद्विः (२) पुनर्ऋतुनाहतस्माद्द्विपादश्चतुष्पदः पशूनुपजीवंत्यृतुनाप्रेष्येति षट्कृत्वआहर्तुभिरिति चतुर्द्विःपुनर्ऋतुनाहाक्रमणमेव तत्सेतुंयजमानः कुरुतेसुवर्गस्यलोकस्य समष्ट्यैनान्योन्यमनुप्रपद्येत यदन्योन्यमनुप्रपद्येतर्तुर्ऋतुमनुप्रपद्येतर्तवोमोहुकास्युः (३) प्रसिद्धमेवाध्वर्युर्दक्षिणेन प्रपद्यतेप्रसिद्धं प्रतिप्रस्थातोत्तरेण तस्मादादित्यः षण्मासोदक्षिणेनैति षडुत्तरेणोपयामगृहीतोसि सꣳसर्पोस्यꣳहस्पत्यायत्वेत्याहास्ति त्रयोदशोमासइत्याहुस्तमेव तत्प्रीणाति —३४) [कोद्विः स्युश्चतुस्त्रिꣳशच्च) ॥ ३ ॥ सुवर्गायवाएतेलोकायगृह्यंते यदृतुग्रहाज्योतिरिंद्राग्नीयदैंद्राग्नमृतुपात्रेण गृह्णातिज्योतिरेवास्माउपरिष्टाद्दधाति सुवर्गस्यलोकस्यानुख्यात्या ओजोभृतौवाएतौदेवानां यदिंद्राग्नी यदैंद्राग्नोगृह्यतओजएवावरुंधे वैश्वदेवꣳशुक्रपात्रेणगृह्णाति वैश्वदेव्योवैप्रजाअसावादित्यः शुक्रोयद्वैश्वदेवꣳशुक्रपात्रेण गृह्णाति तस्मादसावादित्यः (१) सर्वाः

प्रजाः प्रत्यङ्ङुदैति तस्मात्सर्वएवमन्यते मांप्रत्युदगादिति वैश्वदेवꣳशुक्रपात्रेणगृह्णाति वैश्वदे-
व्योवैप्रजास्तेजःशुक्रोयद्वैश्वदेवꣳशुक्रपात्रेणगृह्णाति प्रजास्वेवतेजोदधाति—३०) [आ-
दित्यखिꣳशच्च] ॥ ४ ॥ इन्द्रोमरुद्भिः सांविद्येनमाध्यंदिनेसवने वृत्रमहन्यन्माध्यंदिने-
सवने मरुत्वतीयागृह्यंते वार्त्रघ्नाएवते यजमानस्य गृह्यंते तस्य वृत्रंजघ्नुषऋतवोमुह्यन्त्स-
ऋतुपात्रेणमरुत्वतीयानगृह्णात्ततोवै सऋतून्प्राजानाद्यदृतुपात्रेण मरुत्वतीयागृह्यंतऋतूनां प्रज्ञात्यै
वज्रंवाएतं यजमानोभ्रातृव्याय प्रहरतियन्मरुत्वतीयाउदेवप्रथमेन (१) यच्छतिप्रहरति द्विती
येनस्तृणुते तृतीयेनायुधंवाएतद्यजमानः सꣳस्कुरुतेयन्मरुत्वतीया धनुरेवप्रथमोज्या द्वितीयइषु
स्तृतीयः प्रत्येव प्रथमेनधत्ते विसृजतिद्वितीयेन विध्यतितृतीयेनेन्द्रोवृत्रꣳहत्वा परांपरावतमगच्छ-
दपाराधमितिमन्यमानः सहरितोभवत्सएतान्मरुत्वतीयानात्मस्परणानपश्यत्तानगृह्णीत (२)
प्राणमेव प्रथमेनास्पृणुतापानं द्वितीयेनात्मानं तृतीयेनात्मस्परणा वा एते यजमानस्य गृह्यंते य-
न्मरुत्वतीयाः प्राणमेव प्रथमेन स्पृणुतेपानं द्वितीयेनात्मानं तृतीयेनेन्द्रोवृत्रमहन्तं देवाअब्रुवन्महान्
वाअयमभूद्योवृत्रमवधीदिति तन्महेन्द्रस्य महेन्द्रत्वꣳ सएतं माहेन्द्रमुद्धारमुदहरत वृत्रꣳ हत्वा न्यासु
देवतासु (३) अधि यन्माहेन्द्रोगृह्यतउद्धारमेव तं यजमानउद्धरतेन्यासु प्रजास्वधिशुक्रपात्रेण
गृह्णाति यजमानदेवत्योवै माहेन्द्रस्तेजः शुक्रोयन्माहेन्द्रꣳ शुक्रपात्रेण गृह्णाति यजमानएव तेजोद-
धाति —२८) [प्रथमेनागृह्णीतदेवतास्वष्टाविꣳशतिश्च] ॥ ५ ॥ अदितिः पुत्रकामा साध्ये-

भ्यो देवेभ्यो ब्रह्मौदनमपचत्तस्या उच्छेषणमददुस्तत्प्राश्नात्सा रेतोधत्त तस्यै चत्वार आदित्या अजा-
यन्त सा द्वितीयमपचत्सामन्यतोच्छेषणान्म इमेज्ञत यदग्रे प्राशिष्यामीतो मे वसीया ँ सो जनिष्यन्त
इति साग्रे प्राश्नात्सा रेतोधत्त तस्यै व्यृद्धमाण्डमजायत सादित्येभ्य एव (१) तृतीयमपचद्भोगाय
म इद ँ श्रान्तमस्त्विति ते ब्रुवन्वरं वृणामहै योतो जायाता अस्माक ँ स एकोसद्योस्य प्रजायामृध्या
ता अस्माकं भोगाय भवादिति ततो विवस्वानादित्योजायत तस्य वा इयं प्रजा यन्मनुष्यास्तास्वे-
क एवर्धो यो यजते स देवानां भोगाय भवति देवा वै यज्ञात् (२) रुद्रमन्तरायन्त्स आदित्यानन्वा-
क्रमत ते द्विदेवत्यान्प्रापद्यन्त तान्न प्रति प्रायच्छन्तस्मादपि वध्यं प्रपन्नं न प्रति प्रयच्छन्ति तस्मा-
द्द्विदेवत्येभ्य आदित्यो निर्गृह्यते यदुच्छेषणादजायन्त तस्मादुच्छेषणाद्गृह्यते तिसृभिर्ऋग्भिर्गृह्णाति
माता पिता पुत्रस्तदेव तन्मिथुनमुल्बं गर्भो जरायु तदेव तत् (३) मिथुनं पशवो वा एते यदादित्य-
ऊर्ग्दधि दध्ना मध्यतः श्रीणात्यूर्जमेव पशूनां मध्यतो दधाति शृतातङ्क्येन मेध्यत्वाय तस्माद्दामाप-
क्कं दुहे पशवो वा एते यदादित्यः परिश्रित्य गृह्णाति प्रतिरुध्यैवास्मै पशून्गृह्णाति पशवो वा एते यदादि
त्य एष रुद्रो यदग्निः परिश्रित्य गृह्णाति रुद्रादेव पशूनन्तर्दधाति (४) एष वै विवस्वानादित्यो यदुपा ँ
शुसवनः स एतमेव सोमपीथं परिशय आ तृतीयसवनाद्विवस्व आदित्यैष ते सोमपीथ इत्याह विवस्वन्तमे
वादित्य ँ सोमपीथेन समर्धयति या दिव्या वृष्टिस्तया त्वा श्रीणामीति वृष्टिकामस्य श्रीणीयाद्वृष्टि
मेवावरुन्धे यदि ताजक्प्रस्कन्देद्वर्षुकः पर्जन्यः स्याद्यदि चिरमवर्षुकोन (५) सादयत्यसन्नाद्धि प्रजाः

प्रजायन्ते नानुवषट्करोति यदनुवषट्कुर्याद्रुद्रं प्रजा अन्ववसृजेन्नहुत्वान्वीक्षेत यदन्वीक्षेत चक्षुरस्य
प्रमायुकꣳ स्यात्तस्मान्नान्वीक्ष्यः—२७) [एवयज्ञात्तद्दधातिनसप्तविꣳशतिश्च] ॥ ६ ॥ अन्तर्या-
मपात्रेण सावित्रमाग्रयणाद्गृह्णाति प्रजापतिर्वा एषयदाग्रयणः प्रजानां प्रजननाय न सादयत्यसन्ना-
द्धिप्रजाः प्रजायन्ते नानुवषट्करोति यदनुवषट्कुर्याद्रुद्रं प्रजा अन्ववसृजेदेषवै गायत्रोदेवानां यत्स-
वितैषगायत्रियै लोके गृह्यते यदाग्रयणोयदन्तर्यामपात्रेण सावित्रमाग्रयणाद्गृह्णाति स्वादेवैनं योनेर्नि-
र्गृह्णाति विश्वे (१) देवास्तृतीयꣳ सवनं नोदयच्छन्ते सवितारं प्रातःसवनभागꣳ सन्तं तृतीयसव-
नमभिपर्यणयन्ततोवै ते तृतीयꣳ सवनमुदयच्छन् यत्तृतीयसवने सावित्रोगृह्यते तृतीयस्य सवन-
स्योद्यत्यै सवितृपात्रेण वैश्वदेवं कलशाद्गृह्णाति वैश्वदेव्योवै प्रजावैश्वदेवः कलशः सविताप्रसवाना-
मीशे यत्सवितृपात्रेण वैश्वदेवं कलशाद्गृह्णाति सवितृप्रसूतएवास्मै प्रजाः प्र (२) जनयति सोमे
सोममभिगृह्णाति रेतएव तद्दधाति सुशर्मासिसुप्रतिष्ठानइत्याह सोमे हि सोममभिगृह्णाति प्रतिष्ठित्या
एतस्मिन्वा अपि ग्रहे मनुष्येभ्योदेवेभ्यः पितृभ्यः क्रियते सुशर्मासि सुप्रतिष्ठानइत्याह मनुष्येभ्य
एवैतेन करोति बृहदित्याहदेवेभ्यएवैतेन करोति नमइत्याह पितृभ्यएवैतेन करोति (३) एतावतीर्वै
देवतास्ताभ्यएवैनꣳ सर्वाभ्योगृह्णात्येषते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वादेवेभ्यइत्याह वैश्वदेवोह्येषः—३९)
[विश्वेप्रकरोत्येकान्नविꣳशतिश्च] ॥ ७ ॥ प्राणोवा एषयदुपाꣳशुर्यदुपाꣳशुपात्रेण प्रथमश्चो-
त्तमश्च ग्रहौ गृह्येते प्राणमेवानुप्रयन्ति प्राणमनूद्यन्ति प्रजापतिर्वा एषयदाग्रयणः प्राणउपाꣳशुः प-

त्नीः प्रजाः प्रजनयंति यदुपाᳪशुपात्रेण पात्नीवतमाग्रयणाद्गृह्णाति प्रजानां प्रजननाय तस्मात्प्राणं
प्रजाअनुप्रजायंते देवावा इतइतः पत्नीः सुवर्गम् (१) लोकमजिगाᳪसन्ते सुवर्गं लोकन्न प्राजानन्
न्तएतं पात्नीवतमपश्यन्तमगृह्णत ततोवै ते सुवर्गं लोकं प्राजानन् यत्पात्नीवतोगृह्यते सुवर्गस्य लो-
कस्य प्रज्ञात्यै ससोमोनातिष्ठतस्त्रीभ्योगृह्यमाणस्तं घृतं वज्रं कृत्वा घ्नंतं निरिंद्रियं भूतमगृह्णन्तस्मा-
त्स्त्रियोनिरिंद्रियाअदायादीरपिपापात्पुᳪसउपस्तितरम् (२) वदंति यद्घृतेन पात्नीवतᳪश्रीणाति वज्रे
णैवैनं वशे कृत्वा गृह्णात्युपयामगृहीतोसीत्याहेयं वा उपयामस्तस्मादिमां प्रजाअनुप्रजायंते बृहस्पति
सुतस्य तइत्याह ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै प्रजाः प्रजनयतींदो इत्याह रेतोवा इंदूरेतएव
तद्दधातींद्रियावइति (३) आह प्रजावा इंद्रियं प्रजाएवास्मै प्रजनयत्यग्ना ३ इत्याहाग्निर्वै रेतोधाः प-
त्नीवइत्याह मिथुनत्वाय सजूर्देवेन त्वष्ट्रासोमं पिबेत्याह त्वष्टा वै पशूनां मिथुनानाᳪ रूपकृद्रूपमेव
पशुषुदधातिदेवावै त्वष्टारमजिघाᳪसन्त्सपत्नीः प्रापद्यतत्तन्न प्रतिप्रायच्छन्तस्मादपि (४) वध्यं प्रपन्नं
नप्रतिप्रयच्छंति तस्मात्पात्नीवते त्वष्ट्रेपिगृह्यते न सादयत्यसन्नाद्धिप्रजाः प्रजायंते नानुवषट्क-
रोति यदनुवषट्कुर्याद्रुद्रं प्रजाअन्ववसृजेद्यन्नानुवषट्कुर्यादशांतमग्नीत्सोमं भक्षयेदुपाᳪश्वनुव-
षट्करोति न रुद्रं प्रजाअन्ववसृजति शांतमग्नीत्सोमं भक्षयत्यग्नीन्नेष्टुरुपस्थमासीद (५) नेष्टः
पत्नीमुदानयेत्याहाग्नीदेव नेष्टरि रेतोदधाति नेष्टापत्नियामुद्गात्रा संख्यापयति प्रजापतिर्वा एष-
यदुद्गाता प्रजानां प्रजननायापउपप्रवर्तयाति रेतएव तत्सिंचत्यूरुणोपप्रवर्तयत्यूरुणा हि रेत-

सिच्यतेनग्नं कृत्योरुमुपप्रवर्तयति यदा हि नग्नऊरुर्भवत्यथ मिथुनी (६) भवतोथ रेतः सिच्यतेथ प्रजाः प्रजायंते—८) [सुवर्गमुपंक्तितरमित्यपिसीमिथुन्यंष्टौच] ॥ ८ ॥ इंद्रोवृत्रमहन्तस्य शीर्षकपालमुदौब्जत्सद्रोणकलशोभवत्तस्मात्सोमः समस्रवत्सहारियोजनोभवत्तं व्यचिकित्सज्जुहवानी३ माहौषा३मिति सोमन्यत यद्योष्याम्यामꣳहोष्यामि यन्न होष्यामि यज्ञवेशसं करिष्यामीति तमध्रियतहोतुꣳसोग्निरब्रवीन्नमय्यामꣳ होष्यसीति तं धानाभिरश्रीणात् (१) तꣳशृतं भूतमजुहोद्यद्धानाभिर्हारियोजनꣳ श्रीणाति शृतत्वाय शृतमेवैनं भूतं जुहोति बह्वीभिः श्रीणात्येतावतीरेवास्यामुष्मिंल्लोके कामदुघाभवंत्यथो खल्वाहुरेतावा इंद्रस्य पृश्नयः कामदुघा यद्धारियोजनीरिति तस्माद्बह्वीभिः श्रीणीयादृक्सामे वा इंद्रस्य हरीसोमपानौ तयोः परिधयआधानं य दप्रहृत्यपरिधीञ्जुहुयादंतराधानाभ्याम् (२) घासं प्रयच्छेत्प्रहृत्य परिधीञ्जुहोति निराधानाभ्यामेव घासं प्रयच्छत्युन्नेताजुहोति यातयामेवह्येतर्ह्यध्वर्युः स्वगाकृतोयदध्वर्युर्जुहुयाद्यथा विमुक्तं पुनर्युनक्ति तादृगेवतच्छीर्षन्नधिनिधाय जुहोति शीर्षतोहि ससमभवद्विक्रम्य जुहोति विक्रम्यहींद्रोवृत्रमहन्त्समृध्यै पशवोवै हारियोजनीर्यत्संभिंद्यादल्पाः (३) एनं पशवोभुंजंतउपतिष्ठेरन्यन्नसंभिंद्याद्बहवएनं पशवोभुंजंतउपतिष्ठेरन्मनसा संबाधतउभयं करोति बहवएवैनं पशवोभुंजंत उपतिष्ठंतउन्नेतर्युपहवमिच्छंते यएव तत्र सोमपीथस्तमेवावरुंधतउत्तरवेद्यां निवपति पशवोवा उत्तरवेदिः पशवोहारियोजनीः पशुष्वेव पशून्प्रतिष्ठापयंति —४) [श्रीणादन्तराधानाभ्यामल्पाः

स्थापयन्ति] ॥ ९ ॥ ग्रहान्वा अनुप्रजाः पशवः प्रजायंतउपा२ंश्वंतर्यामावंजावयः शुक्रामंथिनौ पुरुषाऋतुग्रहानेकंशफाआदित्यग्रहं गावंआदित्यग्रहोभूयिष्ठाभिर्ऋग्भिर्गृह्यते तस्माद्गावः पशूनां भूयिष्ठायत्त्रिरुपा२ंशु५ हस्तेन विगृह्णाति तस्माद्द्वौत्रीनजाजनयत्यथावयोभूयसीः पिता वा एषयदांग्रयणः पुत्रः कलशोयदाग्रयणउपदस्येत्कलशाद्गृह्णीयाद्यथा पिता (१) पुत्रं क्षितउपधावंति तादृगेव तद्यत्कलशउपदस्येदाग्रयणाद्गृह्णीयाद्यथा पुत्रः पितरं क्षितउपधावंति तादृगेव तदात्मा वा एषयज्ञस्य यदांग्रयणोयद्ग्रहोवा कलशोवोपदस्येदाग्रयणाद्गृह्णीयादात्मनएवाधियज्ञं निष्करोत्यविज्ञातोवा एषगृह्यते यदाग्रयणस्थाल्या गृह्णाति वायव्येन जुहोति तस्मात् (२) गर्भेणाविज्ञातेन ब्रह्महावभृथमवयंति परास्थालीरस्यंत्युद्वायव्यानि हरंति तस्मात्स्त्रियं जातां परास्यंत्युत्पुमा२ंस५ हरंति यत्पुरोरुचमाह यथावस्यंसआहरंति तादृगेव तद्यद्ग्रहं गृह्णाति यथावस्यंसआहृत्य प्राह तादृगेव तद्यत्सादयंति यथावस्यंसउपनिधायापक्रामंति तादृगेव तद्यत् (३) वैयज्ञस्य साम्ना यजुषा क्रियते शिथिलं तद्यदृचा तद्दृढं पुरस्तादुपयामायजुषा गृह्यंतउपरिष्टादुपयामाऋचा यज्ञस्य धृत्यै — १८) [पितातस्माद्यदष्टादशच] ॥ १० ॥ प्रान्यानि पात्राणि युज्यंते नान्यानि यानि पराचीनानि प्रयुज्यंतेमुमेव तैर्लोकमभिजयति पराङिवह्यसौ लोकोयानि पुनः प्रयुज्यंतइममेव तैर्लोकमभिजयति पुनः पुनरिव ह्ययं लोकः प्रान्यानि पात्राणि युज्यंतेनान्यानि यानि पराचीनानि प्रयुज्यंते तान्यन्वोषधयः पराभवंति यानि पुनः (१) प्रयुज्यंते तान्यन्वोषधयः पुन-

राभ्भवंति प्रान्यानि पात्राणि युज्यंते नान्यानि यानि पराचीनानि प्रयुज्यंते तान्यन्वारण्याः पश-
वोरण्यमपयंति यानि पुनः प्रयुज्यंते तान्यनुग्राम्याः पशवोग्राममुपावर्तयंति योवै ग्रहाणां निदानं
वेद निदानवान्भवत्याज्यमित्युक्थं तद्वैग्रहाणां निदानं यदुपाꣳशु शꣳसंति तत् (२) उपाꣳश्वंत
र्यामयोर्यदुच्चैस्तदितरेषां ग्रहाणामेतद्वैग्रहाणां निदानं यएवं वेद निदानवान्भवति योवै ग्रहाणां मि-
थुनं वेद प्रप्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते स्थालीभिरन्ये ग्रहागृह्यंते वायव्यैरन्यएतद्वैग्रहाणां मिथुनं
यएवं वेद प्रप्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायतइंद्रस्त्वष्टुः सोममभीषहापिबत्सविष्वंङ् (३) व्यार्च्छत्स-
आत्मन्नारमणन्नाविंदत्सएतानंनुसवनं पुरोडाशानपश्यत्तान्निरवपत्तैर्वैसआत्मन्नारमणमकुरुत त-
स्मादनुसवनं पुरोडाशानिरुप्यंते तस्मादनुसवनं पुरोडाशानां प्राश्नीयादात्मन्नेवारमणं कुरुते नैनꣳ
सोमोतिपवते ब्रह्मवादिनोवदंति नर्चा न यजुषापङ्क्तिराप्यतेथकिम् (४) यज्ञस्य पांक्तत्वमिति
धानाः करंभः परिवापः पुरोडाशः पयस्यातेनपंक्तिराप्यते तद्यज्ञस्यपांक्तत्वम् — १४) [पुन-
स्तद्विष्वङ्किंचतुर्दशच] ॥ ११ ॥ इंद्र (२३३) आयु (१३९) यंज्ञेन (१८४) सुवर्गाये (८०)
द्रो (१७८) दिति (२७७) रंतर्यामपात्रेण (१६९) प्राण (३०८) इंद्रो (२००)ग्रहान् (१६८)
प्रै (२१४) कादश (२१५०) ॥ ११ ॥ इतितैत्तिरीयसंहितायांषष्ठकाण्डेपंचमःप्रपाठकः ॥ ५ ॥

॥ हरिः ओम् ॥ ॥ सुवर्गाय वाएतानि लोकायहूयंते यद्दाक्षिणानि द्वाभ्यां गार्हपत्ये
जुहोति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्याआग्नीध्रे जुहोत्यंतरिक्षएवाक्रमते सदोभ्यैति सुवर्गमेवैनं लोकं

गमयति सौरीभ्यामृग्भ्यां गार्हपत्ये जुहोत्यमुमेवैनं लोकꣳ समारोहयति नयवत्यर्चाग्नीध्रे जुहोति सुवर्गस्य लोकस्याभिनीत्यै दिवं गच्छ सुवःपतेति हिरण्यम् (१) हुत्वोद्गृह्णाति सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति रूपेण वो रूपमभ्यैमीत्याह रूपेण ह्यासाꣳ रूपमभ्यैति यद्धिरण्येन तुथो वो विश्ववेदा विभजत्वित्याह तुथो ह स्म वै विश्ववेदा देवानां दक्षिणा विभजति तेनैवैना विभजत्येतेते अग्ने राधः (२) ऐति सोमच्युतमित्याह सोमच्युत ꣳ ह्यस्य राध ऐति तन्मित्रस्य पथा नयेत्याह शान्त्या ऋतस्य पथा प्रेत चन्द्रदक्षिणा इत्याह सत्यं वा ऋत ꣳ सत्येनैवैना ऋतेन विभजति यज्ञस्य पथा सुविता नयन्तीरित्याह यज्ञस्य ह्येताः पथा यन्ति यद्दक्षिणा ब्राह्मणमद्य राध्यासम् (३) ऋषिमार्षेयमित्याहैष वै ब्राह्मण ऋषिरार्षेयो यः शुश्रुवान् तस्मादेवमाह विसुवः पश्यन्व्यन्तरिक्षमित्याह सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति यतस्व सदस्यैरित्याह मित्रत्वायास्मद्दात्रा देवत्रा गच्छत मधुमतीः प्रदातारमाविशतेत्याह वयमिह प्रदातारः स्मोऽस्मानमुत्र मधुमतीराविशतेति (४) वाव तदाह हिरण्यं ददाति ज्योतिर्वै हिरण्यं ज्योतिरेव पुरस्ताद्धत्ते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या अग्नीधे ददात्यग्निमुखानेवर्तून्प्रीणाति ब्रह्मणे ददाति प्रसूत्यै होत्रे ददात्यात्मा वा एष यज्ञस्य यद्धोतात्मानमेव यज्ञस्य दक्षिणाभिः समर्धयति — ३८) [हिरण्यं राधो राध्यासमित्यष्टात्रिꣳशच्च] ॥ १ ॥ समिष्टयजूꣳषि जुहोति यज्ञस्य समिष्ट्यै यद्वै यज्ञस्य क्रूरं यद्विलिष्टं यदत्येति यन्नात्येति यदतिकरोति यन्नापि करोति तदेव तैः प्रीणाति नव जुहोति नव वै पुरुषे प्राणाः पुरुषेण यज्ञः संमितो यावानेव

यज्ञस्तंप्रीणाति षड्ढग्मियाणि जुहोति षड्वा ऋतवं ऋतूनेव प्रीणाति त्रीणियजूꣳषि (१) त्रयंइमेलोका
इमानेव लोकान्प्रीणाति यज्ञंयज्ञंगच्छ यज्ञपतिं गच्छेत्याह यज्ञपतिमेवैनं गमयति स्वां योनिं गच्छे-
त्याहस्वामेवैनं योनिं गमयत्येषते यज्ञोयज्ञपते सहसूक्तवाकः सुवीरइत्याह यजमानएव वीर्यंदधाति
वासिष्ठोहसात्यहव्योदैवभागं पप्रच्छयत्सृंजयान्बहुयाजिनोयीयजोयज्ञे (२) यज्ञं प्रत्यतिष्ठिपा
यज्ञपता (३) विति सहोवाच यज्ञपतावितिसत्याद्वैसृंजयाः परांबभूवुरितिहोवाच यज्ञेवावयज्ञः
प्रतिष्ठाप्यआसीद्यजमानस्यापराभावायेति देवागातुविदोगातुं वित्वागातुमितेत्याह यज्ञएव यज्ञं
प्रतिष्ठापयति यजमानस्यापराभावाय— ४१) [यजूꣳषियज्ञएकंचत्वारिꣳशच्च] ॥ २ ॥ अ-
वभृथयजूꣳषिजुहोति यदेवार्वाचीनमेकंहायनादेनः करोति तदेव तैरवयजते प्रोवभृथमवैत्यप्सु
वै वरुणः साक्षादेव वरुणमवयजते वर्त्मना वाअन्वित्य यज्ञꣳरक्षाꣳसि जिघाꣳसंति साम्नाप्रस्तोता
न्ववैति सामवै रक्षोहारक्षसामपहत्यै त्रिर्निधनमुपैति त्रयंइमेलोकाएभ्यएव लोकेभ्योरक्षाꣳसि(१)
अपहंति पुरुषः पुरुषोनिधनमुपैति पुरुषःपुरुषोहि रक्षस्वी रक्षसामपहत्याउरुꣳहिराजा वरुणश्च-
कारेत्याह प्रतिष्ठित्यै शतंते राजन्भिषजः सहस्रमित्याह भेषजमेवास्मै करोत्यभिष्ठितोवरुणस्य
पाशइत्याह वरुणपाशमेवाभितिष्ठति बर्हिरभिजुहोत्याहुतीनां प्रतिष्ठित्याअथो अग्निवत्येवजुहोत्यप
बर्हिषः प्रयाजान्(२) यजति प्रजावैबर्हिः प्रजाएव वरुणपाशान्मुंचत्याज्यंभागौयजति यज्ञस्यैव
चक्षुषीनांतरेति वरुणं यजति वरुणपाशादेवैनं मुंचत्यग्नीवरुणौ यजति साक्षादेवैनं वरुणपाशान्मुं

चत्यपबर्हिषावनूयाजौ यजति प्रजा वै बर्हिः प्रजा एव वरुणपाशान्मुंचति चतुरः प्रयाजान्यजति द्वावनूयाजौ षट्संपद्यंते षड्वा ऋतवः (३) ऋतुष्वेव प्रतितिष्ठत्यवभृथनिचंकुणेत्याह यथोदितमेव वरुणमवयजते समुद्रे ते हृदयमप्स्वंतरित्याह समुद्रे ह्यंतर्वरुणः संत्वा विशंत्वोषधीरुताप इत्याहाद्भिरेवैनमोषधीभिः सम्यंचं दधाति देवीराप एष वो गर्भ इत्याह यथायजुरेवैतत्पशवो वै (४) सोमो यद्भिंदूनां भक्षयेत्पशुमान्स्याद्वरुणस्त्वेनं गृह्णीयाद्यन्न भक्षयेदपशुः स्यान्नैनं वरुणो गृह्णीयादुपस्पृश्यमेव पशुमान्भवति नैनं वरुणो गृह्णाति प्रतियुतो वरुणस्य पाश इत्याह वरुणपाशादेव निर्मुच्यते प्रतीक्षमायंति वरुणस्यांतर्हित्या एधोस्येधिषीमहीत्याह समिधैवाग्निं नमस्यंतः (५) उपायंति तेजोसि तेजो मयि धेहीत्याह तेज एवात्मंधत्ते — १२) [रक्षाꣳसि प्रयाजानृतवो वै नमस्यंतो द्वादश च] ॥ ३ ॥ स्फ्येन वेदिमुद्धंति रथाक्षेण विमिमीते यूपं मिनोति त्रिवृतमेव वज्रꣳ संभृत्य भ्रातृव्याय प्रहरति स्तृत्यै यदंतर्वेदि मिनुयाद्देवलोकमभिजयेद्यद्बहिर्वेदि मनुष्यलोकं वेद्यंतस्य संधौ मिनोत्युभयोर्लोकयोरभिजित्या उपरसंमितां मिनुयात्पितृलोककामस्य रशनसंमितां मनुष्यलोककामस्य चषालसंमितामिंद्रियकामस्य सर्वान्त्समान्प्रतिष्ठाकामस्य ये त्रयो मध्यमास्तान्त्समान्पशुकामस्यैतान्वै (१) अनु पशव उपतिष्ठंते पशुमानेव भवति व्यतिषजेदितरान्प्रजयैवैनं पशुभिर्व्यतिषजति यं कामयेत प्रमायुकः स्यादिति गर्तमितं तस्य मिनुयादुत्तरार्ध्यं वर्षिष्ठमथ ह्रसीयाꣳसमेषा वै गर्तमिद्यस्यैवं मिनोति नाजकूप्रमीयते दक्षिणार्ध्यं वर्षिष्ठं मिनुयात्सुव-

गंकामस्याथह्नसीयाꣳसमाक्रमणमेवतत्सेतुं यजमानः कुरुते सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै (२)
यदेकस्मिन्यूपे द्वे रशने परिव्ययति तस्मादेकोद्वेजायेविंदते यन्नैकाꣳरशनां द्वयोर्यूपयोः परि-
व्ययति तस्मान्नैकाद्वौपती विंदते यं कामयेतस्त्र्यस्यजायेतेत्युपांते तस्य व्यतिषजेत्स्त्र्येवास्य
जायते यं कामयेत पुमानस्य जायेतेत्यांतं तस्य प्रवेष्टयेत्पुमानेवास्य (३) जायते सुरावै
देवान् दक्षिणतउपानयंतां देवाउपशयेनैवापानुदंत तदुपशयस्योपशयत्वं यद्दक्षिणतउपशयउपशये
भ्रातृव्यापनुत्यै सर्वे वाअन्येयूपाः पशुमंतोथोपशयएवापशुस्तस्य यजमानः पशुर्यन्ननिर्दिशे-
दार्तिमार्छेद्यजमानोसौ ते पशुरितिनिर्दिशेद्यं द्विष्याद्यमेव (४) द्वेष्टि तमस्मै पशुंनिर्दिशति
यदिनद्विष्यादाखुस्तेपशुरितिब्रूयान्न ग्राम्यान्पशून्हिनस्ति नारण्यान्प्रजापतिः प्रजाअसृजत सो-
न्नाद्येन व्यार्ध्यत सएतामेकादशिनीमपश्यत्तया वै सोन्नाद्यमवारुंधयद्दशयूपाभवंति दशाक्षरा-
विराडन्नंविराड्विराजैवान्नाद्यमवरुंधे (५) यएकादशःस्तनएवास्यैसदुहएवैनांतेनवज्रोवाएषासंमी-
यते यदेकादशिनीसेश्वरापुरस्तात्प्रत्यंचं यज्ञꣳसंमर्दितोर्यत्पात्नीवतं मिनोति यज्ञस्य प्रत्युत्तब्ध्यै-
सयत्वाय — ३०) [वैसमष्ट्याअस्यैवरुंधेत्रिꣳशच्च] ॥ ४ ॥ प्रजापतिः प्रजाअसृजत सरिरि-
चानोमन्यत सएतामेकादशिनीमपश्यत्तया वै सआयुरिंद्रियं वीर्यमात्मन्नधत्त प्रजाइव खलु वा ए-
षसृजते योयजते सएतर्हिरिरिचानइव यदेषैकादशिनी भवत्यायुरेवतयेंद्रियं वीर्यं यजमानआ-
त्मन्धत्ते प्रैवाग्नेयेन वापयतिमिथुनꣳसारस्वत्याकरोति रेतः (६) सौम्येन दधाति प्रजनयति पौष्णेन

बार्हस्पत्यो भवति ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै प्रजाः प्रजनयति वैश्वदेवो भवति वैश्वदेव्यो वै प्रजाः प्रजा एवास्मै प्रजनयतीन्द्रियमेवैन्द्रेणावरुन्धे विशं मारुतेनौजो बलमैन्द्राग्नेन प्रसवाय सावित्रो निर्वरुणत्वाय वारुणो मध्यत ऐन्द्रमालभते मध्यत एवेन्द्रियं यजमाने दधाति (२) पुरस्तादैन्द्रस्य वैश्वदेवमालभते वैश्वदेवं वा अन्नमन्नमेव पुरस्ताद्धत्ते तस्मात्पुरस्तादन्नमद्यत ऐन्द्रमालभ्य मारुतमालभते विड्वै मरुतो विशमेवास्मा अनु बध्नाति यदि कामयेत योऽवगतः सोऽपरुध्यतां योऽपरुद्धः सोऽवगच्छत्वित्यैन्द्रस्य लोके वारुणमालभेत वारुणस्य लोक ऐन्द्रम् (३) य एवावगतः सोऽपरुध्यते योऽपरुद्धः सोऽवगच्छति यदि कामयेत प्रजा मुह्येयुरिति पशून्व्यतिषजेत्प्रजा एव मोहयति यदभिवाहतोऽपां वारुणमालभेत प्रजा वरुणो गृह्णीयाद्दक्षिणत उदञ्चमालभतेऽपवाहतोऽपां प्रजानामवरुणग्राहाय— ३७)

[रेतो दधात्यैन्द्रꣳ सप्तत्रिꣳशच्च] ॥ ५ ॥ इन्द्रः पत्निया मनुमयाजयत्तां पर्यग्निकृतामुदसृजत्तया मनुरार्ध्नोद्यत्पर्यग्निकृतं पात्नीवतमुत्सृजति यामेव मनुरृद्धिमार्ध्नोत्तामेव यजमान ऋध्नोति यज्ञस्य वा अप्रतिष्ठिताद्यज्ञः पराभवति यज्ञं पराभवन्तं यजमानोऽनु पराभवति यदाज्येन पात्नीवतꣳ सꣳस्थापयन्ति यज्ञस्य प्रतिष्ठित्यै यज्ञं प्रतितिष्ठन्तं यजमानोऽनु प्रतितिष्ठतीष्टं वपया (१) भवत्यनिष्टं वशयाथ पात्नीवतेन प्रचरति तीर्थ एव प्रचरत्यथो एतद्ध्यैवास्य यामस्त्वाष्ट्रो भवति त्वष्टा वै रेतसः सिक्तस्य रूपाणि विकरोति तमेव वृषाणं पत्नीष्वपि सृजति सोऽस्मै रूपाणि विकरोति— ३६)

[वपया षट्त्रिꣳशच्च] ॥ ६ ॥ घ्नन्ति वा एतत्सोमं यदभिषुण्वन्ति यत्सौम्यो भवति यथा मृतायां-

नुस्तरणींघ्नंति तादृगेव तद्यदुत्तरार्धेवामध्ये वाजुहुयाद्देवताभ्यः समदंदध्याद्दक्षिणार्धेजुहोत्येषा-
वैपितृणां दिक्स्वायामेव दिशि पितॄन्निरवदयतउद्गातृभ्योहरंति सामदेवत्योवैसौम्योयद्देवसाम्न-
श्छंबट्कुर्वंति तस्यैवसशांतिरवं (१) ईक्षंते पवित्रं वै सौम्यआत्मानमेव पवयंते यआत्मानं
नपरिपश्येदितासुःस्यादभिदर्दिकृत्वावेक्षेततस्मिन्ह्यात्मानंपरिपश्यत्यथो आत्मानमेव पवयतेयोगत-
मनाःस्यात्सोवेक्षेत यन्मेमनःपरागतं यद्वामेअपरागतम् । राज्ञासोमेनतद्वयमस्मासुधारयामसीति
मनएवात्मन्दाधार (२) नगतमनाभवत्यपवैतृतीयसवनेयज्ञःक्रामतीजानादनीजानमभ्याग्नावैष्ण
व्यर्चाघृतस्ययजत्यग्निः सर्वादेवताविष्णुर्यज्ञोदेवताश्चैवयज्ञं चदाधारोपांशुर्यजति मिथुनत्वाय
ब्रह्मवादिनोवदंतिमित्रोयज्ञस्यस्विष्टं युवते वरुणोदुरिष्टं कतर्हि यज्ञः क्व यजमानोभवतीति य-
न्मैत्रावरुणीं वशामालभंते मित्रेणैव (३) यज्ञस्य स्विष्टꣳशमयति वरुणेनदुरिष्टंनार्तिमार्छति
यजमानोयथा वैलांगलेनोर्वरां प्रभिंदंत्येवमृक्सामेयज्ञंप्रभिंतोयन्मैत्रावरुणीं वशामालभंते य-
ज्ञायैव प्रभिन्नाय मत्यमन्ववास्यति शांत्यैयातयामानि वाएतस्य छंदांꣳसि यईजानश्छंदसा-
मेषरसोयद्वशायन्मैत्रावरुणींवशामालभंते छंदांꣳस्येवपुनराप्रीणाति (४) अयातयामत्वाया-
थोछंदःस्वेव रसंदधाति— ६) [एवंदाधारैवप्रीणातिषट्च] ॥ ७ ॥ देवावाइंद्रियंवीर्य१व्य-
भजंत ततोयदत्यशिष्यत तदतिग्राह्याअभवन्तदतिग्राह्याणामतिग्राह्यत्वं यदतिग्राह्यागृह्यंतइंद्रिय-
मेव तद्वीर्यं यजमानआत्मन्धत्ते तेजआग्नेयेनेंद्रियमैंद्रेण ब्रह्मवर्चसꣳसौर्येणोपस्तंभनं वाएत-

यज्ञस्य यदतिग्राह्यांश्चके पृष्ठानियत्पृष्ठ्येन गृह्णीयात्प्राचं यज्ञं पृष्ठानि सꣳशृणीयुर्यदुक्थ्ये (१)
गृह्णीयात्प्रत्यंचं यज्ञमति ग्राह्याः सꣳशृणीयुर्विश्वजिति सर्वपृष्ठे ग्रहीतव्यायज्ञस्य सवीर्यत्वाय
प्रजापतिर्देवेभ्योयज्ञान्व्यादिशत्सप्रियास्तनूरपन्यधत्त तदतिग्राह्याअभवन्वितनुस्तस्य यज्ञइत्याहु-
र्यस्यातिग्राह्यानगृह्यंतइत्यप्यग्निष्टोमे ग्रहीतव्यायज्ञस्य सतनुत्वाय देवता वै सर्वाः सदृशीरास-
न्तानव्यावृतमगच्छन्ते देवाः (२) एतएतान् ग्रहानपश्यन् तानगृह्णताग्नेयमग्निरैंद्रमिंद्रः सौर्यꣳ
सूर्यस्ततोवै तेन्याभिर्देवताभिर्व्यावृतमगच्छन्यस्यैवं विदुषएतेग्रहागृह्यंतेव्यावृतमेव पाप्मना भ्रातृ-
व्येण गच्छतीमे लोकाज्योतिष्मंतः समावद्वीर्याः कार्याइत्याहुराग्नेयेनास्मिन्लोके ज्योतिर्धत्तऐंद्रे-
णांतरिक्षइंद्रवायू हिसयुजौ सौर्येणामुष्मिन्लोके (३) ज्योतिर्धत्ते ज्योतिष्मंतोस्माइमेलोका-
भवंति समावद्वीर्यानेनान्कुरुत एतान्वैग्रहान्बंबाविश्ववयसाववित्तां ताभ्यामिमेलोकाः परांचश्चार्वा-
चश्च प्राभुर्यस्यैवं विदुषएतेग्रहागृह्यंते प्रास्माइमेलोकाः परांचश्चार्वांचश्चभांति — ३९) [उक्थ्ये-
देवालोकएकान्नचत्वारिꣳशच्च] ॥ ८ ॥ देवावै यद्यज्ञेकुर्वत तदसुराअकुर्वत ते देवाअदा-
भ्येछंदाꣳसि सवनानि समस्थापयन्ततोदेवाअभवन्परासुरायस्यैवं विदुषोदाभ्योगृह्यते भवत्या-
त्मना परास्य भ्रातृव्योभवति यद्वै देवाअसुरानदाभ्येनादभ्नुवन्तददाभ्यस्यादाभ्यत्वं यएवंवेद द-
भ्नोत्येव भ्रातृव्यं नैनं भ्रातृव्योदभ्नोति (१) एषावैप्रजापतेरतिमोक्षिणीनामतनूर्यददाभ्यउप-
नद्धस्य गृह्णात्यतिमुत्त्याअतिपाप्मानं भ्रातृव्यं मुच्यते यएवंवेदघ्नंति वाएतत्सोमंयदभिषुण्वंति

सोमेहन्यमाने यज्ञोहन्यते यज्ञेयजमानोब्रह्मवादिनोवंदन्ति किं तद्यज्ञेयजमानः कुरुते येन जीवं-
न्त्सुवर्गं लोकमेतीति जीवग्रहोवाएषयददाभ्योनभिषुतस्य गृह्णाति (२) जीवन्तमेवैन॑ꣳसुवर्गं
लोकं गमयति विवाएतद्यज्ञं छिन्दन्ति यददाभ्ये स॑ꣳस्थापयन्त्य॑ꣳशूनपि सृजति यज्ञस्य संतत्यै—
११) [दभ्नोतिगृह्णात्येकान्नविꣳशतिश्च] ॥ ९ ॥ देवावै प्रबाहुग्ग्रहानगृह्णतस एतं प्रजापति-
र॑ꣳशुमपश्यत्तमगृह्णीत तेन वै स आर्ध्नोद्यस्यैवं विदुषो॑ꣳशुर्गृह्यत ऋध्नोत्येवसकृदभिषुतस्य गृह्णाति
सकृद्धिसतेनार्ध्नोन्मनसागृह्णाति मन इव हि प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्या औदुंबरेण गृह्णात्यूर्ग्वा उदुंबर-
ऊर्जमेवावरुंधे चतुःस्रक्तिभवति दिक्षु (१) एव प्रतितिष्ठति योवाअ॑ꣳशोरायतनं वेदायतनवान्भवति
वामदेव्यमिति साम तद्वा अस्यायतनं मनसा गायमानोगृह्णात्यायतनवानेव भवति यदध्वर्युर॑ꣳशुं गृ-
ह्णन्नार्धयेदुभाभ्यां नर्ध्येताध्वर्यवे च यजमानाय च यदर्धयेदुभाभ्यामृध्येतानवानं गृह्णाति सैवास्यर्द्धि-
र्हिरण्यमभिव्यनिति (२) अमृतं वै हिरण्यमायुः प्राण आयुषैवामृतमभिधिनोति शतमानं भवति
शतायुःपुरुषः शतेंद्रिय आयुष्येवेंद्रिये प्रतितिष्ठति— २०) [दिक्ष्वनितिविꣳशतिश्च] ॥ १० ॥ प्र
जापतिर्देवभ्योयज्ञान्व्यादिशत्सरिरिचानोमन्यतसयज्ञाना॑ꣳषोडशधेंद्रियं वीर्यमात्मानमभिसमक्खिद-
त्तत्षोडश्यभवन्नवैषोडशीनामयज्ञोस्ति यद्वाव षोडश॑ꣳस्तोत्र॑ꣳषोडश॑ꣳशस्त्रं तेन षोडशीतत्षोड-
शिनः षोडशित्वं यत्षोडशीगृह्यत इंद्रियमेव तद्वीर्यं यजमान आत्मन्धत्ते देवेभ्योवै सुवर्गोलोकः
(१) नप्राभवत्तएत॑ꣳषोडशिनमपश्यन्तमगृह्णत ततोवै तेभ्यः सुवर्गोलोकः प्राभवद्यत्षोडशीगृह्य

तें सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्याइंद्रोवैदेवानामानुजावरआसीत्सप्रजापतिमुपाधावत्तस्माएतꣳषोड-
शिनं प्रायच्छत्तमगृह्णीत ततोवैसोग्रं देवतानां पर्यैद्यस्यैवं विदुषः षोडशी गृह्यते (२) अग्रमेव स-
मानानां पर्येति प्रातःसवने गृह्णाति वज्रोवै षोडशी वज्रः प्रातःसवनꣳस्वादेवैनं योनेर्निर्गृह्णाति स-
वनेसवने भिगृह्णाति सवनात्सवनादेवैनं प्रजनयति तृतीयसवने पशुकामस्य गृह्णीयाद्वज्रोवै षोड-
शी पशवस्तृतीयसवनं वज्रेणैवास्मैतृतीयसवनात्पशूनवरुंधे नोक्थ्येगृह्णीयात्प्रजावै पशवउक्थानि
यदुक्थ्ये (३) गृह्णीयात्प्रजांपशूनस्यनिर्दहेदतिरात्रे पशुकामस्य गृह्णीयाद्वज्रोवै षोडशी वज्रेणै-
वास्मै पशूनवरुध्य रात्रियोपरिष्टाच्छमयत्यप्यग्निष्टोमे राजन्यस्य गृह्णीयाद्व्यावृत्कामोहि राजन्यो-
यजते साह्नएवास्मै वज्रं गृह्णाति सएनं वज्रोभूत्वाइंधेनिर्वादहत्येकविꣳशꣳस्तोत्रं भवति प्रति-
ष्ठित्यै हरिवच्छस्यतइंद्रस्य प्रियं धाम (४) उपाप्नोति कनीयाꣳसिवै देवेषु छंदाꣳस्यासन्ज्या-
याꣳस्यसुरेषुतेदेवाः कनीयसा छंदसाज्यायच्छंदोभिव्यशꣳसन्ततोवै ते सुराणांलोकमवृंजत यत्क-
नीयसा छंदसा ज्यायश्छंदोभि विशꣳसति भ्रातृव्यस्यैव तल्लोकंवृंक्ते षडक्षराण्यतिरेचयंति षड्वा-
ऋतव ऋतूनेवप्रीणाति चत्वारिपूर्वाण्यवकल्पयंति (५) चतुष्पदएव पशूनवरुंधे द्वेउत्तरे द्विपदए-
वावरुंधे नुष्टुभमभिसंपादयंति वाग्वाअनुष्टुप्तस्मात्प्राणानां वागुत्तमासमयाविषिते सूर्ये षोडशिनः
स्तोत्रमुपाकरोत्येतस्मिन्वैलोकइंद्रोवृत्रमहन्त्साक्षादेव वज्रंभ्रातृव्याय प्रहरत्यरुणपिशंगोश्वोदक्षि-
णैतद्वैवज्रस्य रूपꣳसमृध्यै —४७) [लोकोगृह्यतउक्थ्येधामकल्पयंतिसप्तचत्वारिꣳशच्च] ॥११॥

सुवर्गाय (२३८) स (१४१) मवभृथयजूꣳषि (२६२) स्फ्येन (२८०) प्रजापति (१८७) रिन्द्रो (८६) घ्नंति (२०७) देवा (१८९) देवा (११९) देवाः (१२०) प्रजापति (२९७) रेकादश (२१२६) ॥ ११ ॥ इतितैत्तिरीयसंहितायांषष्ठकाण्डेषष्ठःप्रपाठकः ॥ प्राचीनवꣳशं (३८४०) य (३०८५) चात्वाला (३१५५) द्यज्ञेने (२६३६) न्द्रः (२१५०) सुवर्गाय (२१२६) षट् (१६९९२ ॥ ६ ॥ इतितैत्तिरीयसंहितायांषष्ठःकाण्डःसमाप्तः ॥

॥ हरिः ओम् ॥ प्रजननं ज्योतिरग्निर्देवतानां ज्योतिर्विराट्छंदसां ज्योतिर्विराड्वाचोग्नौ संतिष्ठते विराजमभिसंपद्यते तस्मात्तज्ज्योतिरुच्यते द्वौस्तोमौ प्रातःसवनं वहतोयथा प्राणश्चापानश्चद्वौ माध्यंदिनꣳसवनं यथा चक्षुश्चश्रोत्रं च द्वौ तृतीयसवनं यथा वाक्च प्रतिष्ठा च पुरुषसंमितोवाएषयज्ञोस्थूरिः (१) यं कामं कामयते तमेतेनाभ्यश्नुते सर्वꣳह्यस्थूरिणाभ्यश्नुतेग्निष्टोमेन वै प्रजापतिः प्रजा असृजत ताअग्निष्टोमेनैव पर्यगृह्णात्तासां परिगृहीतानामश्वतरोत्यप्रवत तस्यानुहायरेतआदत्त तद्गर्दभेन्यमार्ट्तस्माद्गर्दभोद्विरेताअथो आहुर्वडवायां न्यमार्डिति तस्माद्वडवा द्विरेताअथो आहुरोषधीषु (२) न्यमार्डिति तस्मादोषधयोनभ्यक्तारेभंत्यथोआहुः प्रजासुन्यमार्डिति तस्माद्यमौ जायेते तस्मादश्वतरोन प्रजायत आत्तरेताहितस्माद्बर्षिष्यनवक्लृप्तः सर्ववेदसेवासहस्रेवावक्लृप्तोतिह्यप्रवत यएवंविद्वानग्निष्टोमेन यजते प्राजाताः प्रजाजनयति परिप्रजातागृह्णाति तस्मादाहुर्ज्येष्ठयज्ञइति (३) प्रजापतिर्वावज्येष्ठः सह्येतेनाग्रे यजत प्रजापतिरकामयत प्रजा-

येयेति समुखतस्त्रिवृतं निरमिमीत तमग्निर्देवतान्वसृजत गायत्रीछंदोरथंतरꣳसाम ब्राह्मणोमनुष्या-
णामजः पशूनां तस्मात्तेमुख्यामुखतोह्यसृज्यंतोरसोबाहुभ्यां पंचदशं निरमिमीत तमिंद्रोदेवता-
न्वसृज्यत त्रिष्टुप्छंदोबृहत् (४) साम राजन्योमनुष्याणामविः पशूनां तस्मात्ते वीर्यावंतोवीर्या
द्ध्यसृज्यंत मध्यतः सप्तदशंनिरमिमीत तं विश्वेदेवादेवता अन्वसृज्यंत जगतीछंदोवैरूपꣳसामवै-
श्योमनुष्याणां गावः पशूनां तस्मात्तआद्या अन्नधानाद्ध्यसृज्यंत तस्माद्भूयाꣳसोन्येभ्योभूयिष्ठा हि
देवता अन्वसृज्यंत पत्तएकविꣳशंनिरमिमीततमनुष्टुप्छंदः (५) अन्वसृज्यत वै राजꣳसाम शूद्रोम-
नुष्याणामश्वः पशूनां तस्मात्तौभूतसंक्रामिणावश्वश्च शूद्रश्च तस्माच्छूद्रोयज्ञेनवक्लृप्तोनहिदेवता अन्व-
सृज्यत तस्मात्पादावुपजीवतः पत्तोह्यसृज्येतां प्राणावै त्रिवृदर्धमासाः पंचदशः प्रजापतिः सप्तदश-
स्त्रयइमेलोका असावादित्यएकविꣳशएतस्मिन्वाएते श्रिताएतस्मिन्प्रतिष्ठिता यएवंवेदैतस्मिन्नेव-
श्रयतएतस्मिन्प्रतितिष्ठति — ९) [अस्थूरिशीर्षंधीष्विति बृहच्छंदःप्रतिष्ठितानवच] ॥ १ ॥ प्रातःसवने
वै गायत्रेणछंदसा त्रिवृतेस्तोमाय ज्योतिर्दधदेति त्रिवृता ब्रह्मवर्चसेन पंचदशाय ज्योतिर्दधदेति पंचद
शेनौजसावीर्येण सप्तदशाय ज्योतिर्दधदेति सप्तदशेन प्राजापत्येनप्रजननेनैकविꣳशाय ज्योतिर्दधदे
तिस्तोमएवतत्स्तोमाय ज्योतिर्दधदेत्यथोस्तोमएवस्तोममभिप्रणयति यावंतो वै स्तोमास्तावंतःकामा-
स्तावंतोलोकाः (१) तावंति ज्योतीꣳष्येतावतएवस्तोमानेतावतः कामानेतावतो लोकानेतावंति
ज्योतीꣳष्यवरुंधे — १३) [लोकास्त्रयोदशच] ॥ २ ॥ ब्रह्मवादिनोवदंति सत्वैयजेत योग्निष्टोमेन यज

मानोथसर्वस्तोमेन यजेतेतियस्यत्रिवृतमंतर्यंति प्राणाꣳस्तस्यांतर्यंति प्राणेषु मेप्यंसदितिखलु वै य-
ज्ञेन यजमानो यजते यस्य पंचदशमंतर्यंति वीर्यं तस्यांतर्यंति वीर्यमेप्यंसदिति खलु वै यज्ञेन यज-
नोयजते यस्य सप्तदशमंतर्यंति (१) प्रजां तस्यांतर्यंति प्रजायां मेप्यंसदितिखलु वै यज्ञेन
यजमानोयजते यस्यैकविꣳशमंतर्यंति प्रतिष्ठांतस्यांतर्यंति प्रतिष्ठायां मेप्यंसदिति खलु वै यज्ञेन
यजमानोयजते यस्य त्रिणवमंतर्यंत्यृतूꣳश्च तस्य नक्षत्रियांच विराजमंतर्यंत्यृतुषु मेप्यंसंनक्षत्रियां
यांचविराजीति (२) खलु वै यज्ञेन यजमानोयजते यस्य त्रयस्त्रिꣳशमंतर्यंति देवतास्तस्यांत-
र्यंतिदेवतासुमेप्यंसदिति खलु वै यज्ञेन यजमानोयजते योवै स्तोमानामवमं परमतां गच्छंतंवेद
परमतामेवगच्छति त्रिवृद्वैस्तोमानामवमस्त्रिवृत्परमोयएवं वेद परमतामेवगच्छति—४४) [अंत-
र्यंतीतिचतुश्चत्वारिꣳशच्च] ॥३॥ अंगिरसोवै सत्रमासत ते सुवर्गं लोकमायन् तेषाꣳहविष्मां-
ꣳश्चहविष्कृच्चाहीयेतां तावकामयेताꣳसुवर्गं लोकमियावेतितावेतंद्विरात्रमपश्यतां तमाहरतां तेना-
यजेतां ततोवैतौसुवर्गंलोकमैतांयएवंविद्वान्द्विरात्रेणयजते सुवर्गमेव लोकमेति तावैतांपूर्वेणाह्ना-
गच्छतामुत्तरेण (१) अभिप्लवः पूर्वमहर्भवति गतिरुत्तरं ज्योतिष्टोमोग्निष्टोमः पूर्वमहर्भवाति
तेजस्तेनावरुंधे सर्वस्तोमोतिरात्रउत्तरꣳ सर्वस्याप्त्यै सर्वस्यावरुध्यैगायत्रंपूर्वेहन्त्साम भवति तेजो-
वै गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसंतेजएवब्रह्मवर्चसमात्मन्धत्ते त्रैष्टुभमुत्तरओजोवै वीर्यं त्रिष्टुगोजए
व वीर्यमात्मंधत्ते रथंतरं पूर्वं (२) अहन्त्सामभवतीयं वैरथंतरमस्यामेव प्रतितिष्ठति बृहदुत्तरेसौ

वै बृहदमुष्यामेव प्रतितिष्ठति तदाहुः कजगतीचानुष्टुप्चेति वैखानसं पूर्वेहन्त्सामभवति तेन जगत्यै
नैतिषोडश्युत्तरेतेनानुष्टुभोथाहुर्यत्समानेर्धमासे स्यातामन्यतरस्याह्नोवीर्यमनु (३) पद्येते त्यमावास्यायांपूर्वमहर्भवत्युत्तरस्मिन्नुत्तरंनानैवार्धमासयोर्भवतोनानावीर्येभवतोहविष्मन्निधनंपूर्वमहर्भवति
हविष्कन्निधनमुत्तरंप्रतिष्ठित्यै —२१) [उत्तरेणपूर्वेन्वेकविꣳशतिश्च]॥ ४ ॥ आपोवा
इदमग्रे सलिलमासीत्तस्मिन्प्रजापतिर्वायुर्भूत्वा चरत्सइमामपश्यत्तां वराहोभूत्वा हरत्तांविश्वकर्मा
भूत्वाव्यमार्ट्सा प्रथत सापृथिव्यभवत्तत्पृथिव्यै पृथिवित्वंतस्यामश्राम्यत्प्रजापतिः सदेवानसृजत
वसून्रुद्रानादित्यान्तेदेवाः प्रजापतिमब्रुवन्प्रजायामहाइति सोब्रवीत् (१) यथाहं युष्माꣳस्तप
सा सृक्ष्येवंतपसि प्रजननमिच्छध्वमिति तेभ्योग्निमायतनं प्रायच्छदेतेनायतनेन श्राम्यतेतितेग्निना-
यतनेनाश्राम्यन्तेसंवत्सरएकां गामसृजंत तां वसुभ्योरुद्रेभ्यआदित्येभ्यः प्रायच्छन्नेताꣳरक्षध्व
मिति तां वसवोरुद्राआदित्याअरक्षंत सावसुभ्योरुद्रेभ्यआदितेभ्यः प्राजायत त्रीणिच (२)श-
तानि त्र्यंस्त्रिꣳशतं चाथ सैव सहस्रतम्यभवत्ते देवाः प्रजापतिमब्रुवन्त्सहस्रेण नोयाजयेति सो-
ग्निष्टोमेन वसूनयाजयत्तइमंलोकमजयन्तचाददुः सउक्थेन रुद्रानयाजयन्तेंतरिक्षमजयन्तचाददुः
सोतिरात्रेणादित्यानयाजयत्तेमुं लोकमजयन्तचाददुस्तदंतरिक्षम् (३) व्यवैर्यंत तस्माद्रुद्राघातु-
काअनायतनाहि तस्मादाहुः शिथिलं वैमध्यममहस्त्रिरात्रस्यविहितदवैर्यंतेति त्रैष्टुभं मध्यमस्याह्न-
आज्यं भवति संयानानि सूक्तानि शꣳसतिषोडशिनंꣳशꣳसत्यह्नोधृत्याअशिथिलं भावाय तस्मात्त्रि-

रात्रस्याग्निष्टोमएव प्रथममहःस्यादथोक्थ्योथातिरात्रएषां लोकानां विधृत्यैत्रीणि त्रीणि शतान्यं-
नूचीनाहमव्यंवच्छिन्नानिददाति (४) एषां लोकानामनुसंतत्यै दशतं नविच्छिंद्याद्विराजं नेद्वि-
च्छिनदानीत्यथयासंहस्रतम्यासीत्तस्यामिंद्रश्च विष्णुश्च व्यायच्छेताꣳसइंद्रोमन्यतानयावाइदं विष्णुः
सहस्रं वर्क्ष्यतइति तस्यामकल्पेतां द्विभागइंद्रस्तृतीये विष्णुस्तद्वाएषाभ्यनूच्यतउभाजिग्यथुरितितां
वा एतामच्छावाकः (५) एवशꣳसत्यथ या संहस्रतमी साहोत्रेदेया होतारं वाअभ्यति रिच्यते
यदतिरिच्यते होता नास्यापयितायाहुरुन्नेत्रेदेयेत्यतिरिक्तावाएषा सहस्रस्यातिरिक्तउन्नेतात्वि-
जामथाहुः सर्वेभ्यः सदस्येभ्योदेयेत्यथाहुरुदाकृत्यासावशंचरेदित्यथाहुर्ब्रह्मणे चाग्नीधे चदेयेति (६)
द्विभागं ब्रह्मणे तृतीयमग्नीधऐंद्रोवै ब्रह्मावैष्णवोग्नीद्यथैवतावकल्पेतामित्यथाहुर्याकल्याणीबहुरू-
पा सादेयेत्यथाहुर्याद्विरूपोभयतएनीसादेयेति सहस्रस्य परिगृहीत्यैतद्वाएतत्सहस्रस्यायनꣳसहस्रꣳ
स्तोत्रीयाःसहस्रंदक्षिणाःसहस्रसंमितः सुवर्गोलोकः सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै — ४७) [अव्र-
वीच्चांतरिक्षंददात्यच्छावाकइतिसप्तचत्वारिꣳशच्च] ॥ ५ ॥ सोमोवै सहस्रमविंदत्तमिंद्रोन्वविं-
दत्तौयमोन्यागच्छत्तावब्रवीदस्तु मेत्रापीत्यस्तुही३इत्यब्रूताꣳसयमएकस्यां वीर्यं पर्यपश्यदिदं वा-
अस्य सहस्रस्य वीर्यं बिभर्तीति तावब्रवीदियं ममास्त्वेतद्युवयोरिति तावब्रूताꣳसर्वेवाएतदेतस्यां
वीर्यम् (१) परिपश्यामोꣳशमाहरामहाइतितस्यामꣳशमाहरंततामप्सुप्रावेशयन्त्सोमायोदेहीति सा
रोहिणी पिंगलैकहायनी रूपंकृत्वात्रयस्त्रिꣳशता च त्रिभिश्चशतैः सहोदैत्तस्माद्रोहिण्यापिंगलयैकं-

हायन्यासोमं क्रीणीयाद्यएवं विद्वान्रोहिण्यापिंगलयैकहायन्या सोमं क्रीणाति त्रयस्त्रिꣳशताचै-
वास्यत्रिभिश्च (२) शतैः सोमः क्रीतोभवति सुक्रीतेन यजते तामप्सुप्रावेशयन्निंद्रायोदेहीति
सारोहिणी लक्ष्मणा पष्ठौहीवार्त्रघ्नीरूपंकृत्वा त्रयस्त्रिꣳशताच त्रिभिश्च शतैः सहोदैत्तस्माद्रोहि-
णीं लक्ष्मणां पष्ठौहीं वार्त्रघ्नीं दद्याद्यएवं विद्वान्रोहिणीं लक्ष्मणां पष्ठौहीं वार्त्रघ्नीं ददाति त्रयस्त्रिꣳ
शच्चैवास्य त्रीणि च शतानि सादत्ता (३) भवति तामप्सु प्रावेशयन् यमायोदेहीति साजरती मूर्खा
तज्जघन्यारूपंकृत्वात्रयस्त्रिꣳशता च त्रिभिश्च शतैः सहोदैत्तस्माज्जरतीं मूर्खां तज्जघन्या
मनुस्तरणीं कुर्वीत यएवंविद्वान्जरतीं मूर्खां तज्जघन्यामनुस्तरणीं कुरुते त्रयस्त्रिꣳशच्चैवास्य
त्रीणि च शतानि सामुष्मिंल्लोके भवति वागेव सहस्रतमी तस्मात् (४) वरोदेयः साहिवरः
सहस्रमस्य सादत्ता भवति तस्माद्वरेण प्रतिगृह्यः साहिवरः सहस्रमस्य प्रतिगृहीतं भवतीयं वरइति
ब्रूयादथान्यां ब्रूयादियं ममेति तथास्य तत्सहस्रमप्रतिगृहीतं भवत्युभयतएनी स्यात्तदाहुरन्यतएनी
स्यात्सहस्रंपरस्तादेतमिति यैव वरः (५) कल्याणी रूपसमृद्धा सा स्यात्साहि वरः समृध्यै-
तामुत्तरेणाग्नीध्रं पर्याणीयाहवनीयस्यांते द्रोणकलशमवघ्रापयेदाजिघ्रकलशं मह्युरुधारापयस्वत्या-
त्वाविशंत्विंदवः समुद्रमिव सिंधवः सामासहस्रआभज प्रजया पशुभिः सहपुनर्माविशताद्रयिरिति
प्रजयैवैनं पशुभीरय्यासम् (६) अर्धयति प्रजावान्पशुमान्रयिमान्भवति यएवं वेद तया सहाग्नी-
ध्रं परेत्य पुरस्तात्प्रतीच्यां तिष्ठंत्यां जुहुयादुभाजिग्यथुर्न पराजयेथे न पराजिग्येकतरश्चनैनोः ।

इंद्रश्च विष्णोयदपस्पृधेथां त्रेधा सहस्रं वितदैरयेथामिति त्रेधा विभक्तं वै त्रिरात्रे सहस्रं साहस्रीमेवैनां करोति सहस्रस्यैवैनां मात्राम् (७) करोति रूपाणि जुहोति रूपैरेवैनां समर्धयति तस्या उपोत्थाय कर्णमाजपेदिडेरंतेदिते सरस्वति प्रिये प्रेयसि महि विश्रुत्येतानि ते अघ्निये नामानि सुकृतं मा देवेषु ब्रूतादिति देवेभ्य एवैनमावेदयत्यन्वेनं देवा बुध्यंते — ३९) [वीर्यं च दत्तात स्माद्वरः समात्रामेकान्न चत्वारिंशच्च] ॥ ६ ॥ सहस्रतम्या वै यजमानः सुवर्गं लोकमेति सैनं सुवर्गं लोकं गमयति सा मा सुवर्गं लोकं गमयेत्याह सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति सा मा ज्योतिष्मंतं लोकं गमयेत्याह ज्योतिष्मंतमेवैनं लोकं गमयति सा मा सर्वान्पुण्यांल्लोकान्गमयेत्याह सर्वानेवैनं पुण्यांल्लोकान्गमयति सा (१) मा प्रतिष्ठां गमय प्रजया पशुभिः सह पुनर्मा विशताद्रयिरिति प्रजयैवैनं पशुभीरय्यां प्रतिष्ठापयति प्रजावान्पशुमान्रयिमान्भवति य एवं वेद तामग्नीधे वा ब्रह्मणे वा होत्रे वोद्गात्रे वाध्वर्यवे वा दद्यात्सहस्रमस्य सा दत्ता भवति सहस्रमस्य प्रतिगृहीतं भवति यस्तामविद्वान् (३) प्रतिगृह्णाति तां प्रतिगृह्णीयादेकासि न सहस्रमेका त्वा भूतां प्रतिगृह्णामि न सहस्रमेका मा भूता विश मा सहस्रमित्येकामेवैनां भूतां प्रतिगृह्णाति न सहस्रं य एवं वेद स्योनासि सुषदा सुशेवा स्योना मा विश सुषदा मा विश सुशेवा मा विश (३) इत्याह स्योनैवैनं सुषदा सुशेवा भूता विशति नैनं हिनस्ति ब्रह्मवादिनो वदंति सहस्रं सहस्रतम्यन्वेती३ं सहस्रतमी सहस्रा३मिति यत्प्राचीमुत्सृजेत्सहस्रं सहस्रतम्यन्वियात्तत्सहस्रमप्रज्ञात्रं सुवर्गं लोकं न प्रजानीयात्प्रतीचीमु-

त्सृजतिताᳪं सहस्रमनुपर्यावर्तंते साप्रजानती सुवर्गंलोकमेति यजमानम् (४) अभ्युत्सृजति क्षिप्रे-
सहस्रं प्रजायतउत्तमानीयते प्रथमा देवान्गच्छति—१२) [साऽविद्वान्विशयजमानंद्वादशच] ॥७॥
अत्रिरददादौर्वाय प्रजां पुत्रकामाय सरिरिचानोमन्यतनिर्वीर्यः शिथिलोयातयामास एतं चतूरात्र
मपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततोवै तस्य चत्वारोवीराआजायंत सुहोता सूद्गाता स्वध्वर्युः सुसभेयो
यएवं विद्वाᳪंश्चतूरात्रेण यजतआस्य चत्वारोवीराजायंते सुहोता सूद्गाता स्वध्वर्युः सुसभेयोयेच-
तुर्विᳪंशाः पवमानाब्रह्मवर्चसं तत् (१) यउद्यंतस्तोमाश्रीः सात्रिᳪं श्रद्धादेवं यजमानं चत्वारि
वीर्याणि नोपानमन्तेजइंद्रियं ब्रह्मवर्चसमन्नाद्यᳪं सएताᳪंश्चतुरश्चतुष्टोमान्त्सोमानपश्यत्तानाहरत्तै
रयजत तेजएव प्रथमेनावारुंधेंद्रियं द्वितीयेन ब्रह्मवर्चसं तृतीयेनान्नाद्यं चतुर्थेन यएवं विद्वाᳪंश्च-
तुरश्चतुष्टोमांत्सोमानाहरति तैर्यजते तेजएव (२) प्रथमेनावरुंधइंद्रियं द्वितीयेन ब्रह्मवर्चसं तृतीये-
नान्नाद्यं चतुर्थेन यामेवात्रिर्ऋद्धिमार्ध्नोत्तामेव यजमानऋध्नोति —१८) [तदेवाष्टादशच] ॥ ८॥
जमदग्निः पुष्टिकामश्चतूरात्रेणायजत सएतान्पोषाᳪं अपुष्यत्तस्मात्पलितौ जामदग्नियौ न संजा
नाते एतानेव पोषान्पुष्यति यएवं विद्वाᳪंश्चतूरात्रेण यजते पुरोडाशिन्यउपसदोभवंति पशवोवै पु-
रोडाशः पशूनेवावरुंधेन्नं वै पुरोडाशोन्नमेवावरुंधेन्नादः पशुमान्भवति यएवं विद्वाᳪंश्चतूरात्रेण य-
जते —४८) [जमदग्निरष्टाचत्वारिᳪंशत्] ॥ ९ ॥ संवत्सरोवा इदमेकआसीत्सोकामयतर्तू-
न्त्सृजेयेति सएतं पंचरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततोवै सऋतूनसृजत यएवं विद्वान्पंचरात्रेण

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

यजंते प्रैव जायते तक्रुतवः सृष्टानव्यावर्तंत तएतं पंचरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजंत ततोवै ते-
व्यावर्तंत (१) यएवं विद्वान्पंचरात्रेण यजंते विपाप्मना भ्रातृव्येणावर्तंते सार्वसेनिः शौचेयो-
कामयत पशुमान्त्स्यामिति सएतं पंचरात्रमाहरत्तेनायजत ततोवै ससहस्रं पशून्प्राप्नोद्यएवं वि-
द्वान् पंचरात्रेण यजंते प्रसहस्रं पशूनाप्नोति बबरः प्रावाहणिरकामायत वाचः प्रवदितास्यामिति
सएतं पंचरात्रमा (२) अहरत्तेनायजत ततोवै सवाचः प्रवदिताभवद्यएवं विद्वान्पंचरात्रेण य-
जंते प्रवदितैव वाचोभवत्यथो एनं वाचस्पतिरित्याहुरनाप्तश्चतूरात्रोतिरिक्तः षडात्रोथवा एषसंप्रति-
यज्ञोयत्पंचरात्रोयएवं विद्वान्पंचरात्रेण यजते संप्रत्येव यज्ञेन यजते पंचरात्रोभवति पंचवा ऋत-
वः संवत्सरः (३) ऋतुष्वेव संवत्सरे प्रतितिष्ठत्यथो पंचाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तोयज्ञोयज्ञमेवावरुंधे
त्रिवृदग्निष्टोमोभवति तेजएवावरुंधे पंचदशोभवतींद्रियमेवावरुंधे सप्तदशोभवत्यन्नाद्यस्यावरु-
ध्याअथो प्रैव तेन जायते पंचविंशोग्निष्टोमोभवति प्रजापतेराप्त्यै महाव्रतवानन्नाद्यस्याव-
रुध्यै विश्वजित्सर्वपृष्ठोतिरात्रोभवति सर्वस्याभिजित्यै — ४) [न्यावर्तंतासंवत्सरोऽभि-
जित्यै] ॥ १० ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णोहस्ताभ्यामाददे-
इमामगृभ्णन्रशनामृतस्य पूर्वआयुषिविदथेषुकव्यातया देवाः सुतमावभूवुर्ऋतस्य सामन्त्सर-
मारपंती । अभिधाअसि भुवनमसि यंतासि धर्तासि सोग्निं वैश्वानरं सप्रथसंगच्छ स्वाहा-
कृतः पृथिव्यां यंताराड्यंतासियमनोधर्तासि धरुणः (१) कृष्यै त्वा क्षेमाय त्वा रय्यै त्वा पोषाय

त्वा पृथिव्यै त्वांतरिक्षाय त्वा दिवेत्वा सते त्वा संते त्वाद्भ्यस्त्वौषधीभ्यस्त्वा विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्यः — २५) [धरुणःपंचविंशतिश्च] ॥ ११ ॥ विभूर्मात्रा प्रभूः पित्राश्वोसि हयोस्यत्योसि-नरोस्यर्वासि सप्तिरसि वाज्यसि वृषासि नृमणाअसि ययुर्नामास्यादित्यानां पत्वान्विह्यग्नये स्वाहा स्वाहेंद्राग्निभ्याꣳ स्वाहा प्रजापतये स्वाहा विश्वेभ्योदेवेभ्यः स्वाहा र[illegible]भ्योदेवताभ्यइह धृतिः स्वाहेहविधृतिः स्वाहेहरंतिः स्वाहा (१) इहरमतिः स्वाहा भूरसि भुवे त्वा भव्याय त्वा भविष्यते त्वा विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्योदेवाआशापालाएतं देवेभ्योश्वं मेधायप्रोक्षितं गोपायत— २२) [रंतिःस्वाहाद्वाविंशतिश्च] ॥ १२) आयनाय स्वाहा प्रायणाय स्वाहोद्द्रावाय स्वाहोद्द्रुताय स्वा-हाशूकाराय स्वाहाशूकृताय स्वाहापलायिताय स्वाहापलायिताय स्वाहाऽऽवल्गते स्वाहापरावल्गते स्वाहा यते स्वाहा प्रयते स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा— २६) [आयनायषड्विंशतिः] ॥१३॥ अग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहा वायवे स्वाहापांमोदाय स्वाहा सवित्रे स्वाहा सरस्वत्यै स्वाहेंद्राय स्वाहा बृहस्पतये स्वाहामित्राय स्वाहा वरुणाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा—२३) [अग्नयेत्रयोविंशतिः] ॥१४॥ पृथिव्यै स्वाहांतरिक्षाय स्वाहा दिवे स्वाहा सूर्याय स्वाहा चंद्रमसे स्वाहा नक्षत्रेभ्यः स्वाहा प्राच्यै दिशे स्वाहा दक्षिणायै दिशे स्वाहा प्रतीच्यै दिशे स्वाहोदीच्यै दिशे स्वाहोर्ध्वायै दिशे स्वाहा दिग्भ्यः स्वाहावांतरदिशाभ्यः स्वाहा समाभ्यः स्वाहा शरद्भ्यः स्वाहाहोरात्रेभ्यः स्वाहा-र्धमासेभ्यः स्वाहा मासेभ्यः स्वाहर्तुभ्यः स्वाहासंवत्सराय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा—४७) [पृथि-

व्यैसप्तचत्वारिंशत्] ॥ १५ ॥ अग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहा सवित्रे स्वाहा सरस्वत्यै स्वाहा पूष्णे स्वाहा बृहस्पतये स्वाहापांमोदाय स्वाहा वायवे स्वाहा मित्राय स्वाहा वरुणाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा—२३) [अग्नयेत्रयोविंशतिः] ॥ १६ ॥ पृथिव्यै स्वाहांतरिक्षाय स्वाहा दिवे स्वाहाग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहा सूर्याय स्वाहा चंद्रमसे स्वाहाह्नेस्वाहा रात्रियै स्वाहर्जवे स्वाहा साधवे स्वाहा सुक्षित्यै स्वाहा क्षुधे स्वाहा शितिम्ने स्वाहा रोगाय स्वाहा हिमाय स्वाहा शीताय स्वाहातपाय स्वाहारण्याय स्वाहा सुवर्गाय स्वाहा लोकाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा—४४) [पृथिव्यैचतुश्चत्वारिंशत्) ॥ १७ ॥ भुवोदेवानां कर्मणापसर्तस्य पथ्यासि वसुभिर्देवेभिर्देवतया गायत्रेण त्वाछंदसा युनज्मि वसंतेनत्वर्तुना हविषादीक्षयामि रुद्रेभिर्देवेभिर्देवतया त्रैष्टुभेन त्वा छंदसा युनज्मि ग्रीष्मेणत्वर्तुना हविषा दीक्षयाम्यादित्येभिर्देवेभिर्देवतया जागतेन त्वा छंदसा युनज्मि वर्षाभिस्त्वर्तुना हविषादीक्षयामि विश्वेभिर्देवेभिर्देवतयानुष्टुभेन त्वा छंदसा युनज्मि (१) शरदात्वर्तुना हविषा दीक्षयाम्यंगिरोभिर्देवेभिर्देवतया पाङ्क्तेन त्वा छंदसा युनज्मि हेमंतशिशिराभ्यां त्वर्तुना हविषा दीक्षयाम्याहं दीक्षामरुहमृतस्य पत्नीं गायत्रेण छंदसा ब्रह्मणा चर्तंसत्येधाꣳ सत्यमृते धाम् । महीमूषु सुत्रामाणमिह धृतिः स्वाहेहविधृतिः स्वाहेहरंतिः स्वाहेहरमतिः स्वाहा— ४१) [युनज्म्येकान्नपंचाशच्च] ॥ १८ ॥ ईंकाराय स्वाहेंकृताय स्वाहाक्रंदते स्वाहावक्रंदते स्वाहा प्रोथते स्वाहा प्रप्रोथते स्वाहा गंधाय स्वाहा घ्राताय स्वाहा प्राणाय स्वाहा

ऽग्रानाय स्वाहापानाय स्वाहा संदीयमानाय स्वाहा संदिताय स्वाहाविचृत्यमानाय स्वाहा विचृत्ताय स्वाहा पलायिष्यमाणाय स्वाहा पलायिताय स्वाहोपरꣳस्यते स्वाहोपरताय स्वाहा निवेक्ष्यते स्वाहानिविशमानाय स्वाहानिविष्टाय स्वाहानिषत्स्यते स्वाहा निषीदते स्वाहा निषण्णाय स्वाहा (१) आसिष्यते स्वाहासीनाय स्वाहा सिताय स्वाहा निपत्स्यते स्वाहा निपद्यमानाय स्वाहानिपन्नाय स्वाहा शयिष्यते स्वाहा शयानाय स्वाहा शयिताय स्वाहा संमीलिष्यते स्वाहा संमीलते स्वाहा संमीलिताय स्वाहा स्वप्स्यते स्वाहा स्वपते स्वाहा सुप्ताय स्वाहा प्रभोत्स्यते स्वाहा प्रबुध्यमानाय स्वाहा प्रबुद्धाय स्वाहा जागरिष्यते स्वाहा जाग्रते स्वाहा जागरिताय स्वाहा शुश्रूषमाणाय स्वाहा शृण्वते स्वाहा श्रुताय स्वाहा वीक्षिष्यते स्वाहा (२) वीक्षमाणाय स्वाहा वीक्षिताय स्वाहा सꣳहास्यते स्वाहा संजिहानाय स्वाहोज्जिहानाय स्वाहा विवर्त्स्यते स्वाहाविवर्तमानाय स्वाहा विवृत्ताय स्वाहोत्थास्यते स्वाहोत्तिष्ठते स्वाहोत्थिताय स्वाहा विधविष्यते स्वाहा विधून्वानाय स्वाहा विधूताय स्वाहोत्क्रꣳस्यते स्वाहोत्क्रामते स्वाहोत्क्रांताय स्वाहाचंक्रमिष्यते स्वाहा चंक्रम्यमाणाय स्वाहाचंक्रमिताय स्वाहा कंडूयिष्यते स्वाहा कंडूयमानाय स्वाहा कंडूयिताय स्वाहानिकषिष्यते स्वाहा निकषमाणाय स्वाहा निकषिताय स्वाहा यदत्ति तस्मै स्वाहा यत्पिबति तस्मै स्वाहा यन्मेहति तस्मै स्वाहा यच्छकृत्करोति तस्मै स्वाहा रेतसे स्वाहा प्रजाभ्यः स्वाहा प्रजननाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा —२७) [निषण्णाय स्वाहा वीक्षिष्यते

स्वाहानिकर्षमाणायस्वाहासप्तविंशतिश्च]॥ १९ ॥ अग्नये स्वाहा वायवे स्वाहा सूर्याय स्वाहर्तमस्यृतस्यर्तमसिसत्यमसिसत्यस्य सत्यमस्यृतस्य पंथाअसि देवानां छायामृतस्य नाम तत्सत्यं यत्त्वं प्रजापतिरस्यधियदस्मिन्वाजिनीव शुभस्पर्धते दिवः सूर्येण विशोपोर्णानः पवते कव्यन्पशुंन गोपाइर्यः परिज्मा —४८) [अग्नयेष्टाचत्वारिंशत्] ॥ २० ॥ प्रजननं (३०९) प्रातःसवने (६३) ब्रह्मवादिनो (१३४) गिरस (१७१) आपः (३४७) सोमः (३८९) सहस्रतम्या (२१२) त्रि (११८) जमदग्निः (४८) संवत्सरो (२००) देवस्य (७५) विभू (७२) रायनाया (२६) ग्नये (२३) पृथिव्या (४७) अग्नये (२३) पृथिव्यै (४४) भुवं (९९) ईङ्काराया (१७७) ग्नये (४८) विंशतिः (२६२५) ॥ २० ॥ इतितैत्तिरीय संहितायां सप्तमकाण्डेप्रथमःप्रपाठकः ॥ १ ॥

॥ हरिःओम् ॥ साध्यावै देवाः सुवर्गकामाएतꣳ षड्रात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजंत ततोवैते सुवर्गं लोकमायन् यएवं विद्वाꣳसः षड्रात्रमासते सुवर्गमेव लोकं यंति देवसत्रं वै षड्रात्रः प्रत्यक्षꣳह्येतानि पृष्ठानि यएवं विद्वाꣳसः षड्रात्रमासते साक्षादेवदेवताअभ्यारोहंति षड्रात्रो भवति षड्वा ऋतवः षट्पृष्ठानि (१) पृष्ठैरेवर्तूनन्वारोहंत्यृतुभिः संवत्सरं ते संवत्सरएव प्रतितिष्ठंति बृहद्रथंतराभ्यां यंतीयं वावरथंतरमसौ बृहदाभ्यामेव यंत्यथो अनयोरेव प्रतितिष्ठंत्येते वै यज्ञस्यांजसायनीस्रुतीताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यंति त्रिवृदग्निष्टोमोभवति तेजएवावरुंधते पंचदशोभ

वर्तींद्रियमेवावरुंधते सप्तदशः (२) भवत्यन्नाद्यस्यावरुध्या अथो प्रैव तेन जायंतएकविंशो-
भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्दधते त्रिणवोभवति विजित्यै त्रयस्त्रिंशोभवति प्रतिष्ठित्यै
सदोहविर्धानिन एतेन षडात्रेण यजेरन्नाश्वत्थीहविर्धानं चाग्नीध्रं च भवतस्ताद्धि सुवर्ग्यं चक्री-
वती भवतः सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्याउलूखलबुध्नोयूपोभवति प्रतिष्ठित्यै प्रांचोयांति प्राङि-
वाहि सुवर्गः (३) लोकः सरस्वत्यायांत्येषवै देवयानः पंथास्तमेवान्वारोहंत्याक्रोशंतोयांत्यवर्ति-
मेवान्यस्मिन्प्रतिषज्य प्रतिष्ठां गच्छंति यदादशशतं कुर्वंत्यथैकमुत्थानंशतायुः पुरुषः शतेंद्रिय
आयुष्येवेंद्रिये प्रतितिष्ठंति यदा शतꣳ सहस्रं कुर्वंत्यथैकमुत्थानꣳ सहस्रसंमितोवा असौ लो-
कोमुमेव लोकमभिजयंतियदा (४) एषां प्रमीयेत यदा वा जीयेरन्नथैकमुत्थानं तद्धितीर्थम्—
११) (पृष्ठानिसप्तदशःसुवर्गायदेकादशच) ॥ १ ॥ कुसुरुबिंदऔद्दालकिरकामयत पशुमा-
न्त्स्यामिति सएतꣳ सप्तरात्रमाहरत्तेनायजत तेन वै सयावंतोग्राम्याः पशवस्तानवारुंध यएवं
विद्वान्त्सप्तरात्रेण यजते यावंतएव ग्राम्याः पशवस्तानेवावरुंधे सप्तरात्रोभवति सप्तग्राम्याः प-
शवः सप्तारण्याः सप्त छंदांꣳस्युभयस्यावरुध्यै त्रिवृदग्निष्टोमोभवति तेजः (१) एवावरुंधे पं-
चदशोभवतींद्रियमेवावरुंधे सप्तदशोभवत्यन्नाद्यस्यावरुध्या अथो प्रैव तेन जायतएकविंशोभवति
प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्धत्ते त्रिणवोभवति विजित्यै पंचविंशोग्निष्टोमोभवति प्रजापतेराप्त्यै
महाव्रतवानन्नाद्यस्यावरुध्यै विश्वजित्सर्वपृष्ठोतिरात्रोभवति सर्वस्याभिजित्यै यत्प्रत्यक्षं पूर्वेष्वहः

सु पृष्ठान्युपेयुः प्रत्यक्षम् (२) विश्वजिति यथा दुग्धामुपसीदत्येवमुत्तममहः स्यान्नैकरात्रश्च न स्याद्बृहद्रथंतरे पूर्वेष्वहःसूपयंतीयं वाव रथंतरमसौ बृहदाभ्यामेव नयंत्यथो अनयोरेव प्रतितिष्ठंति यत्प्रत्यक्षं विश्वजिति पृष्ठान्युपयंति यथा प्रत्तां दुहेताद्दृगेवतत्—४२) [तेजःप्रत्यक्षंद्विचत्वारिंशच्च] ॥ २ ॥ बृहस्पतिरकामयत ब्रह्मवर्चसी स्यामिति सएतमष्टरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततोवै सब्रह्मवर्चस्यभवद्यएवं विद्वानष्टरात्रेण यजते ब्रह्मवर्चस्येव भवत्यष्टरात्रोभवत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसं गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमवरुंधेष्टरात्रोभवति चतस्रोवै दिशश्चतस्रोवांतरदिशादिग्भ्यएव ब्रह्मवर्चसमवरुंधे (१) त्रिवृदग्निष्टोमोभवति तेजएवावरुंधे पंचदशोभवतींद्रियमेवावरुंधे सप्तदशोभवत्यन्नाद्यस्यावरुध्याअथो प्रैव तेनजायतएकविंशोभवति प्रतिष्ठित्याअथो रुचमेवात्मन्धत्ते त्रिणवोभवति विजित्यै त्रयस्त्रिंशोभवति प्रतिष्ठित्यै पंचविंशोऽग्निष्टोमोभवति प्रजापतेराप्त्यै महाव्रतवानन्नाद्यस्यावरुध्यै विश्वजित्सर्वपृष्ठोतिरात्रोभवति सर्वस्याभिजित्यै —२) [रुंधेऽभिजित्यै] ॥ ३ ॥ प्रजापतिः प्रजाअसृजत ताः सृष्टाः क्षुधन्यायन्त्सएतं नवरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततोवै प्रजाभ्योकल्पत यर्हि प्रजाः क्षुधं निगच्छेयुस्तर्हि नवरात्रेण यजेतेमेहिवा एतासां लोकाअक्लृप्ता अथैताः क्षुधं निगच्छंतीमानेवाभ्योलोकान्कल्पयाति तान्कल्पमानान्प्रजाभ्योनुकल्पते कल्पंते (१) अस्माइमे लोकाऊर्जं प्रजासु दधाति त्रिरात्रेणैवेमं लोकं कल्पयति त्रिरात्रेणांतरिक्षं त्रि-

शात्रेणामुं लोकं यथा गुणेगुणमन्वस्यंत्येवमेव तल्लोके लोकमन्वंस्यति धृत्या अशिथिलं भावाय ज्योतिर्गौरायुरिति ज्ञाताः स्तोमा भवंतीयं वाव ज्योतिरंतरिक्षं गौरसावायुरेष्वेव लोकेषु प्रतितिष्ठंति ज्ञात्रं प्रजानाम् (२) गच्छति नवरात्रो भवत्यभिपूर्वमेवास्मिन्तेजोदधाति योज्योगामयावी स्यात्सनवरात्रेण यजेत प्राणाहि वाएतस्यार्धंता अथैतस्य ज्योगामयति प्राणानेवास्मिंन्दाधारोतयदीतासुर्भवति जीवत्येव— ३३) [कल्पंतेप्रजानांत्रयस्त्रिंशच्च] ॥ ४ ॥ प्रजापतिरकामयत प्रजायेयेति सएतं दशहोतारमपश्यत्तमंजुहोत्तेन दशरात्रमसृजत तेन दशरात्रेण प्राजायत दशरात्राय दीक्षिष्यमाणोदशहोतारं जुहुयाद्दशहोत्रैव दशरात्रꣳ सृजते तेन दशरात्रेण प्रजायते वैराजोवा एषयज्ञोयद्दशरात्रोयएवं विद्वान्दशरात्रेण यजते विराजमेव गच्छति प्राजापत्योवा एषयज्ञोयद्दशरात्रः (१) यएवं विद्वान्दशरात्रेण यजते प्रैवजायतइंद्रोवै सदृङ् देवताभिरासीत्सनव्यावृतमगच्छत्सप्रजापतिमुपाधावत्तस्माएतं दशरात्रं प्रायच्छत्तमाहरत्तेनायजततोवै सोन्याभिर्देवताभिर्व्यावृतमगच्छद्यएवं विद्वान्दशरात्रेण यजते व्यावृतमेव पाप्मना भ्रातृव्येण गच्छति त्रिककुद्वै (२) एषयज्ञोयद्दशरात्रः ककुत्पंचदशःककुदेकविꣳशः ककुत्त्रयस्त्रिꣳशोयएवं विद्वान्दशरात्रेण यजते त्रिककुदेव समानानां भवति यजमानः पंचदशोयजमानएकविꣳशोयजमानस्त्रयस्त्रिꣳशः पुरइतराअभिचर्यमाणोदशरात्रेण यजेत देवपुराएव पर्यूहते तस्य नकुतश्चनो पाव्याधो भवति नैनमभिचरन्स्तृणुते देवासुराः संयत्ताआसन्ते देवाएताः (३) देवपुराअपश्यन्यद्द-

शरात्रस्ताःपर्यौहंत तेषां न कुतश्चनोपाव्याधोभवत्ततोदेवा अभवन्परासुरायोभ्रातृव्यवान्त्स्या-
त्सदशरात्रेण यजेत देवपुराएव पर्यूहते तस्य न कुतश्चनोपाव्याधोभवति भवत्यात्मना
परास्य भ्रातृव्योभवति स्तोमस्तोमस्योपस्तिर्भवति भ्रातृव्यमेवोपस्तिं कुरुते जामिवै
(४) एतत्कुर्वंति यज्ज्यायाꣳसꣳ स्तोममुपेत्यकनीयाꣳसमुपयंति यदग्निष्टोमसामान्यव-
स्ताच्च परस्ताच्च भवंत्यजामित्वाय त्रिवृदग्निष्टोमोग्निष्टुदाग्नेयीषु भवति तेजएवावरुंधे पं-
चदशउक्थ्यऐंद्रीष्विंद्रियमेवावरुंधे त्रिवृदग्निष्टोमोवैश्वदेवीषु पुष्टिमेवावरुंधे सप्तदशोग्निष्टो-
मः प्राजापत्यासु तीव्रसोमोन्नाद्यस्यावरुध्याअथो प्रैव तेन जायते (५) एकविꣳशउ-
क्थ्यः सौरीषु प्रतिष्ठित्याअथो रुचमेवात्मन्धत्ते सप्तदशोग्निष्टोमः प्राजापत्यासूपहव्यउपहवमेव ग-
च्छति त्रिणवावग्निष्टोमावभितऐंद्रीषु विजित्यै त्रयस्त्रिꣳशउक्थ्योवैश्वदेवीषु प्रतिष्ठित्यै विश्वजि-
त्सर्वपृष्ठोतिरात्रोभवति सर्वस्याभिजित्यै — ३१) [दशरात्रोवाएतावैजायतएकंत्रिꣳशच्च]
॥ ५ ॥ ऋतवोवै प्रजाकामाः प्रजां नाविंदंत तेकामयंत प्रजाꣳसृजेमहि प्रजामवरुंधीमहि प्रजां
विंदेमहि प्रजावंतः स्यामेति तएतमेकादशरात्रमपश्यन्तमाहरं तेनायजंत ततोवै ते प्रजामसृजंत
प्रजामवारुंधत प्रजामविंदंत प्रजावंतोभवन्त ऋतवोभवन्तदार्तवानामार्तवत्वमृतूनां वा एते पुत्रा-
स्तस्मात् (१) आर्तवाउच्यंते यएवं विद्वाꣳसएकादशरात्रमासते प्रजामेव सृजंते प्रजामवरुंधते
प्रजां विंदंते प्रजावंतोभवंति ज्योतिरतिरात्रोभवति ज्योतिरेव पुरस्ताद्दधते सुवर्गस्य लोकस्यानु-

ख्यात्यै पृष्ठ्यः षड्होभवति षड्वा ऋतवः षट्पृष्ठानि पृष्ठैरेवर्तूनन्वारोहंत्यृतुभिः संवत्सरंते संवत्सरएव प्रतितिष्ठंति चतुर्विꣳशोभवति चतुर्विꣳशत्यक्षरा गायत्री (२) गायत्रं ब्रह्मवर्चसं गायत्रियामेव ब्रह्मवर्चसे प्रतितिष्ठंति चतुश्चत्वारिꣳशोभवति चतुश्चत्वारिꣳशदक्षरा त्रिष्टुगिंद्रियं त्रिष्टुत्रिष्टुभ्येवें-द्रिये प्रतितिष्ठंत्यष्टाचत्वारिꣳशोभवत्यष्टाचत्वारिꣳशदक्षरा जगती जागताः पशवोजगत्यामेव प-शुषुप्रतितिष्ठंत्येकादशरात्रोभवति पंच वा ऋतवआर्तवाः पंचर्तुष्वेवार्तवेषु संवत्सरे प्रतिष्ठाय प्रजा-मवरुंधतेतिरात्रावभितोभवतः प्रजायै परिगृहीत्यै— ४९) [तस्माद्गायत्र्येकान्नपंचाशच्च]

॥ ६ ॥ ऐंद्रवायवाग्रान्गृह्णीयाद्यः कामयेत यथापूर्वं प्रजाः कल्पेरन्निति यज्ञस्य वैक्लृप्तिमनुप्रजाः कल्पंते यज्ञस्याक्लृप्तिमनु न कल्पंते यथापूर्वमेव प्रजाः कल्पयति न ज्यायाꣳसं कनीयानतिक्राम-त्यैंद्रवायवाग्रान्गृह्णीयादामयाविनः प्राणेन वा एषव्यृध्यते यस्यामयति प्राणऐंद्रवायवः प्राणेनैवैनꣳ समर्धयति मैत्रावरुणाग्रान्गृह्णीरन् येषां दीक्षितानां प्रमीयेत (१) प्राणापानाभ्यां वा एते व्यृ-ध्यंते येषां दीक्षितानां प्रमीयते प्राणापानौ मित्रावरुणौ प्राणापानावेव मुखतः परिहरंतआश्विना-ग्रान्गृह्णीतानुजावरोश्विनौ वै देवानामानुजावरौ पश्चेवाग्रं पर्यैतामश्विनावेतस्यदेवतायआनुजावर स्तावेवैनमग्रंपरिणयतः शुक्राग्रान्गृह्णीत गतश्रीः प्रतिष्ठाकामोसौ वा आदित्यः शुक्रएषोंतोंतं मनुष्यः (२) श्रियै गत्वा निवर्ततेंतादेवांतमारंभते न ततः पापीयान्भवति मंथ्यग्रान्गृह्णी-ताभिचरन्नार्तपात्रं वा एतद्यन्मंथिपात्रं मृत्युनैवैनं ग्राहयति ताजगार्तिमाच्छंत्याग्रयणा-

ग्रान्गृह्णीत यस्य पिता पितामहः पुण्यः स्यादथ तन्न प्राप्नुयाद्वाचा वा एषइंद्रियेण व्यृध्यते यस्य पिता पितामहः पुण्यः (३) भवत्यथ तन्न प्राप्नोत्युरइवैतद्यज्ञस्य वागिव यदाग्रयणोवाचैवैनमिंद्रियेण समर्धयति न ततः पापीयान्भवत्युक्थ्याग्रान्गृह्णीताभिचर्यमाणःसर्वेषां वा एतत्पात्राणामिंद्रियं यदुक्थ्यपात्र॑ँ सर्वेणैवैनमिंद्रियेणाति प्रयुंक्तेसरस्वत्यभिनोनेषिवस्यइति पुरोरुचं कुर्याद्वाग्वै (४) सरस्वती वाचैवैनमति प्रयुंक्ते मात्वत्क्षेत्राण्यरणानि गन्मेत्याह मृत्योर्वै क्षेत्राण्यरणानि तेनैव मृत्योः क्षेत्राणि न गच्छति पूर्णान्ग्रहान्गृह्णीयादामयाविनः प्राणान्वा एतस्यशुगृच्छति यस्यामयति प्राणाग्रहाः प्राणानेवास्यशुचोमुंचत्युतयदीतासुर्भवति जीवत्येव पूर्णान्ग्रहान् (५) गृह्णीयाद्यर्हि पर्जन्योन वर्षेत्प्राणान्वा एतर्हि प्रजानाँ॑ शुगृच्छति यर्हि पर्जन्योन वर्षति प्राणाग्रहाः प्राणानेव प्रजाना॑ँशुचोमुंचति ताजक्प्रवर्षति— २५) [प्रमीयेतमनुष्यःपुण्योवैग्रहान्पचविँ॑शतिश्च] ॥ ७ ॥ गायत्रोवा ऐंद्रवायवोगायत्रं प्रायणीयमहस्तस्मात्प्रायणीयेहन्नैंद्रवायवोगृह्यते स्वएवैनमायतने गृह्णाति त्रैष्टुभोवै शुक्रस्त्रैष्टुभं द्वितीयमहस्तस्माद्द्वितीयेहंञ्छुक्रोगृह्यते स्वएवैनमायतने गृह्णाति जागतोवा आग्रयणोजागतं तृतीयमहस्तस्मात्तृतीयेहन्नाग्रयणोगृह्यते स्वएवैनमायतने गृह्णात्येतद्वै (१) यज्ञमापद्यच्छंदाँ॑स्याप्नोति यदाग्रयणश्वोगृह्यते यत्रैव यज्ञमदृशंततएवैनं पुनः प्रयुंक्ते जगन्मुखोवै द्वितीयस्त्रिरात्रोजागतआग्रयणोयच्चतुर्थेहन्नाग्रयणोगृह्यतेस्वएवैनमायतने गृह्णात्यथो स्वमेव छंदोनुपर्यावर्तते राथंतरोवा ऐंद्रवा-

यवोरा॒थंतरं पंच॒मम॒ह॒स्तस्मा॑त्पंच॒मेह॑न् (२) ऐं॒द्रवा॒य॒वोगृ॑ह्यते॒ स्वए॒वैन॑मा॒यत॑ने गृ॒ह्णाति॒ बार्हतो॒वै शु॒क्रोबा॑र्हत॒ꣳ ष॒ष्ठमह॒स्तस्मा॑त्ष॒ष्ठेह॑न्छु॒क्रोगृ॑ह्यते॒ स्वए॒वैन॑मा॒यत॑ने गृ॒ह्णात्ये॒तद्वै द्वि॒तीयं॑ य॒ज्ञमा॑प॒द्यच्छं॑दा॒ꣳस्या॒प्नोति॒ यच्छु॒क्रः श्वोगृ॒ह्यते॒ यत्रै॒व य॒ज्ञमदृ॑शन्त॒तए॒वैनं॒ पुनः॑ प्रयु॒ङ्क्ते त्रि॒ष्टुङ्मु॒खोवै तृ॒तीय॑स्त्रि॒रा॒त्रस्त्रै॒ष्टुभः॑ (३) शु॒क्रोयत्स॑प्त॒मेह॑न्छु॒क्रोगृ॒ह्यते॒ स्वए॒वैन॑मा॒यत॑ने गृ॒ह्णा॒त्यथो॑ स्वमे॒व छंदो॑नु॒पर्याव॑र्तं॒ते वाग्वा आ॑ग्रय॒णोवा॒गष्ट॒मम॒ह॒स्तस्मा॑दष्ट॒मेह॑न्नाग्रय॒णोगृ॒ह्यते॒ स्वए॒वैन॑मा॒यत॑ने गृ॒ह्णाति प्रा॒णोवा ऐं॒द्रवा॒य॒वः प्रा॒णोन॑व॒मम॒ह॒स्तस्मा॑न्नव॒मेह॑न्नैं॒द्रवा॒य॒वोगृ॒ह्यते॒ स्वए॒वैन॑मा॒यत॑ने गृ॒ह्णात्ये॒तत् (४) वै तृ॒तीयं॑ य॒ज्ञमा॑प॒द्यच्छं॑दा॒ꣳस्या॒प्नोति॒ यदैं॒द्रवा॒य॒वः श्वोगृ॒ह्यते॒ यत्रै॒व य॒ज्ञमदृ॑शन्त॒तए॒वैनं॒ पुनः॑ प्रयु॒ङ्क्तेथो॑ स्वमे॒व छंदो॑नु॒पर्या॒वर्तं॒ते प॒थोवा ए॒तेध्यप॑थे नयं॒ति॒ येन्ये॒नैं॒द्रवा॒य॒वात्प्र॑ति॒पद्यं॒तेंतः॑ खलु॒ वाए॒ष य॒ज्ञस्य॒ यद्द॑श॒मम॒हर्द॑श॒मेह॑न्नैं॒द्रवा॒य॒वोगृ॒ह्यते य॒ज्ञस्यं॑ (५) ए॒वांतं॑ ग॒त्वा प॒थात्पं॒थाम॒पिय॑न्त्यथो॑ य॒था॒वही॑यसा॒प्रति॒सारं॑ वहं॑ति ता॒दृगे॒व तच्छं॑दा॒ꣳस्य॒न्योन्य॒स्यं लो॒कम॒भ्य॑ध्याय॒न्तान्ये॒तेनै॒व दे॒वाव्यं॑ वाहयं॒नैं॒द्रवा॒य॒वस्य॒ वाए॒तदा॒यत॑नं॒ यच्च॑तु॒र्थम॒ह॒स्तस्मि॑न्नाग्रय॒णोगृ॒ह्यते॒ तस्मा॑दाग्रय॒णस्या॒यत॑नेनव॒मेह॑न्नैं॒द्रवा॒य॒वोगृ॒ह्यते शु॒क्रस्य॒ वा ए॒तदा॒यत॑नं॒ यत्पं॑च॒मम् (६) अह॒स्तस्मि॑न्नैं॒द्रवा॒य॒वोगृ॒ह्यते॒ तस्मा॑दैं॒द्रवा॒य॒वस्या॒यत॑ने स॒प्त॒मेह॑न्छु॒क्रोगृ॑ह्यतआग्रय॒णस्य॒ वा ए॒तदा॒यत॑नं॒ यत्ष॒ष्ठमह॒स्तस्मि॑न्छु॒क्रोगृ॒ह्यते॒ तस्मा॑च्छु॒क्रस्या॒यत॑नेष्ट॒मेह॑न्नाग्रय॒णोगृ॒ह्यते॒ छंदा॒ꣳस्ये॒व तद्वि॒वाह॑यति॒ प्रव॒स्यं॑सोवि॒वाह॒मा॑प्नोति॒ यए॒वं वेदाथो॑ दे॒वता॑भ्यए॒व य॒ज्ञे सं॒विदं॑ दधाति॒ तस्मा॑दि॒दम॒न्योन्य॑स्मै (७) द॒दा॒ति॒ —१)

[वाअहः स्त्रैष्टुभएतद्यज्ञस्यपंचममन्यस्माएकंच] ॥ ८ ॥ प्रजापतिरकामयत प्रजायेयेति स-
एतं द्वादशरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततोवै सप्राजायतयः कामयेत प्रजायेयेति सद्वादशरात्रे-
ण यजेत प्रैवजायते ब्रह्मवादिनोवदंत्यग्निष्टोमप्रायणायज्ञाअथ कस्मादतिरात्रः पूर्वःप्रयुज्यतइ-
ति चक्षुषी वा एते यज्ञस्य यदतिरात्रौ कनीनिके अग्निष्टोमौ यत् (१) अग्निष्टोमं पूर्वं प्रयुंजी
रन्बहिर्धा कनीनिके दध्युस्तस्मादतिरात्रः पूर्वः प्रयुज्यते चक्षुषी एव यज्ञेधित्वामध्यतः कनीनिके
प्रतिदधति योवै गायत्रीं ज्योतिः पक्षां वेद ज्योतिषाभासासुवर्गं लोकमेति यावग्निष्टोमौ तौ पक्षौ
येंतरेष्टावुक्थ्याः सआत्मैषा वै गायत्री ज्योतिः पक्षाय एवं वेदज्योतिषा भासा सुवर्गं लोकम् (२)
एति प्रजापतिर्वा एषद्वादशधा विहितोयद्वादशरात्रोयावतिरात्रौ तौ पक्षौ येंतरेष्टावुक्थ्याः सआ
त्मा प्रजापतिर्वा वैष सन्त्सद्धवैसत्रेण स्पृणोति प्राणावैसत्प्राणानेव स्पृणोति सर्वासां वाएते प्रजा
नां प्राणैरासते ये सत्रमासते तस्मात्पृच्छंति किमेते सत्रिणइति प्रियः प्रजानाम् (३) उत्थितो
भवति यएवं वेद —५) [यल्लोकंप्रजानांपंचच] ॥ ९ ॥ नवाएषोन्यतोवैश्वानरः सुवर्गा-
य लोकाय प्राभवदूर्ध्वोहवाएषआततआसीत्ते देवाएतं वैश्वानरं पर्यौहन्त्सुवर्गस्य लोकस्य प्रभू-
त्याऋतवोवा एतेन प्रजापतिमयाजयन्तेष्वार्ध्नोदधितदृध्नोति हवाऋत्विक्षुयएवं विद्वान्द्वादशाहेन
यजते तेस्मिन्नैच्छंत सरसमहंवसंताय प्रायच्छत् (१) यवं ग्रीष्मायौषधीर्वर्षाभ्योव्रीहीञ्छरदेमा-
षतिलौ हेमंतशिशिराभ्यां तेनेंद्रं प्रजापतिरयाजयत्ततोवाइंद्रइंद्रोभवत्तस्मादाहुरानुजावरस्य यज्ञइ-

ति सखैतेनाग्रेयंजतैषहैवकुणपमत्ति यः सत्रे प्रतिगृह्णाति पुरुषकुणपमश्वकुणपं गौर्वाअन्नं येन पात्रेणान्नं बिभ्रति यत्तं न निर्णेनिजति ततोधि (२) मलं जायत एकएव यजेतैकोहि प्रजापतिराध्नोद्द्वादशरात्रीर्दीक्षितः स्याद्द्वादशमासाः संवत्सरः संवत्सरः प्रजापतिः प्रजापतिर्वा वै षएषहत्वैजायते यस्तपसोधिजायते चतुर्धा वाएतास्तिस्रस्तिस्रोरात्रयोयद्द्वादशोपसदोयाः प्रथमायज्ञं ताभिः संभरति या द्वितीया यज्ञं ताभिरारंभते (३) यास्तृतीयाः पात्राणि ताभिर्निर्णेनिक्ते याश्चतुर्थीरपि ताभिरात्मानमंतरतः शुंधते योवाअस्य पशुमत्ति मांसꣳसोत्ति यः पुरोडाशं मस्तिष्कꣳसयः परिवापं पुरीषꣳसयआज्यं मज्जानꣳसयः सोमꣳ स्वेदꣳ सोपि हवाअस्य शीर्षण्यानिष्पदः प्रतिगृह्णाति योद्वादशाहेप्रतिगृह्णाति तस्माद्द्वादशाहेन (४) न याज्यं पाप्मनोव्यावृत्त्यै— ४) ॥ [अयंच्छदधिरभतेद्वादशाहेनंचत्वारिच] ॥ १० ॥

एकस्मै स्वाहा द्वाभ्याꣳस्वाहा त्रिभ्यः स्वाहा चतुर्भ्यः स्वाहा पंचभ्यः स्वाहा षड्भ्यः स्वाहा सप्तभ्यः स्वाहाष्टाभ्यः स्वाहा नवभ्यः स्वाहा दशभ्यः स्वाहैकादशभ्यः स्वाहा द्वादशभ्यः स्वाहा त्रयोदशभ्यः स्वाहा चतुर्दशभ्यः स्वाहा पंचदशभ्यः स्वाहा षोडशभ्यः स्वाहा सप्तदशभ्यः स्वाहाष्टादशभ्यः स्वाहैकान्नविꣳशत्यै स्वाहा नवविꣳशत्यै स्वाहैकान्नचत्वारिꣳशते स्वाहा नवचत्वारिꣳशते स्वाहैकान्न (१) षष्ट्यै स्वाहा नवषष्ट्यै स्वाहैकान्नाशीत्यै स्वाहा नवाशीत्यै स्वाहैकान्नशताय स्वाहा शताय स्वाहा द्वाभ्याꣳशताभ्याꣳ स्वाहा सर्वस्मैस्वाहा— २१)

[नैकविंशतिश्च] ॥ ११ ॥ एकस्मै स्वाहा त्रिभ्यः स्वाहा पंचभ्यः स्वाहा सप्तभ्यः स्वाहा नवभ्यः स्वाहैकादशभ्यः स्वाहा त्रयोदशभ्यः स्वाहा पंचदशभ्यः स्वाहा सप्तदशभ्यः स्वाहैकान्नविꣳशत्यै स्वाहा नवविꣳशत्यै स्वाहैकान्नचत्वारिꣳशते स्वाहा नवचत्वारिꣳशते स्वाहैकान्नषष्ट्यै स्वाहा नवषष्ट्यै स्वाहैकान्नाशीत्यै स्वाहा नवाशीत्यै स्वाहैकान्नशताय स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा— १) [एकस्मैपंचाशत्] ॥ १२ ॥ द्वाभ्याꣳ स्वाहा चतुर्भ्यः स्वाहा षड्भ्यः स्वाहाष्टाभ्यः स्वाहा दशभ्यः स्वाहा द्वादशभ्यः स्वाहा चतुर्दशभ्यः स्वाहा षोडशभ्यः स्वाहाष्टादशभ्यः स्वाहा विꣳशत्यै स्वाहाष्टानवत्यै स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा— २६) [द्वाभ्याꣳ षड्विꣳशतिः] ॥ १३ ॥ त्रिभ्यः स्वाहा पंचभ्यः स्वाहा सप्तभ्यः स्वाहा नवभ्यः स्वाहैकादशभ्यः स्वाहा त्रयोदशभ्यः स्वाहा पंचदशभ्यः स्वाहा सप्तदशभ्यः स्वाहैकान्नविꣳशत्यै स्वाहा नवविꣳशत्यै स्वाहैकान्नचत्वारिꣳशते स्वाहा नवचत्वारिꣳशते स्वाहैकान्नषष्ट्यै स्वाहा नवषष्ट्यै स्वाहैकान्नाशीत्यै स्वाहा नवाशीत्यै स्वाहैकान्नशताय स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा— ४८) [त्रिभ्योऽष्टाचत्वारिꣳशत्] ॥ १४ ॥ चतुर्भ्यः स्वाहाष्टाभ्यः स्वाहा द्वादशभ्यः स्वाहा षोडशभ्यः स्वाहा विꣳशत्यै स्वाहा षण्णवत्यै स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा— १६ [चतुर्भ्यः षोडश] ॥ १५ ॥ पंचभ्यः स्वाहा दशभ्यः स्वाहा पंचदशभ्यः स्वाहा विꣳशत्यै स्वाहा पंचनवत्यै स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा— १४) [पंचभ्यश्चतुर्दश] ॥ १६ ॥ दशभ्यः स्वाहा

विंशत्यैस्वाहा त्रिंशते स्वाहा चत्वारिंशते स्वाहा पंचाशते स्वाहा षष्ट्यै स्वाहा सप्तत्यै स्वाहा शीत्यै स्वाहा नवत्यै स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा—२२) (दशभ्योद्वाविंशतिः) ॥ १७ ॥ विंशत्यै स्वाहा चत्वारिंशते स्वाहा षष्ट्यै स्वाहाशीत्यै स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा—१२) (विंशत्यैद्वादश) ॥ १८ ॥ पंचाशते स्वाहा शताय स्वाहा द्वाभ्यांᳬ शताभ्याᳬ स्वाहा त्रिभ्यः शतेभ्यः स्वाहा चतुर्भ्यः शतेभ्यः स्वाहा पंचभ्यः शतेभ्यः स्वाहा षड्भ्यः शतेभ्यः स्वाहा सप्तभ्यः शतेभ्यः स्वाहाष्टाभ्यः शतेभ्यः स्वाहा नवभ्यः शतेभ्यः स्वाहा सहस्राय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा—३२) [पंचाशतेद्वात्रिंशत्] ॥ १९ ॥ शताय स्वाहा सहस्राय स्वाहा-युताय स्वाहा नियुताय स्वाहा प्रयुताय स्वाहार्बुदाय स्वाहा न्यर्बुदाय स्वाहा समुद्राय स्वाहा मध्याय स्वाहान्ताय स्वाहा परार्धाय स्वाहोषसे स्वाहा व्युष्ट्यै स्वाहोदेष्यते स्वाहोद्यते स्वाहोदिताय स्वाहा सुवर्गाय स्वाहा लोकाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा—३८) (शतायाष्टात्रिंशत्) ॥ २० ॥

साध्याः (२११) कुसुरुबिन्दो (१४२) बृहस्पतिः (१००) प्रजापतिः (१३३) प्रजापति (२८१) ऋतव (१४९) ऐन्द्रवायववाग्रान् (२७५) गायत्रः (३५१) प्रजापति (१५५) नै (२०४) कस्मा (७१) एकस्मै (५०) द्वाभ्यां (२६) त्रिभ्य (४८) श्चतुर्भ्यः (१६) पञ्चभ्यो (१४) दशभ्यो (२२) विंशत्यै (१२) पञ्चाशते (३२) शताय (३८) विंशतिः (२३३०) ॥ २० ॥ इतितैत्तिरीयसंहितायांसप्तमकाण्डेद्वितीयःप्रपाठकः ॥

॥ हरिः ओम् ॥ प्रजवं वा एतेन यंति यद्दशममहः पापावहीयं वा एतेन भवंति यद्दशम-
महर्योवै प्रजवं यतामपथेन प्रतिपद्यते यः स्थाणुꣳहंति योभ्रेषन्येति सहीयते सयोवै दशमेहन्न-
विवाक्यउपहन्यते सहीयते तस्मै यउपहताय व्याहतमेवान्वारभ्य समश्नुतेथ योव्याहसः (१)
हीयते तस्माद्दशमेहन्नविवाक्यउपहतायनव्युच्यमथो खल्वाहुर्यज्ञस्य वै समृद्धेन देवाः सुवर्गं लो-
कमायन्यज्ञस्य व्यृद्धेनासुरान्पराभावयन्निति यत्खलु वै यज्ञस्य समृद्धं तद्यजमानस्य यद्व्यृद्धं त-
द्भ्रातृव्यस्य सयोवै दशमेहन्नविवाक्यउपहन्यते सएवातिरेचयति ते ये बाह्यादशीकवः (२) स्यु-
स्तेविब्रूयुर्यदि तत्रन विंदेयुरंतः सदसाद्व्युच्यंयदि तत्र न विंदेयुर्गृहपतिना व्युच्यंतव्युच्यमेवाथवा
एतत्सर्पराज्ञियाऋग्भिः स्तुवंतीयं वै सर्पतोराज्ञीयद्वा अस्यांकिंचार्चंति यदानृचुस्तेनेयꣳ सर्परा-
ज्ञी तेयदेव किंच वाचानृचुर्यदितोध्यर्चितारः (३) तदुभयमाप्त्वावरुध्योत्तिष्ठामेति ताभिर्मनसा-
स्तुवते नवाइमामश्वरथानाश्वतरीरथः सद्यः पर्याप्तुमर्हति मनोवाइमाꣳ सद्यः पर्याप्तुमर्हति मनः
परिभवितुमथ ब्रह्मवदंति परिमितावाऋचः परिमितानि सामानि परिमितानि यजूꣳष्यथैतस्यैवां-
तोनास्ति यद्ब्रह्म तत्प्रतिगृणतआचक्षीत सः (४) प्रतिगरः —१) [सदशीकवोऽर्चितारः सए-
कंच] ॥ १ ॥ ब्रह्मवादिनोवदंति किं द्वादशाहस्य प्रथमेनाह्नर्त्विजां यजमानोवृङ्क्त इति तेजइंद्रि-
यमिति किंद्वितीयेनेति प्राणानन्नाद्यमिति किंतृतीयेनेति त्रीनिमान्लोकानिति किंचतुर्थेनेति चतु-
ष्पदः पशूनिति किंपंचमेनेति पंचाक्षरांपङ्क्तिमितिकिꣳ षष्ठेनेति षड्ऋतूनिति किꣳ सप्तमेनेति सप्तप-

दाꣳ शक्करीमिति (१) किमंष्टमेनेत्यष्टाक्षरां गायत्रीमिति किन्नवमेनेति त्रिवृतꣳ स्तोममिति-
किं दंशमेनेति दशाक्षरां विराजमिति किमेकादशेनेत्येकादशाक्षरां त्रिष्टुभमिति किंद्वादशेनेति द्वाद
शाक्षरां जगंतीमित्येतावद्वाअंस्ति यावदेतद्यावदेवास्ति तदेषां वृंक्ते —४१) [शक्करीमित्येकं-
चत्वारिꣳशच्च] ॥ २ ॥ एषवाआप्तोद्वादशाहोयत्त्रयोदशरात्रः समानꣳ ह्येतदहर्यत्प्रायणीयश्चो-
दयनीयश्च त्र्यतिरात्रोभवति त्रयंइमे लोकाएषां लोकानामाप्त्यै प्राणोवै प्रथमोतिरात्रोऽपानोद्विती
योपानस्तृतीयः प्राणापानोदानेष्वेवान्नाद्ये प्रतितिष्ठंति सर्वमायुर्यंति यएवं विद्वाꣳसस्त्रयोदशरात्र-
मासंतेतदाहुर्वाग्वाएषावितंता (१) यद्द्वादशाहस्तां विच्छिंद्युर्यन्मध्येतिरात्रं कुर्युरुपदासुकागृहप
तेर्वाक्स्यादुपरिष्टाच्छंदोमानां महाव्रतं कुर्वंति संततामेव वाचमवरुंधतेनुपदासुकागृहपतेर्वाग्भवति-
पशवोवै छंदोमाअन्नं महाव्रतं यदुपरिष्टाच्छंदोमानां महाव्रतं कुर्वंति पशुषु चैवान्नाद्ये च प्र-
तितिष्ठंति —४३) [वितंतात्रिचत्वारिꣳशच्च] ॥ ३ ॥ आदित्याअंकामयंतोभयोर्लोकयोर्ऋ-
ध्नुयामेति तएतं चतुर्दशरात्रमंपश्यन्तमाहरंतेनायजंत ततोवै तउभयोर्लोकयोरार्ध्नुवन्नस्मिꣳश्चा-
मुष्मिꣳश्च यएवं विद्वाꣳसश्चतुर्दशरात्रमासंतउभयोरेव लोकयोर्ऋध्नुवंत्यस्मिꣳश्चामुष्मिꣳश्च चतुर्द
शरात्रोभवति सप्तग्राम्याओषधयः सप्तारण्याउभयीषामवरुध्यै यत्पराचीनानिपृष्ठानि (१)
भवंत्यमुमेवतैर्लोकमभिजयंति यत्प्रतीचीनानि पृष्ठानि भवंतीममेव तैर्लोकमभिजयंति त्रयस्त्रिꣳ
शौ मध्यतः स्तोमौ भवतः साम्राज्यमेव गच्छंत्यधिराजौ भवतोधिराजाएव समानानां भवंत्य-

तिरात्रावभितोभवतः परिगृहीत्यै — ३४) [पृष्ठानिचतुस्त्रिꣳशच्च] ॥ ४ ॥ प्रजापतिः सुवर्गं लोकमैत्तं देवा अन्वायन्तानादित्याश्च पशवश्चान्वायन्ते देवा अब्रुवन्यान्पशूनुपाजीविष्मतइमे न्वागमन्निति तेभ्यएतं चतुर्दशरात्रं प्रत्यौहन्तआदित्याः पृष्ठैः सुवर्गं लोकमारोहन्त्र्यहाभ्यामस्मिन्लोके पशून्प्रत्यौहन्पृष्ठैरादित्या अमुष्मिन्लोकआर्ध्नुवन्त्र्यहाभ्यामस्मिन् (१) लोके पशवो यएवं विद्वाꣳसश्चतुर्दशरात्रमासतउभयोरेव लोकयोर्ऋध्नुवन्त्यस्मिꣳश्चामुष्मिꣳश्च पृष्ठैरेवामुष्मिन्लोकऋध्नुवन्ति त्र्यहाभ्यामस्मिन्लोके ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहोभवतीयं वावज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्ति यदन्यतः पृष्ठानिस्युर्विविवधꣳ स्यान्मध्ये पृष्ठानि भवन्ति सविवधत्वाय (२) ओजोवै वीर्यं पृष्ठान्योजएव वीर्यं मध्यतोदधतेबृहद्रथंतराभ्यां यंतीयं वाव रथंतरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेवप्रतितिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनीस्रुतीताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति परांचोवा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति ये पराचीनानि पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यङ्त्र्यहोभवति प्रत्यवरूढ्या अथो प्रतिष्ठित्यै (३) उभयोर्लोकयोर्ऋध्वोत्तिष्ठन्ति चतुर्दशैतास्तासां यादश दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमवरुंधते याश्चतस्रश्चतस्रोदिशोदिक्ष्वेव प्रतितिष्ठन्त्यतिरात्रावभितोभवतः परिगृहीत्यै — ३१) [अस्मिन्त्सविवधत्वायप्रतिष्ठित्याएकत्रिꣳशच्च] ॥ ५ ॥ इंद्रोवै सदृङ्देवताभिरासीत्सनव्यावृतमगच्छत्सप्रजापतिमुपाधावत्तस्माएतंपंचदशरात्रं प्रायच्छत्तमाहरत्तेनायजत ततोवै सोन्याभिर्देवताभिर्व्यावृतमगच्छद्यएवं विद्वाꣳसः पंचदशरात्रमासते व्यावृतमेव पाप्मना भ्रातृव्ये-

ण गच्छंति ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहोभवतीयं वाव ज्योतिरंतरिक्षम (१) गौरसावायुरेष्वेव लोकेषु प्रतितिष्ठंत्यसत्रं वाएतद्यदछंदोमं यच्छंदोमाभवंति तेनसत्रं देवताएव पृष्ठैरवरुंधते पशूञ्छंदोमैरोजोवै वीर्यं पृष्ठानि पशवश्छंदोमाओजस्येव वीर्ये पशुषु प्रतितिष्ठंति पंचदशरात्रोभवति पंचदशोवज्रोवज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः प्रहरंत्यतिरात्रावभितोभवतइंद्रियस्य (१) परिगृहीत्यै — १) (अंतरिक्षमिंद्रियस्यैकंच) ॥६॥ इंद्रोवै शिथिलइवाप्रतिष्ठितआसीत्सोसुरेभ्योबिभेत्सप्रजापतिमुपाधावत्तस्माएतं पंचदशरात्रं वज्रं प्रायच्छत्तेनासुरान्पराभाव्य विजित्य श्रियमगच्छदग्निष्टुतापाप्मानं निरदहत पंचदशरात्रेणौजोबलमिंद्रियं वीर्यमात्मन्नधत्त यएवं विद्वांसः पंचदशरात्रमासते भ्रातृव्यानेव पराभाव्यविजित्य श्रियं गच्छंत्यग्निष्टुता पाप्मानंनिः (१) दहंते पंचदशरात्रेणौजोबलमिंद्रियं वीर्यमात्मन्दधतएताएव पशव्याः पंचदशवा अर्धमासस्य रात्रयोर्धमासशः संवत्सरआप्यते संवत्सरं पशवोनुप्रजायंते तस्मात्पशव्याएताएव सुवर्ग्याः पंचदशवाअर्धमासस्य रात्रयोर्धमासशः संवत्सरआप्यते संवत्सरः सुवर्गोलोकस्तस्मात्सुवर्ग्याज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहोभवतीयं वावज्योतिरंतरिक्षम् (२) गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहंति यदन्यतः पृष्ठानि स्युर्विविवधस्स्यान्मध्ये पृष्ठानि भवंति सविवधत्वायौजोवै वीर्यं पृष्ठान्योजएव वीर्यं मध्यतोदधते बृहद्रथंतराभ्यां यंतीयं वाव रथंतरमसौ बृहदाभ्यामेव यंत्यथो अनयोरेव प्रतितिष्ठंत्येते वै यज्ञस्यांजसायनी स्रुती ताभ्यामेवसुवर्गं लोकम् (२) यंतिपरांचोवाएते सुवर्गं लोकमभ्यारोहंति येपराचीनानि पृष्ठान्युपयंति प्रत्य-

त्र्यहोभंवति प्रत्यवंरूढ्या अथो प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोर्ऋद्ध्वोत्तिष्ठंति पंचदशैतास्तासां या-
दश दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमवंरुंधते याः पंच पंच दिशो दिक्ष्वेव प्रतितिष्ठंत्यति-
रात्राव॒भितो॑भवतइंद्रियस्यं वीर्यस्य प्रजायै (४) पशूनां परिगृहीत्यै — २) [निरंतरिंक्षंलोकं-
प्रजायैद्वे च] ॥ ७ ॥ प्रजापतिरकामयतान्नादः स्यामिति सएतꣳ संप्तदशरात्रमंपश्यत्तमाहंरत्ते-
नायजत ततोवै सोन्नादोभवद्यएवं विद्वाꣳसः सप्तदशरात्रमासंतेन्नादाएव भंवंति पंचाहोभंवति
पंच वा ऋतवंः संवत्सरऋतुष्वेव संवत्सरेप्रतितिष्ठंत्यथो पंचाक्षरा पंक्तिः पाङ्क्तोयज्ञोयज्ञमेवावंरुंधते
सत्रंवाएतत् (१) यर्दछंदोमं यच्छंदोमाभवंति तेन सत्रं देवताएव पृष्ठैरवंरुंधते पशूंछंदोमैरो-
जोवै वीर्यं पृष्ठानि पशवश्छंदोमाओजस्येव वीर्ये पशुषु प्रतितिष्ठंति सप्तदशरात्रोभंवति सप्तदशः
प्रजापंतिः प्रजापंतेराप्त्यांअतिरात्राव॒भितोभवतोन्नाद्यंस्य परिगृहीत्यै — ३७) [एतत्सप्तत्रिꣳ-
शच्च] ॥ ८ ॥ साविराड्विक्रम्यातिष्ठद्ब्रह्मणादेवेष्वन्नेनासुरेषु ते देवाअंकामयंतोभयꣳ संवृंजीमहि
ब्रह्मचान्नं चेति तएताविꣳशतिꣳ रात्रीरपश्यन्ततोवै तउभयꣳ समंवृंजत ब्रह्मचान्नं च ब्रह्मव-
र्चसिनोन्नादाअंभवन्यएवं विद्वाꣳसंएताआसंतउभयमेव संवृंजते ब्रह्म चान्नं च (१) ब्रह्मवर्च-
सिनोन्नादाभवंति द्वेवाएते विराजौ तयोरेव नाना प्रतितिष्ठंति विꣳशोवै पुरुषोदशहस्त्यांअंगुल-
योदशपद्या यावानेव पुरुषस्तमाप्त्वोत्तिष्ठंति ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहाभंवंतीयंवावज्योतिरंतरिक्षंगौ-
रसावायुरिमानेवलोकानभ्यारोहंत्यभिपूर्वं त्र्यहाभंवंत्यभिपूर्वमेव सुवर्गं (२) लोकमभ्यारोहंति

यदन्यतः पृष्ठानि स्युर्विविवधꣳ स्यान्मध्ये पृष्ठानि भवंति सविवधत्वायौजो वै वीर्यं पृष्ठान्योज एव वीर्यं मध्यतो दधते बृहद्रथंतराभ्यां यंतीयं वाव रथंतरमसौ बृहदाभ्यामेव यंत्यथो अनयोरेव प्रतितिष्ठंत्येते वै यज्ञस्यांजसायनी स्रुतीताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यंति परांचो वा एते सुवर्गं लोकम् (३) अभ्यारोहंति ये पराचीनानि पृष्ठान्युपयंति प्रत्यङ् त्र्यहो भवति प्रत्यवरूढ्या अथो प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोर्ऋध्योत्तिष्ठंत्यतिरात्रावभितो भवतो ब्रह्मवर्चसस्यान्नाद्यस्य परिगृहीत्यै (—२३) [च सुवर्गं लोकं त्रयोविꣳशतिश्च] ॥ ९ ॥ असावादित्योस्मिन्लोक आसीत्तं देवाः पृष्ठैः परिगृह्य सुवर्गं लोकमगमयन्परैरवस्तात्पर्यगृह्णन्दिवाकीर्त्येन सुवर्गे लोके प्रत्यस्थापयन्परैः परस्तात्पर्यगृह्णन्पृष्ठैरुपावारोहन्त्स वा असावादित्योमुष्मिन्लोके परैरुभयतः परिगृहीतो यत्पृष्ठानि भवंति सुवर्गमेव तैर्लोकं यजमाना यंति परैरवस्तात्परिगृह्णंति दिवाकीर्त्येन (१) सुवर्गे लोके प्रतितिष्ठंति परैः परस्तात्परिगृह्णंति पृष्ठैरुपावरोहंति यत्परैः परस्तान्न स्युः परांचः सुवर्गाल्लोकान्निष्पद्येरन्यदवस्तान्न स्युः प्रजा निर्दहेयुरभितो दिवाकीर्त्यं परः सामानो भवंति सुवर्ग एवैनांल्लोक उभयतः परिगृह्णंति यजमाना वै दिवाकीर्त्यꣳ संवत्सरः परः सामानोभितो दिवाकीर्त्यं परः सामानो भवंति संवत्सर एवोभयतः (२) प्रतितिष्ठंति पृष्ठं वै दिवाकीर्त्यं पार्श्वे परः सामानोभितो दिवाकीर्त्यं परः सामानो भवंति तस्मादभितः पृष्ठं पार्श्वे भूयिष्ठा ग्रहा गृह्यंते भूयिष्ठꣳ शस्यते यज्ञस्यैव तन्मध्यतो ग्रंथिं ग्रथ्नंत्यविस्रꣳसाय सप्त गृह्यंते सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः प्रा

णानेव यजमानेषु दधति यत्पराचीनानि पृष्ठानि भवंत्यमुमेव तैर्लोकमभ्यारोहंति यदिमं लोकं न (३) प्रत्यवरोहेयुरुद्वामाद्येयुर्यजमानाः प्रवामीयेरन्यत्प्रतीचीनानि पृष्ठानि भवंतीममेव तैर्लोकं प्रत्यवरोहंत्यथो अस्मिन्नेव लोके प्रतितिष्ठंत्यनुन्मादायेंद्रोवा अप्रतिष्ठितआसीत्सप्रजापतिमुपाधावत्तस्मांएतमेकविंशतिरात्रं प्रायच्छत्तमाहरत्तेनायजत ततोवै सप्रत्यतिष्ठद्ये बंहुयाजिनोप्रतिष्ठिताः (४) स्युस्तएकविंशतिरात्रमासीरन्द्वादश मासाः पंचर्तवस्त्रयइमे लोकाअसावादित्यएकविंशएतावंतोवै देवलोकास्तेष्वेवयथापूर्वं प्रतितिष्ठंत्यसावादित्योनव्यरोचत सप्रजापतिमुपाधावत्तस्मांएतमेकविंशतिरात्रं प्रायच्छत्तमाहरत्तेनायजत ततोवै सोरोचत यएवं विद्वांसएकविंशतिरात्रमासते (५) रोचंतएवैकविंशतिरात्रोभवति रुग्वाएकविंशोरुचमेव गच्छंत्यथो प्रतिष्ठामेव प्रतिष्ठाह्येकविंशोतिरात्रावभितोभवतोब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै —२१) [दीवाकीर्त्यैनैवोभयतोनाप्रतिष्ठिताआसंतएकविंशतिश्च] ।॥१०॥ अर्वाङ्यज्ञः संक्रामत्वमुष्मादधिमामभि । ऋषीणां यः पुरोहितः । निर्देवं निर्वीरं कृत्वा विष्कंधं तस्मिन्हीयतां योस्मा न्द्वेष्टि । शरीरं यज्ञशमलं कुसीदंतस्मिन्त्सीदतु योस्मान्द्वेष्टि । यज्ञयज्ञस्य यत्तेजस्तेन संक्राम मामभि । ब्राह्मणानृत्विजोदेवान्यज्ञस्य तपसा ते सवाहमाहुवे । इष्टेन पक्वमुप (१) ते हुवे सवाहम् । संतं वृंजे सुकृतं संप्रजां पशून् । प्रैषान्त्सामिधेनीराघाराघाज्यभागावाश्रुतं प्रत्याश्रुतमाशृणामि ते । प्रयाजानूयाजान्त्स्विष्टकृतमिडामाशिषआवृंजे सुवः । अग्निनेंद्रेण सोमेन सरस्वत्या विष्णुना देवताभिः । या-

ज्यानुवाक्याभ्यामुपंते ह्वये सवाहं यज्ञमाददेतेवषट्कृतम् । स्तुत१ँशस्त्रं प्रतिगरं ग्रहमिडामाशिषः
(२) आवृंजे सुवः । पत्नीसंयाजानुपंते ह्वये सवाह१ँ समिष्टयजुराददेतवं । पशून्त्सुतं पुरो-
डाशान्त्सवंनान्योतयज्ञम् । देवान्त्सेंद्रानुपंते ह्वयेसवाहमग्निमुखान्त्सोमवतोयेचविश्वे — ३२)
[उपाशिषोद्वात्रि१ँशच्च] ॥ ११ ॥ भूतं भव्यं भविष्यद्वषट्त्स्वाहा नमऋक्साम यजुर्व
षट्त्स्वाहा नमोगायत्री त्रिष्टुब्जगती वषट्त्स्वाहा नमः पृथिव्यंतरिक्षं द्यौर्वषट्त्स्वाहा नमोग्निर्वायुः
सूर्योवषट्त्स्वाहा नमः प्राणोव्यानोपानोवषट्त्स्वाहा नमोन्नं कृषिर्वृष्टिर्वषट्त्स्वाहा नमः पिता
पुत्रः पौत्रोवषट्त्स्वाहा नमोभूर्भुवः (१) सुवर्वषट्त्स्वाहा नमः — ४) [भुवश्चत्वारिच]
॥ १२ ॥ आमेगृहाभवंत्वाप्रजामआमायज्ञोविशतु वीर्यावान् । आपोदेवीर्यज्ञियामाविशंतु
सहस्रस्य माभूमामा प्रहासीत् । आमे ग्रहोभवत्वापुरोरुक्स्तुतशस्त्रे माविशता१ँ समीची ।
आदित्यारुद्रावसवोमे सदस्याः सहस्रस्य माभूमामा प्रहासीत् । आमाग्निष्टोमोविशतु (१)
उक्थ्यश्चातिरात्रोमाविशत्वापि शर्वरः । तिरोअह्निया मासुहुताआविशंतु सहस्रस्य माभूमामा प्रहा-
सीत् — १८) [विशत्वष्टादशच) ॥ १३ ॥ अग्निना तपोन्वभवद्वाचा ब्रह्म मणिना रूपाणी-
न्द्रेण देवान्वातेन प्राणान्त्सूर्येण द्यां चंद्रमसा नक्षत्राणि यमेन पितॄन्राज्ञा मनुष्यान्फलेन देयानंजग
रेण सर्पान्व्याघ्रेणारण्यान् पशूञ्छ्येनेनपतत्रिणोवृष्णाश्वानृषभेण गावस्तेनाजाव्ष्णिनावीर्व्री
हिणान्नानि यवेनौषधीर्न्यग्रोधेन वनस्पतीनुदुंबरेणोर्जं गायत्रिया छंदा१ँसि त्रिवृता स्तोमान्ब्राह्मणे

नं (१) वाचम्—१) [ब्राह्मणे नैकंच) ॥१४॥ स्वाहाधिमाधीताय स्वाहा स्वाहाधीतं मनसे स्वाहा स्वाहा मनः प्रजापतये स्वाहा काय स्वाहा कस्मै स्वाहा कतमस्मै स्वाहादित्यै स्वाहादित्यै मह्यै स्वाहा दित्यै सुमृडीकायै स्वाहा सरस्वत्यै स्वाहा सरस्वत्यै बृहत्यै स्वाहा सरस्वत्यै पावकायै स्वाहा पूष्णे स्वाहापूष्णे प्रपथ्याय स्वाहा पूष्णे नरंधिषाय स्वाहा त्वष्ट्रे स्वाहा त्वष्ट्रे तुरीपाय स्वाहा त्वष्ट्रेपुरुरूपाय स्वाहा (१) विष्णवे स्वाहा विष्णवे निखुर्यपाय स्वाहा विष्णवे निभूयपाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा—१०) (स्वाहादशंच) ॥ १५ ॥ दद्भ्यः स्वाहा हनूभ्याᳬं स्वाहोष्ठाभ्याᳬं स्वाहा मुखाय स्वाहा नासिकाभ्याᳬं स्वाहाक्षीभ्याᳬं स्वाहा कर्णाभ्याᳬं स्वाहा पारइक्षवोवार्येभ्यः स्वपक्ष्मभ्यः स्वाहा वारइक्षवः पार्येभ्यः पक्ष्मभ्यः स्वाहा शीर्ष्णे स्वाहा भ्रूभ्याᳬं स्वाहा ललाटाय स्वाहा मूर्ध्ने स्वाहा मस्तिष्काय स्वाहा केशेभ्यः स्वाहा वहाय स्वाहा ग्रीवाभ्यः स्वाहा स्कंधेभ्यः स्वाहा कीकसाभ्यः स्वाहा पृष्टीभ्यः स्वाहा पाजस्याय स्वाहा पार्श्वाभ्याᳬं स्वाहा (१) अᳬसाभ्याᳬं स्वाहा दोषभ्याᳬं स्वाहा बाहुभ्याᳬं स्वाहा जंघाभ्याᳬं स्वाहा श्रोणीभ्याᳬं स्वाहोरुभ्याᳬं स्वाहा ष्ठीवद्भ्याᳬं स्वाहा जंघाभ्याᳬं स्वाहा भसदे स्वाहा शिखंडेभ्यः स्वाहा वालधानाय स्वाहांडाभ्याᳬं स्वाहा शेपाय स्वाहा रेतसे स्वाहा प्रजाभ्यः स्वाहा प्रजननाय स्वाहा पद्भ्यः स्वाहा शफेभ्यः स्वाहा लोमभ्यः स्वाहा त्वचे स्वाहा लोहिताय स्वाहा माᳬसाय स्वाहा स्नावभ्यः स्वाहास्थभ्यः स्वाहा मज्जभ्यः स्वाहा (२) अंगेभ्यः स्वाहात्मने स्वाहा सर्वस्मै स्वा-

हा — ६) [स्वाहास्वाहाषट्चं] ॥ १६ ॥ अञ्ज्येताय स्वाहाँञ्जिसक्थाय स्वाहा शितिपदे स्वाहा शितिककुदे स्वाहा शितिरंध्राय स्वाहा शितिपृष्ठाय स्वाहा शित्यꣳसाय स्वाहा पुष्पकर्णाय स्वाहा शित्योष्ठाय स्वाहा शितिभ्रवे स्वाहा शितिभसदे स्वाहा श्वेतानूकाशाय स्वाहाञ्जये स्वाहा ललामाय स्वाहा सितज्ञवे स्वाहा कृष्णैताय स्वाहा रोहितैताय स्वाहारुणैताय स्वाहेदृशाय स्वाहा कीदृशाय स्वाहा तादृशाय स्वाहा सदृशाय स्वाहा विसदृशाय स्वाहा सुसदृशाय स्वाहा रूपाय स्वाहा (१) सर्वस्मै स्वाहा — २) [स्वाहाद्वेचं] ॥ १७ ॥ कृष्णाय स्वाहा श्वेताय स्वाहा पिशंगाय स्वाहा सारंगाय स्वाहारुणाय स्वाहा गौराय स्वाहा बभ्रवे स्वाहा नकुलाय स्वाहा रोहिताय स्वाहा शोणाय स्वाहा श्यावाय स्वाहा श्यामाय स्वाहा पाकलाय स्वाहा सुरूपाय स्वाहानुरूपाय स्वाहा विरूपाय स्वाहा सरूपाय स्वाहा प्रतिरूपाय स्वाहा शबलाय स्वाहा कमलाय स्वाहा पृश्नये स्वाहा पृश्निसक्थाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा — ४६) [कृष्णायषट्चत्वारिꣳशत्] ॥ १८ ॥ ओषधीभ्यः स्वाहा मूलेभ्यः स्वाहा तूलेभ्यः स्वाहा काण्डेभ्यः स्वाहा वल्शेभ्यः स्वाहा पुष्पेभ्यः स्वाहा फलेभ्यः स्वाहा गृहीतेभ्यः स्वाहागृहीतेभ्यः स्वाहावपन्नेभ्यः स्वाहा शयानेभ्यः स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा — २४) [ओषधीभ्यश्चतुर्विꣳशतिः] ॥ १९ ॥ वनस्पतिभ्यः स्वाहा मूलेभ्यः स्वाहा तूलेभ्यः स्वाहा स्कन्धेभ्यः स्वाहा शाखाभ्यः स्वाहा पर्णेभ्यः स्वाहा पुष्पेभ्यः स्वाहा फलेभ्यः स्वाहा गृहीतेभ्यः स्वाहा गृहीतेभ्यः स्वाहावपन्नेभ्यः स्वाहा

शयानेभ्यः स्वाहा शिष्टाय स्वाहातिशिष्टाय स्वाहा परिशिष्टाय स्वाहा सꣳशिष्टाय स्वाहोच्छिष्टाय स्वाहा रिक्ताय स्वाहारिक्ताय स्वाहा प्ररिक्ताय स्वाहा सꣳरिक्ताय स्वाहोद्रिक्ताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा — ४६) [वनस्पतिभ्यः षट्चत्वारिꣳशत्] ॥ २० ॥ प्रजवं (२०१) ब्रह्मवादिनं (९१) एष (८३) आदित्याः (८४) प्रजापति (१८१) रिन्द्र (१०१) इन्द्रः (२०२) प्रजापतिः (८७) सा (१७३) सा (२७१) वर्वाङ् (१३२) भूत (५४) मा (६८) गिना (५१) स्वाहा (६५) दद्भ्यो (१०६) ऽयेताय (५२) कृष्णायौ (४६) षधीभ्यो (२४) वनस्पतिभ्यो (४६) विꣳशतिः (२११८) ॥ २० ॥ इतितैत्तिरीयसंहितायांसप्तमकाण्डेतृतीयप्रपाठकः ॥

॥ हरिः ओम् ॥ बृहस्पतिरकामयत श्रन्मे देवादधीरन्गच्छेयं पुरोधामिति सएतं चतुर्विꣳशतिरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततोवै तस्मै श्रद्देवाअदधतागच्छत्पुरोधां यएवं विद्वाꣳसश्चतुर्विꣳशतिरात्रमासते श्रदेभ्योमनुष्यादधते गच्छंति पुरोधां ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहाभवंतीयं वाव ज्योतिरंतरिक्षंगौरसावायुः (१) इमानेव लोकानभ्यारोहंत्यभिपूर्वं त्र्यहाभवंत्यभिपूर्वमेव सुवर्गं लोकमभ्यारोहंत्यसत्रं वा एतद्यदछंदोमंयच्छंदोमाभवंति तेन सत्रं देवताएव पृष्ठैरवरुंधते पशूञ्छंदोमैरोजोवै वीर्यं पृष्ठानि पशवश्छंदोमाओजस्येव वीर्यं पशुषु प्रतितिष्ठंति बृहद्रथंतराभ्यांयंतीयं वाव रथंतरमसौ बृहदाभ्यामेव (२) यंत्यथो अनयोरेव प्रतितिष्ठंत्येते वै यज्ञस्यांजसायनी स्रुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यंति चतुर्विꣳशतिरात्रोभवति चतुर्विꣳशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरः सुव-

गौर्लोकः संवत्सरएव सुवर्गे लोके प्रतितिष्ठंत्यथो चतुर्विंशत्यक्षरा. गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसं गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमवरुंधतेतिरात्रावभितोभवतोब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै — ४५) [आयुरेवपंचचत्वारिंशच्च] ॥ १ ॥ यथावै मनुष्याएवं देवाअग्रआसन्तेकामयंतावर्तिपाप्मानं मृत्युमपहत्य दैवीं संसदं गच्छेमेति तएतं चतुर्विंशतिरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजंत ततोवै तेवर्तिपाप्मानं मृत्युमपहत्य दैवीं संसदमगच्छन्यएवं विद्वांसश्चतुर्विंशतिरात्रमासतेवर्तिमेवपाप्मानमपहत्यश्रियं गच्छंति श्रीर्हि मनुष्यस्य (१) दैवीसंसज्ज्योतिरतिरात्रोभवति सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै पृष्ठ्यः षडहोभवति षड्वाऋतवः संवत्सरस्तं मासाअर्धमासाऋतवः प्रविश्य दैवीं संसदमगच्छन्यएवं विद्वांसश्चतुर्विंशतिरात्रमासते संवत्सरमेव प्रविश्य वस्यसीं संसदं गच्छंति त्र्यहस्त्रयस्त्रिंशाअवस्ताद्भवंति त्र्यहस्त्रयस्त्रिंशाःपरस्तात्त्रयस्त्रिंशैरेवोभयतोवर्तिं पाप्मानमपहत्य दैवीं संसदं मध्यतः (२) गच्छंति पृष्ठानि हि दैवीसंसज्जामिवाएतत्कुर्वंति यत्त्र्यहस्त्रयस्त्रिंशाअन्वंचोमध्ये निरुक्तोभवति तेनाजाम्यूर्ध्वानि पृष्ठानि भवंत्यूर्ध्वाश्छंदोमाउभाभ्यां रूपाभ्यां सुवर्गं लोकं यंत्यसत्रं वाएतद्यदछंदोमं यच्छंदोमाभवंति तेन सत्रं देवताएव पृष्ठैरवरुंधते पशूञ्छंदोमैरोजोवै वीर्यं पृष्ठानि पशवः (३) छंदोमाओजस्येव वीर्ये पशुषु प्रतितिष्ठंति त्र्यहस्त्रयस्त्रिंशाअवस्ताद्भवंति त्र्यहस्त्रयस्त्रिंशाः परस्तान्मध्ये पृष्ठान्युरोवै त्रयस्त्रिंशाआत्मा पृष्ठान्यात्मनएव तद्यजमानाः शर्मन्नह्यंतेनार्त्यैबृहद्रथंतराभ्यां यंतीयं वाव रथंतरमसौ बृहदाभ्यामेव यंत्यथो अनयोरेव

प्रतितिष्ठंत्येते वै यज्ञस्यांजसायनीस्रुती ताभ्यामेव (४) सुवर्गं लोकं यंति परांचोवाएते-
सुवर्गं लोकमभ्यारोहंति येपराचीनानि पृष्ठान्युपयंति प्रत्यङ्षडहोभवति प्रत्यवरुढ्याअथो-
प्रतिष्ठित्याउभयोर्लोकयोर्ऋध्वोत्तिष्ठंति त्रिवृतोधित्रिवृतमुप यंति स्तोमानाꣳ संपत्यै प्रभवाय
ज्योतिरग्निष्टोमोभवत्ययं वाव सक्षयोस्मादेव तेन क्षयान्नयंति चतुर्विंꣳशतिरात्रोभवति
चतुर्विंꣳशतिरर्धमासाः संवत्सरः (५) संवत्सरः सुवर्गोलोकः संवत्सरएव सुवर्गे लोके
प्रतितिष्ठंत्यथो चतुर्विंꣳशत्यक्षरा गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसं गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमवरुंधते
तिरात्रावभितोभवतोब्रह्मवर्चसस्यपरिगृहीत्यै — २४) [मनुष्यंस्यमध्यनःपशवएवसंवत्स-
रश्चतुर्विंꣳशतिश्च] ॥ २ ॥ ऋक्षावाइयमलोमकासीत्साकामयतौषधीभिर्वनस्पतिभिः प्रजा-
येयेति सैतास्त्रिꣳशतꣳ रात्रीरपश्यत्ततोवाइयमोषधीभिर्वनस्पतिभिः प्राजायत ये प्रजाकामाः प-
शुकामास्युस्तएताआसीरन्प्रैवजायंते प्रजया पशुभिरियं वा अक्षुध्यत्सैतां विराजमपश्यत्तामात्म-
न्धित्वान्नाद्यमवारुंधौषधीः (१) वनस्पतीन्प्रजां पशून्तेनावर्धत साजेमानं महिमानमगच्छद्य-
एवं विद्वाꣳसएताआसते विराजमेवात्मंधित्वान्नाद्यमवरुंधे ते वर्धंते प्रजया पशुभिर्जेमानं महि-
मानं गच्छंति ज्योतिरतिरात्रोभवति सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै पृष्ठ्यः षडहोभवति षड्वाऋतवः
षट्पृष्ठानि पृष्ठैरेवर्तूनन्वारोहंत्यृतुभिः संवत्सरं ते संवत्सरएव (२) प्रतितिष्ठंति त्रयस्त्रिꣳशात्त्रय-
स्त्रिꣳशमुपयंति यज्ञस्य संतत्याअथो प्रजापतिर्वै त्रयस्त्रिꣳशः प्रजापतिमेवारभंते प्रतिष्ठित्यै

त्रिणवो भवति विजित्या एकविꣳशो भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्दधते त्रिवृदग्निष्टुद्भवति
पाप्मानमेव तेन निर्दहन्तेथो तेजो वै त्रिवृत्तेज एवात्मन्दधते पंचदश इंद्रस्तोमो भवतींद्रियमेवाव (३)
रुंधते सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुध्या अथो प्रैव तेन जायंत एकविꣳशो भवति प्रतिष्ठित्या अथो रु-
चमेवात्मन्दधते चतुर्विꣳशो भवति चतुर्विꣳशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरः सुवर्गो लोकः संवत्सर-
एव सुवर्गे लोके प्रतितिष्ठंत्यथो एष वै विषूवान् विषूवंतो भवंति य एवं विद्वाꣳस एता आसते चतु-
र्विꣳशात्पृष्ठान्युपयंति संवत्सर एव प्रतिष्ठाय (४) देवता अभ्यारोहंति त्रयस्त्रिꣳशात्त्रयस्त्रिꣳशमुप-
यंति त्रयस्त्रिꣳशद्वै देवता देवतास्वेव प्रतितिष्ठंति त्रिणवो भवतीमे वै लोकास्त्रिणव एष्वेव लोकेषु
प्रतितिष्ठंति द्वावेकविꣳशौ भवतः प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्दधते बहवः षोडशिनो भवंति तस्मा-
द्बहवः प्रजासु वृषाणो यदेते स्तोमा व्यतिषक्ता भवंति तस्मादियमोषधीभिर्वनस्पतिभिर्व्यतिषक्ता
(५) व्यतिषज्यंते प्रजया पशुभिर्य एवं विद्वाꣳस एता आसते कॢप्ता वा एते सुवर्गं लोकं यंत्युच्चा-
वचान् हि स्तोमानुपयंति यदेत ऊर्ध्वाः कॢप्ताः स्तोमा भवंति कॢप्ता एव सुवर्गं लोकं यंत्युभयोरे-
भ्यो लोकयोः कल्पते त्रिꣳशदेतास्त्रिꣳशदक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमवरुंधतेतिरात्राव-
भितो भवतोन्नाद्यस्य परिगृहीत्यै—४९) [ओषधीरेवाव प्रतिष्ठाय व्यतिषक्तैकान्नपंचाशच्च] ॥ ३॥
प्रजापतिः सुवर्गं लोकमैत्तं देवा येनयेन छंदसानुप्रायुंजत तेन नाप्नुवन्त एता द्वात्रिꣳशतꣳ रा-
त्रीरपश्यन्द्वात्रिꣳशदक्षरानुष्टुगानुष्टुभः प्रजापतिः स्वेनैव छंदसा प्रजापतिमाप्त्वाभ्यारुह्य सुवर्गं

लोकमायन् य एवं विद्वांसस्त्ता आसते द्वात्रिंशदेता द्वात्रिंशदक्षरानुष्टुगानुष्टुभः प्रजापतिः स्वे-
नैव छंदसा प्रजापतिमाप्त्वा श्रियं गच्छंति (१) श्रीर्हि मनुष्यस्य सुवर्गो लोको द्वात्रिंशदेता द्वात्रिं-
शदक्षरानुष्टुग्वागनुष्टुप्सर्वामेव वाचमाप्नुवंति सर्वे वाचो वदितारो भवंति सर्वे हि श्रियं गच्छंति ज्योति-
र्गौरायुरिति त्र्यहा भवंतीयं वाव ज्योतिरंतरिक्षं गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहंत्यभि पूर्वं त्र्यहा
भवंत्यभि पूर्वमेव सुवर्गं लोकमभ्यारोहंति बृहद्रथंतराभ्यां यंति (२) इयं वाव रथंतरमसौ
बृहदाभ्यामेव यंत्यथो अनयोरेव प्रतितिष्ठंत्येते वै यज्ञस्यांजसायनी स्रुती ताभ्यामेव सुवर्गं
लोकं यंति परांचो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहंति ये परांचस्त्र्यहा उपयंति प्रत्यङ्त्र्यहो भवति प्रत्यव-
रूढ्या अथो प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोर्ऋध्वोत्तिष्ठंति द्वात्रिंशदेतास्तासां यास्त्रिंशत्त्रिंशदक्षरा
(३) विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमवरुंधते ये द्वे अहोरात्रे एव ते उभाभ्याꣳ रूपाभ्याꣳ सुवर्गं लोकं
यंत्यतिरात्रावभितो भवतः परिगृहीत्यै — २२) [गच्छंति यंति त्रिꣳशदक्षरा द्वाविꣳशतिश्च] ॥ ४ ॥
द्वे वाव देवसत्रे द्वादशाहश्चैव त्रयस्त्रिꣳशदहश्च य एवं विद्वाꣳसस्त्रयस्त्रिꣳशदहमासते साक्षादेव देवता-
अभ्यारोहंति यथा खलु वै श्रेयानभ्यारूढः कामयते तथा करोति यद्यवविध्यति पापीयान्भवति
यदि नावविध्यति सदृङ्य एवं विद्वाꣳसस्त्रयस्त्रिꣳशदहमासते वि पाप्मना भ्रातृव्येणावर्तंतेऽहर्भाजो
वा एता देवा अग्र आहरन् (१) अहरेकोऽभजत नाहरेकस्ताभिर्वै ते प्र बाहुगार्ध्नुवन्य एवं विद्वाꣳसस्त्रय-
स्त्रिꣳशदहमासते सर्व एव प्र बाहुगृध्नुवंति सर्वे ग्रामणीयं प्राप्नुवंति पंचाहा भवंति पंच वा ऋतवः

संवत्सरऋतुष्वेव संवत्सरे प्रतितिष्ठंत्यथो पंचाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवावरुंधते त्रीण्यधिवि-
नानि भवंति त्रय इमे लोका एषु (२) एव लोकेषु प्रतितिष्ठंत्यथो त्रीणि वै यज्ञस्येंद्रियाणि
तान्येवावरुंधते विश्वजिद्भवत्यन्नाद्यस्यावरुध्यै सर्वपृष्ठो भवति सर्वस्याभिजित्यै वाग्वै द्वादशाहो
यत्पुरस्ताद्द्वादशाहमुपेयुरनाप्तां वाचमुपेयुरुपदासुकैषां वाक्स्यादुपरिष्टाद्द्वादशाहमुपयंत्याप्तामेव वा-
चमुपयंति तस्मादुपरिष्टाद्वाचा वदामोवांतरं (३) वै दशरात्रेण प्रजापतिः प्रजा असृजत यद्द-
शरात्रो भवति प्रजा एव तद्यजमानाः सृजंत एता᳚ ह वा उदंकः शौल्बायनः सत्रस्यर्धिमुवाच यद्द-
शरात्रो यद्दशरात्रो भवति सत्रस्यर्ध्या अथो यदेव पूर्वेष्वहःसु विलोम क्रियते तस्यै वैषा शांति-
र्द्व्यनीका वा एता रात्रयो यजमाना विश्वजिता सहातिरात्रेण पूर्वाः षोडश सह (४) अतिरात्रेणोत्तराः
षोडश य एवं विद्वा᳚सः संवत्सर त्रि᳚शदहमासत एषां द्व्यनीका प्रजा जायते तिरात्राव भितो
भवतः परिगृहीत्यै — १७) [अहरन्वेष्ववांतर᳚ सह सप्तदश च] ५ ॥ आदित्या अकामा
यंत सुवर्गं लोकमियामेति ते सुवर्गं लोकं न प्राजानन्न सुवर्गं लोकमायन्त एत᳚ षट्त्रि᳚शद्रात्र-
मपश्यन्तमाहरन्तेनायजंत ततो वै ते सुवर्गं लोकं प्राजानन्त्सुवर्गं लोकमायन्य एवं विद्वा᳚सः षट्त्रि᳚
शद्रात्रमासते सुवर्गमेव लोकं प्रजानंति सुवर्गं लोकं यंति ज्योतिरतिरात्रः (१) भवति ज्योति-
रेव पुरस्ताद्दधते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै षडहा भवंति षड्वा ऋतव ऋतुष्वेव प्रतितिष्ठंति चत्वारो
भवंति चतस्रो दिशो दिक्ष्वेव प्रतितिष्ठंत्यसत्रं वा एतद्यदछंदोमं यच्छंदोमा भवंति तेन सत्रं देवता एव

पृष्ठैरवरुंधते पशूञ्छंदोमैरोजोवै वीर्यं पृष्ठानि पशवश्छंदोमा ओजस्येव (२) वीर्यं पशुषु प्रतितिष्ठंति षड्त्रिंशद्रात्रोभवति षड्त्रिंशदक्षरा बृहती बार्हताः पशवोबृहत्यैव पशूनवरुंधते बृहतीछंदसाश्स्वाराज्यमाश्नुताश्नुवते स्वाराज्यं यएवं विद्वाश्सः षड्त्रिंशद्रात्रमासते सुवर्गमेव लोकं यंत्यतिरात्रावभितोभवतः सुवर्गस्य लोकस्य परिगृहीत्यै — ३६) [अतिरात्रएवषड्त्रिंशच्च]

॥ ६ ॥ वसिष्ठोहतपुत्रोकामयत विंदेय प्रजामभिसौदासान्भवेयमिति सएतमेकस्मान्नपंचाशमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततोवै सोविंदत प्रजामभिसौदासानभवद्यएवं विद्वाश्सएकस्मान्न पंचाशमासते विंदंते प्रजामभिभ्रातृव्यान्भवंति त्रयस्त्रिवृतोग्निष्टोमाभवंति वज्रस्यैव मुखश्सश्श्यंति दश पंचदशाभवंति पंचदशोवज्रः (१) वज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः प्रहरंति षोडशिमद्दशममहर्भवति वज्रएव वीर्यं दधति द्वादश सप्तदशाभवंत्यन्नाद्यस्यावरुध्या अथो प्रैव तैर्जायंते पृष्ठ्यः षडहोभवति षड्वाऋतवः षट्पृष्ठानि पृष्ठैरेवर्तूनन्वारोहंत्यृतुभिः संवत्सरं ते संवत्सरएव प्रतितिष्ठंति द्वादशैकविंशाभवंति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन् (२) दधते बह्वः षोडशिनोभवंति विजित्यै षडाश्विनानि भवंति षड्वाऋतवऋतुष्वेव प्रतितिष्ठंत्यूनातिरिक्तावा एतारात्रयऊनास्तद्यदेकस्यै न पंचाशदतिरिक्तास्तद्यद्भूयसीरष्टाचत्वारिंशतऊनाच्च खलु वा अतिरिक्ताच्च प्रजापतिः प्राजायत ये प्रजाकामाः पशुकामाः स्युस्तएता आसीरन्प्रैव जायंते प्रजया (३) पशुभिर्वैराजोवा एषयज्ञोयदेकस्मान्नपंचाशोयएवं विद्वाश्सएकस्मान्नपंचाशमासते वि-

राजमेव गच्छंत्यन्नादा भवंत्यतिरात्राव॒भितो॑ भवतो॒न्नाद्य॑स्य परिगृहीत्यै— २२) [वज्रंआत्मन्प्र-
जया॒ द्वावि॑ꣳशतिश्च] ॥ ७ ॥ संवत्सराय॑ दीक्षि॒ष्यमा॑णाएकाष्टकायां दीक्षेरन्नेषा वै संवत्सर॒स्य पत्नी
यदे॑काष्टकैतस्यां॑ वाएषएताꣳ रात्रिं॑ वसति साक्षादेव संवत्सरमारभ्यं॑ दीक्षंतआर्तं॑ वाएते संवत्सरस्या
भिदी॑क्षंते यए॑काष्टकायां दीक्षंतेंतंनामानावृतूभ॑वतोव्यस्तं वाएते संवत्सरस्याभिदी॑क्षंते यए॑काष्टकायां
दीक्षंतेंतंनामानावृतू भ॑वतः फल्गुनी पूर्णमासे दीक्षेरन्मुखं वाएतत् (१) संवत्सरस्य यत्फल्गुनी
पूर्णमासोमुखतएव संवत्सरमारभ्यं दीक्षंते तस्यैकैवनिर्यायत्साम्मेघ्ये विषूवान्त्संपद्यते चित्रापूर्ण
मासेदीक्षेरन्मुखंवाएतत्संवत्सरस्य यच्चित्रापूर्णमासोमुखतएव संवत्सरमारभ्यं दीक्षंते तस्यन
काचन निर्याभ॑वति चतुरहेपुरस्तात्पौर्णमास्यै दीक्षेरन्तेषामेकाष्टकायां क्रयः संपद्यते तेनैकाष्टकां
न छंबट्कुर्वंति तेषां (२) पूर्वपक्षे सुत्या संपद्यते पूर्वपक्षं मासाअभिसंपद्यंते ते पूर्वपक्षउत्तिष्ठंति
तानुत्तिष्ठंतआषधयोवनस्पतयोनूत्तिष्ठंति तान्कल्याणी कीर्तिरनूत्तिष्ठत्यरात्सुरिमेयजमानाइति
तदनुसर्वे राध्नुवंति— ३४) [एततेषांचतुस्त्रिꣳशच्च] ॥ ८ ॥ सुवर्गं वाएते लोकं यंति ये सत्रमुप
यंत्यभींधतएव दीक्षाभिरात्मानꣳ श्रपयंतउपसद्भिर्द्वाभ्यां लोमावद्यंति द्वाभ्यां त्वचं द्वाभ्यामसृद्भा-
भ्यां माꣳसं द्वाभ्यामस्थि द्वाभ्यां मज्जानमात्मदक्षिणं वै सत्रमात्मानमेव दक्षिणां नीत्वा सु-
वर्गं लोकं यंति शिखामनुप्रवपंतऋध्याअथो रघीयाꣳसः सुवर्गं लोकमयामेति (१) [सुवर्गं
पंचाशत्] ॥ ९ ॥ ब्रह्मवादिनोवदंत्यतिरात्रः परमोयज्ञक्रतूनां कस्मात्तं प्रथममुपयंती

त्येतद्वा अंग्निष्टोमं प्रथममुपयंत्यथोक्थ्यमथषोडशिनमथातिरात्रमनुपूर्वमेवैतद्यज्ञक्रतूनुपेत्य तानाल भ्यपरिगृह्य सोममेवैतत्पिबंतआसते ज्योतिष्टोमं प्रथममुपयंति ज्योतिष्टोमोवै स्तोमानां मुखं मुखतएव स्तोमान्प्रयुंजते ते (१) सꣳस्तुताविराजमभिसंपद्यंते द्वेचर्चावतिरिच्येते एकयागौरतिरिक्तएकया युरूनः सुवर्गोवै लोकोज्योतिरूर्ग्विराड्त्सुवर्गमेव तेन लोकं यंति रथंतरं दिवा भवति रथंतरं नक्तमित्याहुर्ब्रह्मवादिनः केनतदजामीति सौभरं तृतीयसवने ब्रह्मसामं बृहत्तन्मध्यतोदधति विधृत्यै तेनाजामि—४९) [तएकान्नपंचाशच्च) ॥ १० ॥ ज्योतिष्टोमं प्रथममुपयंत्यस्मिन्नेव तेन लोके प्रतितिष्ठंति गोष्टोमं द्वितीयमुपयंत्यंतरिक्षएव तेन प्रति तिष्ठंत्यायुष्टोमं तृतीयमुपयंत्यमुष्मिन्नेव तेन लोके प्रतितिष्ठंतीयं वावज्योतिरंतरिक्षं गौरसावायुर्यदेतान्त्स्तोमानुपयंत्येष्वेव तल्लोकेषु सत्रिणः प्रतितिष्ठंतोयंति ते सꣳस्तुताविराजं (१) अभिसंपद्यंते द्वे चर्चावतिरिच्येते एकया गौरतिरिक्तएकयायुरूनः सुवर्गोवै लोकोज्योतिरूर्ग्विराडूर्जमेवावरुंधते तेन क्षुधार्तिमार्छंत्यक्षोधुकाभवंति क्षुत्संबाधाइव हि सत्रिणोग्निष्टोमावभितः प्रधी तावुक्थ्यामध्येनभ्यंतत्तदेतत्परियद्देवचक्रं यदेतेन (२) षडहेन यंति देवचक्रमेव समारोहंत्यरिष्ट्यै ते स्वस्तिसमश्नुवते षडहेन यंति षड्वाऋतवऋतुष्वेव प्रतितिष्ठंत्युभयतोज्योतिषा यंत्युभयतएव सुवर्गे लोके प्रतितिष्ठंतोयंति द्वौ षडहौ भवतस्तानि द्वादशाहानि संपद्यंते द्वादशोवै पुरुषोद्वे सक्थ्यौ द्वौ बाहू आत्माच शिरश्च चत्वार्यंगानि स्तनौ द्वादशौ (३) तत्पुरुष

मनुपर्यावर्त्तते त्रयः षडहाभवंति तान्यष्टादशाहानि संपद्यंते नवान्यानि नवान्यानि नव वै पुरुषे प्राणास्तत्प्राणाननुपर्यावर्तते चत्वारः षडहाभवंति तानि चतुर्विंशतिरहानि संपद्यंते चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरस्तत्संवत्सरमनुपर्यावर्तते प्रतिष्ठितः संवत्सरइति खलु वा आहुर्वर्षीयान्प्रतिष्ठायाइत्येतावद्वै (४) संवत्सरस्य ब्राह्मणं यावन्मासोमासिमास्येव प्रतितिष्ठंतोयंति—८) [विराजमितेनद्वादशौवाअष्टौच) ॥ ११ ॥ मेषस्त्वां पचतैरवतु लोहितग्रीवश्छागैः शल्मलिर्वृध्यापर्णोब्रह्मणा प्लक्षोमेधेन न्यग्रोधश्चमसैरुदुंबरऊर्जा गायत्रीछंदोभिस्त्रिवृत्स्तोमै रवंतीः स्थावंतीस्त्वावंतु प्रियं त्वा प्रियाणां वर्षिष्ठमाप्यानां निधीनां त्वा निधिपतिꣳ हवामहे वसोमम —३६) [मेषःषट्त्रिंशत्) ॥ १२ ॥ कूप्याभ्यः स्वाहाकूल्याभ्यः स्वाहा विकर्याभ्यः स्वाहावटयाभ्यः स्वाहा खन्याभ्यः स्वाहा ह्रद्याभ्यः स्वाहा सूद्याभ्यः स्वाहा सरस्याभ्यः स्वाहा वैशंतीभ्यः स्वाहा पल्वल्याभ्यः स्वाहा वर्ष्याभ्यः स्वाहावर्ष्याभ्यः स्वाहा ह्रादुनीभ्यः स्वाहापृष्वाभ्यः स्वाहा स्यंदमानाभ्यः स्वाहा स्थावराभ्यः स्वाहा नादेयीभ्यः स्वाहा सैंधवीभ्यः स्वाहा समुद्रियाभ्यः स्वाहा सर्वाभ्यः स्वाहा —४०) (कूप्याभ्यश्चत्वारिꣳशत्) ॥ १३ ॥ अद्भ्यः स्वाहा वहंतीभ्यः स्वाहा परिवहंतीभ्यः स्वाहा समंतंवहंतीभ्यः स्वाहा शीघ्रं वहंतीभ्यः स्वाहा शीभं वहंतीभ्यः स्वाहोग्रं वहंतीभ्यः स्वाहा भीमं वहंतीभ्यः स्वाहांभोभ्यः स्वाहा नभोभ्यः स्वाहा महोभ्यः स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा —२१) (अद्भ्यएकान्नत्रिꣳशत्) ॥ १४ ॥ योअर्वंतं जिघांꣳसति त-

मभ्यमीति वरुणः। परोमर्तः परश्वा। अहं च त्वं चवृत्रहन्त्संबभूव सनिभ्यआ। अरातीवाचिदद्रिवो-
नुनौ शूरमꣳसतेभद्राइंद्रस्य रातयः। अभिक्रत्वेंद्र भूरधज्मन्नतेविव्यङ्महिमानꣳरजाꣳसि। स्वेना-
हिवृत्रꣳशवसा जघंथन शत्रुरंतं विविदत् (१) युधाते—२) [विविदद्द्वेच] ॥१५॥ नमोराज्ञे नमोव
रुणाय नमोश्वाय नमः प्रजापतये नमोधिपतयेधिपतिरस्यधिपतिं माकुर्वधिपतिरहं प्रजानां भूयासं
मां धेहि मयि धेह्युपाकृताय स्वाहा लब्धाय स्वाहा हुताय स्वाहा —२९) [नमएकान्नत्रिꣳशत्]
॥ १६ ॥ मयोभूर्वातोअभिवातूस्राउर्जस्वतीरोषधीरारिशंतां। पीवस्वतीर्जीवधन्याः पिबंत्ववसा यं
पद्वतेरुद्रमृड। याः सरूपाविरूपाएकरूपायासामग्निरिष्ट्यानामानि वेद। याअंगिरसस्तपसे हच-
क्रुस्ताभ्यः पर्जन्यमहिशर्म यच्छ। यादेवेषु तनुवमैरयंत यासाꣳ सोमोविश्वारूपाणि वेद। ताअ-
स्मभ्यं पयसा पिन्वमानाः प्रजावतीरिंद्र (१) गोष्ठे रिरीहि। प्रजापतिर्मह्यमेताररराणोवि
श्वैर्देवैः पितृभिः संविदानः। शिवाः सतीरुपनोगोष्ठमाकस्तासां वयं प्रजया सꣳसदेम। इह धृतिः
स्वाहेह विधृतिः स्वाहेहरंतिः स्वाहेहरमतिः स्वाहा मही मूषु सुत्रामाणं — ३८) [इंद्रा-
ष्टात्रिꣳशच्च] ॥ १७ ॥ किꣳस्विदासीत्पूर्वचित्तिः किꣳस्विदासीद्बृहद्वयः। किꣳस्विदासी-
त्पिशंगिला किꣳस्विदासीत्पिलिप्पिला। द्यौरासीत्पूर्वचित्तिरश्वआसीद्बृहद्वयः। रात्रिरासीत्पिशं
गिलाविरासीत्पिलिप्पिला। कः स्विदेकाकी चरति कउ स्विज्जायते पुनः। किꣳस्विद्धिमस्य भेषजं
किꣳस्विदावपनं महत्। सूर्यएकाकी चरति (१) चंद्रमा जायते पुनः। अग्निर्हिमस्य

भेषजं भूमिरावपनं महत् । पृच्छामि त्वा परमन्तं पृथिव्याः पृच्छामि त्वा भुवनस्य नाभिम् । पृच्छामि त्वा वृष्णो अश्वस्य रेतः पृच्छामि वाचः परमं व्योम । वेदिमाहुः परमन्तं पृथिव्यायज्ञमाहुर्भुवनस्य नाभिं । सोममाहुर्वृष्णोअश्वस्य रेतोब्रह्मैव वाचः परमं व्योम— ४६) [चरतिषट्चत्वारिंशच्च] ॥ १८ ॥ अंबे अंबाल्यंबिके नमानयति कश्चन । ससस्त्यश्वकः । सुभगे कांपीलवासिनि सुवर्गे लोके संप्रोर्णवाथां । आहमजानि गर्भधमात्वमजासि गर्भधं । तौसहचतुरः पदः संप्रसारयावहै । वृषावाꣳ रेतोधारेतोदधातूत्सक्थ्योर्गृदंधेह्यंजिमुदं जिमन्वज । यःस्त्रीणां जीवभोजनोयआसां (१) बिलधावनः । प्रियःस्त्रीणामपीच्यः । यआसांकृष्णे लक्ष्मणि सर्दिगृर्दिपरावधीत् । अंबे अंबाल्यंबिके न मायभति कश्चन । ससस्त्यश्वकः । ऊर्ध्वामेनामुच्छ्रयताद्वेणुभारं गिराविव । अथास्यामध्यमेधताꣳ शीते वाते पुनन्निव । अंबे अंबाल्यंबिके नमायभति कश्चन । ससस्त्यश्वकः । यद्धरिणीयवमत्तिन (२) पुष्टं पशुमन्यते । शूद्रायदर्यजारानपोषायधनायति । अंबे अंबाल्यंबिके नमायभतिकश्चन । ससस्त्यश्वकः । इयंयकाशकुंतिकाहलमिति सर्पति । आहतंगभेपसोनिजल्गुलीतिधाणिका । अंबे अंबाल्यंबिके न मायभति कश्चन । ससस्त्यश्वकः । माता च ते पिता च तेग्रंवृक्षस्य रोहतः (३) । प्रसुलामीति ते पितागभेमुष्टिमतꣳसयत् । दधिक्राव्णोअकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः । सुरभिनोमुखाकरत्प्रणआयूꣳषि तारिषत् । आपोहिष्ठामयोभुवस्तानऊर्जेदधातन । महेरणाय चक्ष-

से । योवः शिवतमोरसस्तस्य भाजयतेहनः । उशतीरिव मातरः । तस्माअरंगमामवोयस्य क्षयाय
जिन्वथ (४) । आपोजनयथाचनः— ४) [आसांनरोहतोजिन्वथचत्वारिच] ॥ १९ ॥ भूर्भु-
वः सुवर्वसंवस्त्वांजंतु गायत्रेण छंदसा रुद्रास्त्वांजंतु त्रैष्टुभेन छंदसादित्यास्त्वांजंतु जागतेन छं-
दसा यद्वातोअपोअगमदिंद्रस्य तनुवं प्रियाम् । एतश्स्तोतरेतेन पथा पुनरश्वमावर्तयासिनः ।
लाजी ३ न्छाची ३ न्यशोममाम् ३ । यव्यायै गव्यायाएतदेवाअन्नमत्तैतदन्नमद्धिप्रजापते । युजंति
ब्रध्नं (१) अरुषं चरंतंपरितस्थुषः । रोचंते रोचनादिवि । युंजंत्यस्य काम्या हरी विपक्षसा-
रथे । शोणाधृष्णू नृवाहसा । केतुं कृण्वन्न केतवे पेशोमर्याअपेशसे । समुषद्भिरजायथाः— २५)
[ब्रध्नंपंचविंशतिश्च] ॥ २० ॥ प्राणाय स्वाहा व्यानाय स्वाहापानाय स्वाहा स्नावभ्यः स्वाहा
संतानेभ्यः स्वाहा परिसंतानेभ्यः स्वाहा पर्वभ्यः स्वाहा संधानेभ्यः स्वाहा शरीरेभ्यः स्वाहा
यज्ञाय स्वाहा दक्षिणाभ्यः स्वाहा सुवर्गाय स्वाहा लोकाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा— २८)
[प्राणायाष्टाविंशतिः] ॥ २१ ॥ सिताय स्वाहासिताय स्वाहाभिहिताय स्वाहानभिहि-
ताय स्वाहा युक्ताय स्वाहायुक्ताय स्वाहा सुयुक्ताय स्वाहोद्युक्ताय स्वाहा विमुक्ताय स्वाहा प्रमुक्ताय
स्वाहावंचते स्वाहा परिवंचते स्वाहा संवंचते स्वाहानुवंचते स्वाहोद्वंचते स्वाहायते स्वाहा
धावते स्वाहा तिष्ठते स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा—३)] सितायाष्टात्रिंशत्] ॥ २२ ॥ बृहस्पति
(१४५) यंथ (२७४) क्षाः (२९९) प्रजापति (१७२) दे (२१७) आदित्या (१२६)

वसिष्ठः (१७२) संवत्सरायं (१३४) सुवर्गं (५०) ब्रह्मवादिनो (९१) ज्योतिष्टोमं (२०८) मेषः (३६) कूप्याभ्यो (४०) अ्ञो (२९) यो (५२) नमो (२९) मयोभूः (८८) किमं (९६) वे (२०४) भूः (७५) प्राणायं (२८) सिताय (३८) द्वाविंशतिः (२६२१) ॥ २२ ॥ इतितैत्तिरीयसंहितायांसप्तमकाण्डेचतुर्थप्रपाठकः ॥ ४ ॥

हरिःओम् ॥ गावोवाएतत्सत्रमासताशृंगाःसतीः शृंगाणि नोजायंताइति कामेन तासां दश मासानिषण्णाआसन्नथ शृंगाण्यजायंत ताउदतिष्ठंनरात्स्मेत्यथ यासां नाजायंत ताः संवत्सरमाप्त्वो दतिष्ठन्नरात्स्मेति यासां चाजायंत यासां च नताउभयीरुदतिष्ठन्नरात्स्मेति गोसत्रं वै (१) संवत्सरायएवं विद्वाꣳसः संवत्सरमुपयंत्यृध्नुवंत्येव तस्मात्तूपरावार्षिकौ मासौ पत्वा चरति सत्राभिजितꣳ ह्यस्यै तस्मात्संवत्सरसदो यत्किंचं गृहे क्रियते तदाप्तमवरुद्धमभिजितं क्रियते समुद्रं वा एते प्रप्लवंते ये संवत्सरमुपयंति योवै समुद्रस्य पारं न पश्यंति नवै सततउदेति संवत्सरः (२) वै समुद्रस्तस्यै तत्पारं यदतिरात्रौ यएवं विद्वाꣳसः संवत्सरमुपयंत्यनार्ताएवोदृचं गच्छंतीयं वै पूर्वोतिरात्रोसावुत्तरोमनः पूर्वोवागुत्तरः प्राणः पूर्वोपानउत्तरः प्ररोधनं पूर्वउदयनमुत्तरोज्योतिष्टोमोवैश्वानरोतिरात्रोभवति ज्योतिरेव पुरस्ताद्दधते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै चतुर्विꣳशः प्रायणीयोभवति चतुर्विꣳशतिरर्धमासाः (३) संवत्सरः प्रयंतएव संवत्सरे प्रतितिष्ठंति तस्य त्रीणि च शतानि षष्टिश्च स्तोत्रीयास्तावतीः संवत्सरस्य रात्रयउभे एव संवत्सरस्य रूपे आ-

भुवंति ते स२ंस्थित्या अरिष्ट्या उत्तरैरहोभिश्चरंति षडहा भवंति षड्वा ऋतवः संवत्सर ऋतुष्वेव सं-
वत्सरे प्रतितिष्ठंति गौश्चायुश्च मध्यतः स्तोमौ भवतः संवत्सरस्यैव तन्मिथुनं मध्यतः (४)
दधति प्रजननाय ज्योतिरभितो भवति विमोचनमेव तच्छंदाꣳस्येव तद्विमोकं यंत्यथो उभय-
तोज्योतिषैव षडहेन सुवर्गं लोकं यंति ब्रह्मवादिनो वदंत्यासते केन यंतीति देवयानेन
पथेति ब्रूयाच्छंदाꣳसि वै देवयानः पंथा गायत्री त्रिष्टुब्जगती ज्योतिर्वै गायत्री गौस्त्रिष्टुगायुर्जग-
ती यदेते स्तोमा भवंति देवयानेनैव (५) तत्पथा यंति समानꣳ साम भवति देवलोको वै सा-
म देवलोकादेव नयंत्यन्या अन्या ऋचो भवंति मनुष्यलोको वा ऋचो मनुष्यलोकादेवान्यमन्यं देव-
लोकमभ्यारोहंतो यंत्यभिवर्तो ब्रह्मसामं भवति सुवर्गस्य लोकस्याभिवृत्त्या अभिजिद्भवति सुवर्ग-
स्य लोकस्याभिजित्यै विश्वजिद्भवति विश्वस्य जित्यै मासिमासि पृष्ठान्युपयंति मासि
मास्यतिग्राह्या गृह्यंते मासिमास्येव वीर्यं (६) दधति मासां प्रतिष्ठित्या उपरिष्टान्मासां पृष्ठान्युपयंति
तस्मादुपरिष्टादोषधयः फलं गृह्णंति—१३) [वै संवत्सरोऽर्धमासा मध्यत एव वीर्यं त्रयोदश च] ॥१॥
गावो वा एतत्सत्रमासताशृंगाः सतीः शृंगाणि सिषासंतीस्तासां दशमासा निषण्णा आसन्नथ शृंगा-
ण्यजायंत ता अब्रुवन्नरात्स्मोत्तिष्ठामाव तं काममरुत्स्महि येन कामेन न्यषदामेति तासामु त्वा अब्रु-
वन्नर्धा वा यावतीर्वा सामहा एवेमौ द्वादशौ मासौ संवत्सरꣳ संपाद्योत्तिष्ठामेति तासां (१) द्वादशे
मासि शृंगाणि प्रावर्तंत श्रद्धया वाऽश्रद्धया वा ता इमा यास्तूपरा उभय्यो वाव ता आर्ध्नुवन्याश्च शृं-

गाण्यसंन्वन्याश्वोर्जमेवारुंधतआप्नोति दशसुमासूत्तिष्ठन्नाप्नोति द्वादशसु यएवं वेद पदेन खलु वाएते यंति विंदति खलु वै पदेन यन्तद्वाएतदृद्धमयंनंतस्मात् (२) एतन्नोसनि —२) [तासांतस्माद्वेच]
॥ २ ॥ प्रथमे मासि पृष्ठान्युपयंति मध्यमउपयंत्युत्तमउपयंति तदाहुर्यांवै त्रिरेकस्याह्नउपसीदंति द ह्नंवै सापराभ्यां दोहाभ्यां दुहेथ कुतः साधोक्ष्यते यां द्वादशकृत्वउपसीदंतीति संवत्सरं संपाद्यो त्तमे मासि सकृत्पृष्ठान्युपेयुस्तद्यजमानायज्ञं पशूनवरुंधते समुद्रंवै (१) एतेनवारमपारं प्रप्लवंते ये संवत्सरमुपयंति यद्बृहद्रथंतरे अन्वर्जेयुर्यथा मध्ये समुद्रस्य प्लवमन्वर्जेयुस्तादृक्तदनुत्सर्गं बृहद्रथंतरा भ्यामित्वा प्रतिष्ठां गच्छंति सर्वेभ्योवै कामेभ्यः संधिर्दुहेतद्यजमानाः सर्वान्कामानवरुंधते —४)
(वैचतुस्त्रिंशच्च) ॥ ३ ॥ समान्य ऋचोभवंति मनुष्यलोकोवाऋचोमनुष्यलोकादेव नयंत्यन्य दन्यत्साम भवति देवलोकोवै साम देवलोकादेवान्यमन्यं मनुष्यलोकं प्रत्यवरोहंतोयंति जगतीमग्र- उपयंति जगतीं वै छंदांसि प्रत्यवरोहंत्याग्रयणं ग्रहाबृहत्पृष्ठानि त्रयस्त्रिंशं स्तोमास्तस्मा- ज्ज्यायांसं कनीयान्प्रत्यवरोहति वैश्वकर्मणोगृह्यते विश्वान्येव तेन कर्माणि यजमानाअवरुं- धतआदित्यः (१) गृह्यतइयं वाअदितिरस्यामेव प्रतितिष्ठंत्यन्योन्योगृह्येते मिथुनत्वाय प्रजात्याअवांतरं वै दशरात्रेण प्रजापतिः प्रजाअसृजत यद्दशरात्रोभवति प्रजाएव तद्यजमानाः सृजंतएतां ह वाउदंकः शौल्बायनः सत्रस्यर्धिमुवाच यद्दशरात्रोयद्दशरात्रोभवति सत्रस्यर्ध्या अथो यदेव पूर्वेष्वहःसु विलोमक्रियते तस्यैव (२) एषाशांतिः— २) [आदित्यएवद्वेच]

॥ ४ ॥ यदि सोमौ सꣳसुतौ स्यातां महति रात्रियै प्रातरनुवाकमुपाकुर्यात्पूर्वो वाचंपूर्वो
देवताः पूर्वश्छंदाꣳसि वृङ्क्ते वृषण्वतीं प्रतिपदं कुर्यात्प्रातःसवनादेवैषामिंद्रं वृङ्क्तेथो खल्वाहुः सवनमु-
खे संवनमुखे कार्येति सवनमुखात्संवनमुखादेवैषामिंद्रंवृङ्क्ते संवेशायोपवेशायंगायत्रियास्त्रिष्टुभोजगं-
त्याअनुष्टुभः पङ्क्त्या अभिभूत्यै स्वाहा छंदाꣳसि वै संवेशउपवेशश्छंदोभिरेवैषां (१) छंदाꣳसिवृङ्क्ते
सजनीयꣳशस्यंविहव्यꣳ शस्यमगस्त्यस्य कयाशुभीयꣳ शस्यमेतावद्वाअस्ति यावदेतद्यावदेवास्ति
तदेषां वृङ्क्ते यदि प्रातःसवने कलशोदीर्येत वैष्णवीषु शिपिविष्टवतीषु स्तुवीरन्यद्वै यज्ञस्यातिरिच्यते
विष्णुतच्छिपिविष्टमभ्यातिरिच्यते तद्विष्णुः शिपिविष्टोतिरिक्तएवातिरिक्तं दधात्यथोअतिरिक्तेनै
वातिरिक्तमास्वाव (२) रुंधते यदिमध्यंदिने दीर्येत वषट्कारनिधनꣳ सामकुर्युर्वषट्कारोवै यज्ञस्यप्र
तिष्ठा प्रतिष्ठामेवैनंद्गमयंति यदि तृतीयसवनएतदेव — १९) [एषामवैकान्नविꣳशतिश्व) ॥ ५ ॥
षड्हैमासान्संपाद्याहरुत्सृजंति षड्वैहि मासान्त्संपश्यंत्यर्धमासैर्मासान्त्संपाद्याहरुत्सृजंत्यर्धमासैर्हि-
मासान्त्संपश्यंत्यमावास्यया मासान्त्संपाद्याहरुत्सृजंत्यमावास्यया हि मासान्त्सपश्यंति पौर्णमास्या
मासान्त्संपाद्याहरुत्सृजंति पौर्णमास्या हि मासान्त्संपश्यंति योवै पूर्णआसिंचति परासासिंचति यः
पूर्णादुदचंति (१) प्राणमस्मिन्त्सदधाति यत्पौर्णमास्यामासान्त्संपाद्याहरुत्सृजंति संवत्सरायैव त-
त्प्राणं दधति तदनु सत्रिणः प्राणंति यदहर्नोत्सृजेयुर्यथादृतिरुपनद्धोविपतत्येवꣳ संवत्सरोविपतेदा-
र्त्तिमार्छेयुर्यत्पौर्णमास्या मासान्त्संपाद्याहरुत्सृजंति संवत्सरायैव तदुदानं दधति तदनु सत्रिणउत्

(२) अनंति नार्तिमार्छंति पूर्णमासेवै देवानां ँ सुत्योयत्पौर्णमास्यामासान्त्संपाद्याहरुत्सृजंति देवाना-
मेव तद्यज्ञेन यज्ञं प्रत्यवरोहंति विवाएतद्यज्ञं छिंदंति यत्षडहसंततं ँ संतमथाहरुत्सृजंति प्राजाप-
त्यं पशुमालंभंते प्रजापतिः सर्वादेवतादेवताभिरेव यज्ञं ँ संतन्वंति यंति वाएते सवनाद्येहः (३)
उत्सृजंति तुरीयं खलु वाएतत्सवनं यत्सांनाय्यं यत्सांनाय्यं भवंति तेनैव सवनान्नयंति समुपहूय
भक्षयंत्येतत्सोमपीथाह्येतर्हि यथायतनं वाएतेषां ँ सवनभाजोदेवतागच्छंति येहरुत्सृजंत्यनुसवनं
पुरोडाशान्निर्वपंति यथायतनादेव सवनभाजोदेवता अवरुंधतेष्टाकपालान्प्रातःसवनएकादशकपा-
लान्माध्यंदिने सवने द्वादशकपालांँस्तृतीयसवने छंदांँस्येवास्वा (४) अवरुंधते वैश्वदेवं चरुं
तृतीयसवने निर्वपंति वैश्वदेवं वै तृतीयसवनं तेनैव तृतीयसवनान्नयंति— १५) [उदचत्युदहरा-
स्वापंचदशच] ॥ ६ ॥ उत्सृज्यां ३ नोत्सृज्या ३ मितिंमीमांँसंते ब्रह्मवादिनस्तद्वाहुरुत्सृज्य-
मेवेत्यमावास्यायां च पौर्णमास्यां चोत्सृज्यमित्याहुरेते हि यज्ञं वहतइति ते त्वावनोत्सृज्येइत्या-
हुर्ये अवांतरं यज्ञं भेजाते इति याप्रथमा व्यष्टका तस्यामुत्सृज्यमित्याहुरेषवै मासोविशरइति ना-
दिष्टं (१) उत्सृजेयुर्यदादिष्टमुत्सृजेयुर्यादृशे पुनः पर्याप्लावे मध्येषडहस्य संपद्येत षडहैर्मासान्त्सं-
पाद्य यत्सप्तममहस्तस्मिन्नुत्सृजेयुस्तदग्नये वसुमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेयुरैंद्रं दधींद्रायमरु-
त्वते पुरोडाशमेकादशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपालमग्नेर्वैवसुमतः प्रातःसवनं यदग्नये वसुमते पुरो-
डाशमष्टाकपालं निर्वपंति देवतामेव तद्भागिनीं कुर्वंति (२) सवनमष्टाभिरुपयंति यदैंद्रं दधि

भवतींद्रमेव तद्भागधेयान्नच्यावयंतींद्रस्य वै मरुत्वतोमाध्यंदिनꣳ सवनं यदिंद्राय मरुत्वते पुरोडा-
शमेकादशकपालं निर्वपंति देवतामेव तद्भागिनीं कुर्वंति सवनमेकादशभिरुपयंति विश्वेषां वै दे-
वानामृभुमतां तृतीयसवनं यद्वैश्वदेवं द्वादशकपालं निर्वपंति देवताएव तद्भागिनीः कुर्वंति सवनं-
द्वादशभिः (२) उपयंति प्राजापत्यं पशुमालभंते यज्ञोवै प्रजापतिर्यज्ञस्यानंनुसर्गायाभिवर्तइतः
षण्मासोब्रह्मसामं भवति ब्रह्म वा अभिवर्तोब्रह्मणैव तत्सुवर्गं लोकमभिवर्तयंतोयंति प्रतिकूल-
मिवहीतः सुवर्गोलोकइंद्रक्रतुं नआभर पितापुत्रेभ्योयथा। शिक्षानोअस्मिन्पुरुहूत यामनि जी-
वाज्योतिरशीमहीति (४) अमुतआयताꣳ षण्मासोब्रह्मसामं भवत्ययं वै लोकोज्योतिः प्रजा-
ज्योतिरिममेव तल्लोकं पश्यंतोभिवदंतआयंति— २०) [आदिष्टंकुर्वंतिद्वादशाभिरितिविꣳश-
तिश्च] ॥ ७ ॥ देवानां वाअंतं जग्मुषामिंद्रियं वीर्यमपाकामत्तत्क्रोशेनावारुंधत तत्क्रोश-
स्य क्रोशत्वं यत्क्रोशेन चात्वालस्यांते स्तुवंति यज्ञस्यैवांतं गत्वेंद्रियं वीर्यमवरुंधते सत्रस्यर्ध्याहव-
नीयस्यांते स्तुवंत्यग्निमेवोपद्रष्टारं कृत्वर्द्धिमुपयंति प्रजापतेर्हृदयेन हविर्धानेंतः स्तुवंति प्रेमाणमे-
वास्यगच्छंति श्लोकेन पुरस्तात्सदसः (१) स्तुवंत्यनुश्लोकेन पश्चाद्यज्ञस्यैवांतंगत्वा श्लोकभा-
जोभवंति नवभिरध्वर्युरुद्गायति नव वै पुरुषे प्राणाः प्राणानेव यजमानेषु दधाति सर्वाऐंद्रियोभवंति-
प्राणेष्वेवेंद्रियं दधत्यप्रतिहृताभिरुद्गायति तस्मात्पुरुषः सर्वाण्यन्यानि शीर्ष्णोंगानि प्रत्यंचति शिरएव
न पंचदशꣳ रथंतरं भवतींद्रियमेवावरुंधते सप्तदशं (२) बृहदन्नाद्यस्यावरुध्याअथो प्रैव तेन जा

यंतएकाविꣳशं भद्रं द्विपदासु प्रतिष्ठित्यै पत्नयउपगायंति मिथुनत्वाय प्रजात्यै प्रजापतिः प्रजाअसृ
जत सोकामयतासामहꣳ राज्यं परीयामितितासाꣳ राजनेनैव राज्यं पर्यैत्तद्राजनस्य राजनत्वं य-
द्राजनं भवति प्रजानामेवतद्यजमानाराज्यं परियंति पंचविꣳशं भवतिप्रजापतेः (३) आप्त्यै पंच
भिस्तिष्ठंतः स्तुवंति देवलोकमेवाभिजयंति पंचभिरासीनामनुष्यलोकमेवाभिजयंति दश संपद्यंते-
दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमवरुंधते पंचधाविनिषद्य स्तुवंति पंचदिशोदिक्ष्वेव प्रतितिष्ठं
त्येकैकया स्तुतया समायंति दिग्भ्यएवान्नाद्यꣳ संभरंति ताभिरुद्गातोद्गायाति दिग्भ्यएवान्नाद्यं (४)
संभृत्यतेजआत्मन्दधते तस्मादेकः प्राणः सर्वाण्यंगान्यवत्यथो यथा सुपर्णउत्पतिष्यञ्छिरउत्तमं-
कुरुतएवमेव तद्यजमानाः प्रजानामुत्तमाभवंत्यासंदीमुद्गातारोहति साम्राज्यमेव गच्छंति प्लेंखꣳ हो
तानाकस्यैव पृष्ठꣳ रोहंति कूर्चावध्वर्युर्ब्रध्नस्यैव विष्टपं गच्छंत्येतावंतोवै देवलोकास्तेष्वेव यथापूर्वं
प्रति (५) तिष्ठंत्यथो आक्रमणमेवतत्सेतुं यजमानाः कुर्वते सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै —११)
[सदसःसप्तदशंप्रजापतेरन्नाद्यंप्रत्येकादशच] ॥ ८ ॥ अर्क्येण वैसहस्रशः प्रजापतिः प्रजाअसृजत
ताभ्यइलां दैनेरांलूतामवारुंधयदर्क्यंभवतिप्रजाएव तद्यजमानाः सृजंतइलांदं भवति प्रजाभ्य एव सृ-
ष्टाभ्यइरां लूतामवरुंधते तस्माद्याꣳ समाꣳ सत्रꣳ समृद्धं क्षोधुकास्ताꣳ समां प्रजाइषꣳ ह्या सामूर्जं
माददतेयाꣳ समां व्यृद्धमक्षोधुकास्ताꣳ समां प्रजाः (१) नह्यासामिषमूर्जमाददतउत्कोदंकुर्वतेयथाबं
धान्मुमुचानाउत्कोदंकुर्वत एवमेव तद्यजमानादेवबंधान्मुमुचानाउत्कोदं कुर्वतइषमूर्जमात्मन्दधाना

वाणः शततन्तुर्भवति शतायुः पुरुषः शतेंद्रिय आयुष्येवेंद्रिये प्रतितिष्ठंत्याजिंधावंत्यनभिजितस्याभिजित्यै दुंदुभीन्त्समाघ्नंति परमावाएषा वाग्यादुंदुभौ परमामेव (२) वाचमवरुंधते भूमिदुंदुभिमाघ्नंति येवेमां वाक्प्रविष्टातामेवावरुंधतेथो इमामेव जयंतिसर्वावाचोवदंति सर्वासां वाचामवरुध्या आर्द्रेचर्मन्व्यायच्छेते इंद्रियस्यावरुध्या आन्यः क्रोशति प्रान्यः शंसति यआक्रोशति पुनात्येवैनान्त्सयः प्रशंसति पूतेष्वेवान्नाद्यं दधात्यृषिकृतं च(३) वाएते देवकृतं च पूर्वैर्मासैरवरुंधते यद्भूतेच्छदासामानि भवंत्युभयस्यावरुध्यै यंति वाएते मिथुनाद्ये संवत्सरमुपयंत्यंतर्वेदिमिथुनौ संभवतस्तेनैव मिथुनान्नयंति—३०) [प्रजाएवचत्रिंशच्च] ॥९॥ चर्मावभिंदंति पाप्मानमेवैषामवभिंदंति मापरात्सीर्मातिव्यात्सीरित्याह संपत्त्यै वैषां पाप्मानमवभिंदंत्युदकुंभानधिनिधाय दास्योमार्जालीयं परिनृत्यंति पदोनिघ्नतीरिदं मधुं गायंत्योमधुवै देवानां परममन्नाद्यं परममेवान्नाद्यमवरुंधते पदोनिघ्नंति महीयामेवैषुदधति—४९) [चर्मैकान्नपंचाशत्] ॥ १० ॥ पृथिव्यै स्वाहांतरिक्षाय स्वाहा दिवे स्वाहा संप्लोष्यते स्वाहा संप्लवमानाय स्वाहा संप्लुताय स्वाहा मेघायिष्यते स्वाहा मेघायते स्वाहा मेघिताय स्वाहा मेघाय स्वाहा नीहाराय स्वाहा निहाकायै स्वाहा प्रासचाय स्वाहा प्रचलाकायै स्वाहा विद्योतिष्यते स्वाहा विद्योतमानाय स्वाहा संविद्योतमानाय स्वाहा स्तनयिष्यते स्वाहा स्तनयते स्वाहोग्रंस्तनयते स्वाहा वर्षिष्यते स्वाहा वर्षते स्वाहाभिवर्षते स्वाहा परिवर्षते स्वाहा संवर्षते (१) स्वाहानुवर्षते स्वाहा

शीकायिष्यते स्वाहा शीकायते स्वाहा शीकिताय स्वाहा प्रोषिष्यते स्वाहा प्रुष्णते स्वाहा परिप्रुष्णते स्वाहोद्ग्रहीष्यते स्वाहोद्गृह्णते स्वाहोद्गृहीताय स्वाहा विप्लोष्यते स्वाहा विप्लवमानाय स्वाहा विप्लुताय स्वाहा तप्स्यते स्वाहा तपते स्वाहोग्रमातपते स्वाहर्ग्भ्यः स्वाहा यजुर्भ्यः स्वाहा सामभ्यः स्वाहांगिरोभ्यः स्वाहा वेदेभ्यः स्वाहा गाथाभ्यः स्वाहा नाराशꣳसीभ्यः स्वाहा रैभीभ्यः स्वाहा (२) सर्वस्मै स्वाहा— २) [संवर्षते स्वाहा द्वेच] ॥ ११ ॥ दत्वते स्वाहा दंतकाय स्वाहा प्राणिने स्वाहा प्राणाय स्वाहा मुखवते स्वाहा मुखाय स्वाहा नासिकवते स्वाहा नासिकाय स्वाहाक्षण्वते स्वाहानक्षिकाय स्वाहा कर्णिने स्वाहा कर्णकाय स्वाहा शीर्षण्वते स्वाहा शीर्षकाय स्वाहा पद्वते स्वाहापादकाय स्वाहा प्राणते स्वाहाप्राणते स्वाहा वदते स्वाहावदते स्वाहा पश्यते स्वाहापश्यते स्वाहा शृण्वते स्वाहाशृण्वते स्वाहा मनस्विने स्वाहा (१) अमनसे स्वाहा रेतस्विने स्वाहारेतस्काय स्वाहा प्रजाभ्यः स्वाहाप्रजननाय स्वाहा लोमवते स्वाहालोमकाय स्वाहा त्वचे स्वाहात्वक्काय स्वाहा चर्मण्वते स्वाहाचर्मकाय स्वाहा लोहितवते स्वाहालोहिताय स्वाहा माꣳसन्वते स्वाहामाꣳसकाय स्वाहा स्नावभ्यः स्वाहास्नावकाय स्वाहास्थन्वते स्वाहानस्थिकाय स्वाहामज्जन्वते स्वाहामज्जकाय स्वाहांगिने स्वाहानंगाय स्वाहात्मने स्वाहानात्मने स्वाहा (२) सर्वस्मै स्वाहा—२) [स्वाहा स्वाहा द्वेच] ॥१२॥ कस्त्वायुनक्ति सत्वायुनक्तु विष्णुस्त्वायुनक्त्वस्य यज्ञस्यर्ध्यैमह्यꣳ संनत्या अमुष्मै कामायायुषे त्वा प्राणाय त्वापानाय त्वा व्यानाय त्वा व्युष्ट्यै

त्वा रय्यै त्वा राधसे त्वा घोषाय त्वा पोषायत्वा राद्घोषाय त्वा प्रच्युत्यै त्वा — ३८) [कौष्ठा-
त्रिꣳशत्] ॥ १३ ॥ अग्नये गायत्राय त्रिवृते राथंतराय वासंतायाष्टाकपाल इंद्राय त्रैष्टुभाय
पंचदशाय बार्हताय ग्रैष्मायैकादशकपालो विश्वेभ्यो देवेभ्यो जागतेभ्यः सप्तदशेभ्यो वैरूपेभ्यो वार्षि-
केभ्यो द्वादशकपालो मित्रावरुणाभ्यामानुष्टुभाभ्यामेकविꣳशाभ्यां वैराजाभ्याꣳ शारदाभ्यां पयस्या
बृहस्पतये पाङ्क्ताय त्रिणवाय शाक्कराय हैमंतिकाय चरुः सवित्र आतिच्छंदसाय त्रयस्त्रिꣳशाय रै-
वताय शैशिराय द्वादशकपालोदित्यै विष्णुपत्न्यै चरुरग्नये वैश्वानराय द्वादशकपालोनुमत्यै चरुः
कायएकंकपालः— ४७) [अग्नयेसप्तचत्वारिꣳशत्] ॥ १४ ॥ योवाअग्नावग्निः प्रह्रियते
यश्च सोमोराजा तयोरेषआतिथ्यं यदग्नीषोमीयोथैषरुद्रोयश्चीयते यत्संचितेग्नावेतानि हवीꣳ
षि न निर्वपेदेषएव रुद्रोशांतउपोत्थाय प्रजां पशून्यजमानस्याभिमन्येत यत्संचितेग्नावेतानि
हवीꣳषि निर्वपति भागधेयेनैवैनꣳ शमयति नास्यरुद्रोशांतः (१) उपोत्थाय प्रजां पशून-
भिमन्यते दशहवीꣳषि भवंति नव वै पुरुषेप्राणानाभिर्दशमी प्राणानेव यजमाने दधात्य-
थोदशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रतितिष्ठत्यृतुभिर्वा एषछंदोभिः स्तोमैः पृष्ठैश्चे-
तव्यइत्याहुर्यदेतानि हवीꣳषि निर्वपत्यृतुभिरेवैनं छंदोभिः स्तोमैः पृष्ठैश्चिनुते दिशः सुषुवाणे-
नं (२) अभिजित्याइत्याहुर्यदेतानि हवीꣳषि निर्वपति दिशामभिजित्याएतयावाइं-
द्रंदेवाअयाजयन्तस्मादिंद्रसवएतया मनुंमनुष्यास्तस्मान्मनुसवोयथेंद्रोदेवानां यथा मनुर्मनुष्या-

णामेवं भवति यएवं विद्वानेतयेष्ट्या यजते दिग्वतीः पुरोनुवाक्याभवंति सर्वासां दिशा-
मभिजित्यै— ४१) [सुषुवाणेनैकंचत्वारिꣳशच्च] ॥ १५ ॥ यः प्राणतोनिमिषतोमहित्वैकइ-
द्राजाजगतोबभूव । यईशे अस्य द्विपदश्चतुष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम । उपयामगृहीतोसि
प्रजापतये त्वा जुष्टंगृह्णामि तस्य ते द्यौर्महिमा नक्षत्राणि रूपमादित्यस्ते तेजस्तस्मै त्वा महिम्ने
प्रजापतये स्वाहा— ३८) [योऽष्टात्रिꣳशत्] ॥ १६ ॥ यआत्मदाबलदायस्य विश्वउपासते
प्रशिषं यस्य देवाः । यस्य छायामृतं यस्य मृत्युः कस्मैदेवाय हविषा विधेम । उपयामगृहीतो-
सि प्रजापतये त्वा जुष्टंगृह्णामि तस्यतेपृथिवी महिमौषधयोवनस्पतयोरूपमग्निस्ते तेजस्तस्मै
त्वा महिम्ने प्रजापतये स्वाहा— ३९) [यएकान्नचत्वारिꣳशत्] ॥ १७ ॥ आ-
ब्रह्मन्ब्राह्मणोब्रह्मवर्चसीजायतामास्मिन्राष्ट्रे राजन्यइषव्यः शूरोमहारथोजायतां दोग्ध्री धे-
नुर्वोढानड्वानाशुः सप्तिः पुरंधिर्योषाजिष्णूरथेष्ठाः सभेयोयुवास्य यजमानस्य वीरोजायतां निकामे
निकामे नः पर्जन्योवर्षतु फलिन्योनओषधयः पच्यंतां योगक्षेमोनः कल्पतां —४१) [ऐकंच
त्वारिꣳशत्] ॥ १८ ॥ आक्रान्वाजीपृथिवीमग्निं युजमकृत वाज्यर्वाक्रान्वाज्यंतरिक्षं वायुं यु-
जमकृत वाज्यर्वाद्यां वाज्याक्रꣳस्तसूर्यं युजमकृतवाज्यर्वाग्निस्तेवाजिन् युङ्ङनुत्वारभे स्वस्ति मासं-
पारयवायुस्ते वाजिन् युङ्ङनुत्वारभे स्वस्ति मासं (१) पारयादित्यस्ते वाजिन् युङ्ङनुत्वारभेस्व-
स्ति मासं पारयप्राणधृगसि प्राणं मेदृꣳहव्यानधृगसि व्यानं मेदृꣳहापानधृगस्यपानं मेदृꣳह चक्षु-

रसि चक्षुर्मयि धेहि श्रोत्रमसि श्रोत्रं मयि धेह्यायुरस्यायुर्मयिधेहि —४३) (संत्रिचत्वारिꣳश-
च) ॥ १९ ॥ जनिबीजं वर्षापर्जन्यः पक्तासस्यꣳसुपिप्पलाओषधयः स्वधिचरणेयꣳसूपसद
नोग्निः स्वध्यक्षमंतरिक्षꣳ सुपावः पवमानः सूपस्थानाद्यौः शिवमसौ तपन् यथा पूर्वमहोरात्रे पंचद
शिनोर्धमासास्त्रिꣳशिनोमासाः कॢप्ताऋतवः शांतः संवत्सरः —३१) [जनियेकंत्रिꣳशत्] ॥२०॥
आग्नेयोष्टाकपालः सौम्यश्चरुः सावित्रोष्टाकपालः पौष्णश्चरूरौद्रश्चरुरग्नये वैश्वानराय द्वादशकपा-
लोमृगाखरे यदि नागच्छेदग्नयेꣳहोमुचेष्टाकपालः सौर्यं पयोवायव्यआज्यभागः —२४) [आग्नेय
श्चतुर्विꣳशतिः] ॥ २१ ॥ अग्नयेꣳहोमुचेष्टाकपालइंद्रायाꣳहोमुचएकादशकपालोमित्रावरुणाभ्या
मागोमुग्भ्यां पयस्यावायोसावित्रआगोमुग्भ्यां चरुरश्विभ्यामागोमुग्भ्यां धानामरुद्भ्यएनोमुग्भ्यः स
प्तकपालोविश्वेभ्योदेवेभ्यएनोमुग्भ्योद्वादशकपालोनुमत्यै चरुरग्नये वैश्वानरायद्वादशकपालोद्यावा-
पृथिवीभ्यामꣳहोमुग्भ्यां द्विकपालः —३०) [अग्नयेत्रिꣳशत्] ॥ २२ ॥ अग्नये समनमत्पृ-
थिव्यै समनमद्यथाग्निः पृथिव्यासमनमदेवं मह्यं भद्राः संनतयः संनमंतु वायवे समनमदंतरिक्षाय
समनमद्यथा वायुरंतरिक्षेण सूर्याय समनमद्दिवे समनमद्यथा सूर्योदिवा चंद्रमसे समनमन्नक्षत्रेभ्यः
समनमद्यथा चंद्रमानक्षत्रैर्वरुणाय समनमदद्भ्यः समनमद्यथा (१) वरुणोद्भिः साम्ने समनमदृचे-
समनमद्यथा सामर्चा ब्रह्मणे समनमत्क्षत्राय समनमद्यथा ब्रह्म क्षत्रेण राज्ञे समनमद्विशे समनमद्य
था राजा विशारथाय समनमदश्वेभ्यः समनमद्यथा रथोश्वैः प्रजापतये समनमद्भूतेभ्यः समनमद्य-

था प्रजापतिर्भूतैः समनमदेवं मह्यं (२) भद्राः संनतयः संनमंतु —४) [यथामह्यंचत्वारिंच] ॥ २३ ॥ ये ते पंथानः सवितः पूर्व्यासोरेणवोविततांअंतरिक्षे । तेभिर्नोअद्यपथिभिः सुगेभीरक्षाचनोअधि च देव ब्रूहि । नमोग्नये पृथिविक्षिते लोकस्पृते लोकमस्मै यजमानाय देहि नमो वायवेंतरिक्षक्षिते लोकस्पृते लोकमस्मै यजमानाय देहि नमः सूर्याय दिविक्षिते लोकस्पृते लोकमस्मै यजमानाय देहि —४४) [येचतुश्चत्वारिंशत्) ॥ २४ ॥ योवाअश्वस्य मेध्यस्य शिरोवेदशीर्षण्वान्मेध्योभवत्युषा वाअश्वस्य मेध्यस्य शिरः सूर्यश्चक्षुर्वातः प्राणश्चंद्रमाः श्रोत्रं दिशः पादांअवांतरदिशाः पर्शवोहोरात्रेनिमेषोर्धमासाः पर्वाणि मासाः संधानान्यृतवोंगानि संवत्सरआत्मा रश्मयः केशानक्षत्राणि रूपं तारकाअस्थानि नभोमांसान्योषधयोलोमानि वनस्पतयोवालांअग्निर्मुखं वैश्वानरोव्यात्तं (१) समुद्रउदरमंतरिक्षं पायुर्द्यावापृथिवी आंडौ ग्रावा शेपः सोमोरेतोयज्जंजभ्यते तद्विद्योतते यद्विधूनुते तत्स्तनयति यन्मेहति तद्वर्षति वागेवास्य वागहर्वा अश्वस्य जायमानस्य महिमापुरस्ताज्जायते रात्रिरेनं महिमापश्चादनुजायतएतौ वै महिमानावश्वमभितः संबभूवतुर्हयोदेवानवहत् (२) अर्वासुरान्वाजीगंधर्वानश्वोमनुष्यान्त्समुद्रोवाअश्वस्य योनिः समुद्रः— १२) [व्यात्तमवहद्द्वादशच] ॥ २५ ॥ गावो-(२१३) गावः (१०२) प्रथमे (८४) समान्यो (१०२) यदि (११९) षड्ढै (२१५) रुत्सृज्यं ३ (२२०) देवानां (२६१) मर्त्येण (१८०) चर्म (४१) पृथिव्यै (१०२) हत्वते